

ANTIKORUPCINIO UGDYMO GALIMYBĖS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

metodinė priemonė

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA
ŠIUOLAIKINIŲ DIDAKTIKŲ CENTRAS

ANTI KORUPCINIO UGDYMO GALIMYBĖS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

metodinė priemonė

Vilnius
2005

UDK 37.035:343.3(072)

An-143

**Ši metodinė priemonė sukurta remiantis projektų
„Švietimas prieš korupciją“ (2002–2003 m.) bei
„Antikorupcinių ugdymo programų
tobulinimas ir sklaida“ (2004 m.) medžiaga**

Projektų koordinatorius

Šiuolaikinių didaktikų centras

Projektų rėmėjai

Atviros Lietuvos fondas

Karališkoji Danijos ambasada Lietuvoje

Švietimo kaitos fondas

Projektų konsultantai

Arne Nielsen, PLS Rambøll Management, Danija

Evaldas Bakonis, Švietimo plėtotės centras

dr. Vaiva Vaicekauskienė, Švietimo plėtotės centras

Artūras Paliušis, LR specialiųjų tyrimų tarnyba

Aida Martinkėnienė, LR specialiųjų tyrimų tarnyba

Ramunė Paukštienė, LR specialiųjų tyrimų tarnyba

Projekto partneriai

LR specialiųjų tyrimų tarnyba

LR švietimo ir mokslo ministerija

Transparency International Lietuvos skyrius

Metodinės priemonės sudarytojai

Evaldas Bakonis, Švietimo plėtotės centras

dr. Vaiva Vaicekauskienė, Švietimo plėtotės centras

Daiva Penkauskienė, Šiuolaikinių didaktikų centras

© Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija,

© Šiuolaikinių didaktikų centras, 2005

ISBN 9986-03-572-4

Projektuose dalyvavę ir programą bei pamokų pavyzdžius kūrę pedagogai

Ilma AGAJAN	Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazija
Gražina AMBRASIENĖ	Marijampolės 6-oji vidurinė mokykla
Neringa BITKIVIENĖ	Kėdainių „Atžalyno“ vidurinė mokykla
Jūratė BLINSTRUBAITĖ	Kėdainių „Atžalyno“ vidurinė mokykla
Vilma DARGEVIČIENĖ	Raseinių „Šaltinio“ vidurinė mokykla
Regina DIRGINČIENĖ	Mažeikių „Ventos“ vidurinė mokykla
Edita GALINAITYTĖ	Panevėžio 9-oji vidurinė mokykla
Gražina GRIGONIENĖ	Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinė mokykla
Genovaitė GUDYNIENĖ	Marijampolės 6-oji vidurinė mokykla
Inga JAKUBONIENĖ	Pasvalio Petro Vileišio gimnazija
Liuda JANUŠIENĖ	Raseinių „Šaltinio“ vidurinė mokykla
Antanas KUMŽA	Panevėžio 9-oji vidurinė mokykla
Daiva KUPRIONIENĖ	Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla
Irena LIZDENIENĖ	Mažeikių „Ventos“ vidurinė mokykla
Rūta LUKOŠIENĖ	Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazija
Laima MAMINSKIENĖ	Radviliškio Vaižganto gimnazija
Reda MASELSKIENĖ	Radviliškio Vaižganto gimnazija
Regina PETRAITIENĖ	Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla
Gintautas PETRAITIS	Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla
Vida PETRAUSKIENĖ	Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazija
Daiva RADŽIŪNAITĖ	Marijampolės 6-oji vidurinė mokykla
Rimutė ŠEREPKIENĖ	Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla
Loreta ŠEVELIOVA	Raseinių „Šaltinio“ vidurinė mokykla
Rita TOLEIKIENĖ	Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla
Daiva TRUČINSKIENĖ	Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla
Rūta URBONAVIČIŪTĖ	Mažeikių „Ventos“ vidurinė mokykla
Vladas VAIDŽIULIS	Radviliškio Vaižganto gimnazija
Živilė VAIGUSKAITĖ	Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinė mokykla
Violeta VAITKEVIČIENĖ	Kėdainių „Atžalyno“ vidurinė mokykla
Jurgita VALUNTONIENĖ	Pasvalio Petro Vileišio gimnazija
Daiva VILEIKIENĖ	Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinė mokykla
Elena ŽUKAUSKIENĖ	Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla

TURINYS

Įvadas 8

Trumpai apie korupciją 10

Kas yra korupcija? 10

Korupcijos formos 11

Argumentai „už“ ir „prieš“ korupciją 12

Kas sukelia korupciją 13

Antikorupcinės strategijos 15

Antikorupcinio ugdymo galimybės
mokykloje 17

Pagrindinės antikorupcinio ugdymo
kurso sąvokos 19

Antikorupcinio ugdymo mokykloje
turinys 24

Siaurasis ir kontekstualusis požiūriai 24

Pagrindinės antikorupcinio ugdymo temos 24

Integruota antikorupcinio ugdymo programa 25

Integruotos programos įgyvendinimo pavyzdys 27

Didaktiniai patarimai antikorupciniam
ugdymui mokykloje 29

Informavimas 29

Nuostatų kūrimas 29

Nuostatų keitimas 31

Moralinė ir konvencinė perspektyvos 32

Individualiosios antikorupcinio ugdymo
programos rengimas 35

**Antikorupcinio ugdymo programos
įgyvendinimo įvairių dalykų pamokose
pavyzdžiai 39**

Istorija 39

Pilietinis ugdymas, politologija 58

Etika, psichologija, tikyba 83

**Antikorupcinio ugdymo programos
įgyvendinimo nepamokinėje veikloje
pavyzdžiai 115**

Priedai 135

Kaip galima pasirengti dirbti su tekstais pagal kritinio
mąstymo ugdymo schemą? 135

Korupcijos fenomenas Lietuvoje ir pasaulyje 140

Etikos kodeksai 145

Literatūra ir šaltiniai 207

JVADAS

Kodėl buvo sukurta ši metodinė priemonė?

Ši metodinė priemonė buvo sukurta remiantis projektų „Švietimas prieš korupciją“ bei „Antikorupcinio ugdymo programų tobulinimas ir sklaida“ medžiaga. Projektai buvo vykdomi kaip dalis Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos, numatytos įgyvendinti 2002–2006 m. Lietuvos Respublikos Seimas įpareigojo Vyriausybę kartu su Specialiųjų tyrimų tarnyba organizuoti Nacionalinės kovos su korupcija programos [2002] įgyvendinimo priemones. Šioje programoje dalyvauja daugelis Lietuvos Respublikos ministerijų, Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, PHARE ekspertai. Pagrindinis programos tikslas – visuomenės švietimas ir informacijos skleidimas apie antikorupcinę veiklą bei korupcijos prevenciją.

Manoma, kad korupcija yra aktualesnė problema pokomunistinėse valstybėse nei kitose Vakarų šalyse. Komunistinės sistemos rėmėsi korupcija kaip konsoliduojančia jėga, o kleptokratija ir klientizmas buvo tapusios norma. Šie elgesio įpročiai ir mąstymo stereotipai tampa kliūtimi kuriantis demokratinėms valstybėms ir privačiam ūkiui, pagrįstam laisva konkurencija. Lietuvoje dėl korupcinių nusikaltimų sudėtingumo bei specifikos 1997 metų rudenį buvo įsteigta speciali institucija kovai su korupcija – Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT).

Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintos Nacionalinės kovos su korupcija programos priemonėmis siekiama ne tik atskleisti nusikaltimus. Daug dėmesio skiriama korupcijos prevencijai ir visuomenės švietimui. Kaip vieną iš svarbiausių uždavinių programa skelbia: „**Visokeriopai skatinti nepakantumą korupcijos apraiškoms, šiuo tikslu glaudžiai bendradarbiauti su nevyriausybiniomis organizacijomis ir žiniasklaida, sukurti ir įdiegti mokomasias programas švietimo ir mokslo sistemoje**“. Programos įgyvendinimo priemonių plane buvo numatyta parengti antikorupcinio ugdymo metodinių rekomendacijų projektą ir diegti šias metodines rekomendacijas.

Bendrojo lavinimo mokyklų dalyvavimą antikorupciniame švietime numato ir LR Seimo priimto Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo [2002] 10 straipsnis:

1. Antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas kaip neatskiriama visuomenės švietimo dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą.
2. Antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas, per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais.

Rengiant metodinę medžiagą aktyviai dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklos. Paskelbus konkursą dalyvauti projekte, atsiliepė per 70 mokyklų, iš jų buvo atrinkta 11 mokyklų komandų, kurias sudarė psichologijos, etikos, istorijos, politologijos bei pilietinio ugdymo mokytojai. Mokomųjų seminarų antikorupcine tema metu įgytas žinias bei išbandytus metodus projekto dalyviai taikė savo pamokose, kitoje ugdymojoje veikloje, o 2004 metais pradėti rengti kvalifikacijos tobulinimo seminarai kitiems mokytojams, nedalyvavusiems projektuose.

Kaip galima pasinaudoti šia metodine priemone?

Priemonės rengėjai tikisi, kad šis leidinys padės mokytojams, norintiems vykdyti švietėjišką korupcijos prevencinę veiklą, įgyti daugiau žinių apie pačią „korupcijos“ sąvoką, galimybes integruoti antikorupcinį ugdymą į mokomuosius dalykus, popamokinę veiklą, paskatins aktyviau domėtis visuomeniniu šalies gyvenimu ir aktyviai bei argumentuotai reikšti savo pilietinę poziciją mums visiems svarbiais klausimais. Praktiniai pamokų bei papildomojo ugdymo renginių pavyzdžiai padės geriau suvokti antikorupcinio ugdymo turinį, metodų taikymo galimybes.

Norintiesiems daugiau informacijos, pateikiama papildoma medžiaga, nuorodos į šaltinius, interneto puslapius. Susidomėję kvalifikacijos tobulinimo programa „Antikorupcinio ugdymo galimybės bendrojo lavinimo mokykloje“ gali kreiptis į Šiuolaikinių didaktikų centrą adresu: Studentų g. 39-401, LT-08106 Vilnius; tel./faks. (8~5) 275 14 10 arba el. paštu daiva.dc@vpu.lt; interneto adresas www.vpu.lt/sdc

TRUMPAI APIE KORUPCIJĄ

Apie korupciją kalbama daug, tačiau ne viskas, ką viešoji nuomonė ar žiniasklaida vadina korupcija, yra korupcija. Kita vertus, korupcija ne visada atpažįstama kaip nusikalstama veika. Kartais taip pat pernelyg paviršutiniškai bei siaurai suprantamos korupcijos priežastys, sąlygos, pasekinės ir galimybės su ja kovoti. Todėl prieš pradėdant antikorupcinį ugdymą mokytojams verta pasiaiškinti korupcijos kaip reiškinio esmę.

Kas yra korupcija?

Kadaise žodis „korupcija“ reiškė gedimą ir moralinį nuopuolį. Dabar jį trumpai apibūdinama kaip **piktnaudžiavimas visuomenine valdžia siekiant gauti asmeninės naudos**. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programoje korupcija laikomas „bet koks valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant asmenų ir valstybės interesams“.

Korupcijos apibrėžimas yra ne vienas, jie nuolat tikslinami keičiantis korupcijos kaip reiškinio suvokimui. Todėl atpažinti korupciją gali būti lengviau remiantis ne apibrėžimu, o požymiais. Lyginant įvairias korupcijos sampratas, matyti, kad **veikoms, laikomoms korupcija, dažniausiai būdingi šie komponentai:**

1. asmuo, turintis įgaliojimus (galia) priimti visuomenei svarbius sprendimus;
2. sprendimų priėmimą reguliuojančios normos (įstatymai, principai, kriterijai, procedūros);
3. asmuo ar asmenys, siekiantys sau naudingo sprendimo;
4. abipusiai naudingi mainai tarp sprendimų priėmėjo ir sprendimo siekiančio asmens ar asmenų;
5. pažeistos sprendimo priėmimo normos, padaryta žala visuomenei. [Van Duyne P., 2001, 74–76 p.]

Kitais tariant, korupcija yra sprendimo pirkimas ar pardavimas pažeidžiant teisingumą. Teisingumas gali būti tiek juridinis (kai pažeidžiama rašytinė norma), tiek ir moralinis (kai konkrečios elgesio normos nėra patvirtintos, tačiau sveikas protas sako, kad poelgis nesąžiningas).

Pagal aukščiau pateiktus apibrėžimus korupciniais laikomi tik valstybės tarnautojų bei politikų „parduoti“ sprendimai, o pati korupcija dažniausiai skirstoma į tarnybinę ir politinę. Vis dėlto korupcija galima ir nevalstybiniame sektoriuje, ir ji taip pat laikytina nusikaltimu, kai pažeidžia visuomenės interesus.

Korupcijos formos

Parduodami sprendimai gali lemti labai daug įvairių dalykų (paslaugų, leidimų, vizų suteikimą, pagreitinimą; paskyrimą į darbą, perkėlimą į aukštesnes pareigas; įstatymo priėmimą; baudmės panaikinimą; nusikaltimo nuspėjimą; piniginio atlygio ir kitų materialinių gėrybių skyrimą; dotacijas; valstybės užsakymą; slaptos informacijos perdavimą; atleidimą nuo mokesčių ir t. t.), už juos gali būti labai įvairiai atsilyginama, taigi korupcijos formų yra daug, jos sunkiai klasifikuojamos. Klasifikavimą sunkina ir tai, kad skirtingose valstybėse ne tie patys nusikaltimai laikomi korupciniais (išimtis yra nebent kyšininkavimas). Pagal įvairių valstybių įstatymus korupciniai nusikaltimai yra:

1. kyšių ėmimas, reikalavimas, davimas;
2. neūkiškumas, valstybės turto grobstymas;
3. neteisėtas konfidencialios valstybinės informacijos panaudojimas;
4. prekyba savo įtaka, jos panaudojimas asmeninei naudai;
5. rinkimų apgaulės ir kišimasis į rinkimus;
6. klaidingos informacijos skleidimas ar pateikimas siekiant suklaidinti tyrimą atliekančius valstybės pareigūnus;
7. nelegalus praturtėjimas;
8. trukdymas ar kišimasis į valstybinių užsakymų rinką;
9. baudimas asmenų, kurie informuoja apie netinkamą tarnautojų elgesį;
10. tarnybinių pareigų neatlikimas;
11. žala valstybės tarnybai [Grosse T. G., 2000].

P. Van Duyne, bandydamas suklasifikuoti chaotišką korupcijos galimybių visumą, pasiūlė sistemą, pagrįstą sektorių struktūra [Van Duyne P. 2001, p. 76]. Pagal šią sistemą korupcija galima kiekviename iš trijų visuomenės sektorių – valstybinio, privataus ir politinio, taip pat ir tarp jų:

	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius	Politinis sektorius
Valstybinis sektorius			
Privatus sektorius			
Politinis sektorius			

Remiantis šia klasifikacija galimos šešios korupcinių nusikaltimų grupės. Tą pati nusikaltimo forma (pavyzdžiui, kyšiai) galima kiekvienoje grupėje.

Argumentai „už“ ir „prieš“ korupciją

Sisteminiai korupcijos pasekmių tyrimai pradėti palyginti neseniai. Kažkada kai kurie ekonomistai ir politikai teigė, kad korupcija yra naudinga, nes:

- padeda greičiau priimti sprendimus „patepdama stringančią valstybės mašiną“ ir šitaip didina ūkio efektyvumą;
- taupo laiką, o kadangi „laikas – pinigai“, tai ir pinigų;
- perkelia laisvos rinkos konkurencijos principus į valstybinių užsakymų sritį, nes kyšių dydis rungtantis dėl užsakymų rodo firmos pajėgumą;
- kompensuoja mažus valstybės tarnautojų atlyginimus, taigi taupo biudžeto lėšas.

Atidesnis žvilgsnis į korupcijos poveikį, korupcijos lygio įvairiose valstybėse ir jų ūkio tyrimai atskleidė, kad korupcija daro neigiamą poveikį įvairioms visuomenės gyvenimo sritims.

Poveikis ekonomikai:

- korumpuotose valstybėse verslininkai dalį lėšų turi skirti kyšiams, todėl mažėja investicijos ir bendrasis nacionalinis produktas;
- korupcija riboja laisvą konkurenciją, todėl ypač kenčia mažos įmonės;

- mažėjant konkurencijai blogėja prekių ir paslaugų kokybė;
- mažėja mokesčių įplaukų į valstybės biudžetą ir auga šešėlinė ekonomika;
- toleruojant korupciją išlieka maži valstybės tarnautojų atlyginimai, tačiau sutaupius biudžeto lėšų piliečiai už tai sumoka tiesiogiai iš savo kišenės kaip kyšius;
- mažėja užsienio investuotojų pasitikėjimas valstybe ir įnašas į šalies ūkį.

Poveikis valstybės valdymui:

- mažėja valstybės investicijų ir valstybės užsakytu atliekamų darbų efektyvumas;
- keičiasi vyriausybės veiklos sritys ir išlaidų struktūra – korumpuoti valdininkai „stumia“ tuos projektus, kurie garantuoja didesnę papildomą uždarbį;
- korumpuota vyriausybė yra suvaržyta ir silpna;
- valdininkų egoizmas nugali strateginį valstybinį mąstymą, todėl prastai sprendžiamos šalies ekonomikos ir socialinės problemos;
- prastėja viešųjų paslaugų kokybė.

Socialiniai politiniai padariniai:

- nepasitikdami korumpuotais politikais ir pareigūnais, piliečiai nepasitiki ir valstybe;
- mažėja dalyvavimas visuomeninėje veikloje, domėjimasis demokratinėmis institucijomis darbu;
- mažėja politinė konkurencija, auga autokratiškos ideologijos populiarumas;
- auga socialinė įtampa, mažėja politinis valstybės stabilumas.

Kas sukelia korupciją

Pamatinė korupcijos priežastis yra žmogaus savanaudiškumas, taigi korupcijos negalime laikyti išskirtine ar patologine elgesio forma: kiekvienas yra linkęs pasirūpinti savimi. Pagunda elgtis korumpuotai stiprėja plintant vartotojiškoms nuotaikoms ir asmeninės gerovės siekiui tampant daug svarbesniam už visuomeninę gerovę arba netgi pamirš-

tant šią sampratą. Dėl to politikai ir tarnautojai ima naudotis užimama padėtimi asmeninei gerovei susikurti. Tai matydami jaunuoliai valstybės tarnybą suvokia kaip patogų ir patrauklų gyvenimo būdą. Vartotojiškai nusiteikusi visuomenė piktinasi korupcijos skandalais, tačiau jos pasipiktinimas yra dviprasmiškas: daugiau nepasitenkinimo kelia tai, kad kažkas kitas pasipelnė, nei pats korupcijos faktas.

Vis dėlto nepaisant vienodos žmogaus prigimties visuomenės nėra vienodai korumpuotos. **Korupcijos lygis gali būti susijęs su visuomenės kultūra, mentalitetu ir tradicijomis.** Pavyzdžiui, manoma, kad korupciją kaip blogį lengviau suvokia protestantiškos visuomenės, nes protestantiškoje etikoje aiškiai atskirtos visuomeninės ir individualios vertybės. Visuomenėse, kuriose korupcija buvo beveik įteisinta, pavyzdžiui, klientizmas kaip konsoliduojanti jėga komunistinėse sistemose, gyvenimo ir mąstymo įpročius pakeisti sunkiau. Korupcijai lengviau išsiskirti šalyse, kuriose visuomenės išsilavinimo lygis žemas, o pilietinė sąmonė nebrandi.

Korupciją gali skatinti ir palaikyti visas **kompleksas socialinių bei ekonominių veiksnių**: silpna ekonomika, darbo vietų stygius, prastai tvarkomas valstybės biudžetas, stipresnių užsienio valstybių bei korporacijų kišimasis. Valstybės tarnautojus gali demoralizuoti maži atlyginimai, su darbo kokybe nesusijęs perkėlimas į aukštesnes pareigas, neaiškūs organizacijos tikslas, nusistovėję klientiniai santykiai tarp vadovų ir pavaldinių. Tokius santykius skatina menka vadybos kultūra, pagrįsta ilgu vadovų tarnybos laiku ir valdžios suasmeninimu, prasta kontrole bei atsiskaitomumu, sprendimų priėmimo procedūrų trūkumu. Be to, galimybė elgtis korumpuotai tuo didesnė, kuo daugiau gėrybių kontroliuoja pareigūnas, kuo slaptesnis ir labiau monopolizuotas jų skirstymas.

Korupcijos lygiui turi įtakos ir **teisinės sistemos brandumas.** Korupciją skatina neaiškūs, prieštaringi ir nuolat keičiami įstatymai, žemos kvalifikacijos teismai, liudytojų apsaugos programų trūkumas ir su tuo susijęs nepasitikėjimas teisėsauga. Todėl korupcijos lygis mažesnis valstybėse, kurių valstybingumas ilgalaikis, o teisė ir demokratija turi senas tradicijas.

Antikorupcinės strategijos

Pastaraisiais metais demokratinėse šalyse daugėja politinių ir visuomeninių iniciatyvų, nukreiptų prieš korupciją. Specialiai kovai su korupcija buvo įkurta Transparency International organizacija. Ji atlieka korupcijos lygio įvairiose valstybėse tyrimus ir kuria bei propaguoja antikorupcinius standartus. Antikorupcinius veiksmus parėmė Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas, Europos ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD), Europos Sąjunga, Jungtinės Tautos. Lietuvos Respublikoje pagrindinė institucija, koordinuojanti kovą su korupcija – 1997 metų pabaigoje įkurta Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba.

Korupcijos lygio sumažinimas nėra nei lengvas, nei greitas procesas. Kadangi ją gali sukelti įvairios susijusios ir nesusijusios priežastys – netikusi ekonominė politika, menkas visuomenės išsilavinimas, pilietinės visuomenės silpnumas, valstybės institucijų atsiskaitomumo stoka, krašto tradicijos – kova su korupcija turi būti pagrįsta kompleksu įvairių priemonių. Kol korupcija yra sisteminga, korumpuotų pareigūnų baudimas tampa tik parodomaisiais „atpirkimo ožiu“ teismais visuomenei žinant, kad daug kitų yra vienodai kalti, tačiau nebuvo pagauti.

Atsižvelgiant į priežastis, skatinančias bei palaikančias korupciją konkrečioje valstybėje, antikorupcinės strategijos gali apimti įvairias priemones, pavyzdžiui:

- patvirtinti aiškius tarnautojų priėmimo į darbą ir karjeros kriterijus bei procedūras;
- nustatyti aiškias (skaidrias) sprendimų, reikšmingų visuomenei ir valstybei, priėmimo procedūras, pagrįstas nešališkumu ir visų piliečių gerovės siekimu;
- atskirti politinius ir valstybinius postus, uždrausti savivaldos tarnautojams atstovauti politinėms partijoms;
- uždrausti valstybės tarnautojams dalyvauti komercinėje veikloje;
- reikalauti politinių partijų pajamų ir išlaidų skaidrumo bei teisėtumo;
- kontroliuoti politikų pajamas ir jas skelbti (deklaruoti pajamas);
- registruoti gaunamas politikų dovanas;
- sukurti valstybės tarnybos ir politikų etikos kodeksus, papildančius teisės sistemą;

- papildyti įstatymus aiškiai apibrėžiant draudžiamas korupcines veikas;
- autorizuoti valstybės tarnautojų priimamus sprendimus ir reikalauti, kad ypač svarbūs sprendimai būtų priimami kolegialiai;
- tobulinti viešųjų pirkimų ir valstybės turto privatizavimo procedūras.

Kovos su korupcija Lietuvoje priemonės yra numatytos Nacionalinėje kovos su korupcija programoje. Siekiant didinti visuomenės sąmoningumą ir pilietiškumą švietimas yra viena iš šios veiklos krypčių.

ANTIKORUPCINIO UGDYMO GALIMYBĖS MOKYKLOJE

Antikorupcinis ugdymas mokykloje galėtų būti formalus ir neformalus. Formalus ugdymas toks, kai įtraukiama antikorupcinio švietimo elementų į bendrojo ugdymo programas, neformalus – skatinamos įvairios papildomojo ugdymo iniciatyvos: pilietinės akcijos, mokinių konferencijos ir kiti renginiai.

Kadangi pagrindinis antikorupcinio ugdymo taikiny yra pilietinės sąmonės brandinimas, palankiausia jam integruoti aplinka yra socialinės disciplinos: pilietinis ugdymas, istorija, politologija, etika. Ryšys su šiais dalykais neišvengiamas ir dėl to, kad korupcijos problematika nagrinėjama remiantis teisės, politikos, istorijos ir ekonomikos mokslų sąvokomis.

Antikorupcinio ugdymo integravimas bendrojo lavinimo kursuose neįmanomas be tam tinkamo teminio konteksto. Pavyzdžiui, korupcijos problema sunkiai suvokiama nenagrinėjant valstybės tarnybos paskirties ir etinių bei teisinių reikalavimų valstybės tarnautojams. Jeigu šios temos nėra aptariamoms pilietinio ugdymo ar politologijos kursuose, integruoti antikorupcinį ugdymą gali būti sunku. Kita vertus, antikorupcinis ugdymas nėra tik antikorupcinis švietimas, bet ir informavimas. Antikorupcinėms nuostatomis formuotis svarbios sampratos bei vertybės gali būti perduodamos ir nagrinėjant kitas temas.

Kaskart, kai į bendrojo lavinimo turinį pasiūloma įtraukti naujų temų, kyla nerimas dėl programų perkrovimo ir laiko trūkumo. Siūlymas pradėti antikorupcinį ugdymą – ne išimtis. Nerimą turėtų sumažinti žinojimas, kad yra ne vienas integravimo būdas. Galima aiškiai suformuluoti ir išskirti antikorupcinio ugdymo problemas, taip sudarant atskirą kelių pamokų modulį, bet galima aptarti korupcijos problematiką ir kaip sudėtinę kitų temų ar problemų dalį, konkretizaciją, iliustraciją. Toliau pateikiami abu – integruoto modulio ir integruojamosios programos – pavyzdžiai. Svarbu, kad antikorupcinis ugdymas nebūtų priešpriešinamas kitoms disciplinoms.

Ypatinga antikorupcinio ugdymo problema – kaip išvengti pavojaus šiam ugdymui virsti informavimo apie korumpuoto elgesio galimybes kursu. Kaip ir visais kitais atvejais, kai mokykloje siekiama ugdyti „pa-

togiai“ elgesio praktikai prieštaraujančias nuostatas, antikorupcinis ugdymas reikalauja mokytojų išminties, psichologinio išvalgumo ir metodinio meistriškumo.

Antikorupcinio ugdymo tikslas – ugdyti vertybines nuostatas ir plėtoti gebėjimus, reikalingus susiformuoti jaunų žmonių pilietinei pozicijai korupcijos atžvilgiu.

Antikorupcinio ugdymo uždaviniai:

1. Supažindinti su korupcijos reiškiniu: esme, priežastimis, pasekmėmis.
2. Skatinti nepakantumą korupcijos apraiškoms.
3. Pademonstruoti kovos su korupcija galimybes.
4. Prisidėti prie bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose formuluojamų uždavinių:
 - vertybinių nuostatų ugdymosi (pagarba demokratijos vertybėms; neabejingumas viskam, kas vyksta šalia; sąžiningumas, atsakomybė už veiksmą, poelgį; nuolatinis asmeninės, socialinės, pažinimo bei kultūrinės kompetencijos tobulinimas ir t.t.);
 - gebėjimų plėtojimo (komunikuoti, rasti, tvarkyti ir perduoti informaciją; kritiškai mąstyti ir spręsti problemas; racionaliai planuoti ir organizuoti veiklą, tvarkyti laiko, finansinius ir kitus išteklius; veikti kūrybiškai, iniciatyviai, prasmingai ir savarankiškai, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus; bendrauti ir bendradarbiauti, konstruktyviai spręsti nesutarimus ir konfliktus; dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės gyvenime, prireikus imtis lyderio vaidmens ir pan.) įgyvendinimo.

Siekiamas rezultatas – turintis žinių apie korupcijos keliamą pavojų visuomenės gerovei ir valstybės saugumui, nesitaikstantis su korupcijos apraiškomis, gebantis ir siekiantis jas šalinti asmuo.

PAGRINDINĖS ANTIKORUPCINIO UGDYMO KURSO SĄVOKOS

Korupcija – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimančiam, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas [LR specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. 2000]

Korupcijos prevencija – korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo.

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos – kyšininkavimas, tarpininkavimas, kyšininkavimas, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.

Kyšininkavimas [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 225 str.]

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. (*Tai yra pati paprasčiausia pasireiškimo forma.*)

Stambaus masto – 250 MGL (šiuo metu MGL = 125 Lt).

Baudžiamasis nusižengimas – iki 1 MGL.

Už kyšininkavimą atsako ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo (juridiniam asmeniui taikomos piniginės baudos, veiklos apribojimai ir kt.)

[LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 20 str.]

Papirkimas [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 227 str.]

Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba tarpininkui siekdamas tų pačių rezultatų <...>

Asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama, provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs ar davęs kyšį, nedelsdamas apie tai pranešė teisėsaugos institucijai arba kyšį jis pasiūlė, pažadėjo ar davė su teisėsaugos institucijos žinia.

Atsako kyšininkaujanti ir papirkinėjanti pusės.

Piktnaudžiavimas [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 228 str.]

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiaavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo.

Tarnybos pareigų neatlikimas [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 229 str.]

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, dėl neatsargumo neatlikęs savo pareigų ar jas netinkamai atlikęs, jeigu dėl to valstybė, juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelės žalos.

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo už šių nusikaltimų padarymą baudžiamas:

- teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu;
- arba laisvės atėmimu iki trejų metų (stambaus masto – nuo 2 iki 8 metų).

Valstybės pareigūnas – asmuo, kuris dirbdamas valstybės valdžios, valdymo, savivaldos, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose vykdo valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 290 str.].

Valstybės pareigūnais laikomi: Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, Lietuvos banko valdybos pirmininkas, Valstybės kontrolierius, ministrai, Seimo kontrolieriai, Vyriausybės atstovas apskrityje, apskrities valdytojas, savivaldybių tarybų nariai, merai, seniūnai, teisėjai, notarai, prokurorai, tardytojai, kvotėjai, Krašto apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės saugumo, Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tarnybos darbuotojai, policininkai, kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančių departamentų, tarnybų, inspekcijų vadovai, jų pavaduotojai, inspektoriai ir t. t.

Pareigūnai yra statutiniai valstybės tarnautojai. Tai reiškia, kad jie, be Valstybės tarnybos įstatymo, privalo laikytis ir savo statuto. Pavyzdžiui, STT pareigūnas privalo vadovautis ir nepažeisti Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto. Taip yra su visomis statutinėmis teisėsaugos institucijomis.

Valstybės tarnautojas yra asmuo, dirbantis valstybės tarnyboje, – valstybės politikas, viešojo administravimo valstybės tarnautojas pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kitas asmuo, kuris dirbdamas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialus kandidatas į tokias pareigas [LR baudžiamasis kodeksas. 2000, 230 str.].

Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.

Be to, **valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo**, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, ar teikia viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekančių asmenį.

Asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje – valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą, kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės valdžios, valdymo, savivaldybių, teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose vykdo valdžios atstovo funkcijas arba turi administravimo įgaliojimus, taip pat asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, bei asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų bei fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus [LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. 1997].

Antikorupciniai standartai – elgesio ir teisės normų visuma, padedanti mažinti korupcinį elgesį.

Viešieji interesai – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai [LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. 1997].

Privatūs interesai – kandidato ar asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje (ar jo artimo giminaičio, ar šeimos nario), asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas [LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. 1997].

Interesų konfliktas – situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais [LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. 1997].

Lobizmas – tai procesas, kurio metu apsikeičiama informacija, ir grupės, organizacijos ar jos dalies nuomonė perduodama valdžios pareigūnams (tiek rinktiems, tiek skirtiems), turint tikslą daryti įtaką, kad būtų priimtas palankus sprendimas.

Klientizmas – santykių sistema, pagrįsta globėjo ir kito asmens arba asmenų (klientų) abipusiškai naudingais įsipareigojimais bei ryšiais.

Nepotizmas – darbo vietų skyrimas giminėms, draugams ir siauram pažįstamų ratui išvengiant konkursų ir pažeidžiant „tinkamiausio žmogaus tinkamoje vietoje“ principą. Tai sukuria pavaldinių ir kolegų skolininkų sistemą, kuria naudojamosi priimant sprendimus.

ANTIKORUPCINIO UGDYMO MOKYKLOJE TURINYS

Siaurasis ir kontekstualusis požiūriai

Galimi bent du antikorupcinio švietimo mokykloje būdai. Pirmas – papildyti dalykų programas ir nepamokinę veiklą tiesiogiai su korupcija susijusiomis temomis. Tai būtų lengvai organizuojama, netrukutą labai ilgai, tačiau vis dėlto atrodytų kaip „intarpai“ programoje ir vienkartinės akcijos. Kitas būdas – išanalizavus, su kokiomis pamatinėmis vertybėmis ir sampratomis susijęs korupcijos reiškinys, šiek tiek papildyti jau esamas įvairių dalykų programas, paryškinti aspektus, kuriems buvo teikiama per mažai dėmesio.

Pirmasis antikorupcinio ugdymo būdas ne tik lengviau organizuojamas, bet ir lengviau kontroliuojamas: užtenka patikrinti, ar visose mokyklose ir klasių grupėse vyko antikorupcinės akcijos. Antrasis ugdymo būdas grindžiamas kelerių metų socialiniu ugdymu, jį renkantis reikia būti tikriems, kad visi socialinių dalykų mokytojai yra supažindinti su antikorupcinio ugdymo tikslais, turiniu ir galimybėmis. Galimas, žinoma, ir trečias būdas – įtraukti mokinius į visuomeninius antikorupcinius judėjimus ir visuomenės švietimo programas, tačiau šie judėjimai tik iš dalies gali būti inicijuojami mokyklų, todėl jų įvairovė šioje programoje neaptariama.

Šiame leidinyje, atsižvelgiant į du galimus antikorupcinio ugdymo būdus mokykloje pateikiamos dvi programos – siauroji ir plačioji (integruota). Siauroji programa apima tik korupcijos kaip reiškinio pažinimą. Plačiojoje programoje nurodyta, su kokiomis temų grupėmis gali būti susijęs, kaip gali būti išskaidytas antikorupcinis ugdymas. Be to, pridedamas integruotos programos įgyvendinimo pavyzdys – lentelė, kurioje nurodytos įvairių klasių įvairių dalykų vadovėliuose esančios susijusios temos.

Pagrindinės antikorupcinio ugdymo temos

Korupcijos samprata. Apibrėžimų įvairovė. Kriterijai, kuriais remiantis atskiriami korupciniai nusikaltimai nuo kitų nusikaltimų. Korupcinių nusikaltimų subjektai ir formų įvairovė.

Korupcijos padariniai. Ekonominiai, socialiniai, politiniai, teisiniai, moraliniai korupcijos padariniai. Akivaizdi ir nematoma žala. Korupcinių nusikaltimų aukos.

Korupcijos kilmė. Korupcijos paplitimas įvairiose epochose, visuomenėse, santvarkose. Psichologinės, kultūrinės, socialinės ekonominės, politinės korupcijos priežastys. Korupcijos galimybės demokratinėse institucijose (politinių partijų veikla, rinkimai, parlamentas, vyriausybė, teismai, savivalda). Viešieji ir privatieji interesai.

Kovos su korupcija galimybės. Pilietinės visuomenės vaidmuo (savianalizė, nepakantumas, sąmoningumas). Žiniasklaidos vaidmuo (viešumas). Juridinės bazės stiprinimas: įstatymai, etikos kodeksai, taisyklės. Įvairūs korupcijos priežasčių ir priedaidų šalinimo būdai strategijose, programose.

Probleminiai kovos su korupcija aspektai. Korupcijos lygis Lietuvoje (tyrimų duomenys). Tyrimų duomenų ir skandalų žiniasklaidoje įtaka visuomenės požiūriui į savo valstybę. „Dideli“ ir „maži“, baustini ir nebaustini korupciniai nusikaltimai. Korupcinių nusikaltimų atskleidimo sunkumai. Kova su korupcija – kova be pabaigos.

Integruota antikorupcinio ugdymo programa

Asmenybė ir elgesys

- Savivaizdis: koks esu ir koks noriu būti
- Asmeninės vertybės ir principai
- Gyvenimo prasmės ir tikslų samprata
- Išorinės įtakos: pavyzdžiai, autoritetai, socialiniai vaidmenys, situacija
- Gero ir blogo, tinkamo ir netinkamo elgesio skyrimo kriterijai
- Sprendimai ir pasirinkimai, priežastis ir pasekmė
- Atsakomybė

Elgesį reguliuojančios normos

- Moralinės normos samprata, moralinis gėris ir blogis
- Morale ir konvencija
- Įpročiai, papročiai, tradicijos kaip socialinės normos
- Legalus ir nelegalus elgesys
- Morales ir įstatymų santykis
- Įstatymų tobulumo problema
- Socialinio reguliavimo normų ir asmens laisvės santykis

Teisingumas

- Teisingumas kaip sąžiningumas
- Žmogaus teisės, lygybė ir nešališkumas
- Socialinis (paskirstomasis) teisingumas
- Teisingumas kaip įstatymo valdžia

Kaltė ir nusikaltimas

- Žala ir skriauda kaip moralinės kaltės priežastys
- Nusikaltimas kaip įstatymo pažeidimas
- Nusikaltimų priežastys
- Bausmės ir kitos sankcijos
- Bausmes reguliuojantys įstatymai (Baudžiamasis kodeksas ir kiti)
- Teisingumo atkūrimas

Pilietinė visuomenė ir valstybė

- Demokratijos principai: dalyvavimas, delegavimas ir reprezentavimas
- Valdžios trišališkumas
- Valstybės tarnyba: pareigos ir įgaliojimai
- Valdžios kontrolė: atsiskaitomumas, prievolė teikti informaciją
- Žiniasklaida kaip ketvirtoji valdžia

Karjeros planavimas

- Ką galiu ir ko noriu
- Profesijos pasirinkimo kriterijai
- Darbo vietos pasirinkimo kriterijai
- Priėmimo į darbą kriterijai ir procedūros

Integruotos programos įgyvendinimo pavyzdys

TEMINĖS SRITYS	PSICHOLOGIJA	ETIKA	PILIE TINIS UGDYMAS	ISTORIJA	POLITOLOGIJA
ASMENYBĖ IR ELGESYS	Asmenybės savybės	Bruožų teorija (XI kl.)	Kas tu esi? (V kl.) Suma ir visuma (VIII kl.)	Kilnus poelgis (VIII kl.)	Charizmatinė asmenybė (XI kl.)
	Aplinkos įtaka elgesiui	Socialinio išmokimo teorija (XI kl.)	Elgesio motyvai (VII–VIII kl.) Aš priklausau (VII kl.)		SSRS stagnacijos laikais (X kl.) Akivaizdi ir neakivaizdi valdžia (XI kl.) Piliečių ir valdžios konfliktai (XI kl.)
	Asmeninės nuostatos ir elgesys	Nuostatos ir stereotipai (XI kl.)	Turėti ir duoti (VI kl.) Dorybės ir ydos (V kl.) Aš galvoju ir renkuosi (VII kl.)	„Elgesys – tai veidrodis, kuriame matome save“ (VIII kl.) „Kas įgimta, kas įgyta“ (X kl.)	Absoliutizmas Prancūzijoje (VIII kl.)
ATSAKOMYBĖ	Įpareigojimai ir įsipareigojimai	Socialiniai vaidmenys (XII kl.)	Taisyklės, taisyklės... (VII kl.)	LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VIII kl.)	
	Egoizmas ir altruizmas				
	Pareigos sau		Pareiga (VIII ir XI–XII kl.)	„Tu ir mokyklos bendruomenė“ (VIII kl.)	
LAIMĖ IR GEROVĖ	Poreikiai ir norai	Poreikiai ir motyvai			Nomenklatūra socializmo lageryje (X kl.)
	Gero gyvenimo ir laimės samprata		Vertė ir vertybės (VI kl.) Visų gerovė (VI kl.) Laimė (VIII kl.) Nuosavybė (VII kl.) Gyvenimo prasmė (X–XI kl.)	„Gero gyvenimo samprata“ (prie diskusijų stalo, VIII ir X kl.)	Deficito fenomenas SSRS (X kl.)
	Tikslas ir priemonės			„Priemonės pateisina tikslą“ (VIII kl.)	Politinės doktrinos (XI kl.)
TEISINGUMAS	Moralinė teisingumo samprata		Kaip surasti teisybę? (VI kl.) Gerai įstatymai (VII kl.) Teisingumas (VII–X kl.)		
	Teisinė teisingumo samprata		Teisės (VII kl.)	Juridinė bazė (X kl.)	
	Įstatymo valdžia		Gerai įstatymai (VI kl.)	Įstatymai patys neveikia (VIII kl.) Valdžia (X kl.)	Valdžia (XI kl.) Legitimumas (XI kl.)
	Nusikaltimo samprata		Nusikaltimas ir bausmė (VI kl.)	„Korupcija – nusikaltimas?“ (diskusija X kl.)	N. Čeušesku diktatūra Rumunijoje (X kl.) Holokaustas (X kl.)

Integruotos programos įgyvendinimo pavyzdys (lentelės tęsinys)

TEMINĖS SRITYS		PSICHOLOGIJA	ETIKA	PILIE TINIS UGDYMAS	ISTORIJA	POLITOLOGIJA
TEISĖS IR LAISVĖS	Pozityviosios ir negatyviosios teisės					
	Lygybė prieš įstatymus			Žmogaus teisės (VIII ir X kl.)	Didžioji prancūzų revoliucija (VIII kl.)	
	Teisių apsauga ir pažeidimas		Vaiko teisės (V kl.) Žmogaus teisės (VIII–IX kl.)	Kas saugo jūsų teises? (VIII kl.)	Trečiojo pasaulio raidos ypatumai (X kl.)	
PILIE TIŠKUMAS	Bendruomeniškumas			Politika: idealai ir interesai (X kl.)		
	Pagarba įstatymui			Aš esu pilietis (X kl.)		
	Toliaregiškumas ir atsakomybė				Reformų mėginimai Abiejų Tautų Respublikoje (VIII ir XI kl.)	
DEMOKRATIJA	Dalyvavimas			Demokratija visuomenėje, mokykloje, šeimoje (VIII kl.)	Romos respublika (VII ir XI kl.)	Rinkimai (XI kl.)
	Delegavimas ir reprezentavimas			Kas ir kaip valdo Lietuvą? (X kl.)	Pokomunistinių šalių problemos (X kl.)	Rinkimai (XI kl.)
	Trys valstybės valdžios galios			Kas yra demokratija? (VIII kl.)	JAV Nepriklausomybės deklaracija ir Konstitucija (VIII kl.)	
	Valstybės tarnyba. Elgesio kodeksas			Demokratija politikoje (X kl.)		
	Skaidrumas. Teisė į informaciją			Žiniasklaidos vaidmuo demokratinėje visuomenėje (X kl.)		Žiniasklaida demokratinėje ir diktatūroje (XI kl.)
	Pasitikėjimas. Kontrolė. Atsiskaitomumas			Teisingesnės visuomenės kūrimas (X kl.)		
EKONOMIKA	Valstybės turtas ir jo valdymas		Valstybė kaip tikslas ir priemonė (VIII kl.)	Interesų derinimas (X kl.)	Šiuolaikinės Lietuvos problemos (X kl.)	Vykdomoji valdžia (XI kl.)
	Valstybinis reguliavimas. Biurokratizmas				Absoliutizmas Prancūzijoje (VIII kl.) SSRS stagnacijos laikais (X kl.)	Biurokratija (XI kl.)
	Korupcijos kaina				Spaudos draudimas Lietuvoje (IX kl.)	Interesų grupės (XI kl.)

DIDAKTINIAI PATARIMAI ANTIKORUPCINIAM UGDYMU MOKYKLOJE

Informavimas

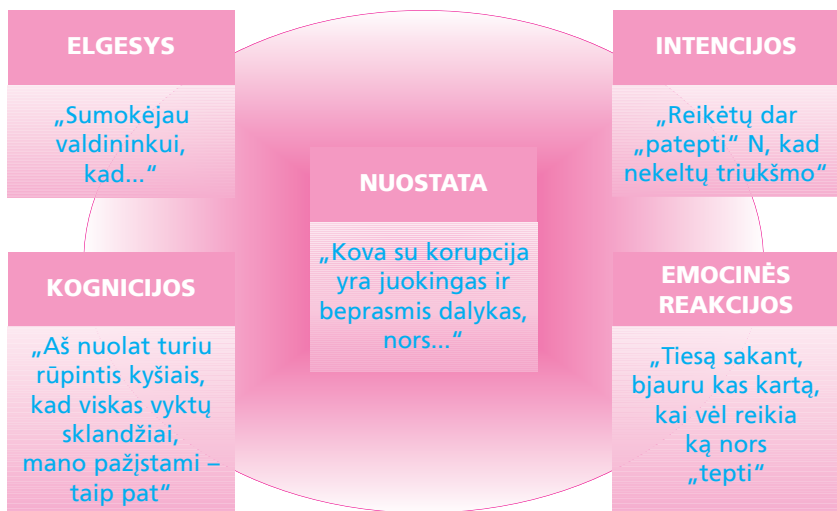
Antikorupcinis judėjimas yra smarkiai emociškai angažuotas judėjimas. Tai nėra blogai, tačiau kartais emocijos būna pagrįstos labai paviršutinišku ir miglotu reiškiniu, prieš kurį protestuojama, pažinimu, todėl jų reikšėjai nieko iš esmės nepajėgia pakeisti. Taigi vienas pagrindinių antikorupcinio ugdymo mokykloje uždavinių – suteikti žinių, siekiant:

- išmokyti atpažinti korupciją (taip pat skirti ją nuo kitų nusikaltimų rūšių);
- pateikti argumentų, kodėl korupcija yra blogis;
- pademonstruoti korupcijos mažinimo galimybes.

Antikorupcinio ugdymo informacijos pateikimo ir gavimo būdai gali būti tokie patys, kaip ir viso mokyklinio socialinio ugdymo: paskaitos; įvairių rašytinių informacijos šaltinių (straipsnių, tyrimų ataskaitų, istorijos šaltinių) analizė; pokalbiai su įvairiais žmonėmis (teisėsaugos pareigūnais, liudininkais, politikais, valstybės tarnautojais); filmuotos medžiagos peržiūra ir kt. Vis dėlto antikorupciniam ugdymui visada gresia pavojus, kad grynas informavimas taps metodišku jaunų žmonių supažindinimu su korumpuoto elgesio galimybėmis arba prisidės prie visuomenės, kurioje gyvename, ir valstybės institucijų menkinimo. Todėl informuojant apie korupciją reikėtų išlaikyti saiką ir skonį nepamirštant, kad pagrindinis tikslas – ne kuo daugiau žinoti, bet kuo tiksliau vertinti.

Nuostatų kūrimas

Nuostata yra vertybinė dispozicija, pastovus polinkis vertinti reiškinį tam tikru būdu, pagrįstas suvokimu, emocinėmis reakcijomis, elgesio patirtimi ir intencijomis [Zimbardo P.G., Lejpte M.R. 1991]. Pavyzdžiui:

Visi 5 elementai yra susiję ir gali keisti vieni kitus. Mūsų pavyzdžio atveju emocinės reakcijos disonuoja su įprastu elgesio modeliu ir kognicijomis (suvokiniais), todėl prokurupcinė nuostata nėra kategoriška. Vienas pakitęs elementas gali keisti kitus, pavyzdžiui, pasikeitusios elgesio galimybės ir elgesio praktika gali keisti kognicijas, emocinę reakciją ir nuostatas.

Informuodami apie korupciją mokytojai siekia sukurti nuostatą remdamiesi kognicijomis. Kad tai pavyktų, mokiniai turi:

- 1. Suprasti informaciją.** Korupcijos žala dažniausiai įrodinėjama naudodant ekonominius, socialinius ir politinius argumentus. Jaunesniems mokiniams jie gali būti nesuprantami, daugumai – nelabai aktualūs. Todėl argumentus reikia „išversti“ į mokinių kalbą parodant, kaip korupcija paliečia jų ir jų artimųjų interesus.
- 2. Įsiminti.** Be abejo, „žinojimo motina yra kartojimas“, tačiau pakartojus tą patį daugiau nei tris kartus, pradedi jausti persisotinimą ir grėsmę pasirinkimo laisvei. Todėl pravartu keisti pranešimo formą ir pateikti informaciją kuo netikėčiau bei išpūdingiau.
- 3. Patiems įtikinti save.** Nuostatos būna ypač stiprios, kai jos ne išsiūlomos, bet susiformuoja intensyviai mąstant. Vadinas, neužtenka tik informuoti ir neverta pateikti „sukramtyto“ reiškinio vertinimo. Daug veiksmingiau informacijos analizę, interpretavimą, argumentavimą ir apibendrinimą palikti mokiniams, tai yra panaudoti aktyvaus mokymosi metodiką.

„Savęs įtikinimo efektas“ veiksmingesnis, kai aktyvaus mąstymo rezultatai užrašomi (kaip išvados, tezės, rekomendacijos ir pan.) bei viešai pristatomi. Be to, žmonės linkę įtikėti tuo, ką karštai gynė. Dėl to antikorpuciniam ugdymui netinka debatai, kuriuose viena pusė priversta atstovauti prokorpucines nuostatas – įtemptai formuluoti argumentai ilgam išlieka atmintyje. Labai norint mokykloje rengti debatus šia tema, provokuojančioji, korpuciją ginančioji pusė galėtų būti nebent mokytojai. Tačiau net ir tokia debatų režisūra kelia etinių problemų (ką propaguoja mokytojai?).

Kitas stiprių ir pastovių nuostatų ugdymo būdas yra įtraukimas į veiklą. Žmonės linkę laikyti save tuo, ką jie veikia (saviatribucijos dėsnis – „aš geras, nes su klasės draugais dalyvauju socialinės pagalbos veikloje“). Jaunimo įtraukimas į antikorpucinius projektus, judėjimus sustiprina antikorpucines nuostatas.

Nuostatų keitimas

Mokytojus, užsiimančius vertybiniu ugdymu, visada trikdo susidūrimas su jau susiformavusiomis priešingomis jų ginamoms nuostatomis. Patirdami neigimą ir pasipriešinimą, dalis jų pasijunta bejėgiai. Stiprybės gali suteikti nuostatų keitimosi psichologinių dėsningumą žinojimas. Iš tiesų išankstinė nuostata blokuoja jai prieštaraujančią informaciją (pavyzdžiui, „ir vėl tie plepalai apie korpuciją“). Norint išvengti blokavimo, informaciją reikia pateikti netikėtai (tarkim, neinformavus apie pamokos temą ar tikslą) ir neįprastu būdu (kaip žaidimą-eksperimentą, paradoksalią istoriją ir pan.).

Kita nuostatos keitimo strategija pagrįsta faktu, kad žinios ir nuostatos atmintyje saugomos atskirai ir reikia laiko joms susiderinti. Todėl prokorpucinės nuostatos neverta pulti įtikinėjant. Ilgainiui ji savaime pasikeis, jeigu pavyks logiškai ir įtaigiai pateikti korpuciją diskredituojančią informaciją bei sužadinti aktyvų mąstymą apie ją. Dėl reakcijos, vadinamos „atidėjimo efektu“, pirmasis informacijos vertinimas gali būti nepatikus, tačiau ilgainiui kognicijos nugalė emocijomis pagrįstą nuostatą.

Moralinė ir konvencinė perspektyvos

Antikorupcinis ugdymas yra vertybinis ugdymas. Vertybiniame ugdyme ne visada aiškiai skiriamos dvi socialinio reguliavimo formos – moralė ir konvencija, todėl gali būti netiksliai pasirenkami argumentai ir interpretavimas.

Nesileidžiant į moralės filosofijos gelmes paprasčiausiai galima paaiškinti, kad moralės požiūriu geru elgesiu laikoma tai, kas yra gera nepriklausomai nuo pavienio žmogaus nuomonės, tai yra gali būti universalu, ir kas yra privalu visiems. Poelgis geras ar blogas moralės požiūriu, dažniausiai sprendžiama pagal jo padarinius: ar poelgis nesukelia skausmo kitiems žmonėms, ar nepadaro jiems žalos ir nepažeidžia teisingumo (lygybės, nešališkumo). Be to, poelgio kokybė moraliniu požiūriu gali būti nustatoma ir remiantis intencijomis: poelgis smerktinas, jei veikėjas sąmoningai siekė padaryti bloga (net jeigu dėl kokių nors aplinkybių padariniai nebuvo blogi) ir gali būti pateisinamas, jei buvo siekiama gero, tačiau nepavyko.

Konvencijos yra susitarimu pagrįstos normos, gyvuojančios konkrečioje bendruomenėje konkrečiu laiku, taigi neprivalomos kitų bendruomenių nariams ir neuniversalios. Gyvenime moralė ir konvencijos gali būti susijusios: bendrieji moraliniai principai paverčiami konkrečiomis normomis (pavyzdžiui, „nevok“, „nemeluok“ arba „būk visiems vienodai teisingas“), o bendruomenei labai svarbių konvencijų pažeidimas (pavyzdžiui, tradicinės mirusiųjų pagerbimo tvarkos) gali pažeisti ir moralę, nes sukels žmonėms skausmo. Vis dėlto konceptualiai moralė ir konvencija yra skirtinga logika pagrįstos sritys.

Antikorupciniame ugdyme reikia nepamiršti šio skirtumo, taip pat galimos įtampos tarp moralinio ir konvencinio požiūrių. Konvenciniu požiūriu „galima tai, kas nedraudžiama“. Moraliniu požiūriu poelgis vertinamas nepriklausomai nuo to, ar yra konkreti jį reguliuojanti norma. Moralinė perspektyva jautresnė žalai asmens atžvilgiu, konvencinė – susitarimų, nuoseklumo, tvarkos, autoriteto lūkesčių pažeidimui. Moralinių principų pažeidimas sukelia daug stipresnę emocinę reakciją (pasipiktinimą, pyktį, liūdesį, skausmą, kaltę, gėdą, užuojautą) nei konvencijos pažeidimas. Skiriasi ir apkaltinto moralės ar konvencijos pažeidimu žmogaus elgesys. Apkaltintas nemoralumu žmogus arba atsi-

prašo, arba stengiasi atlyginti, išpirkti skriaudą, arba ginasi keisdamas savo poelgio interpretaciją: aiškina, kad poelgis netyčinis, kad nebuvo padaryta jokia skriauda, kad poelgiu tik atkurtas teisingumas atsilyginant už ankstesnę skriaudą ir pan. Pats moralinis principas ar jį sukonkretinusi norma nekvestionuojami. Konvencijos pažeidėjas teisinasi peikdamas normą ar jos šaltinį. Skiriasi ir normą pažeidusių vaikų drausminimas: moralės pažeidėjo dažniausiai prašoma įsivaizduoti save kito (nuskriaustojo) vietoj, tuo tarpu konvencijos pažeidėjas kaltinamas netvarkos kėlimu, susitarimų nesilaikymu, lūkesčių neatitikimu, nemandagumu ar situacijos nepaisymu. Taigi žmonės intuityviai skiria moralę nuo konvencijos.

Skirtingas moralės ir konvencijų universalumo bei privalomumo laipsnis ir skirtingas reagavimas į jų pažeidimą yra svarbus renkantis argumentavimo būdą antikorupciniam ugdyme. Teisėtvarkoje nusikaltamas korumpuoto elgesio pobūdis grindžiamas įstatymo pažeidimu, tuo tarpu visuomenė pirmiausia siekia išvengti moralės pažeidimą. Tas ypač būdinga vaikams ir paaugliams: jie daug jautriau už suaugusiuosius reaguoja į moralinės normos pažeidimą ir labai nedaug dėmesio, lyginant su suaugusiais, skiria konvencijos pažeidimui. Argumentas „korupcija yra blogis, nes pažeidžia įstatymus“ gali likti neišgirstas.

Atrodo, kad vaikams augant moralinis ir konvencinis mąstymas bręsta lygiagrečiai ir nesutampa. 34 puslapyje pateikiama lentelė, kurioje L. Nucci, remdamasis L. Kohlbergo moralės raidos teorija, išskaidė moralinio ir konvencinio mąstymo raidą.

Jeigu šiame modelyje konvencinio mąstymo raida atitinka tikrovę, tai skirtingo amžiaus mokiniams turėtų būti skirtingai argumentuojama, kodėl korupcija yra blogis. 10–12 m. vaikai supras, kad įstatymai draudžia korumpuotą elgesį, todėl jis neleistinas. 12–14 m. paaugliai nesupras teisiųjų ar socialinės tvarkos argumentų ir bus jautrūs tik moralinio teisingumo argumentams. 14–17 m. paaugliams galima išaiškinti, kad antikorupciniai elgesio standartai yra privalomi įvairias pareigas užimantiems žmonėms kaip palaikantys socialinę sistemą. Patys vyriausi mokiniai šį teiginį priims šiek tiek skeptiškai, nes jie normas sieja su esama elgesio praktika. Lyginant su jaunesniais mokiniais, jie daugiau dėmesio skirs aukštą korupcijos lygį Lietuvoje liudijantiems tyrimų rezultatams ar teiginiams, kad „Lietuvoje visi korumpuoti“, todėl tokią neigiamą informaciją vertėtų atsverti pozityviais pavyzdžiais, tarkim,

Moralinio ir konvencinio mąstymo raidos lygiai [Nucci L.P. 2001]

Amžius	Moralinė sritis	Konvencinė sritis
5–7 m.	Pagrindinių prievolių (neskriausti kitų) pripažinimas. Tačiau geras ar teisingas elgesys suvokiamas savanaudiškai.	Konvencijos kildinamos iš esamos praktikos (moterys turi dėvėti sijonus, nes moterys juos dėvi, o vyrai – ne).
8–10 m.	Gero ar teisingo elgesio samprata išplečiama iki „teisingo abipusiškumo“, suvokiamo pirmiausia kaip griežta lygybė (lygiava) su šokiais tokiais nešališkumo (į skirtumus atsižvelgiančio teisingumo) pradmenimis.	Neigijama konvencijos kaip empiriškai patvirtinto dėsnio samprata. Konvencijų išimtis (kai kurios moterys mūvi kelnes, o škotai – sijonus) suvokiamos kaip įrodymas, kad konvencija yra primestinė (sutartinė). Normos egzistavimas nebelaikomas pakankamu pagrindu jos laikytis.
10–12 m.	Geras ar teisingas elgesys suvokiamas kaip reikalaujantis daugiau nei lygiavos. Teisingumas, atsižvelgiantis į tokius skirtumus kaip specialūs poreikiai, situacija ar nuopelnai, derinamas su abipusiškumu.	Konkretus supratimas, kad socialinės taisyklės palaiko tvarką (pavyzdžiui, apsaugo nuo girtų vairuotojų). Socialiniais autoritetais laikomi esantys „viršuje“, jie kuria taisykles. Taisyklės gali būti pakeistos ir priklauso nuo konteksto.
12–14 m.	Siekijama suderinti lygybės kaip lygiavos ir į skirtumus atsižvelgiančio teisingumo principus kuriantis žmoniškų socialinių santykių sampratą.	Konvencijos laikomos ne daugiau kaip socialiniais lūkesčiais. Tai mažina jų privalomumą. Poelgiai vertinami nepriklausomai nuo taisyklių.
14–17 m.	Tęsijasi aukščiau minėtų principų derinimas.	Formuojasi sisteminė socialinės struktūros samprata. Konvencijos suvokiamos kaip norminančios ir susiejiančios socialinę sistemą, sudarytą iš apibrėžtų vaidmenų ir statiškos hierarchinės organizacijos.
17–20 m.	Perėjimas į suaugusiųjų moralinį mąstymą (žr. toliau).	Neigiamas požiūris, kad visiems privalomos normos skirtos socialinėms sistemoms išlaikyti. Konvencijos yra ne daugiau kaip socialiniai standartai, įtvirtinti įprastu elgesiu. Normų sistemos yra sutartinės.
Suaugusieji	<i>Teisingumo</i> ir <i>gerumo</i> sąvokų vartojimas mąstant apie socialinę sistemą. Morale laikoma nepriklausančia nuo konkrečios socialinės sistemos normų. Universalios ir privalomos moralės savybės derinamos su nelygstama ir prigimtine kiekvieno asmens verte.	Konvencijos laikomos standartais, kurie yra naudingi koordinuojant socialinę sąveiką. Vienodas konvencijos supratimas socialinėje grupėje palengvina jos narių sąveiką ir sistemos veikimą.

tarnautojų etikos kodeksais, supažindinimu su skaidriomis procedūromis, lygybės ir nešališkumo principais ir pan. Ir, be abejojimo, dirbant su įvairaus amžiaus mokiniais nuolat kils klausimas: kas yra korupcija – tik tvarkos ir susitarimų nesilaikymas ar moralinis blogis?

Individualiosios antikorupcinio ugdymo programos rengimas

Šių patarimų tikslas – pateikti pasiūlymų dėl individualiosios antikorupcinio ugdymo programos, medžiagos ir užduočių, susijusių su nusikalstamumo prevencine veikla. Bet kuriuo atveju prevenciją reikia vertinti ne kaip atskirą elementą, bet nuosekliai integruotą kasdiniame ugdymo procese dalyką, kuriuo tam tikrais atvejais gali būti naudojama savarankiškai. Antikorupcinio švietimo programa numato galimybes plėtoti projektus, susijusius su keliais dėstomaisiais dalykais ar papildomojo ugdymo veikla. Svarbu, kad pirmenybė būtų teikiama tiems dalykams, kurie skatina ir plėtoja mokinių gerovę bei tarpusavio supratimą. Jeigu vaikai, jaunuoliai jaučiasi gerbiami tėvų, mokytojų, švietimo specialistų ir kitų žmonių, jie išsiugdo savigarbos jausmą ir išmoksta parodyti toleranciją kitiems.

Antikorupcinis švietimas – ne kažkieno sudarytų taisyklių, kaip elgtis bei moralizuojančių pamokymų rinkinys. Korupcija, kaip ir apskritai visa nusikalstama veika, – pasirinkimo klausimas. Suaugusiųjų uždavinys – sudaryti prielaidas, sąlygas visuomenės interesus atitinkančiam pasirinkimui. Privalome supažindinti mokinius su jų teisėmis, pareigomis ir padariniais: įtaka žmonėms, akivaizdžiais ir neakivaizdžiais rezultatais. Be to, vertinant pasirinkimą, privalu vaikams ir jaunimui pateikti ir opozicinį variantą, kad tie skirtumai būtų atskleisti ir aptarti. Mokiniai privalo išmokti pasakyti ir „taip“, ir „ne“.

Antikorupciniame ugdyme ryškesnis naujų darbo būdų ir metodikų poreikis. Pirmia, antikorupcinio švietimo programa – naujas dalykas, kuriam mokytojai nebuvo rengiami. Suprantama, kad mokytojai turi patys mokytis, įgyti žinių, įgūdžių šia tema. Todėl būtent čia lengviau pakeisti savo vaidmenį – iš klasės vadovo, autoriteto tapti pagalbininku, gidu. Gido tikslas – ne valdyti, vadovauti, o eiti kartu, lydėti, padėti kuo maksimaliau išnaudoti galimybes. Todėl antikorupciniam ugdymui

ypač aktualūs tokie mokymo metodai kaip diskusija klasėje ar mažomis grupėmis atvejo analizė, mokinių interviu, debatai, vaidmenų atlikimas. Visais šiais atvejais mokytojas turėtų vadovauti mokymuisi, jį stimuliuoti, padėti mokiniams suprasti. Antra, antikorupecinis švietimas mažiau nei, tarkim, istorija, politologija, psichologija orientuotas į faktinių žinių perteikimą ir įsiminimą. Čia nesitenkinama mokinių gebėjimais atsakyti į faktinius klausimus („Kiek procentų valdininkų pažeisti korupcijos?“, „Kokios bausmės gresia už korupcinius nusikaltimus?“ ir pan.). Mokytojui labiau turi rūpėti padėti suprasti prieinamus informacijos šaltinius – kaip ir iš kur surinkti faktai, kaip vertinti jų svarbą, kaip nuspręsti, kurios žinios patikimos, kurią poziciją pasirinkti. Mokinių prašoma analizuoti pozicijas, pagrįsti vienus požiūrius, atmesti kitus. Į daugelį šių klausimų padės atsakyti naudojami *kritinio mąstymo ugdymo metodai*.

Kritinio mąstymo ugdymo metodika siūlo trijų pakopų ugdymo organizavimą. Parengiamojoje pakopoje mokytojo užduotis – paskatinti mokinius daugiau sužinoti apie tai, kas pravers jų patirčiai. Tai – žadinimo, įtraukimo pakopa. Antrojoje – prasmės suvokimo – pakopoje gaunama nauja informacija, idėjos, įsisąmoninama jų prasmė. Apmąstymo (trečiojoje) pakopoje visi – mokiniai ir mokytojai – nagrinėja tai, kas įvyko pirmose dviejose. Tada suvokiama, kas išmokta, ir ko dar trūksta. [Kritinio mąstymo ugdymas. Teorija ir praktika. 2001]

Sudarant individualiąją antikorupecinio ugdymo programą, ypač svarbu nuolat matyti pagrindinių planavimo dalių schemą. Ji nurodo, ką reikėtų atlikti, kas gali turėti įtakos jos turiniui ir realizavimo formai:

KOKS TEIGINYS TURI BŪTI PERTEIKIAMAS?

Į KOKIĄ GRUPĘ NUKREIPTOS PASTANGOS?

KOKIŲ POKYČIŲ TIKIMASI?

KAIP TIKIMASI PASIEKTI PLANUOJAMŲ POKYČIŲ?

KAIP IR IŠ KURIŲ ŠALTINIŲ SURINKTI INFORMACIJĄ?

KAIP BUS PATEIKTA INFORMACIJA?

KOKIAIS BŪDAIS BUS STENGIAMASI ĮSITIKINTI PATEIKTOS
INFORMACIJOS POVEIKIU?

Natūralu, kad mokiniai labai skiriasi. Pirmiausia jie nevienodo amžiaus. **Vidurinio mokyklinio amžiaus** grupėje jaučiama bendra tendencija išbandyti sritis, kurios daugeliui vaikų siejasi su suaugusiųjų gyvenimu. Šiame amžiuje dažnai žengiamas pirmasis žingsnis į suaugusiųjų pasaulį: pabandoma rūkyti, vartoti alkoholį, padaroma smulkių nusikaltimų. Todėl labai svarbu, kad vaikai turėtų galimybę susiorientuoti ir susikurti savo poziciją bei nuomonę, dar prieš patekdami į situaciją, kurioje jų laukia asmeninis pasirinkimas, galintis turėti rimtesnių padarinių. Čia svarbu ugdyti mokinių savo vaidmens suvokimą ir gebėjimą pasakyti „taip“ arba „ne“.

Turėtų būti pabrėžiamos tokios sąvokos kaip *atsakomybė* ir *pagarba*, be to, labai svarbu, kad mokiniai suprastų bendrą atsakomybę už socialinę aplinką. Taip pat svarbu įtraukti juos į socialinių iniciatyvų svarstymą.

Įprasta manyti, kad **aukštesniųjų klasių mokiniai** yra pakankamai subrendę, kad galėtų mokytis bendresnių ir abstraktesnių dalykų. Toks suvokimas, tiesa, priklauso ir nuo to, ar prevencinis darbas buvo dirbamas anksčiau per pamokas. Kitaip sakant, tai priklauso nuo to, kaip giliai pasisekė išugdyti kiekvienam mokiniui optimalų gebėjimą veikti. Kartais būtina intensyvinti ir galbūt net pakartoti darbą, kuriuo buvo ugdomi pradinių ir vidurinių klasių vaikų gebėjimas suprasti ir veikti.

Prevencinis antikorupcinis ugdymas labai panašus į įprastą ugdymą. Tai yra ugdymas, kai mokiniams pateikiama informacija, pavyzdžiui, apie teisinius dalykus ir specifines nusikaltimo sąlygas. Šios žinios apie tai, kokios yra nusikaltimų padarymo pasekmės ir su jomis susijusių argumentų atsispirti nusikaltimui radimas ir bus suprantamas kaip ypatingas prevencinis darbas.

Siūlomų užduočių vyresniojo mokyklinio amžiaus grupėje pavyzdžiai

- Parengti medžiagą tyrimui apie nusikaltimo pobūdį ir mastą mokyklos ar vietos bendruomenės aplinkoje.
- Surinkti, paruošti ir palyginti tyrimo duomenis su spaudos pranešimais apie nusikaltimus ir statistine medžiaga.
- Suplanuoti ir įgyvendinti projektą, skirtą jaunesniems mokiniams.
- Suplanuoti ir surengti projekto dienas.
- Panagrinėti, kokioms vertybėms įvairios amžiaus grupės teikia pirmenybę.
- Parengti vietinės televizijos ar radijo programėlę.
- Parengti paveikslų parodą ir viešai pademonstruoti.
- Parengti skaidrių ekspoziciją „Šiandieninis jaunimas: viliojančios galimybės“.
- Parengti vaizdo juostą „Nusikaltėlis. Kas bus toliau?“ arba „Nusikaltėlis. Kodėl ne?“
- Pakviesti STT atstovą į klasę. Suplanuoti, kas bus aptariama, ko bus klausama.
- Peržiūrėti teismo posėdžio filmuotą medžiagą.
- Pasiruošti ir suorganizuoti tėvams skirtą renginį tema „Nusikaltimas – kiekvieno problema ir atsakomybė!“

ANTIKORUPCINIO UGDYMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO ĮVAIRIŲ DALYKŲ PAMOKOSE PAVYZDŽIAI

ISTORIJA

Tema Korupcijos apraiškos senovės
Romos respublikoje

Autorė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 7 klasei.

Tiksai ir uždaviniai:

Supažindinti mokinius su Romos aristokratinė respublika.

2. Atskleisti, kad jau tuo metu egzistavo pareigūnų papirkinėjimas, kyšininkavimas, turto grobstymas.
3. Formuoti korupcijos sampratą.

Priemonės ir šaltiniai:

- ŠETKUS B., POBEDINSKA L. *Senovės istorija: vadovėlis 7 klasei.* – Vilnius: Kronta, 2000, 42 paragrafas.
- PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos.* – Vilnius: Vyturis, 1996.

Metodai: darbas su vadovėlio medžiaga, darbas su dokumentais, vaidinimas.

EIGA

Pamokos pradžioje mokiniai susipažįsta su Romos respublikos valdymu. Pabrėžiama, kad Romoje egzistavo aristokratinė respublika. Joje visą valdžią savo rankose turėjo turtingi piliečiai, nes už valstybines pareigas nebuvo atlyginama.

Lentoje užrašomi klausimai ir užduotys:

1. Išnagrinėję dokumentus įrodykite, kad Romos respublikoje egzistavo korupcija, kuo ji pasireiškė.
2. Kokią žalą Romos respublikos piliečiams darė įstatymų nepaisymas?
3. Palyginkite Cicerono ir Verio elgesį, kai jie ėjo svarbias pareigas Romos valstybėje. Kas lėmė jų elgesį?

Mokiniai suskirstomi į tris grupes.

1. Viena grupė dokumentuose ieško faktų, kuriais Ciceronas kaltina Verį.
2. Kita grupė stengiasi atskleisti Verio elgesio priežastis.
3. Trečia grupė aiškinasi, kas yra nukentėjusieji ir kokia jiems padaryta žala.
Mokiniais siūloma pasiskirstyti vaidmenimis ir suvaidinti teismo procesą.

Pamokos apibendrinimas: išnagrinėję dokumentus mokiniai nurodo, kad nusikaltimus padarė Veris. Jie daro išvadą, kad Romos respublikoje nebuvo laikomasi įstatymų. Tuo buvo daroma žala respublikos piliečiams. Mokiniais pabrėžiama, kad egzistavo piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, turto grobstymas, kyšių ėmimas.

Ryšiai su antikorpuciniu švietimu: pabrėžiama, kad korupcija egzistavo jau antikos laikais. Atskleidžiama jos reikšmė valdininkų gyvenimui ir žala visuomenei bei valstybei.

PRIEDAI**A šaltinis** Plutarchas apie Ciceroną:

„Ciceronas turėjo nedidelį, bet jo išlaidoms pakankamą turtą, ir nuostabu buvo, kad jis neimdavo nei atlygio, nei dovanų už savo ginamąsias kalbas, ypač tuo metu, kai vedė Verio bylą. Šitą žmogų, kuris būdamas propretoriumi Sicilijoje buvo daug piktadarybių pridaręs ir kuriam siciliečiai iškėlė bylą, įrodė esant kalta, ir ne savo kalbomis, bet kaip tik tuo, kad jokios kalbos nepasakė. Pretoriai, įsiteikdami Veriui, atidėliojo bylą iki paskutinės dienos, ir buvo aišku, kad tos vienos dienos neužteks kalboms pasakyti ir sprendimo nebus. Tada atsistojó Ciceronas ir pasakė, kad kalbų nereikia, pasikvietė ir išklausinėjo liudininkus, paskui pasiūlė teisėjams balsuoti.<...>“.

PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos*. – Vilnius: Vyturys, 1996, p.140

B šaltinis Iš Cicerono kalbos apie Verį:

„Veriui būnant pretoriumi, siciliečiams neegzistavo nei jų pačių įstatymai, nei mūsų senato nutarimai, nei žmogiškosios teisės. Sicilijoje kiekvienam priklauso tik tai, ką aplenkė neribotas šio žmogaus gobšumas ir savivalė<...>. Per visus trejus metus jokia teismo byla nebuvo kitaip sprendžiama, kaip tik pagal jo antakių kryptelėjimą; jokio turto nebuvo paveldima iš tėvo ar senelio, kad nebūtų teismo nuosprendžiu atimtas, Veriui įsakius <...> didžiausi nusikaltėliai buvo už pinigų atleisti nuo teisminės atsakomybės, o gerbiami ir doriasi žmonės, apkaltinti už akių, – be teismo nuteisti ir iš-tremti“.

PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos*. – Vilnius: Vytury, 1996, p. 300

Tema Romos respublikos valdymas

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 11 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Remiantis Romos respublikos valdymo schema, išaiškinti respublikos valdymo sistemą, senato bei kitų pareigūnų vaidmenį valstybėje, plebėjų ir patricijų kovos priežastis.
2. Argumentuoti, kodėl Romos respublika buvo laikoma aristokratinė.
3. Pagal pateiktą situaciją atskleisti būdus, kaip buvo tampama pareigūnais, kokie tai buvo žmonės, kokioms vertybėms jie teikė pirmenybę, jų veiklos žala valstybei, visuomenei, tokių pareigūnų likimas.

Priemonės ir šaltiniai:

- Romos respublikos valdymo schema, medžiaga apie pareigūnų veiklą.
- Mokytojo parengta medžiaga apie tėvo Gajaus Valerijaus Busikumo ir jo sūnaus Gajaus jaunesniojo gyvenimą ir veiklą.
- Vadovėliai:

BAKONIS E., JANUŠAS J. *Lietuva ir pasaulis: istorijos vadovėlis 11 kl.* – Kaunas: Šviesa, 2001.

BAKONIS E. *Senovės civilizacijų istorija: mokomoji knyga 11 kl.* – Kaunas: Šviesa, 1992.

Metodai: aiškinimas, analizė, trumpos situacijos vaidinimas, diskusija po suvaidintos situacijos.

EIGA

1. Prisimenama, kokiomis aplinkybėmis ir kada Roma tapo respublika.
2. Pateikiama valdymo schema, medžiaga apie pareigūnų veiklą ir drauge su mokiniais nagrinėjamas valdymas, remiantis medžiaga ir schema.
3. Pokalbio metu aptariamos plebėjų ir patricijų kovos priežastys ir rezultatai.
4. Mokiniais pateikiami klausimai:
 - Koks buvo konsulo ir liaudies tribūno vaidmuo valstybėje?
 - Kokių būdu siekė karjeros Gajus jaunesnysis? Kaip jam pavyko tapti konsulu?
 - Kodėl Gajus jaunesnysis įsivėlė į korupciją? Kaip tai pasireiškė? Išsiaiškinti su mokiniais, kaip jie supranta korupciją.
 - Koks buvo šio žmogaus likimas? Kaip jums atrodo, kodėl?
 - Kokios vertybės buvo svarbios tėvui ir kodėl jas pamynė sūnus?
 - Kam buvo padaryta žala būnant valdžioje Gajui jaunesniajam?
5. Grupelė mokinių suvaidina situaciją (parengtą namuose).
6. Diskusija pagal mokinius prieš vaidinimą pateiktas užduotis.
7. Apibendrinama tema ir pabrėžiama, kad Romos respublika buvo aristokratinė.

Ryšiai su antikorpuciniu švietimu: įrodoma, jog korupcija egzistavo jau antikos laikais. Atskleidžiama jos reikšmė valdininkų gyvenimui ir žala visuomenei bei valstybei.

PRIEDAS

Gajus Valerijus Busikumas gimė pietinėje Italijoje, Teksalikos miestelyje, kur ilgą laiką klestėjo alyvų aliejaus prekyba. Jo šeima taip pat vertėsi šiuo verslu ir sėkmingai jį plėtojo. Jo tėvas Gajus vyresnysis po daugelio gyvenimo metų, praleistų valdžioje, buvo išrinktas eiti konsulo pareigas. Gajus vyresnysis buvo garbingas ir sąžiningas konsulas, ir tuo metu, kai jis buvo konsulas, Romoje klestėjo taika ir ramybė, jis sudarė nemažai taikos sutarčių su valstybėmis, kurias iki tol laikė savo priešais. Savo sūnų jis taip pat norėjo

padaryti garbingą valdovą, tačiau jaunas Gajus buvo pagarsėjęs agresyvumu ir nesantūrumu. Po keleto bergždžių praleistų metų Gajus jaunesnysis nusprendė taip pat įsilieti į valdžios gyvenimą ir sekti tėvo pėdomis, tačiau jis nenorėjo taip ilgai, kaip jo tėvas laukti, todėl bandė pasinaudoti tėvo įtaka, kad gautų gerą postą. Jis pirmiausia siekė tribūno vietos, tačiau savo absurdiškomis kalbomis, įvairiais šūkais, tiesiog apsijuokdavo prieš žmones. Pasakojama, kad tribūnai buvo reikalingi bet kuriuo paros metu, jie galėjo būti iškviesti net ir naktį, iškilus kokiai nors bėdai. Tribūnai turėjo teisę sustabdyti aukščiausios valdžios sprendimus. Jiems taip pat buvo draudžiama išvykti iš Romos, todėl ši sąlyga netenkino Gajaus ir jis nusprendė nebesiekti tribūno vietos. Dar po keleto metų Gajui buvo patikėta rūpintis Italijos provincijos – Sicilijos – valdymu. Dėl savo kvailių kalbų ir neišmanymo netrukus jis buvo atleistas iš šių pareigų ir grįžo atgal į Romą. Grįžęs į Romą jis užsigeidė konsulo vietos. Konsulai turėjo teisę šaukti susirinkimus. Mirus jo tėvui, konsului Gajui vyresniajam, surasti tinkamą jo įpėdinį Romai buvo itin sunku. Po tėvo mirties jaunas Gajus atkakliai ėmė siekti šio posto visais įmanomais būdais. Norėdamas, kad žmonės jį paremtų, Gajus pažadėjo jiems turtus ir gerą gyvenimą, vos tik taps konsulu. Praėjus trejiems metams Gajus Valerijus Busikumas pagaliau tapo konsulu, o Romos piliečiai laukė iš jo žadėtosios paramos. Siekdamas dar labiau sustiprinti savo įtaką valdžiai, jis susituokė su senatoriaus dukra Tiperija. Po kurio laiko G. V. Busikumas kartu su kvestoriais, kurie tvarkė valstybės išdą, įsivėlė į korupciją. Jie perpus sumažino kareiviams skirtas lėšas, Romos piliečiams padidino mokesčius. Gajus slapčia parduodavo žemes priešams, kurias Roma ir buvo išsikovojusi iš priešų. Jis priešinosi tam, kad Romos piliečiams būtų suteikta visiška laisvė. Romoje jau seniai buvo ketinama padalyti piliečiams turtus po lygiai ir panaikinti didžiulę turčinę nelygybę tarp turtingųjų ir vargšų, tačiau Gajus neleido to įgyvendinti ir dėl to gavo didelę turtingųjų paramą. G. V. Busikumas iš korupcijos susikrovė sau turtus, tačiau kartu įgavo didelį žmonių nepasitikėjimą. Pagaliau Romos provincijose prasidėjo sukilimai ir buvo bandoma išsikovoti savo teises. Neilgai trukus Gajus buvo nužudytas sukilėlių, o į jo vietą išrinktas kitas konsulas, kuris atkūrė senus įstatymus ir kovojo už Romos piliečių laisvę.

UNIVERSITY COLLEGE DUBLIN: *The Lives of Busicium and Gorius.* –

www.ucd.ie/~classics/thirdyear/ancbiogr.htm

Tema Romos imperijos galybė

Autorė: EDITA GALINAITYTĖ, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 7 klasei.

Tikslas:

1. Išaiškinti Romos imperijos valdymo ypatumus ir trūkumus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti Romos imperijos pokyčius Oktaviano Augusto valdymo laikais ir jo įtaką senatui.
2. Atskleisti Romos imperijos valdymo neigiamus ypatumus – pareigų pirkimą, negarbingus žmones, atsakomybės stoką už pareigas.

Šaltiniai ir priemonės:

- ŠETKUS B., POBEDINSKA L. *Senovės istorija: vadovėlis 7 klasei.* – Vilnius: Kronta, 2000.
- *Senovės istorijos chrestomatija.* – Kaunas: Šviesa, 1983.

Metodai: lyginimas, analizė, darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Prisimenamas Romos respublikos valdymas.
2. Palyginamas Romos respublikos ir Romos imperijos valdymas, remiantis schemomis, pateiktomis vadovėlyje 187 ir 203 p.
3. Prisimenama, kokias pareigas atliko senatas Romos respublikos laikotarpiu?
4. Mokiniai susiskirsto grupėmis po penkis.
5. Mokiniai perskaito šaltinį ir atsako į klausimus:
 - Kaip pasikeitė senato formavimas Romos imperijos laikotarpiu lyginant su respublikos laikotarpiu?
 - Kam ir kodėl buvo naudingas toks senato formavimas?
 - Kodėl sumažėjo senato vaidmuo imperijos laikotarpiu?
 - Koks romėnų požiūris į senato formavimą imperijos laikotarpiu? Kodėl?
 - Kokią žalą darė romėnų visuomenei toks senato formavimas?

- Kaip Oktavianas Augustas piktnaudžiavo savo valdžia?
6. Remdamiesi šaltiniu, vadovėlio tekstu ir ankstesniais atsakymais, mokiniai pateikia kuo daugiau išvadų apie pasikeitusią senato įtaką ir išaugusį imperatoriaus vaidmenį Romos imperijos laikotarpiu.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: mokiniai, lygindami respublikos ir imperijos valdymą, nustato neigiamus respublikos valdymo ypatumus. Darydami išvadas, atsako į klausimą, kodėl neigiamą įtaką valstybei darė „pomirtinių“ senatorių valdymas. Susiformuoja neigiamą požiūrį į klestėjusį senatorių papirkinėjimą Romos imperijoje.

PRIEDAS

„Senatas seniai jau padidėjo ir virto palaida minia – jame buvo daugiau kaip tūkstantis narių, tarp jų negarbingiausių žmonių, priimtų po Cezario mirties pagal pažintį arba už kyšį, kuriuos liaudis vadino „pomirtiniais“ senatoriais“.

Senovės istorijos chrestomatija. – Kaunas: Šviesa, 1983

Tema Reformacija Europoje

Autorė: EDITA GALINAITYTĖ, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 8 klasei

Tikslas:

1. Ugdyti mokinių gebėjimą analizuoti šaltinius ir daryti išvadas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti, kokią įtaką Vokietijos imperatoriaus valdžiai turėjo imperijos kunigaikščiai.
2. Išsiaiškinti sąvokos „simonija“ prasmę.
3. Išanalizuoti reformacijos priežastis Europoje.
4. Išsiaiškinti imperatoriaus valdžios silpnumo priežastis.

Šaltiniai ir priemonės:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 2002.
- *Vidurinių amžių chrestomatija. D. 2.* – Kaunas: Šviesa, 1977.

Metodai: darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Susisikirstymas grupėmis.
2. Prisimenama pagal vadovėlio tekstą (39 p.), kaip formuojama imperatoriaus valdžia Vokietijos imperijoje.
3. Mokiniai perskaito šaltinį ir atsako į klausimus:
 - Kokių būdu Vokietijos imperatorius gavo valdžią iš Romos popiežiaus?
 - Kas ir kodėl Romos popiežiui mokėjo pinigus?
 - Kodėl buvo silpna Vokietijos imperatoriaus valdžia?
 - Koks buvo Vokietijos gyventojų požiūris į tokį valdžios sudarymą Vokietijos imperijoje?
4. Remdamiesi atsakymais į ankstesnius klausimus, mokiniai pateikia kuo daugiau išvadų apie neigiamus reiškinius Vokietijos imperijoje.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: mokiniai susiformuoja neigiamą požiūrį į klestėjusį valdininkų ir bažnyčios tarnų papirkinėjimą Vokietijoje.

PRIEDAS

„Kad suteiktume jums Romos karūną, mes išpareigojome kai kuriems kunigaikščiams, kurie manimi tikėjo ir galbūt niekam daugiau; mes davėme jūsų komisarams didelę sumą grynais pinigais, kurių daugiausia gavome iš savo draugų. Aišku, kad be mano pagalbos jūsų imperatoriškoji didenybė nebūtų galėjusi gauti Romos karūnos“.

Vidurinių amžių istorijos chrestomatija. – Kaunas: Šviesa, 1977.

Tema **Bajorų viešpatavimas Abiejų Tautų Respublikoje**

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 8 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išaiškinti, kada ėmė stiprėti bajorų pozicijos Abiejų Tautų Respublikoje, kokie dokumentai tai sąlygojo.
2. Remiantis J. Grušo kūrinio „Rekviem bajorams“ ištraukomis atskleisti neigiamą bajorijos teisių plėtimosi įtaką valstybės vystymuisi.
3. Mokiniai turėtų pagrįsti savavaliavimo, įstatymų pažeidinėjimų, grupuočių kūrimo žalą valstybei.

Priemonės ir šaltiniai:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija: VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 1999.
- Rekviem bajorams // GRUŠAS J. *Raštai. T. 2.* – Vilnius: Vaga, 1980.

Metodai: aiškinimas, darbas su vadovėlio tekstu, darbas su grožinės literatūros ištraukomis, grupinis darbas.

EIGA

1. Trumpai prisimenama, kada ir kokiomis aplinkybėmis buvo pasirašyta Liublino unija, jos sąlygos bei padariniai.
2. Remiantis vadovėlio medžiaga, nagrinėjama Abiejų Tautų Respublikos situacija po Žygimanto Augusto mirties.
3. Išnagrinėjami Henriko Valua pažadai bajorams, „pacta conventa“ bei „liberum veto“ įsigalėjimas.
4. Klasė skirstoma į 4 grupes. Kiekvienai grupei pateikiama ištrauka iš J. Grušo kūrinio „Rekviem bajorams“.

Pateikiamos užduotys:

- Ar bajorų viešpatavimas, ypač „liberum veto“ teisė, stiprino valstybę?
- Kokius metodus naudojo bajorai siekdami valdžios?
- Kaip bajorai aiškindavosi tarpusavio santykius?

- Kokią žalą valstybei ir tuometinei visuomenei padarė bajorų viešpatavimas? Kokias vertybes pamynė bajorija?
 - Ką galite pasakyti apie Karaliaus valdžią tokioje valstybėje?
5. Po diskusijos daromos išvados, jog bajorų viešpatavimas buvo viena iš ATR silpnėjimo priežasčių.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: atskleidžiamos įvairios korupcijos apraiškos Abiejų Tautų Respublikoje XVIII a. Pabrėžiama, jog tai privedė valstybę prie žlugimo.

PRIEDAS

Ištraukos iš J. Grušo dramos „Rekviem bajorams“

1. Oginski! Išnaudojate piktam
Tą liberum veto. Pavedat kuriam
Bajorui riktelti: „Nesutinku“,
Ir jau įvykdyta, kas reikia jums,
Didikams, nes už rėksnio nugaros –
Tį padlaižių pulkai. Jei pamėgintų
Koks nors šlėkta pats be ponų valios rėkti,
Matytų, kas jo laukia... Girdote
Bajorų tuntus, intrigas vis rezgat,
Organizuojuote konfederacijas,
Beprasmiškas, karingas, siaučiančias,
Naikinate ir taip sunykusią
Respubliką.
(p. 396)
2. Palaukite! Priversti etmoną
Paleisti savo pinigais samdytą
Kariuomenę? Kas Lietuvą gins? Kas?
Bajorai gi kariaut seniai nebeina.
Tiktai girtauja, mušasi. Kada
Pareikalauja mokesčių kariuomenei
Samdyt, išvaiko seimą... Orgijom garsus
Karalius Fridrichas Augustas, saksas,
Pasikvietė kariuomenę – ne kraštu,
Bet sostui ginti. Plėškit, vokit,
Galabinkite, prievartaukite –
Kiek tik vaizduotė išgali. Ir griaua,
Ir degina badaujančių kaimiečių
Namus, kai maisto ten neranda. Žinot
Gerai visi...
(p.397-398)
3. Gyventi nebegalima.
Ar jūs nematote, kaip žmonės kenčia.
Labai jie kenčia. Neapsakomai.
Taip nekentėjo niekada. O jūs?!
Jūs nesustojate. Aistra valdyti
Pasiekė beprotybę. Egoizmas –
Visuotinė liga. Tokia, kaip maras.
Kaip gangrena širdy. Kas gi toliau?
Nejaugi nebėra jokios vilties?
Kodėl gi viskas šitaip? Žmonės prašo
Atsakymo. Kodėl gi taip sugriautas
Gyvenimas? Teisybės laukia. Žodžio
Teisingo... Gauna melą. Nieko kito:
Klaikiausią melą. Žemė niekada
Dar negirdėjo šitiek melo, kiek dabar,
Bajorams valdant.
(p. 408)
4. Įvyko mušis – piktas, broliųdiškas,
Beprasmis. O kiekvienas gynė savo
Teisybę. Kalbant atvirai, nei vienas,
Nei kitas jos juk neturėjo. Tariaama
Teisybė iškreipė jų dvasią, pykčio
Pripildė širdis. Jau jie matė vienas kito
Gėdingą pražūtį, skaičiauo nuodėmes.
Kaltieji jojo ant nenaudėlių,
Nenaudėliai – raiti ant nekarių...
Ir viskas buvo sumaišyta: kraujas,
Vagystės, apgavimas, žmogžudystė;
Sutrypta ir pažadai, ir priesaikos;
Klestėjo kyšiai, melas ir šantažas.
Ir viskas buvo daroma patamsyje,
Ir niekas nežinojo, kur pradžia,
Kur pabaiga, kas atsakovas, kas
ieškovas...
(p. 420)

Tema **Lenkijos–Lietuvos valstybė: valstybės smukimas, bajorų anarchija**

Autorė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 8 klasei. Temai skiriama visa pamoka.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Supažindinti mokinius su Abiejų Tautų Respublikos silpnėjimo priežastimis.
2. Nagrinėjant konkrečius pavyzdžius parodyti, kad ir LDK jau XVII–XVIII klestėjo korupcija, bajorų savivalė, girtuoklystė, kurios valstybėje kėlė didelę netvarką, silpnino valstybės autoritetą.
3. Atskleisti neigiamą bajorijos teisių įtaką valstybės vystymuisi.

Šaltiniai:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija: VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 1999, 51 paragrafas.
- *Lietuvos istorija.* – Vilnius: Mokslas, 1989.

Metodai: minčių lietus, darbas su dokumentais, lentelės pildymas.

EIGA

1. Prisimenama, kada ir kokiomis aplinkybėmis buvo pasirašyta Liublino unija, kuo pasireiškė Lietuvos valstybingumas po Liublino unijos.
2. Remiantis vadovėlio ir dokumento medžiaga pabrėžiama, kad viena iš priežasčių, leidusi atsirasti negerovėms Abiejų Tautų Respublikoje, buvo silpna karaliaus valdžia.
3. Organizuojamas minčių lietus, kurio metu klausiamas: „Kokios visuomenės negerovės jums siejasi su sąvoka „korupcija“? Mokinių mintys užrašomos lentoje arba dideliame popieriaus lape (tai galėtų būti tokie apibūdinimai, kaip kyšio davimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, nesąžiningumas, valstybės lėšų švaistymas, papirkinėjimas ir kt.).
4. Primenama, kad minėtos negerovės klestėjo LDK, ypač po Liublino unijos.

5. Mokiniai suskirstomi grupelėmis po 4–5 mokinius, jiems pateikiamos užduotys:
- kokie faktai rodo, kad silpnėjo karaliaus valdžia;
 - nagrinėdami šaltinius, išrinkite negeroves LDK, susijusias su korupcijos sąvoka;
 - pabandykite nustatyti šių negerovių priežastis;
 - kokią žalą valstybei darė didikų savivalė ir „veto“ teisės egzistavimas;
 - kokiomis priemonėmis bajorai aiškindavosi tarpusavio santykius.
6. Mokiniai darbo su dokumentais metu gali pildyti lentelę (žr. priedą).

Išvada: bajorų savivalė, jų viešpatavimas buvo viena iš Abiejų Tautų Respublikos žlugimo priežasčių.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: atskleidžiamos įvairios korupcijos apraiškos Abiejų Tautų Respublikoje XVIII a. ir parodoma jų įtaka valstybės žlugimui.

PRIEDAI

A šaltinis

„<...> Respublikoje karalius neturėjo jokios valdžios. Nebuvo iš viso jokios centro valdžios, su kuria kas nors būtų skaitęsis. Teoriškai čia visą valdžią turėjo patys piliečiai, t. y. bajorija, bet iš tikro ji nieko negalėjo. Ji buvo susibūrusi apie tarpusavy kovojančius didikus, kuriems nesutariant ir nė vienai partijai neįsigalint, seimai irte iro, ir krašte nebuvo jokios valdžios; tuo būdu svetimųjų papirkimams ir didikų savivalei kelias buvo laisvas.<...>

<...> Didikai, o iš jų ir bajorija išmoko tik puotauti ir girtauti.<...> Bajorijos tarpe garsėjo ypač tie, kurie galėjo daugiausia išgerti ir nepasigerti. Per kiekvieną puotą šeimnininko pareiga buvo žiūrėti, kad nė vienas svečias negalėtų išeiti namo, tarnų nepalaikomas.”

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

B šaltinis

...Seimeliai. Politinis gyvenimas ėjo seimeliuose. Čia buvo sprendžiama, kuris didikas yra galingesnis ir kurio laukia nemalonumai iš seimo ar tribunolo pusės. Todėl didikai stengėsi patraukti į savo pusę daugumą bajorijos. O

ją patraukti tebuvo galima tik nuolatinėmis protekcijomis ir puotomis savo dvaruose. Į seimelius tam pačiam tikslui buvo suvežamos iš okolicų masės plikbajorių, nes ir jie turėjo lygų su didikais balsą ir svarbiausia turėjo prie šono bajoriškąjį ženklą – kardą, kurį kiekvienu momentu galėdavo vartoti savo pono ar to, kuris gerai užmokėdavo, nuomonei paremti.”

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

C šaltinis

Seimai. Aiškus dalykas, kad privežti plikbajorių į seimelius tegalėdavo tik didikai, nuo kurių tuo metu priklausydavo ir seimelių rezultatai. Tad vidutinė bajorija turėdavo glaustis tik prie didikų, nes kitaip galėdavo labai nukentėti. Tuo būdu išrenkami tokie atstovai, kurių norėdavo didikai. Vienuose pavietuose būdavo įtakingesnis vienas didikas, kituose kitas, todėl kai jų atstovai suvažiuodavo į seimą, žinoma, negalėdavo tarp savęs susikalbėti. Visada atsirasdavo, kas pasakydavo „veto“, ir seimas turėdavo iširti. O visa ta santvarka vis dėlto būdavo vadinama tikrąja laisve. Bajorijos masės ją brangino, stropiai žiūrėjo, kad ji nebūtų pakeista, nes tik tokioje santvarkoje kiekvienas jautėsi turįs didelę vertę ir galįs pasipelnyti”.

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

Lentelė. Korupcijos apraiškos LDK po Liublino unijos

Korupcijos apraiška	Priežastis, dėl kurios atsirado korupcijos apraiška	Padariniai LDK valstybei
Kyšių davimas ir ėmimas	Siekimas savanaudiškai pakreipti įstatymų priėmimą	Įstatymai gynė tik dalies Respublikos gyventojų piliečių interesus
Ir t. t.		

Tema **Nelegalios lietuviškos spaudos platinimas**

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.
Skirta: 9 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Atskleisti knygnešių pasiaukojimą, sumanumą, rusų valdininkų poziciją, nelegalios spaudos platinimo būdus, parodyti knygnešių draugijų veiklą.
2. Plėtoti mokinių gebėjimus savarankiškai nagrinėti, kritiškai vertinti pateiktus faktus.

Priemonės ir šaltiniai:

- Žemėlapis „Nelegalios lietuvių spaudos platinimas“.
- Lentelės:
 - a) muftinėse sulaikytų lietuviškų knygų skaičius;
 - b) apie Garšvių knygnešių draugijos 1887–1897 m. platintų knygų pobūdį (TYLA A. *Garšvių knygnešių draugija*. – Vilnius: Mintis, 1991, p. 34);
- Dokumentai apie J. Bielinio veiklą. (*Knygnešys 1864–1904 m.* – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, p. 50–51);
- Dokumentai apie knygnešio J. Vaičekausko veiklą.
- „Lietuvos mokykla 1864–1904 m.“ („Vargo mokykla“) skulptūros iliustracija.
- BRAZAUSKAS J. *Naujųjų amžių istorija: nuo Didžiosios prancūzų revoliucijos iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos: vadovėlis 9 klasei*. – Vilnius: Kronta, 1999.

Metodai: aiškinimas, darbas su žemėlapiu, darbas su lentelėmis, darbas su šaltiniais, darbas su vaizdinėmis priemonėmis.

EIGA

1. Prisimenamos lietuviškos spaudos uždraudimo aplinkybės.
2. Remiantis žemėlapiu nagrinėjami nelegalios lietuviškos spaudos centrai Prūsijoje, platinimo būdai Lietuvoje.
3. Knygnešių draugijų veikla.

4. Garsiausių knygnešių veikla, jų pasiaukojamas darbas tautos labui. Pateikiami dokumentai apie J. Bielinio veiklą (juose kalbama apie kyšius žandarams) bei užduotys:
 - Kodėl J. Bielinis davė kyšius uriadnikui ir pristavo pačiai?
 - Ar siekė kokios nors naudos sau?
 - Ką galite pasakyti apie tuometinius rusų valdininkus? Kokiais sumetimais jie ėmė kyšius? (Pabrėžiama, kad XIX a. rusų valdininkai galvojo, jog atlyginimus gauna tik už darbą carui, o jei daro sprendimą eilinių piliečių naudai, tai jiems priklauso atskiras atlygis).
 - Kam ir kas darė žalą savo elgesiu?
 - Kokios vertybės buvo svarbios J. Bielinui? Ar jos buvo svarbios rusų valdininkams?
5. Knygnešių veikla Mažeikių krašte. (Kalba mokiniai remdamiesi iš anksto surinkta medžiaga).
6. Temos apibendrinimas.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: kyšio, kaip korupcijos elemento, vaidmens Rusijos imperijos valdininkų gyvenime atskleidimas. Pabrėžiama žala valstybės autoritetui.

PRIEDAS

Tekstas apie L.Bielinį, žr. p.138.

Tema **SSRS raida šaltojo karo laikotarpiu**

Autorė: LAIMA MAMINSKIENĖ, Radviliškio Vaižganto gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 12 klasės mokiniams, besimokantiems istoriją išplėstiniu kursu.

Tikslai ir uždaviniai:

1. SSRS pavyzdžiu atskleisti svarbiausius totalitarinių šalių raidos XX a. antroje pusėje bruožus.
2. Nagrinėjant anekdotus, taikyti žemesnėse klasėse įgytas žinias apie Sovietų Sąjungos raidą.
3. Ugdyti mokinių gebėjimus:

- lyginti skirtingų sovietmečio laikotarpių problemas;
 - klasifikuoti pagal pačių mokinių pasirinktus kriterijus;
 - įvertinti socialinę, ūkinę, politinę SSRS raidą šaltojo karo metu;
 - sieti tuometines sovietines ir dabarties problemas Lietuvoje.
4. Akcentuoti įvairiems istorijos laikotarpiams būdingą korupcijos problemą, ugdyti aktyvią, nepakančią korupcijai asmenybę.

Šaltiniai ir priemonės:

- *Lietuva ir pasaulis: istorijos vadovėlis 12 klasei.* – Kaunas: Šviesa, 2001, 39 paragrafas.
- Žemaičiuos girdėti anekdotai. – Tauragė: *Tauragiškių balsas*, 1992, t. 8.
- *815 anekdotų apie valdžią, valdymą ir verslininkus.* – Vilnius: Mintis, 1992.
- *Naujausiųjų laikų istorijos pratimų sąsiuvinis 10 kl.* – Vilnius: Pradai, 1998, p. 34.

Pamokos metodai: darbas nedidelėmis grupėmis, darbas su šaltiniais (anekdotais), lyginimas, analizė, diskusija grupėse, grupės pranešimas.

EIGA

1. Mokiniai suskirstomi į 5 grupes (pagal išsitrauktų penkių skirtingų spalvų korteles).
2. Kiekvienai grupei pateikiama po 9–10 anekdotų apie įvairias So vietų Sąjungoje egzistavusias problemas (jų neįvardijant):
 - I grupei – ekonominės problemos (anekdotai apie ekstensyvų ūkį, technologijų atsilikimą, neracionalų išteklių naudojimą, blogą kokybę, žemės ūkio atsilikimą ir pan.);
 - II grupei – socialinės problemos (anekdotai apie alkoholizmą, vagiliavimus ir pan.);
 - III grupei – biurokratijos išsigalėjimas (anekdotai apie „išpūstus“ etatus, nekompetentingus valdininkus, popierizmo gausą ir pan.);
 - IV grupei – korupcija (anekdotai apie kyšininkavimą, nomenklatūros privilegijas, valstybės turto grobstymą ir pan.) (žr. priedą);
 - V grupei – propagandos ir realybės skirtumai (anekdotai apie nesamus „laimėjimus“, partijos bei vadovų liaupsinimą ir pan.).
3. Užduotis: perskaičius ir pasitarus grupėje, įvardyti problemą, siejančią visus grupės pateiktus anekdotus.

4. Kai grupės įvardija problemas, gauna po užduočių lapą, pagal kurį po diskusijos grupėje turi parašyti trumpą pranešimą.

IV grupės užduočių lapas

- Remdamiesi anekdotais nustatykite, kaip reiškėsi korupcija Sovietų Sąjungoje.
- Kokius Sovietų Sąjungos gyventojų sluoksnius galime sieti su korupcija? Išvardykite juos eilės tvarka, pradėdami nuo užimančių aukščiausią padėtį.
- Tarp anekdotų apie korupciją Sovietų Sąjungoje įsivėlė klaida – vienas anekdotas nėra nei sukurtas sovietmečiu, nei apie jį. Kuris? Pasirinkimą argumentuokite.
- Kurie sovietmečio anekdotai tiktų ir dabarties Lietuvai? Kodėl?

5. Grupės pristato savo pranešimus.

6. Remdamasi pranešimais, visa klasė daro išvadą apie Sovietų Sąjungoje XX a. II p. egzistavusias problemas; analizuoja, kurios iš jų ir šiandien tebeklesti pokomunistinėse valstybėse (remiamasi Lietuvos pavyzdžiu).

7. Namų darbų skyrimas:

- Apmąščius darbą klasėje, užrašyti 2–3 pamokoje nenagrinėtas sovietmečio problemas.
- Paieškoti anekdotų ir nagrinėtomis temomis.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: pamoka atskleidžia valdininkų mentaliteto SSRS ypatumus, korupcijos įteisinimą kasdienėje praktikoje. Tai, viena vertus, padeda suvokti posovietinį mąstymo paveldą, kita vertus – įvertinti, kaip smarkiai pakito visuomenė nuo SSRS laikų.

PRIEDAS

Anekdotai apie korupciją

SSKP Generalinis sekretorius vieši JAV. Jo garbei surengiami prašmatnūs pietūs. Iš kur lėšos tokiam prabangiam priėmimui? – stebisi svečias. JAV prezidentas vedasi jį prie lango ir sako:

– Ar matote aną tiltą?

– Matau.

– Čia ir yra šuo pakastas. Iš šio tilto statybos šiek tiek sutaupėme.

Po metų JAV prezidentas aplankė Sovietų Sąjungą, ir net jį, visko mačiusį, mustebino priėmimo prabanga. Tada Sovietų Sąjungos vadovas atsivedė svečią prie lango:

– Matote ten tiltą?

– Ne, nematau.

– Va, čia irgi šuo pakastas.

●

– Kodėl praėjusią pamoką tau už diktantą parašė ketvertą, o dabar – penktą? Juk klaidų tiek pat.

– Matai, tuomet mano tėvas buvo tik pavaduotojas, o dabar direktorius.

●

– Pasiūliau direktoriui kyši, tai jis man parodė duris.

– Išvijo?

– Neišvijo, o parodė duris, manding, gali kas nors išgirsti ar pro raktų skylutę pamatyti.

●

– Kuo pradėti reviziją?

– Konjaku.

●

– Parlamentaras verslininkui:

– Jūs man duokite 50 tūkstančių, o aš padarysiu jus milijonieriumi...

●

Nutarė žvejys pastatyti tiltą per upę. Prireikė vagono cemento. Nusiuontė vilką į ministeriją – neiškaukė. Nusiuontė lapę – neišgudravo. Pagaliau nusiuontė asilą. Negrįžta savaitę, kitą... Pagaliau grįžo su visu ešelonu cemento.

– Kam mums šitiek?

– Nesijaudinkit. Ministerijoje radau daug pažįstamų ir įrodžiau, kad tiltą statysime išilgai upės.

●

Pilietis stovi prie durų ir skaito: „Vedėjas priima 10–15“. Čia priėjo Kindziulis ir paklausė:

– O mažiau jis nepriima?

●

Žmogus pasiūlė valdininkui keletą kupiūrų.

– Kas tai? Kyšis? – supyko valdininkas.

Išsigandęs žmogus nori pasiimti pinigus, bet valdininkas priduria:

– Jūsų laimė, drauge, kad aš kyšininkas.

●

- Įsivaizduokit, mūsų valdyboje už kyšius jau nuteisė 50 žmonių.
- O! Mūsų valdyboje šito niekad negali būti.
- Pas jus visi sąžiningi?
- Reikalas ne tas. Mūsų valdybos etatų sąrašė iš viso 40 žmonių.

Kartą karalius, pietaudamas su parlamentarais, nustebęs pasakė, kad, nepaisant didelių mokesčių, valstybės išdas tuščias. Tuomet vienas pagyvenęs parlamentaras paėmė iš šampano kibirėlio gabalėlį ledo ir padavė jį kaimynui, paprašęs jį perduoti iš eilės kitam. Kada ledo gabalėlis tokiu būdu pasiekė karalių, jis visai ištirpo.

– Štai kodėl, jūsų didenybe, išdas tuščias, – pasakė parlamentaras.

Šeremetjevo¹ oro uoste reporteris klausia italų turistų:

- Koks jūsų atvykimo į TSRS tikslas?
- Mes perimame žemės ūkio patirtį.
- Žemės ūkio?

– Taip. Apie tokį darbo organizavimą galima tik svajoti. Tarybiniai ūkiai yra tiesiog fantastika! Šefų pagalba – grandioziška! Žemę ari kareiviai, akėja darbininkai, derlių nuima studentai, rūšiuoja profesoriai, aspirantai² ir docentai! Ir viskas – nemokamai. Pardavus produkciją, tarybinio ūkio direktorius praneša: „7 milijonai nuostolio“. Ir jam tuos milijonus duoda. Mama mia! Mes to ir nesapnavome!

– Jūs fermeriai?

– Na jau! Mes – italų mafijos atstovai!

Viena moteris 20 metų dirbo samovarų³ gamykloje, per tą laiką taip ir nesugebėjo įsigyti samovaro. Netekusi vilties, ji parašė laišką Komunistų partijos Centro komitetui: „Aš jau 20 metų dirbu samovarų gamykloje, bet pati iki šiol neturiu samovaro“.

Po kurio laiko ji labai nustebusi gauna atsakymą: „Gerbiama drauge, de ja, Centro komitetas negali jums padėti įsigyti samovarą. Tačiau atsižvelgdami į jūsų darbo stažą ir nuopelnus, mes leidžiame jums kasdien iš gamyklos išsinešti po vieną detalę ir savarankiškai susirinkti samovarą“.

Po poros metų moteris vėl rašo laišką į CK: „Aš praradau viltį. Viską padariau, kaip jūs parašėte. Kasdien parsinešdavau iš darbo po vieną detalę. Ir ką galų gale turiu? Mano darže stovi dvi Žemė-žemė raketos, o samovaro taip ir neišsigijau“.

¹Pagrindinis tarptautinis oro uostas SSRS.

²Dabartinių doktorantų atitikmuo.

³Tradicinis rusiškas virtulys.

PILIETINIS UGDYMAS, POLITOLOGIJA

Tema **Teisėta ir neteisėta,
teisinga ir neteisinga**

Autoriai: REGINA PETRAITIENĖ, GINTAUTAS PETRAITIS,
Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinės mokyklos mokytojai.

Skirta: 8 klasei.

Dalykas: pilietinės visuomenės pagrindai.

Tikslas: ugdyti pilietiškumą, kritinį analitinį mąstymą.

Priemonės:

Situacijų sąrašas (žr. priedą).

Metodai: darbas mažomis grupėmis, analizė, pokalbis, diskusija.

EIGA

1. Klasės mokiniai suskirstomi į grupes.
2. Kiekviena grupė gauna situacijos (-ų) aprašą.
3. Lentoje užrašomi klausimai:
 - a) Ar yra nukentėjusiųjų, jei taip, tai kas jie?
 - b) Ar yra nusikaltusiųjų, jei taip, tai kas jie?
 - c) Ar padarytas koks nors nusikaltimas?
 - d) Jei padarytas, tai koks: vagystė, sukčiavimas, korupcija?
4. Kiekviena mokinių grupė analizuoja savo situaciją (-as), aptaria ją.
5. Grupės pristato savo situacijas kitoms grupėms, jas komentuoja.
6. Diskusijos „Kaip susidaro sąlygos, palankios nusikaltimui?“
„Ką reikėtų keisti visuomenėje, kad panašių nusikaltimų mažėtų?“

Laukiamas rezultatas: Mokiniai, analizuodami situacijas, geriau suvoks supantį pasaulį, diskusijos pratins ieškoti tiesos kelio, vertinti poelgius, ugdyt aktyvumą, gebėjimą reikšti mintis ir jas apginti. Situacijos pateikiamos atskirame lape.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: išsiaiškinus teoriškai, kas yra korupcija, dažnai praktikoje mokiniai sunkiai atpažįsta, ar reiškinys, situacija yra korupcija, ar ne. Analizuodami konkrečias situacijas mokiniai lengviau tai perpranta. Situacijos, paimtos iš mūsų realybės, moko ugdytinius kritiškai vertinti tikrovę, ieškoti būdų (kad ir utopinių), kaip reikėtų gyventi teisingai, sąžiningai. Mokiniai kuria savo sąmonėje visuomenės modelį, kuriame visi gyvena pagal vienodus įstatymus, suvokia tikros demokratijos esmę.

PRIEDAS

Situacijos

- a. Jonas pasakė traukinio kontrolieriui, kad nespėjo nusipirkti bilieto stoties kasoje. Kontrolierius pasiūlė Jonui mokėti už kelionę tik pusę bilieto kainos, jei Jonas neims bilieto.
- b. Firma „Šviesi ateitis“ dalyvauja konkurse užsakymui gauti statyti mokyklą. Ji pasiūlė komisijos nariams mobiliuosius telefonus, kad, kaip teigia firmos atstovai, „palengvintų komisijos darbą“.
- c. Kai Ona R. neišlaikė egzamino gauti vairuotojo teises, instruktorius pasakė jai, kad už tam tikrą nedidelį atlygį galima gauti teises nelaikant egzamino antrą kartą.
- d. Mokslo metų pabaigos proga klasė padovanojo savo auklėtojai milžinišką gėlių puokštę.
- e. Mykolas N. sustabdomas kelių policininko už eismo taisyklių pažeidimą. Oficiali bauda – 200 Lt. Mykolas tiek pinigų su savimi neturi, todėl prašo policininko išrašyti sąskaitą.
– O kiek turite? – paklausia policininkas.
Mykolas turi 50 litų. Policininkas juos paima ir atsisveikina.
- f. Aukštas ministerijos valdininkas sustabdomas kelių policininko už eismo taisyklių pažeidimą. Paprašytas parodyti teises, valdininkas kartu pateikia ir savo tarnybos pažymėjimą. Policininkas pasižiūri dokumentus, išpėja daugiau nedaryti panašių nusižengimų ir leidžia važiuoti.

- g. Rajono muziejaus X mieste direktoriumi tapo rajono tarybos pirmininko sūnėnas.
- h. Kalvelių šeimoje trys žmonės – mama, tėtis ir Tomas. Jie laikosi kai kurių susitarimų, pavyzdžiui, indus plauna pakaitomis po vieną dieną, o Tomui vakarais nelaidžiama žiūrėti televizoriaus. Plauti indų, žinoma, niekas nemėgsta, bet labiausiai nemėgsta tėtis.
Kartą, kai mamos nebuvo namie, o tėtis turėjo plauti indus, Tomas pasiūlė: „Jeigu aš už tave suplausiu indus, ar tu man leisi šį vakarą pasižiūrėti trilerį?“ Tėtis sutiko.
- i. Beata S. susitarė su statybos firma „Rūpestis“, kad jei firma finansuos jos rinkimus į rajono tarybą, tai ji vėliau padės šiai firmai gauti gerų užsakymų statyti rajone įvairius statinius.
- j. Rajono savivaldybės valdininkai susitarė su padavėju, kad gaus iš jo sąskaitą, kurioje įrašyta suma du kartus didesnė už realų užsakymą.
- k. Teisėjas buvo pakviestas vakarieniam į prabangų restoraną Henriko J., verslininko, apkaltinto rimtais nusikaltimais mokesčių srityje. Kad nebūtų atpažintas teisėjas užsidėjo tą vakarą tamsius akinius.
- l. Dėkodama už sunkiai sergančio vaiko išgydymą Ona Z. padovanojo gydytojui didelę dėžę šokoladinių saldainių ir rožių iš savo sodo.
- m. Klasė ruošiasi rinkti seniūną ar seniūnę. Visos mergaitės norėtų, kad seniūne taptų Rasa, o berniukai – kad Dainius. Mergaičių yra dviem daugiau nei berniukų, todėl balsavimo rezultatas iš anksto aiškus. Berniukai susirenka pasitarti ir sugalvoja išeitį: pasiūlyti dviem mergaitėms tapti jų dviratininkų komandos narėmis. Mergaitės pasiūlymas sužavi, o po dviejų dienų Dainius išrenkamas seniūnu.
- n. Lietuvių kalbos mokytoja labai daug užduoda. Norint gerai paruošti projektus, tenka daug skaityti papildomai, dirbti vakarais ir savaitgaliais. Agnės mama nucina pas mokytoją pasikalbėti. Niekas nežino, apie ką jos kalbėjosi, tačiau nuo to laiko Agnė gauna mažiausiai ir lengviausių užduočių.

Tema **Aš esu pilietis**

Autorė: ELENA ŽUKAUSKIENĖ, Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinės mokyklos vyresnioji mokytoja.

Trukmė: 3 pamokos.

Skirta: 10 klasei.

Dalykas: pilietinis ugdymas.

Tiksiai ir uždaviniai:

1. Ugdyti pilietines vertybes ir etines nuostatas.
2. Mokyti rasti informaciją, ją vertinti ir kūrybiškai panaudoti.
3. Mokyti kurti kitų ugdymui skirtas priemones.

Priemonės:

- ZALECKIENĖ I. *Mes: pilietinės visuomenės pagrindai: vadovėlis 10 kl.* – Vilnius: Homo liberr, 1999.
- LTV laidų medžiaga, vietinės spaudos publikacijos, gyvenimiška jų pačių ir artimųjų, pažįstamų patirtis.
- LR specialiųjų tyrimų tarnyba. – www.stt.lt

Metodai: darbas mažomis grupėmis, savarankiškas darbas, diskusija.

Pasiruošimas pamokai: tai neturėtų būti pirmoji pamoka, kurioje kalbama apie korupciją. Mokiniai jau turi žinoti, kas yra korupcija, ir mokėti atpažinti jos apraiškas.

I PAMOKOS EIGA

1. Tema užrašoma lentoje.
2. Aptariamos ir surašomos dideliame lape vertybinės nuostatos, kurios, mokinių nuomone, būtinos piliečiui.
3. Aptariama, kokius stalo žaidimus mokiniai žino, žaidė vaikystėje, dabar mėgsta žaisti.
4. Išaiškinamas pamokos tikslas: sukurti žaidimą, kuriame atsispindėtų gyvenimo realijos – įvairios situacijos ir teisingi bei neteisingi, geri bei blogi poelgiai.

5. Jeigu žaidimo tema siaurinama, pavyzdžiui, „Korupcija“, „Teisės pažeidimai“, nurodomi šaltiniai, kurie praplės mokinių žinias.
6. Susitariama dėl darbo sąlygų ir terminų. Paprastai pilietinio ugdymo pamokos būna kartą per savaitę, todėl reikėtų numatyti darbą užbaigti per dvi pamokas.
7. Mokiniai išsiskaičiuoja po keturis (priklausomai nuo klasės mokinių skaičiaus), susėda grupėmis.
8. Mokiniai savo grupėje aptaria, kokio tipo žaidimą jie kurs, kokios informacijos jiems reikia susirasti, pasiruošia savo veiksmų planą.
9. Namų darbų užduotis: rinkti medžiagą žaidimui.

II PAMOKOS EIGA

1. Pasidalijama patirtimi apie rezultatus renkant ir rengiant medžiagą žaidimui.
2. Darbas grupėmis kuriant žaidimus.
3. Namų darbų užduotis: pabaigti kurti žaidimą, jį apipavidalinti.

III PAMOKOS EIGA

1. Kiekviena mokinių grupė pristato savo žaidimą: paaiškina žaidimo sąlygas, papasakoja apie naują patirtį ir sunkumus, kurie iškilo kuriant žaidimus.
2. Grupės pasikeičia žaidimais, pabando juos žaisti, išsiaiškina su žaidimo kūrėjais kylančius neaiškumus.
3. Pamoka baigiama diskusija apie naują patirtį, etines bei pilietines vertybes. Lentoje vėl kabinamas popieriaus lapas (kuriame pirmą pamoką buvo surašytos vertybės), vertybių ir nuostatų sąrašas koreguojamas.
4. Žaidimai gali būti taikomi žemesniųjų klasių (pavyzdžiui, aštuntų) pilietinio ugdymo pamokose.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: pats darbo procesas lavina ugdytinius, moko juos ieškoti medžiagos, į kūrybinę veiklą įtraukia ne tik mokinius, bet ir jų artimuosius, pažįstamus. Jei žaidimo nepavyko sukurti dėl techninių priežasčių, mokiniai pasidalija patirtimi ir idėjomis.

Tema **Žaisti pagal taisykles**

Autorė: VAIVA VAICEKAUSKIENĖ, Švietimo plėtotės centro
Švietimo monitoringo skyriaus vyresnioji specialistė.

Skirta: 8–10 klasei.

Dalykai: pilietinės visuomenės pagrindai, etika.

Tikslas: ugdyti pagarbą kitų teisėms, kritinį analitinį mąstymą.

Priemonės:

I žaidimui:

- 2 vienodos kortų kaladės;
- suvynioti į popierėlį saldainiai, kurių skaičius maždaug 5 kartus didesnis už žaidėjų skaičių;
- indas saldainiams sudėti;
- lapeliai su žaidimo taisyklių kopijomis.

II žaidimui:

- kelios (skaičius priklauso nuo žaidėjų skaičiaus) vienodos „Kelionės“ tipo stalo žaidimo kopijos, toks pats skaičius žaidimo kauliukų, po 1 unikalią žaidimo figūrėlę (pavyzdžiui, iš „Siurprizo“ kiaušinių) kiekvienam žaidėjui;
- lapeliai su žaidimo taisyklių kopijomis ir instrukcijos stebėtojams.

Metodai: žaidimai-eksperimentai, kritinė analizė, pokalbis, diskusija.

Paaiškinimai: ši tema iš tiesų turėtų vadintis „Neteisingas žaidimas“, nes pirmajame žaidime mokytojas sudarys neteisingas žaidimo sąlygas, o antrajame taisykles iškreips patys žaidėjai. Tačiau šie žaidimai yra eksperimentai, imituojantys realų gyvenimą, todėl mokiniai neturi iš anksto žinoti čia nurodytų aplinkybių.

Žaidimai gali būti taikomi kaip stimuliuojantis, aktualizuojantis asmeninę patirtį įvadas kalbant apie korupciją pamokose. Žaisti 2 žaidimus iš eilės tikriausiai yra per daug – pasirinkite kurį nors vieną.

EIGA**I žaidimas**

1. Žaidimui reikia 1 kortų kaladės. Prieš pamoką išimkite iš jos visas pikų kortas, išskyrus 2, o kad mokiniai to nepastebėtų, papildykite kortų kaladę įvairiomis kitomis kortomis iš tokios pat atsarginės kortų kaladės.
2. Susodinkite mokinius aplink didelį „apskritą“ stalą. Išdalykite kiekvienam po 5 saldainius ir įspėkite, kad jų negalima valgyti iki žaidimo pabaigos, nes su jais bus žaidžiama.
3. Padėkite ant stalo kelias žaidimo instrukcijos kopijas, be to, perskaitykite balsiai instrukciją visiems.
4. Susitarkite, kada baigsite žaidimą – prabėgus tam tikram laiko tarpui ar iškritus tam tikram skaičiui žaidėjų, ar labai išaugus saldainių krūvai stalo viduryje.
5. Padėkite viduryje stalo užverstą išmaišytą kortų kaladę – 2 likusios pikų kortos turi būti kur nors jos viršuje. Atsisėskite tarp žaidėjų ir pradėkite žaidimą.
6. Žaidimo pabaigoje praneškite, kad dabar paskelbsite patį geriausią žaidėją, kuriam atiteks stalo viduryje susikaupę saldainiai. Po pauzės pasakykite, kad šis žaidėjas esate jūs, ir pasiimkite visus saldainius. Jokiu būdu nepasiduokite pagundai saldainius vėliau išdalinti kitiems.
7. Aptarkite žaidimą: jo „režisūrą“ ir žaidėjų jausmus.

Klausimai diskusijai:

1. Šis žaidimas turėjo aiškias taisykles. Ar taisyklės buvo teisingos?
2. Ar patį žaidimą galima pavadinti teisingu? Paašškinkite savo nuomonę.
3. Kaip jūs jautėtės žaisdami? Kaip jautėtės žaidimui pasibaigus?
4. Ar šis žaidimas jums neprimena ko nors realiame gyvenime? Jei primena, tai ką?
5. Ar šis žaidimas nepažeidė jūsų teisių? Jei pažeidė – tai kokias?

II žaidimas

1. Suskirstykite klasę vienodomis žaidėjų grupelėmis ir kiekvienai grupei paskirkite bent po 1 stebėtoją.
2. Padėkite ant grupelių stalų po vienodą žaidimo kopiją, žaidimo kauliuką, figūrėles (jei nenurodėte žaidėjams iš anksto jas atsinešti).

3. Išdalykite žaidimo instrukcijas – pusei grupelių A variantą, kitai pusei – B variantą. Stebėtojams išdalykite instrukcijas.
4. Išsiaiškinę taisykles, paskelbkite žaidimo pradžią.
5. Pasveikinkite grupelę, kuri pirmoji baigs žaidimą, tačiau informuokite, kad jums įdomu ir tai, kiek laiko žais likusios grupelės, todėl palaukite jų žaidimo pabaigos.
6. Baigus žaisti paskutinei grupei, paprašykite stebėtojų referuoti, kaip jos laikėsi taisyklių. A atveju taisyklių pažeidimas yra didesnis nei B atveju, nes A atveju jis buvo draudžiamas, o B atveju – tik nepamínėtas.

Klausimai diskusijai:

1. Kuri grupelė turėtų būti skelbiama nugalėtoja? Kodėl?
2. Gyvenime žmonių grupės dažnai siekia tikslo konkuruodamos vienos su kitomis. Kokia konkurencija yra sąžininga, o kokia – ne?

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: korupcija yra viešų ir teisingų žaidimo taisyklių pažeidimo analogas: nepaisoma normų bei nustatytų procedūrų arba sukuriama ydingos normos ir procedūros. Remiantis neteisingo žaidimo pavyzdžiu lengviau išaiškinti korupcijos esmę bei parodyti, kaip ji pažeidžia asmens teises.

PRIEDAI

Kortų žaidimo taisyklės

Kiekvienas žaidėjas iš eilės ima po vieną kortą. Ką toliau turite daryti, priklauso nuo to, kurią kortą ištraukėte:

širdžių – turi atiduoti vieną savo saldainį žmogui, sėdinčiam tau iš dešinės;

kryžių – turi atiduoti vieną savo saldainį žmogui, sėdinčiam tau iš kairės;

būgnų – turi padėti saldainį į indą stalo viduryje;

piškų – gali pasiimti 2 saldainius iš indo stalo viduryje; jei jis tuščias – iš bet kurio kito žaidėjo.

Tie, kurie netenka visų savo saldainių, pašalinami iš žaidimo.

Kortų žaidimo taisyklės (tęsinys)

Pašalintas iš žaidimo žmogus gali likti sėdėti prie stalo ir laukti, kol kas nors jam perduos saldainį pagal aukščiau nurodytas taisykles. Turėdamas saldainį jis gali dalyvauti žaidime.

Žaidimo pabaigoje mokytojas paskelbia, kas buvo geriausias žaidėjas. Geriausiam žaidėjui atitenka visi saldainiai iš indo stalo viduryje.

Žaidimą laimi žaidėjas, kuriam liko daugiausia saldainių. Visi saldainiai, kurie pasibaigus žaidimui liko žaidėjų rankose, tampa jų nuosavybe.

Žaidimo „Kelionė“ taisyklės (A)

Tai įprastas stalo žaidimas – kiekvienas ridena kauliuką ir pastumia savo figūrėlę tiek žingsnių į priekį, kiek taškų iškrito. Pataikius ant laukelio, kuriame nurodyta grįžti atgal, reikia grįžti atgal pagal nurodymus. Į finišo laukelį figūrėlė patenka tada, kai žaidėjui iškritusių taškų skaičius sutampa su žingsnių, likusių iki finišo, skaičiumi. Jei taškų daugiau nei likusių žingsnių, reikia perkelti figūrėlę iki finišo ir grįžti atgal tiek žingsnių, kiek taškų per daug.

Žaidžiama komandomis. Žaidimą laimi komanda, kuri pirmoji perkelia visas figūrėles į finišo aikštelę.

Komandos nariai ridena kauliuką pakaitomis ta pačia eilės tvarka. Negalima sukeisti ėjimo tvarkos, jei kito žaidėjo figūrėlės padėtis patogesnė (nereikia grįžti atgal, iš karto pataikys į finišo laukelį).

Žaidimo „Kelionė“ taisyklės (B)

Tai įprastas stalo žaidimas – kiekvienas ridena kauliuką ir pastumia savo figūrėlę tiek žingsnių į priekį, kiek taškų iškrito. Pataikius ant laukelio, kuriame nurodyta grįžti atgal, reikia grįžti atgal pagal nurodymus. Į finišo

Žaidimo „Kelionė“ taisyklės (B) (tęsinys)

laukelį figūrėlė patenka tada, kai žaidėjui iškritusių taškų skaičius sutampa su žingsnių, likusių iki finišo, skaičiumi. Jei taškų daugiau nei likusių žingsnių, reikia perkelti figūrėlę iki finišo ir grįžti atgal tiek žingsnių, kiek taškų per daug.

Žaidžiama komandomis. Žaidimą laimi komanda, kuri pirmoji perkelia visas figūreles į finišo aikštelę.

Komandos nariai ridena kauliuką pakaitomis ta pačia eilės tvarka.

Žaidimo „Kelionė“ stebėtojo instrukcija

Tai įprastas stalo žaidimas – kiekvienas ridena kauliuką ir pastumia savo figūrėlę tiek žingsnių į priekį, kiek taškų iškrito. Pataikius ant laukelio, kuriame nurodyta grįžti atgal, reikia grįžti atgal pagal nurodymus. Į finišo laukelį figūrėlė patenka tada, kai žaidėjui iškritusių taškų skaičius sutampa su žingsnių, likusių iki finišo, skaičiumi. Jei taškų daugiau nei likusių žingsnių, reikia perkelti figūrėlę iki finišo ir grįžti atgal tiek žingsnių, kiek taškų per daug.

Žaidžiama komandomis. Žaidimą laimi komanda, kuri pirmoji perkelia visas figūreles į finišo aikštelę.

Komandos nariai ridena kauliuką pakaitomis ta pačia eilės tvarka. Negalima sukeisti ėjimo tvarkos, jei kito žaidėjo figūrėlės padėtis patogesnė (nereikia grįžti atgal, iš karto pataikys į finišo laukelį). Tavo užduotis – stebėti, kaip laikomasi šio reikalavimo. Kad galėtum tai padaryti, gerai įsidėmėk, kokia figūrėlė žaidžia kiekvienas žaidėjas. Pasižymėk kiekvieną pažeidimą, kad vėliau žinotum jų skaičių.

Tau negalima kištis į žaidimą, komentuoti jį, drausminti žaidėjus žodžiais, gestais ar mimika. Stebėk, bet nedalyvauk!

Tema **Žiniasklaida**

Autorė: ELENA ŽUKAUSKIENĖ, Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinės mokyklos vyresnioji mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Trukmė: 2 pamokos.

Dalykas: pilietinis ugdymas.

Tikslai ir uždaviniai: supažindinti mokinius su žiniasklaidos samprata, jos informacinėmis funkcijomis, ugdyti gebėjimą rasti informaciją ir ją naudotis, ją analizuoti, ugdyti kritinį požiūrį į pateikiamą informaciją.

Priemonės:

- LR Konstitucija.
- ZALECKIENĖ I. *Mes: pilietinės visuomenės pagrindai: vadovėlis 10 kl.* – Vilnius: Homo liberr, 1999.
- LTV laidos medžiaga, vietinės spaudos publikacijos.

Metodai: pokalbis, aiškinimas, savarankiškas mokinių darbas su spauda, su dokumentais, diskusija.

I PAMOKOS EIGA

1. Paskelbiama tema, užrašoma lentoje. Užrašomas terminas „žiniasklaida“ su jo prasmėmis.
2. Aptariama:
 - a) žiniasklaidos simboliai (žmogus su...) – mokiniai užbaigia frazę;
 - b) žiniasklaidos paskirtis (vadovėlio medžiaga, LR Konstitucijos 44 str.);
 - c) žiniasklaidos funkcijos: informacinė, kultūrinė ir pramoginė.
3. Savarankiškas mokinių darbas su vadovėlio medžiaga.
4. Mokiniai nurodo reikalavimus informacijai (objektyvumas), reikalavimus kultūrinei pramoginei funkcijai (poilsis, atsipalaidavimas, žinių perteikimas, idealų ir vertybių formavimas, dvasinio pasaulio turtinimas, bendrųjų žmogaus vertybių išskėlimas, teigiamo pavyzdžio demonstravimas ir t. t.).
5. Aptariamos žiniasklaidos rūšys: spauda, radijas, televizija.

6. Mokiniai pildo anketą (žr. priedą).
7. Skiriamas namų darbas: kiekvienas mokinys suranda po 1 aktualų vietinės spaudos straipsnį bendram spaudos dosjė. Darbui skiriama 1 savaitė laiko.

II PAMOKOS EIGA

1. Aptariama mini anketa, jos rezultatai. Išryškunami svarbiausi mokinių požiūrio į žiniasklaidą aspektai, lentoje užrašomi pagrindiniai mokinių reikalavimai žiniasklaidai: objektyvumas, dominuojanti žiniasklaidos rūšis, poveikis, meninė pateikimo forma ir pan.
2. Surenkama 1 savaitės spaudos dosjė iš mokinių atrinktų straipsnių.
3. Išskiriamos dominuojančios temos ir spaudos leidiniai („Šiaulių naujienos“, „Šiaulių kraštas“). Sudaroma dominuojančių temų lentelė:
 - miesto politika
 - sportas
 - mokyklų gyvenimas
 - jaunimo problemos
 - kriminalinė kronika
 - kultūra ir švietimas
 - skandalai
 - kt. informacija
4. Aiškinamasi, kas labiausiai rūpi šiandienos jaunimui. Kyla diskusija tema „Mūsų miesto spauda“. Galimi diskusijos klausimai:
 - koks mano miestas?
 - svarbiausias šios savaitės įvykis;
 - kaip pateikiama informacija?
 - objektyvumas miesto spaudoje;
 - spauda prieš korupciją (kokių rado pavyzdžių?);
 - visuomenė: miesto gyvenimo dalyvė ar stebėtoja?
 - ką renkuosi: spaudą, radiją, televiziją?
5. Išvadas suformuluoja mokiniai: visuomenei reikalingas viešumas kaip sąlyga kovoje su korupcija, piktnaudžiavimu ir pan.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: išmokstama vertinti, lyginti faktus, juos analizuoti, numatyti galimus rezultatus, kuriais remdamasi žiniasklaida gali kovoti su korupcija, pamokose vėrauja antikorupcinis motyvas.

PRIEDAS

Anketa „Žiniasklaida“

Klausimai:

1. Kiek laiko per dieną skiri žiniasklaidai?
2. Kuri žiniasklaidos rūšis dominuoja?
3. Kiek laiko skiri spaudai, radijui, televizijai?
4. Kokius laikraščius skaitai?
5. Kokias radijo stotis klausai?
6. Kokias televizijos stotis žiūri?
7. Kokia žiniasklaidos priemonė tau suteikia daugiausia informacijos?
8. Kurios radijo ar televizijos laidos tau įdomiausios?
9. Kokią informaciją gauni iš tų laidų?
10. Ar pasitiki gaunama informacija?
11. Koks tavo požiūris į prievartos ir smurto scenas?
12. Kokių televizijos (ar radijo) laidų pasigendi?
13. Ar visa informacija yra objektyvi?
14. Objektyviausia laida (pavadinimas).
15. Laida, kurios tu nenori matyti (klausyti).
16. Visuomenės vaidmuo žiniasklaidoje: aktyvus (dalyvauja, rašo, diskutuoja), pasyvus (tik skaito, stebi).
17. Koks žiniasklaidos vaidmuo atskleidžiant korupcijos faktus?
18. Ar galima korupcija (piktnaudžiavimas) spaudoje, televizijoje, radijuje?
19. Ar visuomenei reikalingas viešumas?
20. Koks laikraščio, radijo ar televizijos žurnalistas tau labiausiai patinka?

Tema Korupcija

Autorė: DAIVA VILEIKIENĖ, Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinės mokyklos istorijos vyresnioji mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Trukmė: 2 pamokos.

Tikslai ir uždaviniai: aptarti korupcijos sąvoką ir jos istorines atsiradimo sąlygas, analizuoti korupcijos atsiradimo priežastis ir pasekmes, kovos būdus ir priemones, ugdyti kritinį mąstymą.

Šaltiniai ir priemonės: teorinė medžiaga, tarptautinių žodžių žodynas.

Metodai: paskaita, diskusijos, darbas grupėmis.

I PAMOKOS EIGA

1. Pamokos pradžioje sužinoma mokinių žinios ir nuomonė apie korupciją. Skaitoma paskaita. Pateikiamos užduotys diskusijai:
 - ar korupcija gali pažeisti žmogaus interesus?
 - ar yra korupcijos apraiškų Lietuvoje?
 - ar įmanoma korupciją sunaikinti?
2. Pateikiama namų darbų užduotis: sužinoti šeimos narių nuomonę apie korupciją:
 - kurios visuomenės gyvenimo sritys labiausiai korumpuotos?
 - kokius kovos su korupcija būdus siūlo suaugusieji?

II PAMOKOS EIGA

Mokiniai suskirstomi į grupes. Kiekviena grupė gautuose lapuose surašo informaciją, surinktą atlikus apklausą namuose. Pagrindinės, nesikartojančios mintys užrašomos lentoje. Vyksta aptarimas. Kiekvienai grupei pateikiamas tam tikros profesijos pavadinimas. Jos turi sugalvoti kovos su šios profesijos atstovų korupcijos būdus ir priemones. Pristato argumentuodami savo nuomonę. Palyginami kovos su korupcija būdai su gautais klasėje rezultatais ir informacija iš namų. Diskutuojama.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: mokiniai, analizuodami savo ir tėvų, kitų suaugusiųjų nuomones, bando suvokti korupcijos reiškinį, pasekmes, stengiasi apginti savo nuomonę, reiškia savo mintis, daro išvadas.

Tema Korupcija Lietuvoje

Autorė: NERINGA BITKOVIENĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos vyresnioji mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Trukmė: 2 pamokos.

Dalykas: pilietinės visuomenės pagrindai.

Tiksmai:

1. Išsiaiškinti korupcijos priežastis Lietuvoje.
2. Mokyti dirbti su įvairiais šaltiniais.

Šaltiniai ir priemonės:

- ALIŠAUSKIENĖ R. *Korupcija kaip pokomunistinės visuomenės bruožas* (Vilniaus universitetas, „Baltijos tyrimai / GALLUP“).
- TRUMPA U. *Korupcijos šaknų šalinimas – efektyvios kovos su korupcija pagrindai* (pranešimas konferencijoje „Nuo valdymo reformos efektyvios kovos su korupcija link“, Vilnius, 2001 m. birželio 20 d.)
- Korupcijos žemėlapis Lietuvoje 2001 m.
- Lapai su užduotimis.
- Lentelė „TI korupcijos suvokimo indeksas 2002“
- SKAISTYS A. *Korupcijos poveikis nacionaliniam saugumui*.

Metodai: darbas mažomis grupėmis, ekspertų metodas.

I PAMOKOS EIGA

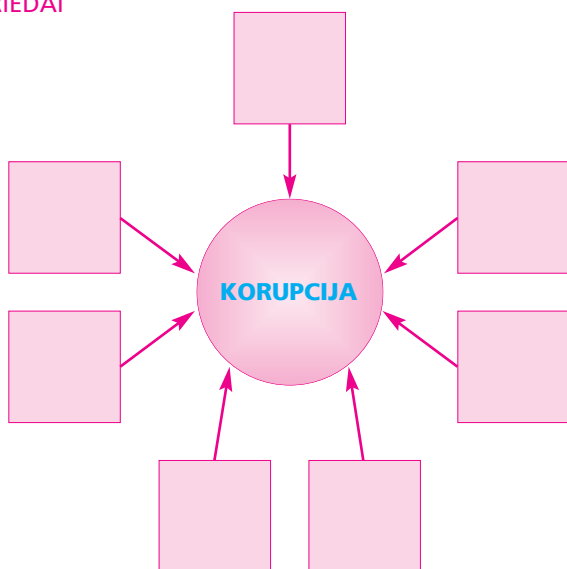
1. Mokiniai suskirstomi į 5 grupes po 5–6 mokinius (3 min.).
2. Mokytojas grupelėms išdalija straipsnius ir užduočių lapus. Nagrinėdami pateiktą medžiagą mokiniai pildo lapus (20 min.; užduočių lapai pridedami).
3. Grupės pristato savo darbus ir pakabina lentoje (10 min.).
 - I grupė pristato korupcijos veikėjus;
 - II grupė pristato korupcijos priežastis;
 - III grupė pristato, kaip pasireiškia korupcija, nurodo veikas;
 - IV grupė pristato labiausiai korumpuotas visuomenės ir valdžios sritis;
 - V grupė siūlo korupcijos mažinimo būdus.
4. Mokytojas apibendrina ir kartu su mokiniais išnagrinėja lentelę „TI korupcijos suvokimo indeksas 2002 m.“

II PAMOKOS EIGA

1. Prisimenami grupės darbai (5 min.).
2. Mokytojas pateikia grupėms užduotį – užpildyti lentelę „Korupcijos nauda ir žala“ (20 min.; lentelė pridedama).

3. Grupės pristato savo darbą, paskui sudaroma bendra lentelė „Korupcijos žala ir nauda“, kur atsispindėtų svarbiausi mokinių teiginiai (10 min.).
4. Diskusija „Naudinga ar žalinga korupcija?“ (10 min.).
 - I grupė. Kas dažniausiai išvelia į korupciją?
 - II grupė. Kodėl imamasi korupcijos?
 - III grupė. Kaip reiškiasi korupcija?
 - IV grupė. Kuriose srityse labiausiai išplitusi korupcija?
 - V grupė. Kaip sumažinti korupciją?

PRIEDAI

Korupcijos nauda ir žala

Kam?	Nauda		Žala	
	Materialinė	Moralinė	Materialinė	Moralinė
Duodantysis				
Imantysis				
Valstybė				
Visuomenė				

Tema Kas yra korupcija?

Autorės: NERINGA BITKOVIENĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos istorijos vyresnioji mokytoja,

JŪRATĖ BLINSTRUBAITĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos istorijos vyresnioji mokytoja,

VIOLETA VAITKEVIČIENĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Tikslai:

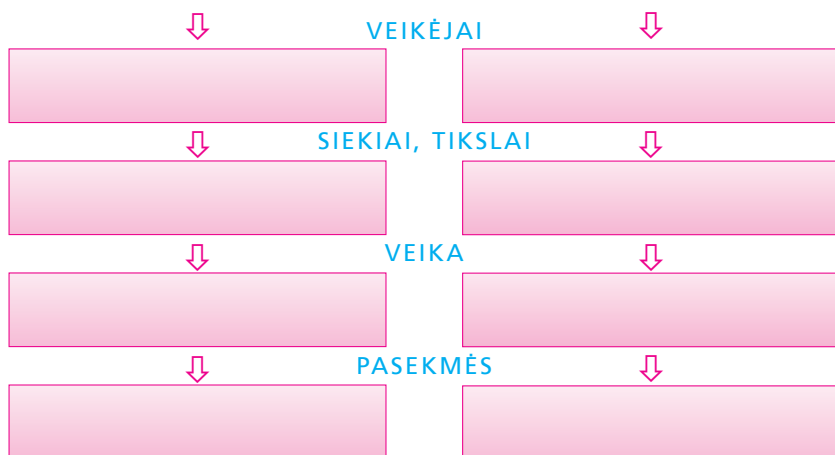
1. Išsiaiškinti korupcijos veikėjus, jų siekius, veikas ir pasekmes.
2. Mokyti dirbti bendradarbiaujant.
3. Suvokti priežasties ir pasekmės ryšį.

Priemonės: balti popieriaus lapai ir flomasteriai, dalomoji medžiaga „Korupcijos apibrėžimai“.

Metodai: darbas mažomis grupėmis, savarankiškas mokymasis.

EIGA

1. „Minčių lietus“. Mokytojas paprašo vaikų išsakyti savo mintis apie sąvoką „korupcija“. Šios mintys surašomos lentoje (apie 3 min.).
2. Mokiniai suskirstomi po 5–6 į 5 grupes. Grupėms išdalijami balti popieriaus lapai ir flomasteriai.
3. Mokytojas paaiškina darbo eigą: grupė turi užpildyti schemą, pateiktą 75 puslapyje (15 min.).
4. Grupės lentoje arba ant sienos sukabina lapus ir trumpai (apie 10 min.) pristato savo darbą.
5. Darbas grupėmis. Remiantis informacija, pateikta lapuose, suformuluojamas korupcijos apibrėžimas, kuriame būtų nusakyti korupcijos veikėjai, jų tikslai, veika ir pasekmės (apie 5 min.).
6. Grupės pateikia apibrėžimus (5 min.).
7. Mokytojas grupėms pateikia dalomąją medžiagą „Korupcijos apibrėžimai“, o mokiniai juos palygina su savo sukurtoju apibrėžimu.
8. Apibendrinimas. Grupės išsako savo pastebėjimus (apie 5 min.).

K O R U P C I J A**Tema Priėmimas į darbą**

Autorė: VAIVA VAICEKAUSKIENĖ, Švietimo plėtotės centro
Švietimo monitoringo skyriaus vyresnioji specialistė.

Skirta: 10 klasei.

Dalykas: pilietinis ugdymas.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kokie turėtų būti priėmimo į darbą principai.
2. Pagilinti teisingumo ir nešališkumo supratimą.
3. Sudaryti sąlygas įvertinti savo kaip būsimo darbuotojo savybes.

Šaltiniai ir priemonės:

- Pasakojimas „Beveik detektyvinė istorija“
- Pratimas „Gerbiamas mokyklos direktoriau...“

Metodai: diskusija, analizė, pasakojimas, darbas mažomis grupėmis.

EIGA

1. Grupei perskaitoma „Beveik detektyvinė istorija“. Ją išklausęs kiekvienas grupės narys gali pateikti savo prielaidą, kas iš tiesų

atsitiko, arba klausimus. Mokytojas gali atsakinėti į klausimus tik žodžiais „taip“ arba „ne“ ar „teisinga“ arba „neteisinga“. Jeigu grupė „įstringa“, galima jai „pasufleruoti“ tokius dalykus:

- žmogaus amžius, išvaizda, apranga ir kilmė neturi jokios reikšmės;
- visi kandidatai užpildė prašymus priimti į darbą vienodai gerai;
- vadovas nebuvo pažįstamas su jais iš anksto.

Spėliojama tol, kol atspėjama, kas iš tiesų galėjo atsitikti, arba kol pavargstama. Šiuo atveju mokytojas pasako teisingą atsakymą.

2. Mokytojas arba vienas iš anksto paskirtas mokinys lentoje turėjo surašyti visus grupės spėliojimų variantus. Dabar jie apžvelgiami ir aptariama:

- kuo dažniausiai buvo įtariamas darbdavys ir priimtasis į darbą;
- kuo remiantis taip buvo manoma.

3. Kiekvienas mokinys turi surašyti:

- a. visus jam žinomus ar įsivaizduojamus būdus, kaip vadovai ieško naujų darbuotojų ir juos priima į darbą;
- b. išrinkti iš šio sąrašo būdus, kuriuos patys taikytų, jeigu būtų darbdaviai;
- c. išrinkti būdus, kuriais norėtų būti priimti į darbą, jei patys jo ieškotų.

Atsakymai surašomi toliau pateiktoje lentelėje (pradedama pildyti nuo vidurinės skilties, vėliau kairėje ir dešinėje skiltyse tik pažymimi paukščiukai).

B. Jeigu aš būčiau darbdavys, priimčiau darbuotojus taip:	A. Darbdaviai ieško naujų darbuotojų / priima juos į darbą taip:	C. Jeigu aš ieškočiau darbo, norėčiau, kad būtų priimama taip:
✓	✓

4. Klasė susėda mažomis grupelėmis, pasikeičia savo užpildytomis lentelėmis ir jas perskaito.
5. Kiekviena grupelė gauna užduotį atsakyti į klausimus:
 - Kaip turėtų būti priimama į darbą valstybinėse įstaigose?
 - Ar turėtų skirtis priėmimo į darbą valstybinėse įstaigose ir privačiose įmonėse procedūros? Kodėl turėtų arba neturėtų?
 Atsakymus ir argumentus grupelės pateikia klasei.
6. Kiekvienam mokiniui išdalijamos pratimo „Gerbiamas direktoriau...“ kopijos. Skiriama laiko pagalvoti, kaip jas užpildytų. Kitas variantas – anketas užpildo nežinomas klasės draugas. Pratimo paskirtis – kritinė savianalizė.

PRIEDAI

Beveik detektyvinė istorija

Tai įvyko pirmojoje XIX a. pusėje. Vienas žmogus norėjo gauti darbą nedidelėje įstaigoje. Apie laisvą darbo vietą perskaitė skelbime. Atėjęs į triukšmingą įstaigą, užpildė anketą, kurią jam padavė sekretorė, ir ėmė laukti savo eilės. Jis sėdėjo greta dar keturių kandidatų, atėjusių anksčiau. Netikėtai po poros minučių jis atsistojo ir įėjo į vadovo kabinetą. Šis pranešė kitiems kandidatams laukiamajame, kad jau išsirinko darbuotoją. Žmonės, atėję anksčiau, pasipiktino. Jų protestai baigėsi, kai vadovas paaiškino, kodėl pasirinko šį darbuotoją.

Kodėl?

Atsakymas:

Triukšmingoji įstaiga buvo telegrafas (juk tai pirmoji XIX a. pusė). Vadovas ieškojo telegrafisto. Priimtas žmogus buvo vienintelis, kuris netilstančiame triukšme išgirdo Morzės abėcėle perduotą pranešimą: „Kandidate laukiamajame, jeigu jūs tai supratote, nelaukdamas eikite į mano kabinetą“. Tokiu būdu buvo patikrinti profesiniai kandidatų gebėjimai.

PRATIMAS. Darbdaviai labai dažnai priima darbuotojus remdamiesi rekomendacijomis. Įsivaizduok, kad vieną dieną Tavo mokyklos direktorius gauna tokį laišką:

Gerbiamas mokyklos direktoriau,

Buvęs Jūsų mokyklos mokinys ieško darbo mano vadovaujamoje įmonėje. Žinau, kad niekas taip gerai nepažįsta jau nuolių, kaip jų mokytojai. Būsime labai dėkingi, jei Jūs atsakysite į keletą klausimų apie jo charakterį. Jūsų suteikta informacija yra konfidenciali ir bus naudojama tik kandidato tinkamumui gauti darbą įvertinti.

CHARAKTERISTIKA

Kiek metų Jūs pažinojote šį asmenį?

Kaip Jūs jį apibūdintumėte? Prašome apibraukti tinkamą žodį ir šiek tiek plačiau paaiškinti savo nuomonę:

A. Sąžiningas / Nesąžiningas

.....

B. Darbštus / Tingus

.....

C. Darbo grupėje gebėjimai:

Visada gerai dirba grupėje / Kartais gerai dirba grupėse / Nepritampa grupėje

D. Darbo grupėje nuostatos (galite pažymėti kelis atsakymus):

- padeda kitiems / nepadedą kitiems
- rūpinasi bendru grupės rezultatu / rūpinasi tik asmenine sėkme / apskritai nesirūpina rezultatu
- bendraudariauja / konkuruoja

E. Lyderio savybės:

- linkęs vadovauti / nelinkęs vadovauti / kartais vadovauja
- gali prisiimti atsakomybę už kitus, bendrą darbą / neprisiima atsakomybės

Ką parašytų šioje anketoje apie Tave direktorius arba mokytojai?

Tema **Kova prieš korupciją**

Autorė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 11–12 klasėms.

Dalykas: politologija.

Tikslai:

1. Supažindinti mokinius su kovos prieš korupciją būdais.
2. Parodyti, kad nuo kiekvieno iš mūsų priklauso korupcijos klestėjimo mastas.
3. Mokyti daryti teisingus sprendimus gyvenime.

Priemonės:

- PETKEVIČIŪTĖ A. *Shell kompanijos patirtis kovojant su korupcija* (Pranešimas konferencijoje „Nuo valdymo reformos efektyvios kovos su korupcija link“, Vilnius, 2001 m. birželio 20 d.)
- Schema „Kovos su korupcija raktas“.

Metodai: mokymasis poromis, darbas su dokumentais.

EIGA

1. Pamokos pradžioje mokiniai susipažįsta su sąvokomis: „įstatymas“, „kyšis“, „pasirinkimas“, „nusižengimas“, „siekinimas pasipelnyti“.
2. **Žaidimas „Pasitark su draugu“:** mokiniai sustoja dviem ratais vienas prieš kitą. Mokiniam duodama užduotis – stovint vienam prieš kitą kartu aptarti poroje pateiktą sąvoką, pavyzdžiui, „kyšis“. Aptarus sąvoką, išorinis ratas pajuda per vieną žmogų. Tada pateikiama nauja sąvoka, mokiniai ją aptaria jau naujoje poroje. Taip aptariamos visos pateiktos sąvokos.
3. Po žaidimo mokiniai su mokytoju apibendrina sąvokas. Mokytojas mokiniam pabrėžia, kad visos šios aptartos sąvokos yra susijusios su sąvoka „korupcija“. Apibendrinus lentoje užrašomas korupcijos apibrėžimas.
4. Šios pamokos tema „Kova prieš korupciją“, todėl daugiausia dėmesio joje ir skiriama kovos su korupcija būdams nagrinėti.

DARBAS SU DOKUMENTU

Mokiniai grupelėmis skaitydami pranešimą nustato kovos su korupcija priemones ir susistemina jas į kovos su korupcija raktą.

Mokiniais pateikiamas dokumentas „*Shell kompanijos patirtis kovojant su korupcija*“:

„Koncernas *Shell Group* vykdo ūkinę veiklą 130 pasaulio šalių. <...> Per daugelį veiklos metų *Shell* išplėtojo kovos su korupcija politiką. <...>

Siekdama apsivalyti įmonių grupės viduje, *Shell* vadovybė pirmiausia atgaivino grupės bendruosius verslo principus. Jie taikomi ne vien įmonės viduje, bet ir santykiuose su tiekėjais, klientais, valstybinėmis institucijomis. <...> Kokie gi tie principai? Patys paprasčiausi: suteikti kiekvienam klientui aukščiausio lygio paslaugas ir kokybiškiausius produktus, vykdyti ūkinę veiklą su pagarba šalies visuomenei, nenusižengti juridinei šalies sistemai, saugoti akcininkų investicijas, užtikrinti sąžiningą ir „švarią“ ūkinę veiklą laisvos konkurencijos sąlygomis. <...> Būtina gerai kontroliuoti, kaip laikomasi nustatytų principų.

Kasmet kiekvienas darbuotojas privalo pasirašyti interesų suderinamumo darbe pasižadėjimą, taip pat pranešti apie kiekvieną įvykį, nesuderinamą su *Shell* bendraisiais verslo principais.

„*Shell Report*“ pradėtas spausdinti 1998 m. Vienas iš jo tikslų – pateikti suvestinę ataskaitą apie vykdomą veiklą ir prisiimtus įsipareigojimus <...>. Pranešta, kad per 2000 metus buvo nustatyta apie keturi šimtai kyšių ėmimo atvejai (plg. 1999 m. – tik trys). Dėl to buvo iš darbo atleisti 7 žmonės. Finansinė įvykių vertė – 89 tūkstančiai dolerių. Ar tai daug, ar mažai 130 šalių, 90 tūkst. darbuotojų?..

Netgi apsivalius įmonės viduje, ne visada lengva tai įrodyti visuomenei <...>. Šiandien po 7 veiklos metų mes galime drąsiai deklaruoti, kad Lietuvoje įmanoma dirbti pagal sąžiningo ir etiško verslo principus <...>. Paprastas pavyzdys: 1996–1997 m. dienraščių antrašė mirga apie neveikiantį „Mažeikių naftos“ koncerną ir mažėjančias degalų atsargas degalinėse. Vieną rytą į degalinės teritoriją atpuškuoja valstybės tarnautojas su dviem 20 l talpos indais ir skambiai pareiškia, kad jis tikrins pardavinėjamų degalų kokybę. Ką daro degalinės vadovas? Paprasčiausia būtų pripildyti jo indus ir malo-

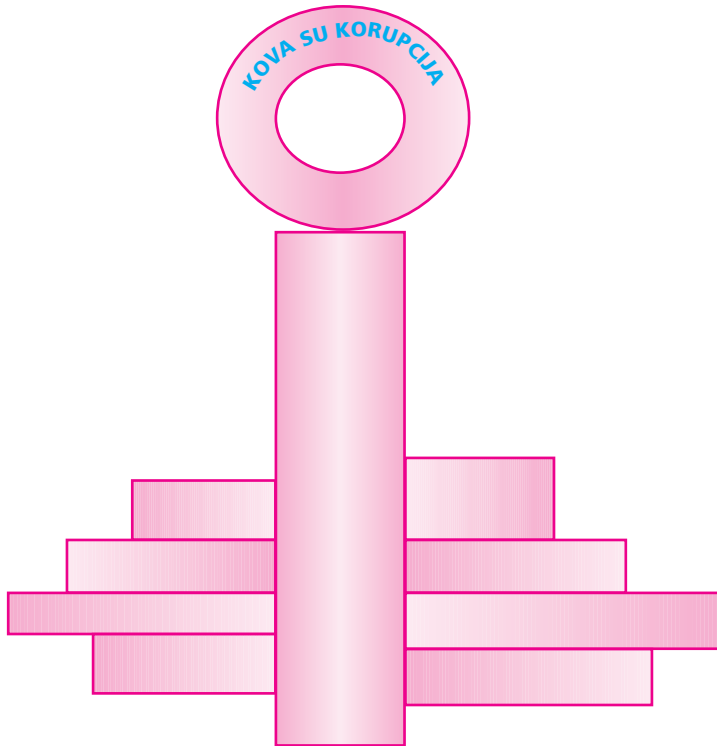
niai paprašyti nepradėti tikrinimo. Ramu degalinei, ramu tikrintojui. Tačiau degalinės vadovas į kiekvieną indą įpila po 1 litrą degalų (gerai žinodamas, kad tikrinimui reikia ne daugiau nei litro degalų). Ramiai klausosi 15 min. garsiai reiškiamo tarnautojo nepasitenkinimo ir grasinimų baudomis. Ar buvo po šio įvykio *Shell Lietuva* nubausta dėl degalų kokybės? Tikrai ne. Ar dar kada nors kilo noras tam pačiam tarnautojui sugrįžti į *Shell* degalinę. Tikrai ne. O jeigu degalinės vadovas būtų pasirinkęs pirmąjį variantą ir pripylęs pilnus abu indus, kiek kartų „kokybės tikrintojas“ dar ateitų? Matyt, ne kartą.

Kitas pavyzdys: higienistas pradėjo dažnai tikrinti degalinę. Degalinės vadovai nenumanė, kodėl trukdomas jų darbas po kelis kartus per mėnesį. Pasirodo, reikėjo nustoti siūlyti nemokamai išgerti kavos. „Patikrinimo“ metu „tikrintojas“ buvo mandagiai perspėtas, kiek kainuoja puodelis kavos ir jam pateiktas kasos čekis.

Dar vienas pavyzdys iš *Shell Group* veiklos. Vienoje iš Azijos šalių prieš statant dujų gamybos platformą į šalį reikėjo importuoti sraigtasparnį. Sraigtasparnių importas neuždraustas, nes šalyje sunku išsinuomoti sraigtasparnį. Tačiau yra vienas niuansas: muitinės veikloje tiek daug biurokratizmo, kad prieš importuojant reikia užsirašyti į eilę ir laukti tris mėnesius, kol dokumentai sutvarkomi. Kol įvežė sraigtasparnį, teko laukti du mėnesius. Vienas uždelstas mėnuo – 2 mln. dolerių nuostolių. Pradiniai kreipimaisi į muitinės darbuotojus aiškiai parodė situaciją, kad papildomai nesumokėjus, eilė greičiau nepajudės. Įvertinti pinigų sumą, kurios reikia norint „apeiti“ susiformavusią sistemą, praktiškai neįmanoma<...> Kaip suderinti verslo principus ir verslo rezultata?<...>.

Shell pasirinko sąžiningą kelią. Nė vienas muitinės darbuotojas nebuvo „pamalonintas“, sraigtasparnio importas užtruko ilgai. Patirtus nuostolius teko įrašyti į buhalterines knygas. Tačiau reikia paminti vieną detalę. *Shell* toje šalyje turi įmonę, kurios akcijų turi ir valstybė. Santykiu 50:50 dalijamas ne tik įmonės pelnas, bet ir patirti nuostoliai. Kai tik buvo prarasti milijonai, muitinės sistemą išsyk pradėta pertvarkyti. Po pusės metų šalyje nebeliko jokių eilių importo procedūroms atlikti. <...>“

Susipažinę su dokumento ištraukomis, mokiniai atlieka užduotį „Kovos su korupcija raktas“. Mokiniai į tuščius „rakto“ langelius surašo kovos su korupcija būdus, naudojamus *Shell* korporacijos. Darbo rezultatai aptariami ir apibendrinami.

ETIKA, PSICHOLOGIJA, TIKYBA

Tema **Būti atsakingam. Atsakyti už save ir kitus**

Autorius: VLADAS VAIDŽIULIS, Radviliškio Vaižganto gimnazijos etikos mokytojas.

Skirta: 6 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Ugdyti atsakingą požiūrį į savo veiksmus ir poelgius.
2. Mokyti diskutuoti ir argumentuoti.

Metodai: pasakojimas, pokalbis, diskusija.

Šaltiniai:

- *Etika 5–6 klasei. Dėmesys kitiems.* – Vilnius: Alma littera, 1997.
- Mokyklinės istorijos.

Pagrindinės sąvokos: 5–6 klasių mokiniams sąvoką „korupcija“ iš dalies galima būtų pakeisti šiais atitikmenimis: „pasinaudojimas“, „atsilyginimas už paslaugą“, „pažadėjimas“, „tikėjimasis kažko“, „norėjimas įtikti“.

EIGA

Papasakojama istorija „Nusirašė“ (apie nusirašinėjimą, leidimą nusirašyti, spaudimą leisti nusirašyti ir su tuo susijusias problemas).

Mokiniams pateikiami klausimai:

Ar tai blogai ar gerai?

Kas dėl to kaltas?

Ar abu kalti?

Kuris kaltesnis?

Kuo tai gali baigtis?

Kodėl nusirašinėjama?

Kodėl leidžiama nusirašinėti?

Diskutuojant siekiama kalbą kreipti apie naudą ir žalą, pasinaudojimą kitais, nesileisti būti išnaudojamam, pasekmes. Ką reiškia būti atsakingam už save ir už kitus?

Tema Vidiniai asmenybės konfliktai

Autorė: REGINA DIRGINČIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 8 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Supažindinti su sąvoka „vidinis konfliktas“.
2. Padėti įsigyti įgūdžių sprendžiant vidinius konfliktus.
3. Suteikti galimybę geriau pažinti save: savo asmenybės savitumą, norus, vidinius savo konfliktus.
4. Išsiaiškinti požiūrį į korupcijos reiškinius.

Šaltiniai ir priemonės:

- DIRGINČIENĖ R., SAULYTĖ A. *Bendravimo etika: mokojoji knyga 8 klasei*. – Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm., 2003, p. 105–106.
- DIRGINČIENĖ R., SAULYTĖ A. *Bendravimo etika: pratybų sąsiuvinis 8 klasei*. – Šiauliai, K. J. Vasiliausko įm., 2003, p. 78–80.

Metodai: paskaita, diskusija, vaidybinės situacijos užduotys.

EIGA

Mokiniai supažindinami su sąvoka „vidinis konfliktas“. Žinodami, ką reiškia šis pasakymas, mokiniai diskutuoja, kaip jie sprendžia vidinius savo konfliktus, vaidina situacijas, kuriose reikia pasirinkti vieną vidinio savo konflikto pusę, o kitą paneigti. Paaiškinti savo pasirinkimo motyvus. Nagrinėjamos šios situacijos:

„Mokinys nori išvykti į Ameriką. Jam reikalinga viza. Galimi du pasirinkimai:

- a) mokinys eina į įstaigą pas valdininką, laikosi taisyklių, bet nežino, gaus vizą ar ne;
- b) mokinys nesilaiko taisyklių, duoda kyšį valdininkui ir yra garantuotas, jog gaus vizą.

Pratybų sąsiuvinyje mokiniai atlieka 1–3 užduotis.

Apibendrinimas: ši pamoka padeda mokiniams geriau pažinti savo asmenybės ypatumus, netgi tuos, į kuriuos jie nekreipia dėmesio arba išvis neigia.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: nagrinėdami temą „Vidinis konfliktas“ mokiniai išsiaiškina savo požiūrį į korupciją.

Tema **Kaip pasakyti „ne“**

Autorė: REGINA DIRGINČIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 8 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Supažindinti mokinius, kodėl žmonėms būna sunku pasakyti „ne“.
2. Išsiaiškinti, ką jaučiame, kai kiti mums sako „ne“.
3. Suteikti galimybę geriau pažinti save ir kitus.
4. Suteikti sąlygas išsiaiškinti savo požiūrį į korupciją.
Mokytis pasakyti „ne“ korupcijai.

Šaltiniai ir priemonės:

- DIRGINČIENĖ R., SAULYTĖ A. *Bendravimo etika: mokomoji knyga 8 klasei*. – Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm., 2003, p. 80–82.
- DIRGINČIENĖ R., SAULYTĖ A. *Bendravimo etika: pratybų sąsiuvinis 8 klasei*. – Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm. 2003, p. 60–62.

Metodai: paskaita, vaidinimas, diskusija, nebaigti sakiniai, piešimas, testas, darbas grupėmis.

EIGA

Paskaitos esmė – paaiškinti mokiniams, kad pasakyti „ne“ – tai apibrėžti savo ribas, įtvirtinti savo vidinę nepriklausomybę, būti savimi. Pateikiamos situacijos, kai žmonėms būna sunku pasakyti „ne“. Paaiškinama, ką reiškia „ne“ poza. Mokomojoje knygoje atliekamos užduotys:

- a) „ne“ poza;
- b) kaip pasakyti „ne“;

- c) „ne, negalima“. Pritaikant antikorupcinei tematikai užduotis pamoka papildoma šia situacija:
„Noriu gerai išlaikyti matematikos egzaminą. Matematikai negabus, todėl prieš egzaminą nunešiu mokytojui dovaną. Ne, negalima, tai kyšio davimas“.

Pratybų sąsiuvinyje atliekamos 1–2 užduotys. Atliekamas testas.

Apibendrinimas: išsiaiškiname, ar mokame pasakyti „ne“, ar lengva tai padaryti ir kaip tai reikėtų daryti.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: išsiaiškinamas savo ir kitų požiūris į korupciją. Mokomasi pasakyti „ne“ korupcijai.

Tema Darbo pasirinkimas

Autorė: VAIVA VAICEKAUSKIENĖ, Švietimo plėtotos centro
Švietimo monitoringo skyriaus vyresnioji specialistė.

Skirta: 9–10 klasėms.

Dalykas: etika, psichologija (galima taikyti ir papildomojo ugdymo užsiėmimams).

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išsiaiškinti kriterijus, kuriais remdamiesi mokiniai planuoja savo karjerą.
2. Pasverti ir įvertinti darbo pasirinkimo kriterijus.

Priemonės ir šaltiniai:

Padalomoji medžiaga (žr. priedus).

Metodai: individuali refleksija; diskusija; debatai.

EIGA

1. Įvadas apie profesijos, darbo pasirinkimą (mokytojo nuožiūra, atsižvelgiant į kontekstą).
2. Mokiniais išdalijamos lapo su darbo pasirinkimo kriterijų aprašymu ir 1 bei 2 užduočių kopijos.

3. Individualiai atlikus 1 užduotį, rezultatai ir argumentai aptariami klasėje diskutuojant.
4. Individualiai atlikus 2 užduotį, daroma rezultatų suvestinė, tai yra:
 - pagal numerius mokinių sąrašuose suskaičiuojama, po kiek iš viso taškų surinko kiekvienas pateiktas pasirinkimas;
 - pasirinkimai „išrikijuojami“ (ranguojami) – kuo mažiau taškų jie surinko, tuo yra svarbesni⁴;
 - rezultatai aptariami vadovaujant mokytojui.
5. Išdalijama trečios užduoties kopija. Užduotis individuali, tačiau galimi įvairūs jos atlikimo variantai. Pavyzdžiui, kam mokinys yra gabus, ką daro gerai, nurodo draugai, o prieš pildant skiltį „Gyvenimas prasmingas, kai...“ atliekama užduotis „Kas daro gyvenimą vertą gyventi?“
6. *„Debatai skrendant oro balionu“*. Šios užduoties paskirtis – sudaryti sąlygas mokiniams palyginti savo pasirinktas profesijas su kitų pasirinktomis ir argumentuoti pasirinkimus. Mokinių prašoma pasirinkti po vieną profesiją, kuri jiems ypač patinka, ir mintyse atsakyti sau į klausimus:
 - kodėl ji man patinka?
 - kokia jos nauda kitiems žmonėms, visuomenei?
 Paskui mokiniai suskirstomi grupelėmis po penkis. Paprašoma išivaizduoti, kad kiekviena grupelė keliauja oro balionu, kuris nusileidžia per žemai. Balionas gali išlaikyti tik vieną žmogų. Tai bus žmogus, kuris įrodys klausytojams, kad jis kaip tam tikros profesijos atstovas yra pats nudingiausias. Kiekvienas gali kalbėti po 4 minutes. Kuris iš penkių keičiavimų turi būti paliktas, sprendžia kiti klasės mokiniai balsuodami.
7. Apibendrinti temą gali mokytojas arba patys mokiniai. Mokiniai atsako į klausimus:
 - Ką naujo aš sužinojau apie draugus?
 - Ką naujo sužinojau apie save?

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: prokurupcinės nuostatos yra susijusios su darbo etika, kuriai savo ruožtu daro įtaką darbuotojų motyvacija. Ši tema sudaro sąlygas mokytojams gauti informacijos apie karjeros planavimo motyvus ir juos koreguoti.

⁴Galima nusipiešti stulpelinę diagramą, kad mokinių nuomonių pasiskirstymas būtų vaizdesnis.

PRIEDAI

Darbo pasirinkimo kriterijai

Priimant sudėtingus sprendimus atsižvelgiama į įvairias aplinkybes. Ne visos aplinkybės yra vienodai svarbios. Pavyzdžiui, renkantis mokyklą svarbiausia žinoti, ar geri joje mokytojai, o tai, ar mokyklos valgykloje parduodamos šiltos bandelės, yra ne svarbiausia aplinkybė. Svarbiausios aplinkybės, į kurias atsižvelgiama priimant konkrečius sprendimus, vadinamos **kriterijais**.

Kriterijais gali būti ir *priežastys*, dėl kurių ką nors nusprendžiame. Pavyzdžiui, į klausimą, kodėl mums patinka ar nepatinka koks nors žmogus, galime atsakyti: „Todėl, kad jis turi humoro jausmą“ arba „Todėl, kad jis piktas“. Humoro jausmas ir piktumas šiuo atveju yra žmonių vertinimo kriterijai.

Kartais kriterijai yra *lyginimo standartai*. Pavyzdžiui, B mokykloje mokytojai geresni nei A mokykloje, kurioje tu anksčiau mokeisi, tačiau dar yra C mokykla, kurios mokytojai geresni už B mokyklos mokytojus. Tad jeigu vertinsime B mokyklą taikydami vien mokytojų gerumo kriterijų, ji neatrodys pati geriausia.

Planuodami savo gyvenimą ir rinkdamiesi profesiją bei darbą žmonės taip pat taiko kriterijus.

1 užduotis. Kurį (kuriuos) iš šių kriterijų taikytum rinkdamasis darbą? Kurį netaikytum? Paaiškink, kodėl.

Aš ruošiuosi ieškoti darbovietės, kurioje:

- a) gausiu darbą, kuris man įdomus;
- b) yra daug šaunių jaunų darbuotojų;
- c) už darbą daug mokama;
- d) mažai darbo;
- e) ilgos pietų pertraukos, trumpa darbo savaitė;
- f) dirbant nuolat reikia mokytis;
- g) malonūs viršininkai;
- h) darbas atitinka mano sugebėjimus;
- i) gražus pastatas ir darbo vietos;
- j) galima užsidirbti papildomai.

Tema **Kaip parašyti etikos kodeksą**

Autorė: VAIVA VAICEKAUSKIENĖ, Švietimo plėtotės centro
Švietimo monitoringo skyriaus vyresnioji specialistė.

Skirta: vyresniųjų klasių mokiniams ir mokytojams.

Tikslai:

1. Susipažinti su etikos kodeksų paskirtimi reguliuojant įvairių tarnybų, įmonių, grupių veiklą.
2. Išsiaiškinti, kokiais vertybiniais principais ir normomis turėtų būti grindžiama įvairias funkcijas atliekančių institucijų veikla.

Priemonės:

- Etikos kodekso paskirties ir rašymo principų paaiškinimas (dalomoji medžiaga).
- Užduotis „Kam reikalingi idealūs tikslai“ (dalomoji medžiaga).
- Etikos kodeksų pavyzdžiai (dalomoji medžiaga, žr. priedą „Etikos kodeksai“ p. 145–206).

Metodai: darbas su tekstu, diskusija.

EIGA

1. Skaitydami tekstą mokiniai išsiaiškina, kas yra etikos kodeksai ir kokia jų paskirtis.
2. Nusprendžia, kieno (savo mokyklos, klasės, kurio nors dalyko mokytojų ar kokios nors tarnybos) etikos kodeksą norėtų sukurti.
3. Atliekant užduotį „Kam reikalingi idealūs tikslai“, tariamasi, kaip mokiniai supranta savo grupės, organizacijos, tarnybos misiją.
4. Mokiniai kuria etikos kodeksą remdamiesi 7 žingsnių aprašymu. Analizuojami etikos kodeksų pavyzdžiai.

Variantai

Etikos kodeksai gali būti įdomūs studijavimo objektai, daug aiškiau nei kiti šaltiniai atskleidžiantys įvairių tarnybų, organizacijų, profesinių grupių paskirtį ir vertybes. Kiti darbo su jais būdai:

1. Išanalizuoti skirtingų tarnybų etikos kodeksus ieškant atsakymų į klausimus:

- Kokia šių tarnybų paskirtis?
 - Kas tarnautojams, darbuotojams privaloma?
 - Kas draudžiama?
 - Ką nauja sužinojau apie tarnybą iš jos kodekso?
2. Palyginti tos pačios tarnybos etikos kodeksus skirtingose šalyse:
- Kuo jie panašūs?
 - Kuo skiriasi?
 - Ką panašumai ir skirtumai liudija apie tarnybos paskirties supratimą ir darbo ypatumus skirtingose šalyse?

Kas yra etikos kodeksas?

Ne visos tarnautojų elgesio normos gali būti numatytos įstatymuose. Ypač sunku įstatymiškai apibrėžti moralines normas ir principus. Profesines etikos normas patogiausiai išdėstyti tarnybos etikos kodekse. Be to, jame gali būti aprašomos ir tarnybinės pareigos. Kuriant etikos kodeksus siekiama:

- informuoti darbuotojus, kokiomis vertybėmis ir principais yra pagrįsta tarnybos veikla;
- drausminti darbuotojus apibrėžiant priimtinas veiklos normas;
- padėti darbuotojams priimti tinkamus sprendimus dažniausiai pasitaikančiose probleminėse situacijose;
- sumažinti vadovų, pavaldinių ir klientų konfliktų;
- sustiprinti darbuotojų sąžiningumą, atsakomybę, kolegialumą, pasitikėjimą ir patikimumą.

Etikos kodeksai nėra universalūs – jie skirti konkrečios organizacijos, tarnybos poreikiams bei vertybėms apibrėžti. Dauguma etikos kodeksų turi 2 dalis:

- bendrųjų organizacijos *siekių, idealų* dalį;
- *konkrečių taisyklių* dalį.

Septyni etikos kodekso rašymo žingsniai

1. Išsiaiškinkite savo organizacijos, tarnybos paskirtį (idealųjį tikslą).
2. Kiekvienas sau surašykite jums svarbius darbo principus, kuriuose įkūnytą tokias vertybės kaip teisingumas, sąžiningumas, atsakomybė, patikimumas, geranoriškumas ir pan.
3. Aptarkite ir suderinkite šiuos principus.

4. Perskaitykite kitų organizacijų, tarnybų etikos kodeksus – galbūt juose rasite jūsų pamirštų arba geriau suformuluotų principų, kuriais galėsite papildyti tai, ką sukūrėte.
5. Pagalvokite, kokiose situacijose dažniausiai kyla moralinių problemų – surašykite šias situacijas.
6. Parašykite, kaip derėtų arba nederėtų elgtis jūsų išvardytose situacijose atsižvelgiant į jau suformuluotus principus.
7. Peržiūrėkite tai, kas sukurta:
 - patikrinkite, ar nėra beveik tapačių teiginių;
 - patikrinkite, ar tikrai kiekviename teiginyje aiškūs pagrindiniai žodžiai ir mintys;
 - sutrumpinkite tai, ką galima sutrumpinti;
 - suformuluokite kitaip tai, kas neaišku.

Užduotis: Kam reikalingi idealūs tikslai

Idealūs tikslai yra veiklos gairės. Nors tobulumas ir išbaigtumas, kurio jie reikalauja, sunkiai pasiekiamas, tačiau neturint idealų, gerai dirbti būtų dar sunkiau. Be abejo, ne kiekviena veikla turi idealų tikslą – kartais, kad veikla mums atrodytų prasminga, pakanka, kad ji turėtų aišką paskirtį. Tai padeda suvokti savo vaidmenį ir uždavinius.

Lentelėje pateiktos veiklos ir tikslai. Parinkite veikloms tinkamus tikslus.

Kurie iš išvardintų tikslų yra idealūs?

Kokie šių veiklų tikslai?

Ar jie idealūs?

Veiklos	Tikslai
1. medicina	a. grožis
2. valgymas	b. sveika aplinka
3. statyba	c. pasirodymas koncerte
4. menas	d. tiesa
5. mylėjimas	e. sveikata
6. konvejerinė gamyba	f. pasisotinimas
7. mokslas	g. laimė
8. repetavimas	h. būstas
9. šiukšlių rinkimas	i. produktyvumas

Veiklos	Tikslai
1. mokymas	
2. mokymasis	
3. įstatymų leidyba	
4. policijos darbas	
5. teismų darbas	
6. valstybės valdymas	
7.	
8.	
9.	

Tema **Poreikiai ir norai**

Autorė: GRAŽINA GRIGONIENĖ, Elektrėnų „Ąžuolyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 8–9 klasei.

Trukmė: 2 pamokos.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kuo skiriasi poreikiai nuo norų.
2. Aptarti galimus poreikių ir norų realizavimo būdus.
3. Analizuoti poreikių ir norų sąsają su nesąžiningumu, galimybė pasinaudoti tarnybine padėtimi ir kt.

Metodai: diskusija, situacijų analizė.

EIGA

Pasakojimas (10 min.).

Mokytojas pateikia poreikių ir norų apibrėžimus, klasifikuoja ir charakterizuoja poreikius, aptaria galimus poreikių ir norų realizavimo būdus.

1 užduootis: mokiniai sudaro 10 dalykų, kurie jiems atrodo svarbūs, sąrašą. Mokiniam atlikus užduotį, kiekvienas garsiai pasako jam svarbius dalykus. Mokytojas juos užrašo lentoje. Mokiniai turi sugrupuoti poreikius ir norus į atskiras skiltis. Mokinių nuomonės gali nesutapti. Tuomet reikėtų padiskutuoti, kodėl jie taip mano.

Diskusijos klausimai:

1. Kuo skiriasi poreikis ir noras?
2. Kodėl svarbu atkreipti dėmesį į kitų žmonių poreikius?
3. Ar pinigai yra poreikis (ar noras)?
4. Kaip poreikiai ir norai siejasi su nesąžiningumu, galimybė pasinaudoti tarnybine padėtimi ir kt?

Mokytojas apibendrina mokinių atsakymus, plačiau analizuoja poreikių ir norų sąsają su nesąžiningumu, galimybė pasinaudoti tarnybine padėtimi.

2 užduotis: situacijų „maišelis“. Mokiniai dirba grupėmis. Mokytojas ant atskirų lapelių surašo įvairias situacijas ir sudeda į maišelį. Mokiniai traukia iš maišelio po vieną situaciją ir grupėse aptaria galimus sprendimo variantus.

Situacijos:

1. Labai noriu mokytis prestižinėje mokykloje, bet manęs nepriima, nes mano mokymosi vidurkis žemas. Ką daryti? Kur ieškoti pagalbos? Kas galėtų padėti?
2. Pažangiausi mūsų mokyklos mokiniai per vasaros atostogas turi galimybę išvažiuoti į poilsio stovyklą užsienyje. Man trūksta vieno balo, kad patekčiau į laimingųjų sąrašą. Ką daryti? Ar turiu šansų išvažiuoti į poilsio stovyklą užsienyje?
3. Norėjau tėvo mašina nuvežti draugus į diskoteką. Mus sustabdė policininkas. Vairuotojo pažymėjimo neturiu. Ar yra šansų išsisukti? O gal geriau prisiimti atsakomybę?

Mokytojas gali pateikti mokiniams patiems sugalvoti analogiškų situacijų ir jas kartu klasėje aptarti, paanalizuoti.

Antros pamokos pabaigoje mokytojas apibendrina mokinių išsakytas mintis.

Tema **Gero, tinkamo gyvenimo samprata**

Autorė: GRAŽINA GRIGONIENĖ, Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 9–10 klasei.

Trukmė: 2 pamokos.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kuo skiriasi „gyvenimas“ nuo „gero gyvenimo“.
2. Aptarti gero ir teisingo gyvenimo principus, normas.
3. Analizuoti, kaip gerindamas socialines sąlygas žmogus pagerina gyvenimo kokybę. Suformuluoti tinkamo gyvenimo sampratą.

Metodai: diskusija, analizė

EIGA

1. Mokiniai namuose turėjo parašyti rašinėlį „Kaip norėčiau gyventi“ arba „Mano gyvenimas po 20-ies metų“. Mokytojas paprašo kelių mokinių perskaityti savo rašinėlius, kiti mokiniai gali paanalizuoti išsakytas draugų mintis.
2. Mokytojas perskaito Baltraus Dagilio (tikroji pavardė K. Lečekas) mintis: „Žmogus yra prilyginamas medžiui, kuris, žinoma, gali pats išaugti, bet neprižiūrimas duos rūgštų, aitrų, niekam tikusį vaisių; o kad jis atneštų malonius ir saldžius vaisius, reikia jį pasodinti, skiepyti, nereikalingas šakutes nugėti, kad kreivai neišaugtų – prie ramstuko pririšti, palaistyti...“

Mokytojas paaiškina šios minties prasmę.

3. **1 užduotis:** kiekvienas mokinys ant atskiro lapo nupiešia 9 svarbius dalykus. Paskui 3 nelabai svarbius dalykus išbraukia. Lieka 6 dalykai. Gerai pagalvojęs – dar 3 dalykus išbraukia ir taip dirba, kol lieka tik vienas, pats svarbiausias dalykas. Tas piešinys byloja apie šiuo metu mokiniui svarbų dalyką. Kiekvienas parodo savo piešinį klasės draugams. Ši užduotis padės geriau pažinti save, suprasti kitus žmones. Mokiniai diskutuoja, kaip galėtų įgyvendinti savo siekius, ar visos priemonės pateisina tikslą.

Mokytojas apibendrina mokinių išsakytas mintis.

4. **2 užduotis:** mokytojas pateikia mokiniams sąrašą, ko suaugusieji dažniausiai ieško. Suaugusieji ieško:
 - gero darželio vaikui ar geros auklės;
 - prestižinės mokyklos;
 - tinkamos profesijos;
 - naudingų ryšių;
 - gero buto;
 - ekonomiškos mašinos (sąrašą galima pratęsti).

Diskutuojama, kodėl?

Mokiniai pasako ko, jie nori, ko siekia, ko jiems reikia, kaip gali įgyvendinti savo tikslus, kokių gali imtis priemonių jiems pasiekti.

Mokytojas padeda mokiniams suformuluoti tinkamo gyvenimo sampratą.

5. **3 užduotis:** mokytojas pateikia mokiniams patarlių ir priežodžių, mokiniai turi jas paaiškinti, kaip jas supranta. Pavyzdžiui: „Ranka ranką plauna“; „Varnas varnui akies nekirs“; „Jei netepsi –

nevažiuosi“; „Obuolys nuo obels netoli rieda“; „Lašas po lašo ir akmenį pratašo“; „Ylos maiše nepaslėpsi“; „Ką pasėsi – tą ir pjausi“; „Iš gyvenimo gaumi tiek, kiek į jį įdedi“; „Lipo per kitų galvas.“

Mokytojas pateiktų patarlių ir priežodžių aiškinimą nežymiai pakreipia antikorupcinė linkme, kad mokiniai galėtų išsakyti savo nuomonę, padiskutuoti.

Tema **Altruizmas. Egoizmas**

Autorė: GRAŽINA GRIGONIENĖ, Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 9–10 klasei.

Trukmė: 1 pamoka.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Analizuoti „egoizmo“ ir „altruizmo“ sąvokas.
2. Sugrupuoti egoisto ir altruisto savybes.
3. Nagrinėti, kas trukdo altruizmui.
4. Propaguoti altruizmą.

Metodai: darbas poromis, „tinklo“ nėrimas.

EIGA

Mokytojas apibūdina „altruizmo“ ir „egoizmo“ sąvokas. Pamini iškilus lietuvių kultūros veikėjus altruistus: Simoną Daukantą („vargo pelė“), Kazimierą Būgą (dėl kalbos „save pamiršusi“), Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Raganą (našlaičių globėją, tamsybės šalintoją, doros ir blaivybės skleidėją) ir kt. Mokytojas turėtų pabrėžti, kad kilnu yra padėti kitam žmogui, tačiau altruizmas neturėtų būti neapgalvotas, nepasvertas, be-ribis, nes imantieji gali pradėti parazituoti labdaros pagrindu, piktnaudžiauti ja. Mokiniai turėtų susidaryti nuomonę, jog egoizmas kyla iš savisaugos instinkto ir kad žmonių gyvenimas nėra saugus, jie patys turi kurti saugumo sąlygas. Mokytojas turėtų paaiškinti, kad vadovaujantis dorovės principais nesmerkiamas žmogaus rūpinimasis savimi, siekimas užsidirbti ir pasiturimai gyventi, bet problema yra ta, kad siekiant

šių tikslų dažnai peržengiamos bet kokios legalumo ribos ir ne kiekvienas išlaiko deramą pusiausvyrą tarp savęs ir kitų.

1 užduotis: „tinklo“ braižymas. Mokinių poros sąsiuvinio lapo centre užsirašo žodžius „egoistas“ ir „altruistas“, surašo kuo daugiau žodžių, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su šiomis sąvokomis, ir sujungia juos linijomis. Paskui ieško ryšių tarp žodžių, juos sujungia taip, kaip jiems atrodo. Taip gaunamas „tinklas“. Kiekviena pora pristato savo „tinklą“ visai klasei. Tuomet galima ant lentos brėžti bendrą „tinklą“. Kai „tinklas“ nubrėžtas, mokiniai turi sugrupuoti altruisto ir egoisto savybes, jas lygina. Mokiniais galima pateikti situacijas, kurios leistų išsiaiškinti, ar korumpuoti valdininkai yra egoistai, ar altruistai.

Diskusijos klausimai:

1. Šeimoje tėvai pasiaukojamai rūpinasi savo atžalos gerove, tačiau vaikas užauga nesavarankiškas, nedėkingas, egoistiškas. Kodėl jis toks?
2. Kodėl šiandien yra svarbu, kad atskiras žmogus suvoktų save kaip žmonijos atstovą, pasaulio pilietį ir savo veikla gintų visos žmonijos interesus?

Mokytojas apibendrina mokinių išsakytas mintis.

2 užduotis: mokiniai patys suformuluoja „altruizmo“ ir „egoizmo“ apibrėžimus, atrenkami geriausi ir užrašomi lentoje.

Tema Teisingumas

Autorė: JURGITA VALUNTONIENĖ, Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos socialinė pedagogė, etikos mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Tikslai ir uždaviniai: paanalizuoti teisingumo kaip vertybės sąvoką, aptarti pagrindinius teisingumo principus, išanalizuoti, kaip pakito teisingumo suvokimas nuo senovės Egipto iki šių dienų.

Metodai: lyginimas, analizė, darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Aptariama teisingumo kaip vertybės sąvoka.
2. Aptariamas teisingumas kaip asmens savybė.
3. Prisimenamas teisingumo simbolis (Temidė).
4. Kaip vertinami neteisėti kai kurių žmonių poelgiai?
Kaip yra vadinami neteisėti valstybės tarnautojų veiksmai?
Kas yra korupcija, kaip ji reiškiasi?
5. Mokiniam pasiūloma žaisti žaidimą „Akmuo, įmestas į tvenkinį“ arba „Žodžių grandinė“. Atsitiktinai atėjęs į galvą arba specialiai parinktas žodis sukelia naujas asociacijas (vaizdus, prisiminimus, svajones). Mokytojas pasiūlo grupės nariams pastatyti iš žodžių ilgą traukinį, kai kiekvieną vagonėlį sudaro atskiras žodis. Vagonėliai, kaip ir žodžiai, turi būti susieti.

Žaidimas „Žodžių grandinė“

Mokytojas stato pirmąjį vagonėlį, sakydamas: „Korupcija – kokia?“ (stato vagonėlį „Korupcija“).

Grupės nariai: „nešvari“, „piniguota“, „neteisinga“ (galima statyti tris vagonėlius).

Mokytojas: „Kas gali būti nešvari?“

Grupės nariai: „sąžinė“, „palaidinė“, „mintis“.

Mokytojas: O kokia gali būti mintis? (tariamais paskutinis pasakytas žodis).

Grupės nariai: „gili“, „liūdna“, „graži“, „sparnuota“...

Pratimas tęsiamas tol, kol nesibaigia vagonėliai arba kol dalyviams nepabosta žaisti. Vagonėliai gali būti įvairių spalvų. Tai taip pat gali būti spalvoti kubeliai. Kiekviena grupelė gali turėti savo spalvą. Pabaigoje suskaičiuojama, kuri grupė išsakė daugiau idėjų ar surinko vagonėlių.

Žaidimas „Dvinarės fantazijos“

Ant stalo guli kortelės (su užverstais piešinėliais). Kiekvienoje krūvelėje sudėtos skirtingos kortelės su nupieštais drabužiais, gyvūnais, baldais ir pan. (gali būti naudojamos ir nuotraukos). Pakviesti grupės nariai ima iš krūvelių po vieną kortelę ir parodo ją kitiems. Mokytojas pasiūlo susieti vienu ar keliais žodžiais tai, kas nupiešta kortelėse. Kai vaikai sugalvoja tinkamus žodžius, pavyzdžiui, „pinigai“ ir „kalėjimas“, galima prašyti sukurti istoriją. Sugalvotą sakinį „Žmogus, neteisėtai ėmęs pini-

gus, atsidūrė kalėjime“ galima išplėsti iki naujos istorijos. Galima pasiūlyti įsivaizduoti, kad tai buvo korumpuotas žmogus, ir jis sulaukė atpildo. Dalyviai gali pasirinkti bet kurį žodžių derinį ir sukurti savo pasakojimą. Galima pasiūlyti nupiešti iliustracijas pasakojimui, pakviesti dirbti grupelėmis ar poromis.

Žaidimas „Daugianarės fantazijos“

Ant stalų guli išdėliotos (užverstos) kortelės su pavaizduotais įvairiais daiktais ir siužetais. Mokytojas užduoda klausimą, dalyviai paeiliui atverčia korteles ir mėgina atsakyti į klausimus: „Kas čia buvo?“, „Kur tai galėjo vykti?“, „Kas buvo veikiama?“, „Ką pasakė žmonės?“, „Kuo visa tai baigėsi?“ ir t. t.

Žaidimo pabaigoje visai grupei galima pasiūlyti sugalvoti istoriją.

6. Pamoka baigiama visiems mokiniams kartu atsakant į klausimus:

- Ar teisingumas yra suderinamas su korupcija?
- Ar teisingumas yra vertybė šiuolaikiniame pasaulyje?

Tema Pinigai

Autorė: JURGITA VALUNTONIENĖ, Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos socialinė pedagogė, etikos mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Tikslai: suvokti materialių interesų ir asmenybės augimo harmoningumo būtinybę.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti, koks elgesys yra vadinamas moraliu, amoralium, imoralium.
2. Aptarti etinius verslo aspektus.
3. Aptarti korupcijos žalą visuomenei.

Metodai: lyginimas, analizė, darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Aptariami moralaus elgesio principai.
2. Aptiriamos amoralumo bei imoralumo sąvokos.
3. Ar gali žmogus jaustis saugus ekonomiškai nesaugiose valstybėse?
4. Kaip vertinami neteisėti kai kurių žmonių poelgiai? Kaip yra vadinami neteisėti valstybės tarnautojų veiksmai? Kas yra korupcija, kaip ji reiškiasi? Ar būti korumpuotam yra moralu?

Mokiniai susiskirsto į grupes po penkis, sugalvoja ir įrašo:

- vidiniame apskritime penkias savybes, kurios, jų nuomone, apibūdina moralumą;
- už apskritimų – penkias savybes, kurios, jų nuomone, siejamos su amoralumu;
- patariama tas savybes, dėl kurių mokiniai negali apsispręsti, kam jas priskirti, rašyti tarp abiejų apskritimų.

Palyginami grupių darbai. Lentoje galima sudaryti bendrą sąrašą. Jei klasėje kiltų ginčų dėl kurio nors žodžio priskyrimo apskritimams, juos reikia išspręsti ir susitarti, lyginant skirtingų nuomonių argumentavimą.

1. Klasėje visi mokiniai kartu sudaro žodžių „tiltą“. Kiekvienas pasako būdvardį ar daiktavardį, kuris asocijuojasi su korupcija. Susitariama dėl žodžių išdėstymo ant „tilto“. Aptarus įrašoma.
2. Pamokos pabaigoje kartu atsakoma į klausimus:
 - Ar moralumas suderinamas su korupcija?
 - Ar gali būti suderinami moralumas ir konkurencija?

Tema Tikslas ir priemonės

Autorė: VIOLETA VAITKEVIČIENĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, ką mokiniai žino apie korupciją.
2. Sustiprinti dorą elgesio motyvaciją.

3. Ugdyti suvokimą, kad tarp elgesio ir pasekmės yra abipusis priežastinis ryšys.
4. Lavinti kritinį mokinių mąstymą.

Laukiami rezultatai:

1. Mokiniai gebės atskirti korupcijos apraiškas mūsų visuomenėje.
2. Mokiniai mokysis bendradarbiauti.
3. Mokysis priimti sprendimus.
4. Suvoks priežasties ir pasekmės ryšį.

Metodas: alternatyvių kelių žemėlapis, diskusija.

Priemonės: mokinių grupėms pateikiama situacija, paaiškinama sąvoka „kliūtis“. Atlikus užduotį pateikiami diskusijos klausimai, popieriaus lapai ir rašymo priemonės.

EIGA

Mokiniai suskirstomi į grupes (po 4–5 mokinius). Pateikiama situacija, nurodoma, kur yra pagrindinis veikėjas ir tikslas, kurį jis turi pasiekti. Mokinių prašoma nubrėžti kelią iki tikslo, taip pat rasti kiek įmanoma daugiau alternatyvių kelių tikslui pasiekti, nurodyti kliūtis, su kuriomis veikėjas gali susidurti. Prašoma paaiškinti, kaip galima įveikti pasitaikiusias kliūtis.

Situacija

Pacientas kreipiasi į gydytoją, skundžiasi skausmais kelio srityje. Gydytojas po atliktų tyrimų konstatuoja, kad pacientui reikia operuoti kelį. Pacientas sutinka operuotis. Gydytojas išpėja, kad operuotis laukia dar 73 pacientai. Geriausiu atveju jis gali būti operuojamas po pusės metų, jeigu nori, kad operaciją apmokėtų ligonių kasos. Jeigu ligonis pats sutinka mokėti (tokia operacija kainuoja 4–5 tūkstančių litų), laukti eilėje nereikės. Pacientas atsako, kad tiek pinigų neturi. Tačiau laukiant pusę metų liga dar labiau komplikuosis.

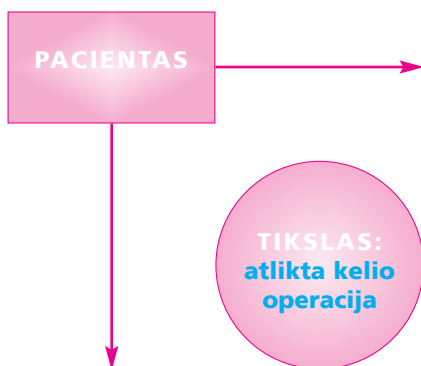
Ko galėtų imtis pacientas, kad kelio operacija būtų atlikta greičiau? Pabandykite surasti ne mažiau kaip 2 būdus situacijai išspręsti (žr. priedą).

Diskusijos klausimai:

1. Kas situacijos dalyviai?
2. Ar buvo nesąžiningumo atvejis?
3. Ar padaryta kam nors skriauda?
4. Ar kas nors turėjo naudos? Kodėl?
5. Ar pacientas buvo teisus siekdamas tikslo?
6. Ar galima pateisinti situacijos dalyvių elgesį?
7. Jei valstybė imtų papildomą mokestį, kuris būtų skiriamas sunkiems ligoniams gydyti, ar ši situacija pakistų?
8. Kaip jaučiasi situacijos dalyviai?

PRIEDAS

Kliūtis – tai objektai (įstaigos), kuriuos turi įveikti pacientas.

Tema Nuostatos. Nuostatų ir elgesio santykis

Autorės: JŪRATĖ BLINSTRUBAITĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos psichologijos mokytoja,

VIOLETA VAITKEVIČIENĖ, Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos etikos mokytoja.

Skirta: 10 klasei.

Tikslai ir uždaviniai: mokiniai, aiškindamiesi kas yra nuostata, kokie jos komponentai, supras abipusį priežastinį ryšį tarp nuostatos ir elgesio.

Priemonės:

- GAILIENĖ D. IR KT. *Asmenybės ir bendravimo psichologija: vadovėlis 11–12 klasėms*. – Vilnius: Tyto alba, 2002, p.176–179.
- Schema „Nuostatų komponentai“

Metodai: mokytojo aiškinimas, darbas grupėmis, diskusija.

EIGA

1. Mokytojas pateikia nuostatos apibrėžimą ir komponentus.

Nuostata – tai įsitikinimai ir jausmai, kurie parengia tam tikru būdu reaguoti į daiktus, žmones ir įvykius.

NUOSTATŲ KOMPONENTAI

2. Remdamasis schema „Nuostatų komponentai“ mokytojas išnagrinėja pavyzdį:

„Ponui Steponui labai patinka atostogauti ir ilsėtis Kuršių nerijoje, tačiau iš tėvų paveldėta žemė yra Panevėžio rajone, o ne jo mėgstamoje Kuršių nerijoje. Ponui Steponui atrodo, kad ponas Aleksas, dirbantis žemėtvarkos srityje, nėra labai sąžiningas ir doras Lietuvos pilietis (kognityvinis nuostatos komponentas). Šioje situacijoje Steponas jaučiasi beviltiškai (afektinis komponentas), nes pats jis negali nusipirkti žemės Kuršių nerijoje, todėl tikėtina, kad ponas Steponas duos kyšį (elgesio komponentas) ponui Aleksui, kad tėvų žemė būtų perkelta iš Panevėžio raj. į Kuršių neriją.“

3. Mokiniai, remdamiesi išnagrinėtu pavyzdžiu, sukuria savo situaciją.
4. Toliau mokiniai turi nustatyti, koks yra ryšys tarp nuostatos ir elgesio:

I VARIANTAS

II VARIANTAS

III VARIANTAS

5. Mokiniai susiskirsto į 3 grupes pagal pasirinktą variantą (kampų metodus). Grupės aptaria savo pasirinkimą. Tada kiekviena grupė pristato savo argumentus. Mokiniai, kurie pakeitė savo nuomonę, pereina į tą grupę, kurios nuomonei pritaria.
6. Mokytojas apibendrina grupių diskusiją ir nurodo, kad tarp nuostatos ir elgesio egzistuoja abipusis priežastinis ryšys.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: mokiniai, aiškindamiesi, kas yra nuostata, kokie jos komponentai, supras abipusį priežastinį ryšį tarp nuostatų ir korumpuoto elgesio bei kodėl žmonės elgiasi neteisėtai.

Tema Įpareigojimai ir įsipareigojimai. Socialiniai vaidmenys

Autorė: RŪTA LUKOŠIENĖ, Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazijos psichologijos mokytoja.

Skirta: 11–12 klasei.

Tikslai:

1. Padėti mokiniams suprasti, kaip socialinis vaidmuo ir socialinių vaidmenų konfliktas gali skatinti korupciją.
2. Padėti teisingai pasirinkti prioritetinį vaidmenį situacijoje, kuri palanki užsiimti korupcija.

Metodai: argumentuota diskusija, analizė.

Šaltinis:

- GAILIENĖ D. IR KT. *Asmenybės ir bendravimo psichologija: vadovėlis 11–12 klasėms.* – Vilnius: Tyto alba, 2002, p.188–193.

EIGA

Pamoka „Socialiniai vaidmenys“ vedama pagal vadovėlį, tačiau pakeičiami pavyzdžiai.

1. Apibūdinant socialinius vaidmenis, pateikiamas toks pavyzdys: „Įsivaizduokite pasiaukojantį ir altruistą mediką bei atsakingą tėvą-šeimos galvą, kurio pajamos yra pagrindinis šeimos pragyvenimo šaltinis“.
2. Kalbant apie tai, kokie būna socialiniai vaidmenys (biologiniai, giminės, profesiniai, amžiaus ir t. t.), paminima, kad gydytojo vaidmuo (profesinis) yra apibrėžtas Hipokrato priesaikos, t. y. visais atvejais, visose situacijose teikti žmonėms pagalbą.
3. Pagal svarbą vaidmenys gali būti pagrindiniai ir antraeiliai. Pavyzdžiui, jei gydytojui svarbiausias vaidmuo yra tėvo, o profesinis – antraeilis, nuo to priklausys, kaip jis atliks savo vaidmenį. Visi gydytojai gydo žmones, tik vieni tai daro netausodami savęs, altruistiškai, o kiti – tik formaliai.
4. Kalbant apie vaidmenų konfliktą aptariama, kas atsitinka, kai, pavyzdžiui, gydytojo vaidmuo nesutampa su tėvo, besiaukojančio dėl šeimos ir vaikų, vaidmeniu. Pavyzdžiui, ne itin dideles pajamas

turinčio gydytojo sūnus nori studijuoti užsienyje. Vaikas labai gabus menui, o tokio pobūdžio išsilavinimą galima gauti tik Prancūzijoje. Tačiau už mokslą reikia brangiai mokėti. Ant kortos pastatyta vaiko ateitis – arba jo talentas bus išlavintas ir jis daug pasieks, arba pasirinks nemielą specialybę ir jausis nelaimingas. Gydytojas tėvas nesunkiai galėtų darbe paimti kyšį, kad išleistų sūnų į mokslus, tačiau kaip tada su Hipokrato priesaika ir atsidavimu pacientams?..

5. Siūloma diskusija. Klasė padalijama į dvi grupes. Viena grupė turi sugalvoti argumentų teiginiui „Gydytojas turėtų reikalauti kyšio“, kita grupė atvirkštiniam teiginiui – „Gydytojas neturėtų reikalauti kyšio“.
6. Pakaitomis išsakomi abiejų grupių argumentai, sprendžiama, kurių yra daugiau.
7. Aptariama, kuriuo atveju žala būtų didesnė.
8. Aptariama, kaip mokiniai jaustųsi būdami sūnaus ir pacientų vietoj.
9. Aptariamas socialinio vaidmens ir asmenybės santykis. Svarbu, kad žmogus, vaidindamas įvairius vaidmenis, vis dėlto neprarastų savo tapatumo, taip pat visada žinotų, kas jis yra ir kokios jo vertybės. Tada iškilus vaidmenų konfliktui, nebus sunku nuspręsti, kaip pasielgti. Mat subrendęs ir atsakingas žmogus gyvena vadovaudamasis kilniais tikslais ir tikromis vertybėmis. Aptariant pavyzdį, galima paminėti, kad neaišku, kaip subrendęs sūnus vertintų tėvo elgesį, jei šis pasinaudotų galimybe paimti kyšį. Be to, kokią pavyzdį tėvas tada rodytų vaikui?

Diskusija Žengti pro savo vartus

Autorė: ILMA AGAJAN, Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazijos etikos mokytoja.

Skirta: 11–12 klasei.

Tikslas: padėti mokiniams suvokti, kaip susitaikėliškumas, bejėgiškumas, nenoras veikti siejasi su korupcija.

Šaltiniai:

- BARANOVA J. *Etika: filosofija kaip praktika*. – Vilnius: Tyto alba, 2002.
- SODEIKA T., BARANOVA J. *Filosofija: vadovėlis 11–12 klasėms*. – Vilnius: Tyto alba, 2002.

Metodai: teksto skaitymas ir analizavimas, diskusija.

EIGA

1. Mokinians pateikiamas F. Kafkos tekstas „Kaip įeiti pro mums skirtus vartus“ (SODEIKA T., BARANOVA J. *Filosofija: vadovėlis 11–12 klasėms*. – Vilnius: Tyto alba, 2002, p.125).
2. Mokiniai pasižymi svarbesnes mintis, kritines pastabas, kurios ateina į galvą skaitant tekstą.
3. Mokytojas pateikia klausimą „Kas sustabdė sodietį?“ diskusijai.
4. Diskusijai siūlomi klausimai:
 - Kodėl sodietis nežengė pro vartus? Ko jis bijojo?
 - Ką jis būtų radęs, jei būtų išdrįšęs nepaklusti draudimui ir žengti pro atvirus vartus?
 - Jei būtų žengęs neklausdamas durininko leidimo, ar šis būtų bandęs jį sulaukyti?
 - Kas gali sulaukyti, jei žengiamo pro mums skirtus vartus?
 - Kaip suprantate durininko žodžius: „Imu tik todėl, kad nepamanytum, jog ko nepadarei“?
 - Ar sodietis galėjo įeiti pro jam skirtus vartus?
 - Išivaizduokite save sodiečio vietoje. Kaip elgtumėtės jūs?
5. Mokytojas apibendrina mokinių išsakytas mintis, atkreipdamas dėmesį į tai, kad daug neigiamų visuomenės reiškinių susiję su mūsų nenoru veikti, tylėjimu. Kaita, naujų tradicijų atsiradimas visada pradedamas nuo mažo žingsnelio, t. y. nuo savęs arba „žengimo pro savo vartus“.

Apskritojo stalo diskusija **Mokiniai prieš korupciją**

Autoriai: EDITA GALINAITYTĖ, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė,

ANTANAS KUMŽA, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos etikos mokytojas metodininkas.

Tikslai ir uždaviniai: ugdyti aktyvų visuomenės pilietį, suteikiant informacijos apie korupciją; mokyti atskirti korupciją nuo kitų neigiamų reiškinių; gebėti įvertinti visuomenės situaciją korupcijos požiūriu.

Metodai: situacijų analizė, diskusija.

EIGA

Mokiniai perskaito pateiktas situacijas ir nurodo, kuriose iš jų pateikti korupcijos atvejai, kuriose – ne. Savo pasirinkimą argumentuoja.

Situacijos

Firma „Šviesi ateitis“ dalyvauja konkurse, kuris turi nuspręsti, kas gaus užsakymą statyti mokyklą. Firma pasiūlė padovanoti komisijos nariams mobiliuosius telefonus, kad, kaip pasakė firmos atstovai, palengvėtų komisijos darbas.

Dėkodama už sunkiai sergančio vaiko išgydymą, Ona Z. gydytojui padovanojo puokštę rožių iš savo sodo.

Diana S. susitarė su firma „Rūpestis“, kad, jei firma finansuos jos rinkimus į rajono tarybą, tai ji vėliau padės šiai firmai gauti užsakymą statyti rajone įvairius statinius.

Vyriausybės pareigūnas naudojasi tarnybiniu automobiliu ir degalais asmeniniams reikalams.

Žmogui reikia pagalbos viename Vyriausybės departamente. Pareigūnas sąmoningai „tempia“ laiką. Žmogus duoda pareigūnui pinigų (500–1000 Lt), kad sparčiau būtų sprendžiamas jo klausimas ir atsiųgtų pareigūnui.

Vyriausybės pareigūnas vėlai ateina į darbą, anksti grįžta iš darbo ir darbo laiku tvarko asmeninius reikalus.

Įsivaizduokite, kad gydytojas šviečia korumpuotą asmenį. Ką jis galėtų matyti rentgeno nuotraukoje? Nupieškite piešinį. Nurodykite 3–5 korumpuoto pareigūno požymius.

Parašykite kiek galima daugiau atsakymų, kodėl, jūsų manymu, korupcija yra nusikaltimas.

Nupieškite žveją, kovojantį su korupcija. Pagalvokite ir nurodykite, kokių priemonių turėtų imtis žvejys, kad išnyktų korupcija.

Ryšiai su antikoruptioniu švietimu

1. Mokiniai gavo papildomos informacijos apie korupciją.
2. Mokiniai išsakė savo aktyvią poziciją korupcijos atžvilgiu.
3. Mokiniai išmoko vertinti įvairias visuomeninio gyvenimo negeroves.

Tema Švietimas prieš korupciją

Autorė: DAIVA KUPRIONIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos tikybos ir etikos vyresnioji mokytoja.

Skirta: 5 klasei.

Dalykas: tikyba.

Tikslai ir uždaviniai: ugdyti gebėjimą dirbti komandoje ir priimti bendrus sprendimus; sukurti formalų tekstą; ugdyti gebėjimą diskutuoti ir argumentuoti pagal pateiktus tekstus, ugdyti kūrybinį mąstymą.

Metodai: darbas grupėmis, formalaus teksto kūrimas, žaidimas, vaidinimas.

Priemonės: Šv. Raštas, kortelės su užrašytais pavardėmis, balti lapai, flomasteriai, įvairūs mokykliniai daiktai.

EIGA

1. Skaitomas Bruno Ferrero apsakymas „Ežių šeimynėlė“:

„Vasarai atėjus, girioje apsigyveno ežių šeimyna. Dienos buvo šiltos, tad ežiai linksmi pramogaudavo medžių paunksnėje. Nupuškuodavo ir už miško, siausdavo laukymėje, tarp gėlių žaisdavo slėpynių, gaudydavo muses, kad prasimaitintų, o nakčiai atslinkus ramiai sumigdavo šalia savo buveinės.

Vieną dieną išvydo krinantį nuo medžio lapą: artinosi ruduo. Lapai krito vis labiau ir labiau. Ežiai sugalvojo naują išdaigą: gaudė krintančius lapus. Vis labiau šalo. Upę aptraukė plonytis ledo sluoksniu. Iškritęs sniegas užklojo lapus. Ežiai drebėjo nuo šalčio, naktimis negalėdavo net užmigti.

Vieną vakarą nusprendė susiglausti ir tokiu būdu sušilti, tačiau bandymas nepasisekė: žaibiškai išsilakstė į skirtingas puses, mat dygliais subadė vienas kitam nosis ir letenėles. Dar kartą nedrąsiai pamėgino priartėti vienas prie kito, tačiau ir vėl nesėkmingai. Reikėjo rasti būdą sušilti: juk ir paukščiai, ir triušiai, ir kiti gyvūnai sušildavo susiglaudę. Tuomet ežiai ėmė mokytis artėti vienas prie kito įtraukdami spyglius. Iš pradžių sekėsi sunkiai, tačiau ežiai kiekvieną vakarą mėgino vis iš naujo, kol pagaliau jiems pavyko susispausti nesusibadžius. Žvarbus vėjas daugiau jų nebegąsdino; susiglaudę ežiai šiltai sau miegojo.”

Užduotis: mokiniai suskirstomi komandomis pagal išdalytų kortelių spalvą.

Kiekviena grupė turi sukurti 10 santarvės taisyklių.

Po nurodyto laiko jas pristato. Išrenkamos ir surašomos nesikartojančios taisyklės.

Taisyklės galėtų skambėti taip:

1. Kadangi gyvenimą nuskaidrina švelnumas, vadinasi, verta jo siekti kasdien.
2. Kiekvieną dieną būtina kalbėtis tarpusavyje.
3. Nesiliauti nuolat tobulėti kartu.
4. Gerbti save: niekuomet nežengti per slenkstį nemusivalius batų.
5. Būti atlaidžiam.
6. Atrasti gerąsias žmonių savybes, net ir tada, kai jie patys stengiasi tai nusišlėpti.
7. Nebijoti nesutarimų: tik viskam abejingi nesipyksta.
8. Elgtis mandagiai. Meilę žeidžia prastos manieros.
9. Neleisti, kad tave suezintų smulkmenos.
10. Nepamiršti juoktis: tai širdžiai suteikia gyvybingumo ir daro ją atsparią negandoms.

2. Skaitoma ištrauka iš Naujojo Testamento – Mk 12, 38–44.

Klausimai:

1. Ar mokame aukotis iš meilės artimui?
2. Ar sunkiai sugebame įtraukti savuosius „spygliukus“?

Esmė: mokytis gyventi pagal **auksinę taisyklę**: „Tad visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite“ (Mt 7, 12).

3. Komandos turi parašyti laišką valdininkams, prašydamos skirti mokyklai kompiuterių:

- 1 grupė: labai nuolankus ir maldaujamas laiško stilius;
- 2 grupė: laiško stilius tinkamas geriems draugams;
- 3 grupė: įsakmus ir reikalaujamas laiškas;
- 4 grupė: dalykiškas laiško stilius.

4. Žaidimas „Šeima“

Ant kortelių surašytos pavardės ir vaidmuo šeimoje.

Malinauskas (prosenelis, prosenelė, senelis, senelė, tėtis, mama, sūnus, dukra, šuniukas, katytė). Kitos pavardės labai panašios: *Mulinauskas*, *Maliniauskis*, *Mėlynauskis*. Vaikai išsitraukia korteles su pavardėmis ir nurodytu vaidmeniu šeimoje. Ant keturių kėdžių vaikai turi susėsti vieni kitiems ant kelių pagal pavardes aukščiau nurodyta seka. (Kortelės duodamos ištraukti atsitiktine tvarka, ne pagal komandas).

Esmė: net ir rungtyniaujant galima greitai išsitraukti į bendrą draugišką žaidimą.

5. Vaidybinė situacija

- 1 ir 3 grupėms: „Sugedęs automobilis kelyje, kurio vairuotojas itin nepatrauklus žmogus“.
- 1 grupė: suvaidina, kaip galima nuoširdžiai padėti net ir labai nemalonios išvaizdos žmogui be jokio atlygio.
- 3 grupė: suvaidina, kad pagalbą suteiks tik tada, kai jai bus atlyginta materialiai už sugaištą laiką.
- 2 ir 4 grupėms: „Sunkiai serganti neprisigirdinti močiutė gyvena kartu su sūnaus šeima“.
- 2 grupė: suvaidina močiutės istoriją su laiminga pabaiga.
- 4 grupė: suvaidina močiutės istoriją su liūdna pabaiga.

6. Žaidimas „Jazz koncertas“

Tikslas: įsiklausyti vieniems į kitus, atrasti darną grupėje. Kiekviena grupė iš mokyklinių reikmenų (parkerių, knygų, penalų, kuprinių, sąsiuvinų ir aplankalų) turi sukurti ir pristatyti trumpą koncertėlį.

Baigiamasis akcentas

Kokie žmonės gražiausi ir madingiausi? Tie, kurie apsirengę gerumo ir paprastumo drabužiais.

Radviliškio Vaižganto gimnazijos
psichologijos mokytojos REDOS MASELSKIENĖS mintys

Apie antikorupcinį švietimą psichologijos pamokose

Apie korupciją būtų galima kalbėti su mokiniais nagrinėjant temas:

Socialinis suvokimas – nuostatos bei stereotipai;

Socialiniai santykiai – socialiniai vaidmenys ir psichologiniai žaidimai;

Psichologinė sveikata – žmogaus poreikiai ir motyvai (naudojantis vadovėliu GAILIENĖ D. IR KT. *Asmenybės ir bendravimo psichologija: vadovėlis 11–12 klasėms.* – Vilnius: Tyto alba, 2002 arba sudarius individualų teminį psichologijos pamokų kursą).

Nuostatos ir korupcija

Kalbant apie nuostatų prigimtį įterpti atvejus, susijusius su korupcija remiantis pačių mokinių ar jų tėvų gyvenimu. Pavyzdžiui, mokinys yra nusizengęs ir jam siūloma keisti mokymo įstaigą, tačiau jo tėvai to daryti nenori, nes ši mokymo įstaiga laikoma prestižine. Tėvai kaip įmanydami ieško būdų, kad jų atžala vis tiek lankytų šią mokymo įstaigą. Jie ieško „draugų“, kurie padėtų rasti „kelią“ pas direktorių ar dar kitur, kad tik liktų kaip buvę.

Šis ar kitas atvejis nagrinėjamas remiantis nuostatų komponentais: pažintiniu, afektiniu ir elgesio.

Stereotipai ir korupcija

Stereotipai: „Vyrai – geresni vairuotojai“, „Verslininkai ir bankininkai – aferistai“, „Gydytojai – kyšininkai“ ir panašiai. Kalbant apie stereotipų kilmę, vaidmenį bei kitimą apžvelgiami ir su korupcija susiję stereotipai.

Socialiniai vaidmenys ir korupcija

Aptariant temą „Socialiniai vaidmenys ir asmenybės santykiai“, galima būtų nagrinėti įvairius atvejus, pavyzdžiui, drovus, ramus, taikus, sąžiningas žmogus tampa vadovu, kas keičia jo principus ir net gyvenimo nuostatas, kurios jam nepriimtinos. Norint gyventi pagal keliamus reikalavimus – imti kyšius ar pan., vadinasi, būti tokiam, kokiam nepatinka būti, keistis nepatinkant ir prieštaraujant pačiam sau – savo asmeny-

bės individualumui ir prigimčiai bei gyvenimo idealams. Padariniai – nukenčia jis pats arba jo kolektyvo nariai.

Žmogaus poreikiai ir motyvai

Nagrinėjant šią temą galima atkreipti dėmesį į korupcijos poveikį mums ir jos pasekmes. Nuosekliai lipant poreikių hierarchijos laiptais apžvelgti kiek įmanoma plačiau su korupcijos temomis susijusius dalykus.

Galima organizuoti diskusiją-žaidimą „Korupcinis siūlų kamuolys“.

Žaidimas vyksta prie apskrito stalo su siūlų kamuoliu, keliaujančiu iš vienu rankų į kitas rankas. Kaip ir kiekviena diskusija, ši taip pat turi turėti taisykles, kurios paskelbiamos pradžioje. Vedėjas ima siūlų kamuolį ir pradeda kalbėti apie korupciją: „Kaip jums atrodo, ar įmanoma šiandien gyventi sąžiningai, be korupcijos?“ Norintysis kalbėti ima siūlų kamuolį ir išsako savo nuomonę šiuo klausimu. Siūlų kamuolį perduoda norinčiajam kalbėti toliau, šitai keliauja siūlų kamuolys pas kiekvieną norintįjį kalbėti ir išsakyti savo nuomonę. Pokalbį baigus apibendrinama. Beje, galima naudoti du skirtingų spalvų kamuolius, kurie būtų skiriami teigiamam ir neigiamam požiūriui apibūdinti. Diskusijos pabaigoje susumuojama, kiek teigiamų ir neigiamų nuomonių buvo išsakta. Vėl aptariama.

Žaidimas „Jausmų kvadratas“

Mokiniais išdalijama po popieriaus lapą, kuris yra sukarpyto didžiulio popierinio kvadrato dalis. Šiame lape jie turi parašyti savo jausmą ar jausmus, kurie jiems kyla, kai susiduriama su korupcijos atvejais. Kai visi parašo, kiekviena dalis dedama į tinkamą vietą ir sudėliojamas didžiulis kvadratas – jausmų kvadratas.

Aptariama, padaromos išvados. Galima naudoti ir dviejų spalvų popierių – teigiamiems ir neigiamiems – jausmams reikšti. Žaidimo pabaigoje bus matyti, kuris jausmų kvadratas didesnis. Aptariama.

ANTIKORUPCINIO UGDYMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO NEPAMOKINĖJE VEIKLOJE PAVYZDŽIAI

ANTIKORUPCIJOS SAVAITĖS MOKYKLOJE PAVYZDŽIAI

Programa **Švietimas prieš korupciją**

Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla

Trukmė: 2003 m. spalio 6–10 d.

Koordinatorės:

DAIVA TRUČINSKIENĖ, istorijos mokytoja,

DAIVA KUPRIONIENĖ, tikybos ir etikos vyresnioji mokytoja,

RIMUTĖ ŠEREPKIENĖ, istorijos, politologijos, pilietinės visuomenės mokytoja metodininkė.

Dalyviai: 1–12 klasių mokiniai, mokytojai, mokyklos bendruomenė.

Tikslai:

- Supažindinti mokinius, jų tėvus su korupcijos istorija.
- Suteikti žinių apie korupcijos priežastis ir padarinius.
- Anketavimo būdu išsiaiškinti realią padėtį apie visuomenės požiūrį į korupciją, jos pasekmes.
- Supažindinti su pagrindinėmis kovos su korupcija kryptimis.
- Atskleisti gyvenimo be korupcijos pranašumus.
- Skatinti pilietiškumą, pareigos ir atsakomybės jausmą.
- Ugdyti pasitikėjimą vieni kitais.

Veiklos planas	Laikotarpis
Akcija „Gerumo žiedas“. Pilietiškumo ugdymas 1–3 kl.	2003 m. spalio 6–10 d.
Žaidimų popietė „Nugalės draugystė“ 4–5 kl. mokiniams	2003 m. spalio 7 d.
Mokyklos dienos savivaldybėje, susitikimas su žiniasklaidos atstovais (9–11 kl. mokiniai)	2003 m. spalio 8 d.

Veiklos planas (tesinys)	Laikotarpis
Konkursas „Švarių rankų politika“ 6–7 kl. mokiniams	2003 m. spalio 9 d.
Plakatų, karikatūrų antikorupcinė tema konkursas 10–12 kl. mokiniams	2003 m. spalio 10 d.
Atviroji pamoka	2003 m. spalio 8 d.
Meninė kompozicija pagal Justino Marcinkevičiaus poemą „Heroica, arba „Prometėjo pasmerkimas“	2003 m. spalio 10 d.
Bendruomenės anketavimas ir apibendrinimas	2003 m. spalio 6–10 d.
Satyrinių vaizdelių konkursas tema „Ranka ranką plauna“ 8–11 kl. mokiniams	2003 m. spalio 8 d.

Programa **Švietimas prieš korupciją**

Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinė mokykla

Trukmė: 2003 m. spalio 6–10 d.

Koordinatorės:

DAIVA VILEIKIENĖ, direktoriaus pavaduotoja, istorijos mokytoja,

GRAŽINA GRIGONIENĖ, etikos mokytoja,

ŽIVILĖ VAIGAUSKAITĖ, istorijos ir pilietinės visuomenės pagrindų mokytoja.

Dalyviai: 9–12 klasių mokiniai, istorijos, pilietinio ugdymo pagrindų, ekonomikos ir etikos mokytojai, Elektrėnų savivaldybės kontrolierius, Elektrėnų savivaldybės policijos komisaras, STT atstovai, Elektrėnų savivaldybės darbuotojai valstybės tarnautojai, tarybos nariai.

Tikslai:

- Diegti antikorupcinės mokyklos bendruomenės nuostatas.
- Supažindinti su korupcijos keliamu pavojumi.
- Atskleisti moralinę, visuomeninę ir finansinę korupcijos žalą.
- Ugdyti pilietiškumą, didinti mokinių sąmoningumą.
- Iliustruoti antikorupcinių temų integravimo į mokomuosius dalykus galimybę.

Veiklos planas	Laikotarpis
Seminaras „Švietimas prieš korupciją“ Elektrėnų savivaldybės darbuotojams ir tarybos nariams	2003 m. spalio 6 d.
10–12 klasių mokinių susitikimas su Elektrėnų savivaldybės kontrolieriumi	2003 m. spalio 7 d.
Mokinių piešinių paroda antikorupcinė tema	2003 m. spalio 6–10 d.
Atviroji pamoka Elektrėnų savivaldybės etikos mokytojams	2003 m. spalio 8 d.
Atviroji pamoka pilietinės visuomenės pagrindų mokytojams	2003 m. spalio 9 d.
Renginys „Jaunimas prieš korupciją“	2003 m. spalio 10 d.

Anti- korupcijos savaitė **Švietimas prieš korupciją**

Kėdainių „Atžalyno“ vidurinė mokykla

Trukmė: 2003 m. spalio 6 d.

Koordinatorės:

NERINGA BITKOVIENĖ, istorijos vyresnioji mokytoja,

JŪRATĖ BLINSTRUBAITĖ, psichologė,

VIOLETA VAITKEVIČIENĖ, etikos mokytoja.

Tikslas: bendraujant ir bendradarbiaujant suburti mokyklos bendruomenę į antikorupcijos savaitės atidarymą, mokyti suvokti korupcijos žałą visuomenei ir ugdyti nepakantumą korupcijai.

Uždaviniai:

- Organizuoti kupletų kūrimą ir jų pristatymą.
- Padėti mokiniams susidaryti tvirtą antikorupcinę nuostatą ir ją ginti.
- Organizuoti piešinių, plakatų parodą, mokyti mokinius reikšti nepakantumą korupcijai.

Veiklos planas	Laikotarpis
Antikorupcijos savaitės atidarymas; antikorupcijos savaitės veiklos pristatymas; simbolio pristatymas; mokinių mintys apie korupciją; antikorupciniai kupletai, šūkiei ir plakatai.	2003 m. spalio 6 d.

SIMBOLIO PRISTATYMAS

Šiame plakate jūs matote korupcijos daromą žalą visam pasauliui. Taip, nenustebkite, korupcija nėra tik vienos šalies, o viso pasaulio didžiulė problema.

Kai prabylama apie korupciją, daugelis žmonių šiandien numoja ranka, – nieko nepakeisi. Išbandytos visos priemonės – pradedant griežtomis bausmėmis, baigiant anoniminiu telefonu ir Švarių rankų komisija – tačiau niekas iš esmės nesikeičia. Kyšius imantieji juos sėkmingai ima toliau, kyšius duodantieji stebisi didėjančiomis „taksoimis“. Karts nuo karto nuskambantys

kyšininkavimo skandalai pribloškia kyšių dydžiais – mat jie dėl didėjančios rizikos auga kaip ant mielių. Kyla klausimas, nejaugi korupcija ir kyšininkavimas yra neišvengiamas visuomenės atributas? Ar verta patiemis ieškoti priemonių, galinčių išgyvendinti šią ydą, jei jų nesurado pažangių ekonomikos modelių kūrėjai bei įstatymų leidėjai?

Tarptautinių žodžių žodynas korupciją apibrėžia kaip „pareigybinių teisių pasinaudojimą tikslais, pareigūno ar politinio veikėjo papirkimą“. Pasipelnymo tikslai ir būdai gali būti kuo įvairiausi: nuo smulkių – maža dovanėlė sekretorei už be eilės paskirtą susitikimą su viršininku iki akiplėšiškai plačių – išimtinių veiklos sąlygų sudarymo tam tikram verslui. Tačiau svarbiausia – ne korupcijos mastas. Svarbiausia

yra tai, kad tarnybine padėtimi ar politine valdžia galima pasinaudoti pasipelnymo tikslais tik tuomet, kai tokia padėtis yra ir kai toji padėtis leidžia (ar net įpareigoja) nustatyti žaidimo taisykles kitiems, spręsti, teisti, skirstyti.

Korupcija klesti besivystančiose šalyse, kur pereinamuoju laikotarpiu į rinkos ekonomiką yra žemas ekonominis lygis. Korupcija stabdo ekonominę šalies plėtrą, žlugdo šalies autoritetą, kitų šalių atžvilgiu – piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis bei tikėjimą geresne ateitimi. Korupcijos būdu gauti pinigai yra nešvarūs, o juos imantis žmogus dar nešvaresnės sąžinės. Korumpuoti pinigai pasauliui naudos neteikia, o atvirksčiai – jį stabdo ir žlugdo. Stabdykim korupciją, kol ji neužvaldė pasaulio! Korupcijai – ne, sąžiningam darbui – taip!

Simbolio pristatymą parengė Kėdainių „Atžalyno“ vidurinės mokyklos 11° klasės mokinės

Ignė Lavrukėnaitė ir Aistė Bagdonaitė

Konkursas Jaunimas prieš korupciją

Elektrėnų „Ažuolyno“ vidurinė mokykla

Trukmė: 2003 m. spalio 6 d.

Dalyviai: 9–11 klasių mokiniai.

Tikslas: apibendrinti antikorupcijos savaitės veiklą, parodyti mokinių kūrybiškumą ruošiantis konkursui konkrečia tema, atskleisti korupcijos reiškinio žalą, ugdyti jauno žmogaus neigiamą požiūrį į korupciją.

EIGA

Mokiniams buvo pateikti konkurso nuostatai ir tema. Tai komandinis konkursas. Renginyje dalyvavo 9–11 klasių komandos. Komandą sudarė 5 mokiniai. Komandos registravosi iš anksto ir buvo gavusios namų darbus: nupiešti plakatą ir jį pristatyti, suvaidinti situaciją korupcine tema (joje turėjo atsispindėti kovos su korupcija būdai ir priemonės). Komandas vertino komisija, aktyviai turėjo dalyvauti žiūrovai, kurie taip pat galėjo būti komandos patarėjais.

Konkurso užduotys:

1. Pristatymas (šūkiei, dainos, kupletai).
2. Plakato pristatymas.

3. Situacijos scenos.
4. Komandos kapitonų rungtis (gavę užduotis turėjo nurodyti, ar pateiktoji situacija yra pažeidimas ar ne, pritaikyti bausmę).

„Repo“ stiliumi atliekama daina

Štai aš išeinu iš savo „chatos“ tyliai
 Apsidairau, štai eina vyras, aš patraukiu link mokyklos,
 Sutinku dar vieną „bičą“, varom mes kartu į mūsų mokyklą,
 „Nuvarom“ mes į „šūlę“, štai ir pamoka prasideda pirma,
 Rodos, kad pilietinis ugdymas mūsų pamoka,
 Šios dienos tema „Visuomenės korupcija“.

Norėčiau sau pabusti aš iš ryto bent kartą
 Ir pamatyti pasaulį tokį, kokio jis vertas
 Be korupcijos, be kyšių, be nešvarių pinigų.
 Man tikrai nereikia nieko, nors ne viską turiu
 Aš norėčiau pabūt su savo draugais, bendraminčiais, „klasiokais“
 Ir gerais pažįstamais.
 Jie tikrai neleis apgaut, apsukt, nueit blogais keliais, nes korupcija
 Tikrai prie nieko gero neprileis.

Priedainis

Korupcija – prieš mūsų valią
 Ji turi didžiulę galią,
 Aukštuomenė, ginklai, nešvarūs pinigai,
 Jie gyvuos ilgai aš jums sakau tikrai

Aš grįžtu į „chatą“, įjungiu LNK,
 Rodo man žinias, tai laida tokia
 Išgirstu naujieną, priimtas įstatymas
 Bet kokia gi mums iš to nauda?
 Niekam jis nėra naudingas, tik kitiems korumpuotiems žmonėms
 Tą akimirką aš suprantu, kad visur mane apgaus, ir viską, ką galės, ištrauks.

Priedainis

Korupcija – mūsų amžinas pragaras, ji sėlina lėtai tarsi būtų vakaras
 Nežinau ką daryt, nežinau kuo padėt,

Bet stengsiuosi viską, ką galiu, ištesėt,
Man atsibodo kvailos šnekos, nuo jų aš tikrai pavargau
Korupcija visur – nuo jos tu nepabėgsi
Gali daryt ką nori, bet tikrai nepasislėpsi...

Žodžiai M. Mačiulio, T. Dauksevičiaus

Šūkis

Kumštis – penkerių jėga
Už teisybę – visada
Prieš korupciją pakeltas
Pora smūgių – ir nokautas.

Anti- korupcijos savaitė **Mes prieš korupciją**

Radviliškio Vaižganto gimnazija

Trukmė: 2003 m. spalio 6–10 d.

Koordinatoriai:

LAIMA MAMINSKIENĖ, istorijos ir politologijos mokytoja,

REDA MASELSKIENĖ, psichologijos mokytoja,

VLADAS VAIDŽIULIS, etikos mokytojas, socialinis pedagogas.

Tikslai ir uždaviniai: mokytis surasti informaciją, analizuoti ir apibendrinti, ugdyti kritinį ir kūrybinį mąstymą, surengti debatus, plakatų konkursą.

Metodai: savarankiška informacijos paieška ir analizė, darbas grupėmis, debatai, interviu, akcija.

EIGA

1. Pakabinamas plakatas-skelbimas, kviečiantis dalyvauti savaitės „Mes prieš korupciją“ renginiuose.
2. Skelbiamas piešinių ir plakatų konkursas.
3. Antikorupcijos zonų įkūrimas.
4. Debatai.
5. Eisena iki savivaldybės.

6. Atlikti apklausą pasitelkiant į pagalbą gimnazijos „žurnalistes“ su filmavimo kamera.
7. Savaitės renginių aptarimas.

Debatų tema „Lietuvos valstybė kovoja prieš korupciją“

1. Aktų salė papuošta mokinių plakatais ir piešiniais.
 Ekrane rodomas siužetas apie antikorupcijos savaitės simbolį – juodąją ranką, imančią kyšį. Mokiniai, iš pradžių nedrąsiai pradėję piešti ir kurti plakatus, vėliau užsidegę sukūrė net po kelis darbus. Jiems nestigo ironijos, humoro, žinoma, ir rimtų idėjų. Siužetą kūrė ir rengė gimnazistai Rasa Jasaitytė, Rima Žilinskaitė, Ernestas Savickas. Mokiniai korupcijos klausimais drąsiai ėmė interviu iš mokytojų ir mokinių. Taip pat mokiniai aktyviai ruošėsi, rinko medžiagą, domėjosi STT puslapiais internete.
2. Įžanga.
 - Debatų temos paskelbimas.
 - Svečių ir dalyvių pristatymas.
 - Trumpa korupcijos istorija.
 - Korupcijos apibrėžimas.
 - Duomenys apie korupciją įvairiose pasaulio šalyse.
 - Duomenys apie labiausiai ir mažiausiai korumpuotas Lietuvos institucijas.
 - Supažindinimas su gimnazijoje vykdytos mokinių ir mokytojų apklausos rezultatais (diagramų pateikimas ir pan.).
 - Trumpas projekto „Švietimas prieš korupciją“, kuriame dalyvauja gimnazija, pristatymas.
 - Debatų tradicijos pasaulyje ir Lietuvoje.
3. Debatų „Lietuvos valstybė kovoja su korupcija“ (pagal Karlo Popperio metodiką). Dalyvauja 2 komandos po 3 mokinius (teigiančiųjų ir neigiančiųjų). Teigiančiųjų argumentai, kad valstybė kovoja su korupcija:
 - 2002 m. patvirtinta Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa;
 - veikia anoniminis telefonas;
 - priimtas Gyventojų turto ir pajamų deklaravimo įstatymas;
 - Į laisvas darbo vietas priimama konkurso būdu.

Neigiančiųjų argumentai:

- neskaidrus privatizavimas;
- žemėtvarkos problemos;
- teisėjų ir diplomatų skandalai.

Teigiantysis praplečia jau pateiktus argumentus, atremia neigiančiosios komandos argumentus (kalba apie Radviliškio rajono savivaldybės 2003–2006 m. antikorupcijos programą).

Neigiantysis pabrėžia pagrindinius požiūrių skirtumus, pateikia naujų įrodymų, nurodo teigiančiųjų klaidas. Teigiantysis pasveria abiejų komandų argumentus, parodo, kuo teigiančiųjų argumentai yra svaresni, pateikia išvadą. Neigiantysis atkreipia dėmesį į svarbiausius ginčytinus klausimus, pakomentuoja pagrindinius debatų argumentus, pateikia išvadą.

Kaskart pasisakius dviejų komandų I ir II kalbėtojams vyksta kryžminės apklausos.

Mokiniai atsakingai ruošėsi debatams. Kaupė duomenis, rinko faktus, ruošėsi psichologiškai. Stebint aktų salėje kelioms dešimtims žiūrovų (mokiniams, mokytojams, vadovams) mokiniai nepasimetė, jie energingai gynė savo idėjas, teorijas, dėstė savo argumentus, įdomiai ir aktyviai atliko kryžminę apklausą. Mokiniai buvo nusiteikę aktyviai dalyvauti. Žiūrovai susidomėję klausė faktų, argumentų, tyrimų rezultatų. Tikėtina, kad mokiniai suprato, jog korupcija yra neigiamas ir pavojingas reiškinys.

4. Radviliškio rajono savivaldybės administracijos direktoriaus

Armino Stavginsko kalba:

- debatų apibendrinimas
- Radviliškio rajono savivaldybės 2003–2006 m. antikorupcijos programos pristatymas.

5. Vedėjas kviečia visus nutiesti simbolinį kelią į nekorumpuotą valstybę – dalyvauti eisenoje nuo Vaižganto gimnazijos iki rajono savivaldybės.

Pilietinė akcija: eitynės iki rajono savivaldybės

Eitynėse žygiuoja Radviliškio rajono savivaldybės atstovai, apie 60 mokinių, gimnazijos mokytojai – projekto „Švietimas prieš korupciją“ dalyviai. Nešami vaikų sukurti plakatai.

Eisenoje dalyvaujantys mokiniai iš pradžių buvo nusiteikę gan skeptiškai, įtariai, kiek nedrąsiai, vėliau šauniai įsitraukė į akciją. Skandavo savo sukurtas skanduotes. Tokia eisena Radviliškio mieste buvo surengta pirmą kartą. Leidinys „Mūsų kraštas“ užfiksavo eitynes. Miesto gyventojai mustebę stebėjo eisena. Plakatų užrašai ir mokinių šūkiai padėjo miesto gyventojams ir svečiams suprasti, kokia tai eisena. Mokiniai džiaugėsi galėdami atkreipti gyventojų dėmesį į korupcijos problemą ir parodyti, jog ne visi šiam neigiamam reiškiniui abejingi.

Eisenoje skanduojamos skanduočės:

Korupcija mokykloje,
Korupcija darbe –
Jei tu esi drąsuolis,
Į kovą stok su ja.

Kyšio neduok –
Kviesk STT,
Garsiai skanduok:
„Korupcijai – ne!“

Žaidimų **Mokomės viską daryti**
popietė **gerai!**,
skirta **Švietimo prieš korupciją**
savaitei

Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla

Dalyviai: 6^A, 6^B ir 6^C klasių komandos

Žaidimams vadovavo: RIMUTĖ ŠEREPKIENĖ, istorijos, politologijos, pilietinės visuomenės mokytoja metodininkė.

Tikslai:

1. Pabūti visiems kartu, žaidžiant mokytis bendrauti.
2. Padėti atsiskleisti grupės lyderiams, mokytį juos telkti kolektyvą bendrai prasmingai veiklai.

3. Mokyti suprasti, užjausti neįgalų žmogų, suteikti jam reikiamą pagalbą.

4. Ugdyti mokinių kūrybiškumą.

Šaltiniai:

- Mokytojo eksperto L. Deveikio pasiūlyti žaidimai seminaro „Žmogaus teisių mokymas mokykloje“ metu.
- FERERO B. *40 pasakojimų iš dykumos: trumpi pasakojimai sielai*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2001.

Ižanga

Trumpai paaiškinama, kad korupcija — tai pareigūnų, atsakingų žmonių pasinaudojimas savo padėtimi, tai kyšininkavimas, kai siekdamas naudos valdininkas skriaudžia žmones, žemina pats save, ugdo mūsų visų nepasitikėjimą valdžia.

Kad tokie nebūtume, visko siektume sąžiningu darbu, kad gerbtume save ir visus, mes šiandien mokomės būti kartu, bendradarbiauti, teikti pagalbą draugui, mokomės džiaugtis draugų būryje.

Mokomės viską daryti gerai!

„Dvi nosinės“

„Vaikų darželio auklėtinis V. visuomet nešiojasi dvi nosines. Auklėtoja paklausė vaiko, kodėl? Berniukas atsakė:

– Viena – nosiai nusišluostyti; o kita – nušluostyti ašaras tiems, kurie verkia“.

Žaidimas

Komandos po 12 žaidėjų sugalvoja pavadinimą, komandos kapitonas jį paskelbia. Visi žaidėjai susiskirsto po 2, gauna po lapą popieriaus ir tame lape didelėmis raidėmis parašo savo šūkį, kuris atitiktų komandos pavadinimą. Šūkiiai išdėstomi ratu ant grindų. Eidami aplink mokiniai išrenka aktualiausią ir jį pažymi „+“. Kuri pora gavo daugiausiai „+“, tas šūkis perskaitomas.

Žaidimas „Traukinukas“

Komandos išsiskaičiuoja „pirmais“, „antrais“, „trečiais“.

1 – pirmas traukinukas – 4 vaikai;

2 – antras traukinukas – 4 vaikai;

3 – trečias traukinukas – 4 vaikai.

Susikabinama vienas kitam už pečių, pirmieji mokiniai yra atsimerkę, o kiti sąžiningai užsimerkia ir tada traukinukai pradeda judėti (vingiuoti). Vairuotojas turi saugoti visus nuo susidūrimų, atsitrenkimų (komanda STOP!).

Dabar pirmieji užsimerkia, o „traukinuką“ vairuoja antras „vagonas“ (kiti užsimerkę!). Traukinukai važiuoja greičiau! (komanda STOP!)

Išlipus iš traukinio, vykdoma kita užduotis – per pilną žmonių peroną reikia saugiai pervesti savo „aklą“ draugą. Jis apkabinamas ir vedamas per minią. Išgirdus komandą „STOP!“, reikia sustoti ir „aklą“ perduoti kitam „vedliui“. „Aklieji“ ir „vedliai“ gali pasikeisti vaidmenimis. (Vedlys privalo perspėti apie pavojus!)

Žaidimų aptarimas:

- Kaip jautėsi „aklieji“?
- Ar jie visada buvo saugūs?
- Ar visais vedliais pasitikėjo?
- Kaip jautėsi „vedliai“?
- Kokie jausmai lydi žmogų, atliekantį pareigą?
- Ar lengva globoti kitą?
- Kurio vaidmuo lengvesnis?

Žaidimas „Skulptūros“

Mokiniai susiskirsto į komandas po 6 vaikus.

Kiekviena komanda išsitraukia užduotį:

pastatyti „skulptūrą“ MEILĖ;

pastatyti „skulptūrą“ GERUMAS;

pastatyti „skulptūrą“ LIŪDESYS;

ką vaizduoja pastatyta „skulptūra“, turi atspėti kita komanda.

Per 1 min. savo „skulptūrą“ reikia pakeisti antonimu, t. y. taip: MEILĖ į NEAPYKANTA, GERUMĄ į IŽŪLUMĄ, LIŪDESI į DŽIAUGSMĄ.

Žaidimas „Einame į demonstraciją“

Kiekviena komanda eis į „demonstraciją“, todėl turi parengti plakata, išjuokiantį mūsų gyvenimo blogybes. Dideliame lape 5 grupės vaikai nupiešia piešinį, užrašo šūkį pasišaipydami iš negerovių (piešia 5 min.).

Likę 7 komandos nariai 5 min. kuria „maršą“, kurį atliks eidami į „demonstraciją“ nešini plakatu.

Plakato ir maršo demonstravimas.

Žaidimų popietės apibendrinimas

Gerai sekėsi suburti mokinius bendrai veiklai, žaidimui. Mokiniam sunkiau pasakoti apie savo jausmus, įpročius, analizuoti savo veiksmus. Mokiniai norėjo lenktyniauti, o ne veikti kartu, kitą komandą jie vertino kaip varžovą, kurį reikia aplenkti.

Mokiniai šauniai pažaidė, o žaisdami mokėsi bendrauti, padėti kitiems. Svarbu pasitikėti savimi, tikėti, kad galima nugalėti. Laimi tas, kuris tiki gali nugalėti. O tikėjo visi! Vadinas, ir laimėjo visi!

Klasės valandėlė **Atsakomybės ugdymasis**

Anykščių Antano Baranausko vidurinė mokykla

Renginį parengė ir vedė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, istorijos, politologijos, pilietinės visuomenės mokytoja metodininkė.

Dalyviai: 6–7 kl. mokiniai.

Tikslai:

1. Išsiaiškinti sąvokas, kurios formuoja moralines žmonių normas.
2. Padėti suvokti, ką reiškia prasminga, dorinio pobūdžio veikla.
3. Išsiaiškinti negatyvaus visuomenės reiškinių – korupcijos – sąvoką.
4. Mokyti dirbti grupėmis.

Priemonės: lipni juostelė, laikraščiai, spalvikeliai, popieriaus lapai, žirkklės.

Metodai: sąvokų aiškinimasis, darbas grupėmis.

EIGA

Žaidimas „Sąvokų aiškinimasis“. Mokiniai sustoja dviem ratais: vienas ratas kito viduje. Mokiniai stovėdami vienas prieš kitą aiškinasi sąvokas. Paskui pajuda per vieną mokinį išorinis ratas, nauja mokinių pora vėl aiškinasi naują sąvoką.

Sąvokos: *atsakomybė, sąžiningumas, pareigingumas, pagalba, tikras draugas, puikybė* ir kt. Paskui mokiniai visi kartu aptaria sąvokas.

Mokiniai susiskirsto grupėmis po 6 mokinius ir grupelėse pabando sukurti „korupcijos“ sąvokos apibrėžimą.

Žaidimas „Bokšto statymas“. Tos pačios mokinių grupės gauna užduotį – pastatyti iš laikraščių ir lipnios juostelės bokštą (Val Travis metodas, Jungtinė Karalystė). Žaidimo taisyklės: pastatyti aukščiausią struktūrą (bokštą), kuri 10 sekundžių išlaikytų kiaušinį. Struktūrai statyti naudojami tik laikraščiai, lipni juostelė ir žirkklės. Konstruoti turėtų visi grupės mokiniai. Visi gauna konkrečius vaidmenis. Vaidmenimis reikia pasiskirstyti prieš pradėdant darbą.

Vaidmenys:

- projekto vadovas – prižiūri, kad visi atliktų darbus;
- informacijos vadovas – pateikia klausimų mokytojui;
- laikrodininkas – informuoja grupę apie veiklą;
- išteklių vadovas – atsakingas už medžiagos išdalijimą ir priemonių surinkimą;
- 2 reporteriai – atsakingi už užrašų apie procesą vedimą ir grįžtamosios informacijos pateikimą darbo pabaigoje.

Skiriamos 3 minutės vaidmenims pasiskirstyti. Galima pradėti užduotį tik mokytojui pasakius „PRADEDAM“. Bokštas statomas 15 minučių. Užduotį privalu baigti mokytojui pasakius „STOP“. Laimi komanda, kurios pastatyta struktūra 10 sekundžių išlaiko kiaušinį.

Mokiniais paaiškinama, kad kiekviena grupė yra statybininkų brigada, ir nuo jų atlikto darbo kokybės, laiko ir sunaudotų medžiagų priklausys užsakymų skaičius, kuriuos gaus viena ar kita statybininkų brigada.

Mokiniai mokosi draugiškai dirbti, pasiskirstyti pareigomis, suprasti, kad nuo kiekvieno dalyvio įdėto darbo priklauso visos komandos darbas. Taip pat mokiniai turi išmokyti pralaimėti ir nesukčiauti dirbdami. Taip ugdomas jų pilietiškumas.

Simuliacinis Rinkimai žaidimas

Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla

Sudarė: REGINA PETRAITIENĖ, istorijos mokytoja ekspertė,
GINTAUTAS PETRAITIS, istorijos mokytojas.

Skirta: 8–12 kl. mokiniams.

Tikslas: ugdomas mokinių aktyvumas, iniciatyvumas, kritiškas gyvenimiškos tikrovės vertinimas, nepakantumas neteisybei, nesąžiningumui, korupciniams reiškiniams.

Šaltiniai ir priemonės: gyvenimiškoji patirtis: spaudos, televizijos suformuotas rinkiminės kampanijos ir rinkimų įvaizdis, LR Konstitucija.

Metodai: savarankiškas darbas, agitaciniai pasisakymai, diskusija.

EIGA

Žaidimas turėtų imituoti tikrus rinkimus, priešrinkiminę kampaniją, jos pranašumus ir trūkumus. Organizacinė žaidimo grupė atlieka žurnalistų, žymių bankų, susivienijimų atstovų, verslininkų ir t. t. vaidmenį. Kartu jie yra aktyvūs piliečiai, dalyvaujantys rinkimuose. Žaidimas suskirstomas etapais:

1. Rinkiminės kampanijos pradžios, renginių (kada kas vyks) skelbimas.
2. Komandų, „partijų“ formavimas – kūrimosi etapas (2 dienos). Gali kurtis įvairiausi susivienijimai, grupelės, rateliai (nepriklausomai ar vienos klasės kolektyvas, ar tik bendraminčiai).
3. Programų, devizų, atributikos rengimas ir pristatymas (plakatu, stendų, piešinių eksponavimas, himnų kūrimas).
4. Reklaminė agitacinė kampanija. Kiekviena „partija“ reklamuoja, skelbia savo tikslus, siekius, agituoja savo draugus ir kt. galimus rinkėjus, stengiasi patraukti į savo pusę, įrodyti, kad jų „programa“ tobuliausia, duosianti daugiausiai naudos bendruomenei (2 dienos).
5. Rėmėjų paieška: kiekviena komanda tam, kad įgyvendintų savo tikslus, turi turėti rėmėjų. Atstovai stengiasi surasti ne tik būsimus balsuotojus, bet ir rėmėjus, kurie kaip nors padės rinkiminės kampanijos metu ir atiduos savo balsus už komandą. „Žurnalistai“ ieško korupcijos atvejų ir paviešina „nešvarius“ susitarimus, šitaip formuodami visuomenės nuomonę.

6. Rinkimai: vyksta balsavimas, balsų skaičiavimas, rezultatų paskelbimas.
7. Apibendrinimas.

Žaidimas imitavo tikrus rinkimus, priešrinkiminę kampaniją. Mokiniai, siekdami bet kokiomis sąlygomis gauti kiek įmanoma daugiau balsų, suvaidina ir korupcinius įvykius: bando papirkti rinkiminę komisiją ar net pačius rinkėjus, sudarinėja neteisėtus sandėrius su rėmėjais. Visą procesą stebi „žurnalistai“, „STT atstovai“, „stebėtojai“. Žaidimas įgaus didesnę įtampą, jei, pavyzdžiui, tarp „verslininkų“ bus „provokatorių“, kurie dirbtinai bandys įtraukti į nelegalią veiklą.

Vaidinimas Kiek kainuoja sąžinė

Mažeikių „Ventos“ vidurinė mokykla

Projekto vadovė: IRENA LIZDENIENĖ, istorijos mokytoja.

Dalyviai: 10^a klasės mokiniai.

– Stot. Teismas eina.

Šiandien nagrinėjama byla Nr. 007. Ieškovė – Birutė N. Atsakovė – vyriausioji gydytoja, chirurginio skyriaus vedėja Konstancija Sukčiūvienė. Ponia Sukčiūvienė kaltinama reikalavusi kyšio ir jį iš panelės Birutės N. paėmusi pažadėdama geresnį medicininį aptarnavimą. Prašau ieškovės pakomentuoti savąją įvykio versiją.

– Taigi, gerbiamoji ponia teisėja, mano broliui Zenonui buvo atlikta sudėtinga operacija. Jam reikėjo ypatingos medikų priežiūros. Tikėjau, kad ją garantuos skyriaus vedėja. Bet už tai ji pareikalavo tam tikros pinigų sumos. Pasiteiravau savo brolio, ką man daryti – mat jis yra policijos pareigūnas. Brolis patarė kreiptis į STT. Aš taip ir padariau.

– Ačiū, ieškove. Į salę kviečiamas liudininkas – STT agentas, kurio slapyvardis – Lapės Uodega.

– Taigi, ponia gerbiamoji teisėja, aš galiu paliudyti, kad panelė Birutė N. sakė tiesą. Mes organizavome slaptą operaciją „Silkė“, kurios metu buvo sulaukyta korumpuota medikė. Operacija „Silkė“ pavyko, nes mes pagavome „plėšrią žuvį“. Operacijos metu aš asmeniškai perdaviau pažymėtus pinigus panelei Birutei N.

- Ačiū, agente. Dabar kalbės atsakovė. Prašom dėstyti savo versiją.
- Kadangi esu mandagi ir gerai išauklėta, tai kiek galėdama stengiausiai nereaguoti į šį absurdišką šmeižtą. Prašau, ponia gerbiamoji teisėja, išklausyti mano versiją. Iš tikrųjų ši panelė, Birutė N., man pati savo noru pasiūlė pinigų, neva už tai, kad aš geriau atlikčiau savo darbą. Visą šį reikalą aš pavadinčiau gryna provokacija, kuria norima sukelti dar vieną skandalą mūsų mieste. Aš manau, kad ši panelė yra pasamdyta kai kurių mūsų skyriaus žmonių, kurie nemėgsta manęs, man pavyduliuoja, abejoja mano pareigingumu ir sąžiningumu. Todėl siūlyčiau šiai panelei pamatuoti temperatūrą – juk sveiki žmonės tokių nesąmonių nešneka!
- Manau, jūs net nežinote, kaip tas termometras atrodo. Jums akyse – tik pinigai!..
- Ponia teisėja, agentas yra papirktas šios personos!
- Puikiai iškalėte žodžius, kalbate kaip iš rašto!
- Skelbiama 10 minučių pertrauka. Teismas eina pasitarti.
(Iteikiamas kyšis teisėjai)
- Stot! Skelbiamas nuosprendis.
Ponia Sukčiuvienė pripažįstama nekalta. Visi kaltinimai jai atmesti dėl įrodymų stokos.

Pasaka

Mažeikių „Ventos“ vidurinė mokykla

Kitą kartą, ne taip seniai, Kauno zoologijos sode gyveno trys draugai: papūga Pifa, višta Zosė ir kormis Antanas. Papūtus laisvės vėjams Lietuvoje, papūtė uodegą ir Pifutė – atsidūrė Afrikoje. Greit sužavėjo vietinį sakalą ir tapo milijoniere. Vištelė Zosė – ne vištelė. Ji susiprivatizavo Vištėnų dvarą. Dabar ponია Zosė plėtoja kaimo turizmą. Kormis Antanas vieną dieną irgi praregėjo. Dienos metu drąsiai kniso Daukanto aikštę, ir pasijuto geriausiai, kai prisikniso iki žemės ūkio ministro krėslo. Visi sliekai į jį dabar kreipiasi:

- Pone ministre, mes jums, o jūs gal mums?

Viskas sekėsi neblogai. Tik ta Afrikos saulė. Pabodo Pifai karštis, prisiminė vėsius vasaras Lietuvoje, paliktus draugus, o ir sakalas nebe toks mielas. Nusprendė grįžti. Skambina draugei vištai į Lietuvą:

- Sveika, brangioji. Čia Pifa iš Afrikos.
- Labas, mieloji. Kas nutiko? Kaip tu? – klausinėjo višta Zosė.
- Noriu grįžt Lietuvon, tik Kaunas nebetraukia. Svaigstu nuo minties apie Palangą. O, kad galėčiau suptis ant Palangos pušelių! Gal ką partartum, Zosike?

Verslininkė Zosė tuoj sumetė, ką daryti, į ką kreiptis, kaip padėti draugai. Pasisiūlė suorganizuoti susitikimą su kurmiu Antanu, t. y. su ministru Antanu.

Po kelių dienų Pifa atskrido į Lietuvą, susitiko Zosę, kartu nuplasnojo į sostinę. Juk ten – kormis Antanas. Na, ministras, ne kormis. Kormis, bet ministras, o trumpiau – jaunystės draugas iš to paties sodo narvo. Išklausęs senos draugės pageidavimus, Antanas nutaisė rimtą veidą. Prašymas nepaprastas. Juodas kailiukas dar labiau pajuodo, bet akytės krypo į Pifos rankinuką. Pagaliau tarė:

- Bet tu jau ne lietuvė, o svetimtaučiams žemės neparduodame. Tokie įstatymai.
- Ministre Antanai, – nusizėminusi prašneko Pifa. – Tu neparduok, tu dovano. Aš tau savo rankinuką, tu man Palangos pušelę. Juk buvome draugai.
- Antanėli, kormeli, – sukudakavo ir Zosikė. – Prisiminkim jaunystę Kaune. Juk buvo taip gera. Nagi... O ir Pifutė juk ne ubagė kokia.

Ministras sukuso. Prieš akis šmėkščiojo ryškus papūgos rankinukas. Tik kiek per plonas. „Nors Pifutė ir graži, ir sena pažįstama, bet tai, ką ji laiko po sparnu – neįspūdinga. Įtartinai plonas tas daiktas. Daug ten būti negali“, – mąstė Antanas.

Kol jis dvejojo, Pifutės rankinukas pastebimai ėmė didėti. Nė nepajuto kormis, kaip jo rankose atsidūrė ne rankinukas, o krokodilo odos lagaminas. O jis toks sunkus, o ten tiek daug, tiek daug. Svoris įspūdingas, šiluma deginanti, bet nenudeginanti. Ministras greit įvertino situaciją:

- Gerai, lekiam į Palangą.

Palangiškiai, pilki žvirbliai, stebėjosi, iš kur ant Birutės kalno atsirado keista trijulė: kormis, papūga ir višta. Bet ne prasčiokų reikalas. Svarbiausia, kad seniems draugams dabar užtenka šilumos: Pifutei – kurorto saulės, Zosikei – dvaro židinio ugnies, na, o Antanėlį vis dar šildo krokodilo odos lagaminas.

Taigi. Ko nepadarė rankinukas, tą padarė lagaminas. Arba, kaip sakoma, ko negali pinigai, tą gali dideli pinigai.

Pasaką kūrė: Toma Kinčiūtė, Egidijus Alšauskas, Eglė Urbonaitė, Rita Ražauskaitė

Hepeningas Vertybės

Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazija

Parengė: VIDUTĖ PETRAUSKIENĖ, istorijos mokytoja,
ILMA AGAJAN, etikos mokytoja,
RŪTA LUKOŠIENĖ, psichologijos mokytoja.

Dalyviai: 1–12 klasės.

Tikslai ir uždaviniai: skatinti mokinius išsakyti savo nuomonę dėl klasės vertybių, ugdyti kritinį, kūrybinį mąstymą, bendradarbiavimo įgūdžius, ugdyti atsparumą neigiamiems visuomenės reiškiniams, išsiaiškinti, kokios vertybės yra svarbiausios.

Priemonės: vertybių lentelės, popieriaus lapai, spalvikliai.

Metodai: testas vertybėms nustatyti, aptarimas, hepeningas.

Hepeningas [angl. happening – įvykis, atsitikimas], XX a. II pusės modernistinio (neoavangardistinio) meno pakraipa; hepeningo renginys turi dailės (skulptūros, tapybos), muzikos, kino, choreografijos elementų; hepeninge laikomasi dadaizmo, siurrealizmo, popdailės principų, mėginama supinti meno ir tikrovės elementus, panaikinti ribą tarp jų; reginio aplinka ir veiksmai grindžiami improvizacija. (*Tarptautinių žodžių žodynas*. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985).

Hepeningas [angl. happening – įvykis, atsitikimas] – reginys, pajvairintas visokiausiais dalykais, žmonių veiksmais, logiškai nesusijusiais įvykiais; reginio aplinka ir veiksmai grindžiami improvizacija; dažnai stengiamasi įtraukti publiką į veiksmą, siekiant sukelti netikėtas asociacijas. (VAITKEVIČIŪTĖ V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. – Vilnius: Žodynas, 2001).

EIGA

1. Klasės išsiaiškina savo geriausias ir blogiausias savybes per klasės valandėles, dorinio ugdymo, politologijos, pilietinio ugdymo pamokas (žr. priedus).
2. Mokiniai pokalbio metu aptaria gautus rezultatus, numato būdus aukščiausiai vertybei stiprinti ir prasčiausiai savybei įveikti.
3. Klasės atviroje erdvėje (lauke, salėje), panaudodamos hepeningo metodą, kūrybiškai pristato savo aukščiausią vertybę.

Apibendrinimas

Hepeninge per dvi dienas dalyvavo 33 I–XII klasių mokiniai. Dažniausiai buvo pristatomos šios vertybės: draugiškumas, vienybė, sveikata, sąžinė, linksmumas. Manome, kad toks metodas skatina klasės bendradarbiavimą, kūrybinį mąstymą, be to, padeda klasės auklėtojui numatyti būdus blogiausiai klasės savybei įveikti ir aukščiausiai – paskatinti.

PRIEDAS

KLASĖS SAVYBĖS		
Įvertinkite kiekvieną savybę penkiabale sistema		
1 2 3 4 5	DARBŠTUMAS IR TINGUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	INICIATYVUMAS IR PASYVUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	LINKSMUMAS IR NIŪRUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	TAIKUMAS IR KONFLIKTIŠKUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	NUOŠIRDUMAS IR IŠPUIKIMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	JAUTRUMAS IR ABEJINGUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	GEBĖJIMAS SUSIKAUPTI IR TRIUKŠMINGUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	TAKTIŠKUMAS IR GRUBUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	TOLERANCIJA IR NEPAKANTUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	ATSAKINGUMAS IR NERŪPESTINGUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	ORGANIZUOTUMAS IR IŠSIBLAŠKYMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	SUTELKTUMAS IR INDIVIDUALIZMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	KRUOPŠTUMAS IR ATSAINUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	GALIMYBĖ IŠREIKŠTI SAVE IR KONFORMIZMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	IŠRADINGUMAS IR NUOBODUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	ATKAKLUMAS IR NUOLANKUMAS	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	SAUGUMAS IR SMURTAVIMAS	1 2 3 4 5

PRIEDAI

KAIP GALIMA PASIRENGTI DIRBTI SU TEKSTAIS PAGAL KRITINIO MĄSTYMO UGDYMO SCHEMĄ?

EVALDAS BAKONIS

TEKSTAS:

BOGDANOVIČIUS A. *Korupciją sukuria valdžia*

// <http://www.lrinka.lt/Leidiny/korupcija/1998.6.andriusb.phtml>

Kai prabylama apie korupciją, daugelis žmonių šiandien numoja ranka, – nieko nepakeisi. Išbandytos visos priemonės – pradedant

.....

baigiant

.....

tačiau niekas iš esmės nesikeičia. Kyšius imantieji juos ima toliau, kyšius duodantieji stebisi didėjančiomis „taksomis“. Karts nuo karto nuskambantys kyšininkavimo skandalai pribloškia kyšių dydžiais - mat jie dėl didėjančios rizikos auga kaip ant mielių.

Korupcijos faktai išaiškinami ne tik Lietuvoje – reiškinys yra globalus. Nejaugi korupcija ir kyšininkavimas yra neišvengiamas visuomenės atributas? Ar verta patiems ieškoti priemonių, galinčių išgyvendinti šią ydą, jei jų nesurado demokratinės šalys, kurių įstatymus mes laikome pavyzdžiu? Korupcijos padariniai, kuriuos visuomenė vertina neigiamai –

.....

vis tik skatina tų priemonių ieškoti, nes rezultatai verti kovos.

Priemonių prieš korupciją efektyvumas

Ar korupcija išnyktų, jei bausmės už kyšius būtų didelės? LLRI rengiamų apklausų rezultatai rodo, kad ši priemonė pagal efektyvumą yra trečioje vietoje po biurokratizmo ir valstybės kišimosi į ekonomiką mažinimo. Bausmė veikia dvejojai. Ji iš tiesų gali sustabdyti asmenis, kurie abejoja: pasinaudoti galimybe ar ne. Tačiau, kita vertus, apsisprendusius imti kyšį gresiančios bausmės veikia tik vienai – verčia didinti „paslaugas“ kainą. Todėl baudos – kosmetinė, o ne esminė priemonė mažinant kyšininkavimą kaip vieną iš korupcijos formų.

Ar galima kovoti su korupcija didinant pareigūnų atlyginimus ir jų socialines garantijas? Didelis atlyginimas, kaip ir labai griežta bausmė, gali padidinti „neimančiųjų“ gretas. Kita vertus, sunkiai įrodoma korupcija algų kėlimą susieja ne su korupcijos mažėjimu, bet su „tarifų“ didėjimu. Apklausos rezultatai byloja, kad algų didinimo efektyvumui elitas skiria ketvirtąją vietą. Įdomu, kad tiek politikai apskritai, tiek simpatizuojantys valdančiajai partijai šios priemonės reikšmingumą vertina geriau nei vidutiniškai. Tai pateisina vyriausybės vykdomą algų kėlimą valdininkams. Tačiau tai nėra reikšmingiausia ir efektyviausia kovos su korupcija priemonė.

Kovos su korupcija receptas

Veiksmingiausia priemonė įveikti korupciją iš tiesų yra ne žmonių auklėjimas, ne bausmės, ne dorų pareigūnų paieška ar principinga teisėsaugos institucijų veikla. Veiksmingiausia priemonė yra pačių korupcijos ištakų ribojimas ir panaikinimas.

Nuo ko pradėti?

- Sukurtos ir įgyvendintos įvairaus verslo skatinimo, garvinimo, lengvatinių kreditų programos. Bendras jų veikimo bruožas yra tas, kad pareigūnui paliekama teisė spresti – kas yra vertas valstybės paramos. Bet kokia valstybės parama sukuria galimybę susikurti ir gyvuoti „pelningam verslui“ ne rinkos sąlygomis. Norintys mažinti korupciją turi atsisakyti visiems laikams paramos verslui.
- Valdžia gali manipuluoti mokesčių sistema, priimdama tendencingus mokesčių įstatymus. Valdžia gali manipuluoti mokesčių sistema, įpareigodama įvairias valstybės institucijas nustatyti faktinius mokesčių tarifus, teikdama mokesčines lengvatas, tarsi specialiai supainiodama mokesčių taisykles, dėl to mokesčių administratorius tampa pagrindine figūra mokesčių apskaitoje. Būtina sumažinti mokesčių skaičių, tikslinti mokesčių taisykles, supaprastinti mokesčių apskaitą, niekam nedaryti išimčių.

Skaitymas numatant tolesnę eigą.

Tai gali būti informacijos skaidymas į dalis, prašant mokinių nuspėti, numatyti, kas atsitiks toliau ar ko išmoks (jei tai informatyvus tekstas). Tokia veikla truputėlį primena detektyvo veiklą...

Kitaip tariant, tai yra turimų žinių „iškėlimas“, „atgaivinimas“ + teksto analizė + savo nuomonės, pozicijos pagrindimas. Dažniausiai nepateikiamas visas tekstas, o tik atskiros muoseklios jo ištraukėlės. Nuolat klausama „O kas bus (įvyks, bus parašyta) toliau? Kodėl taip galvojate?“ Jei mokiniai klysta, klausama: „Kodėl įvyko, buvo parašyta kitaip? Ar tai standartinis poelgis, įvykis, seka? Ir pan?“

Rekomendacijos pateiktam tekstui:

I dalyje – individualiai kiekvienas apmąsto ir savo mintis įrašo daugtaškių vietoje. Paskui mintys užrašomos ir diskutuojama.

II dalyje – mokinių grupės nutaria, kokį būdą siūlo autorius, kodėl taip galvojama, ar autoriaus idėjos teisingos?

TEKSTAS:

Knygnešys Bielinis: nusikaltėlis ar didvyris? // *Knygnešys 1864-1904.* – Vilnius: Valstybinis leidybos entras, 1992, p.50–51.

Apie 1900 m. prie Raseinių buvo suimti du vežimai knygų. Bielinis uriadnikui davė 75 rub. kysio ir šis paleidęs liepė bėgti į mišką. Arkliai ir vežimas pasiliko uriadnikui. <...>

Brangiausiai teko atsipirkti paskutinį kartą, 1902 m. Tada Bielinis atvažiavo į Rinkūnų km.(Pumpėnų par.) literatūros platinti. Palikęs arklių pas vieną ūkininką ir pasiėmęs knygų ryšulį, ėjo platindamas po kiemus. Ir štai, įeidamas į vieną namą, susitiko iš ten išėmančią uriadniką, kuris buvo atvykęs kažkokiais tyrinėjimo reikalais. Čia uriadnikas jį suėmė ir nugabeno į Pasvalį pas pristavą. Bielinis pasivadino Jonu Kaliku ir sakėsis literatūros ryšulį radęs pakely.

Tardymo metu Bielinis išsiprašęs į pristavo virtuvę ir ten, susitikęs pristavo pačią, įdavė jai 50 rub. kysio, kuris savo padarė. Po to pristavas tardydamas pagaliau griežtu ir piktu balsu ištarė, žinoma, rusiškai:

– Tokį nusidėjėlį reikia nusiūsti Panevėžio ispraunikui.

Šis Bielininui buvo naudinga, nes jeigu būtų suimtą jį į Biržus, ten būtų pažinę, ir dalykas būtų blogai pasibaigęs. Be to, kada Bielinis buvo suimtas Rim-

kūnų kaime, uriadnikas, paėmęs jo arklį su vežimu ir knygomis, nugabeno į Pasvalį, kur kažkas arklį su vežimu pavogė ir knygos tuo būdu prapuolė, o drauge prapuolė ir kaltės įrodymas. Nežinia, kas čia padarė: ar duotas pristovienei kyšis, ar Bielinio draugai.

Panevėžio ispraunikas (ar jo raštininkas), gavęs kyšį, mutarė Bielinį varyti į Biržus pas tardytoją, ir įdavė jį varyti ne policijai, bet dešimtininkams. Vienas dešimtininkas, varydamas Bielinį iš Panevėžio, pasakęs:

– Aš žinau, koks tu paukštis esi: nepaleisiu, tu knygas gabeni.

Pasupėnų kaime Bielinis už paskutinius pinigus dešimtininką nugirdė. Dešimtininkas Bielinį nusivedė į Talkonių kaimą pas Juzeliūną į nakvynę. Bielinis, ir pirmiau visą laiką galvodamas, kaip nuo savo palydovo pabėgti, sumanė bėgti kaip tik iš čia.

Kad geriau pasisektų pabėgti, Bielinis nusiavė batus ir pakabino juos džiovintis, sermėgą melė į kitą pusę, o pats atsigulė prie pečiaus, besiskųsdamas, jog esąs nesveikas ir nuvargęs.

Dešimtininkas, pavaiškštinėjęs ir pamatęs, kad Bielinis guli nusiavęs batus ir nusimetęs sermėgą, išsigėręs, kietai užmigo. Bielinis, apsimetęs įmigusiu, laukė patogios valandos, kada visi sumigs. Visiems sumigus, jis patylomis atsikėlė ir išėjo iš namų, kaip gulėjęs. Buvo tai šaltas vasario mėnesio laikas. Išėjęs ir persiritęs per šakų (virbų) krūvą, pasileido basas ir vienmarškiniis bėgti laukais.

Kaip nagrinėtumėte šį tekstą?

KORUPCIJOS FENOMENAS LIETUVOJE IR PASAULYJE

KORUPCIJOS FENOMENAS: KORUPCIJA REIŠKIA PIKTNAUDŽIAVIMĄ VIEŠĄJĄ TARNYBA SIEKIANT ASMENINĖS NAUDOS

Korupcija kelia grėsmę tavo saugumui ir žmogaus teisėms. Korumpuoti pareigūnai palieka likimo valiai jiems pavestą prižiūrėti veiklą ir neužkerta kelio nelaimėi. Papirktas valstybės inspektorius leis kažkam rizikuoti tavo gyvybe ar sveikata. Dėl korupcijos gali būti pažeistos esminės tavo teisės į sveikatos apsaugą, išsilavinimą, teisę į nuosavybę ar pagaliau – teisę į švarų vandenį ir orą.

1995 metais Korėjoje sugriuvo prekybos centras. Buvo išaiškinta, kad rangovai naudojo per prastą betoną ir kad miesto pareigūnai už kyšius leisdavo pažeidinėti saugumo taisykles. 1998 metais Turkijoje žemės drebjimas sugriovė daug pastatų. Ypač smarkiai nukentėjo valstybės statytos mokyklos ir ligoninės. Atskleidus rimtus statybos trūkumus įtariama, kad buvo papirkinėjami statybos inspektoriai bei kiti pareigūnai.

Dėl korupcijos yra mažiau pinigų, negu galėtų būti. Ir ne todėl, kad galbūt ką tik davei kyšį. Korupcija gali padidinti bet kurios valstybės investicijos kainą iki trisdešimt procentų. Tai reiškia, kad visuomenei stoma nauja mokykla ar ligoninė gali kainuoti beveik trečdaliu brangiau. Viešuosiuose pirkimuose bei valstybės investicijose korupcijos išpūstos kainos dar labiau padidina nacionalinę skolą. Pavyzdžiui, Kenijoje vyriausybė prarado apie pusantro milijono dolerių dėl Sveikatos ministerijos vykdyto korupcinio vaistų pirkimo. Didelis įtarimų dėl korupcijos debesį gaubia Lietuvos vaistų kompensavimo politiką. Vokietijoje kyšiai buvo duodami siekiant gauti pustrėčio milijardo markių vertės sandorius Frankfurto oro uosto antrojo terminalo statybai. Pasak prokuroro, kainos dėl korupcijos padidėjo apie 20–30 procentų. O kiek Lietuvos biudžetas, daugelio verslininkų manymu, prarado dėl labai korumpuotų viešųjų pirkimų?

Dėl korupcijos sunkiau verstis. Korupcija iškreipia rinkos mechanizmus ir sukuria nelygias sąlygas verslui. Daug verslo žmonių yra linę

duoti kyšius tikėdami, kad šitaip jie 95 atvejais iš 100 pasiekia norimą tikslą. Bet kas bus, jei korumpuotajam kitąkart reikės dar daugiau? Kas bus, jei konkurentai sumokės daugiau kyšių? Kas bus, jei korupcinius planus sugriaus teisėsaugos pareigūnai? Pavyzdžiui, rusų verslininkai yra santykinai daugiau linkę papirkinėti pareigūnus negu jų kolegos Lenkijoje. Bet Rusijoje reikia maždaug keturis kartus daugiau laiko užregistruoti verslą negu Lenkijoje. Maža to, Rusijoje verslininkai yra inspektuojami du kartus dažniau negu Lenkijoje ir du kartus didesniai rusų verslininkų skaičiui yra skiriamos baudos.

Dėl korupcijos sumažėja įplaukų į valstybės biudžetą. Kiek žmonių išsisuka nuo mokesčių ir baudų padedami pareigūnų Lietuvoje? Korupcinis mokesčių vengimas Filipinuose, daugelio manymu, reiškia, kad neturtingieji moka dvigubai daugiau mokesčių už turtinguosius, o 63 procentai importo neapmuitinama.

Dėl korupcijos šalis pritraukia mažiau užsienio investicijų. Korupcija dažnai veikia kaip mokestis, kuriuo apmokestinamos tiesioginės užsienio investicijos. Pavyzdžiui, korupcijos lygio padidėjimas nuo palyginti mažai korumpuoto Singapūro iki palyginti smarkiai korumpuotos Meksikos yra ekvivalentiškas investuotojui taikomos mokesčių normos padidėjimui daugiau kaip 20 procentų. Jei Bangladešas pagerintų savo biurokratijos sąžiningumą ir efektyvumą iki Urugvajaus lygio, tai ten investicijos padidėtų beveik 5 procentais, o jo metinis BVP augimas padidėtų daugiau kaip puse procento. Panašios analogijos tinka ir Lietuvai.

1999 metais „Vilmorus“ sociologinis tyrimas parodė, kad 74,1 proc. apklausoje dalyvavusių gyventojų smerkė korupciją kaip reiškinį, bet 60,4 proc. buvo pasirengę duoti bent jau smulkų kyšį, kad galėtų išspręsti jiems iškilusias problemas. Taip pat paaiškėjo, kad masinėje sąmonėje dovanos priėmimas ne visada siejamas su korupcija, o pigių prekių įvežimas be mūito dažnai nesiejamas su kontrabanda. Kyšį buvo pasiruošę duoti 71,1 proc. respondentų, gaunančių didesnes pajamas. Kyšį buvo pasiruošę duoti 71,5 proc. jaunuolių.

Transparency International Lietuvos skyriaus 2001 m. atlikta Vilniaus mokinių apklausa atskleidė, kad vyresniųjų klasių mokiniai yra labiau linkę pritarti nei nepritarti teiginiui, jog „versle mokant mokesčius galima nuslėpti pajamas“. Kiti tyrimai rodo, kad labai dažnai mes patys tuos kyšius brukame pareigūnams. Viešosios nuomonės ir rinkos ty-

rimų studijos „Spinter“ 2001 m. atliktos penkių miestų gyventojų apklausos duomenimis, 64 proc. apklaustų miestelėnų teigė, kad kyšio tiesiogiai ar netiesiogiai reikalauja pats valdininkas, o 36 proc. apklaustųjų nurodė, kad kyšis duodamas intereso iniciatyva.

Daugelis mano, kad korupcija yra kone įgimta valdžios institucijų yda, visiškai nepriklausanti nuo jų valios ir kontrolės.

Tarptautinės nevyriausybinės organizacijos Transparency International 2002 metų tarptautinis tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje korupcijos suvokimo indeksas yra 4,8 balo. Remiantis verslininkų ir tarptautinių ekspertų apklausų rodikliu, aiškėja, kad Lietuva yra tarp šalių, kurios susiduria su rimtomis korupcijos problemomis – 0,2 balo trūksta iki 5 balų ribos, už kurios rikiuojasi mažai korumpuotos šalys. Lietuva dalijasi 36–39 vietomis su Baltarusija, Pietų Afrikos Respublika ir Tunisu. 102 šalių lentelėje paskutines vietas užima Angola, Madagaskaras, Paragvajus, Nigerija ir Bangladešas, o pirmąsias vietas – Suomija, Danija, Naujoji Zelandija, Islandija, Singapūras ir Švedija. 1999 metais Lietuva Transparency International lentelėje užėmė 50 vietą. Per trejus metus – šuolis per 14 vietų. Lietuvoje yra priimta maždaug dešimt įstatymų, vienaip ar kitaip įgalinančių vykdyti korupcijos prevenciją, patvirtintos ir įgyvendinamos bent kelios nacionalinės kovos su korupcija programos. Bet, kaip pasakė kinų filosofas Mencijus (372–289), – įstatymai patys neveikia.

Korupcija lygu monopolija plius slaptumas minus atsakomybė.

Korupcija atsiranda tik tada, kai monopolinis sprendimas vertybių ar paslaugų srityje yra priimamas neviešai ir be asmeninės atsakomybės už pasirinkimo rezultatus rizikos.

Šaltinis: LR Specialiųjų tyrimų tarnyba. – http://www.stt.lt/?lang=lt&menu_id=5

LIETUVOJE PASTEBĖTOS KORUPCIJOS FORMOS

Lietuvoje labiausiai paplitusi (pagal atvejų skaičių) yra biurokratinė korupcija, kai asmuo, norėdamas pagreitinti biurokratinį reikalo sprendimą, imasi „materialiai“ skatinti biurokratą. Aišku, aktyvią poziciją čia gali užimti biurokratas, pasistengdamas kuo plačiau naudotis valstybės jam suteiktais įgaliojimais priimti vienokį ar kitokį sprendimą, neskučėdamas, dozuotai pateikdamas informaciją.

Verslinė korupcija yra susijusi su vienokiu ar kitokiu verslu ar yra tapusi verslo įrankiu.

Preveninės korupcijos paskirtis yra trejopa: informacijos gavimas, „indulgencijos“ pirkimas (vienkartinės ar daugkartinės), apsaugos užtikrinimas. Nusikalstama veikla ar neteisėtu verslu užsiimantiems asmenims visada yra aktualu laiku gauti informaciją apie rengiamas priemones, turimus įkalčius, atliekamo tyrimo eigą ir pan. Užtikrinti apsaugą reikia dėl garantijos, kad jokia teisėsaugos institucija nesikiš į pavienę ar besikartojančią nelegalaus ar pusiau legalaus verslo operaciją.

Reguliarinė korupcija yra sudėtingesnis reiškinys, nes jos griebiamasi tada, kai reikia spręsti komplikuotus turtinius ginčus, dažniausiai tarp verslo įmonių. Dėl įstatymų netobulumo, besiformuojančios rinkos ekonomikos santykių dalinio reguliavimo, turtinis ginčas gana dažnai gali būti vienodai sėkmingai sprendžiamas ir vienos, ir kitos šalies naudai.

Pasekmių likvidavimo korupcija gali būti taikoma administracinės atsakomybės, pradinio baudžiamojo tyrimo tarpsniuose. Neiškėlus bylos ar nutraukus baudžiamąją bylą, atsakomybės galima išvengti. Pasekmių likvidavimo korupcija pasireiškia ir naudojantis galimybėmis sušvelninti teismo paskirtą bausmę.

KOVOS SU KORUPCIJA PROBLEMAS LIETUVOJE

Korupcija – kompleksinis pagal pobūdį ir priežastis socialinis reiškiny, apimantis beveik visas šalies gyvenimo sritis, todėl radikalių permainų kovojant su šiais nusikaltimais nebuvo pasiekta dėl šių priežasčių:

- iki 1997 metų Lietuvoje nebuvo specializuotos institucijos, kurios tikslas – kovoti su korupcija ir jos apraiškomis;
- nebuvo pakankamai įvertinta, kad korupcija, susijusi su kontrabanda, prekyba ginklais, narkotikais, pinigų „plovimu“, nelegalių migrantų gabenimu ir pan., – ne vien nacionalinė, bet ir tarptautinė problema;
- nepakankamas šalies sienų apsaugos organizavimas ir techninis įtvirtinimas;
- valstybės institucijų patirties trūkumas, kovojant su šiais specifiniais ir sudėtingais nusikaltimais;
- neveiksminga valstybinė personalo atrankos sistema į valstybės tarnybą.

Teisėsaugos institucijoms sudėtinga surinkti ir realizuoti turimą operatyvinę informaciją apie korupciją teisėsaugos struktūrose (ypač teismuose) nes:

- šie nusikaltimai yra latentinio pobūdžio;
- kadangi piliečiai dėl įvairių priežasčių nenori bendrauti su operatyvine tarnyba, pinigai yra perduodami per tarpininkus (advokatus, gimines arba labai gerus pažįstamus, kurie nėra suinteresuoti bendradarbiavimu su teisėsauga);
- visuomenės indėlis atskleidžiant korupcijos nusikaltimus tebėra nedidelis. Visuomenės nenorą dalyvauti atskleidžiant korupcinius nusikaltimus lemia tai, kad nėra pakankamai veiksmingos valstybinės sistemos, kuri garantuotų šių asmenų saugumą, socialinį ir materialinį aprūpinimą.

Šaltinis: LR Specialiųjų tyrimų tarnyba. – <http://www.stt.lt>

ETIKOS KODEKSAI

ADVOKATŲ PROFESINĖS ETIKOS KODEKSAS

Priimtas 1999 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos advokatų konferencijoje

I. Bendrosios nuostatos

1. Advokatas privalo sąžiningai ir dorai atlikti savo profesines pareigas, laikytis Advokatų profesinės etikos kodekso reikalavimų. Savo veikloje advokatas privalo laikytis duotos priesaikos, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Advokatūros įstatymo, kitų įstatymų bei Lietuvos advokatūros statuto.
2. Atlikdamas savo profesines pareigas, advokatas yra nepriklausomas nuo valstybės valdžios bei valdymo įstaigų ir pareigūnų.
3. Kiekvieno advokato pareiga aktyviai dalyvauti Lietuvos Respublikos advokatūros veikloje, teisėtais būdais atstovauti klientams, ginti juos teisminėse institucijose, vykdyti kitus pavedimus, asmeniniu elgesiu nežeminti savo profesijos bei advokato vardo.
4. Už visuomenės pasitikėjimą silpninančius ir advokato vardą žeminančius poelgius, neužtraukiančius baudžiamosios atsakomybės, advokatai atsako drausmine tvarka. Tokiais poelgiais tarp kitų gali būti pripažįstama:
 - 1) Žmogaus, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos advokatūros, valstybės institucijų bei jų pareigūnų garbės ir orumo žeminimas;
 - 2) advokato priesaikos sulaužymas;
 - 3) Advokatūros įstatymo reikalavimų pažeidimas;
 - 4) advokatūros savivaldos institucijų nurodymų nevykdymas, be pateisinamų priežasčių neatvykimas į advokatūros savivaldos institucijų rengiamus posėdžius ir kitus renginius, į kuriuos buvo kviečiamas ir kuriuose jo dalyvavimas būtinas, taip pat laiku nepranešimas negalint juose dalyvauti;
 - 5) nepadorus, nesąžiningas profesinės pareigos vykdymas, taip pat nesilaikymas visuotinai pripažintų dorovės normų bei tokių papročių negerbimas;
 - 6) nepagarbus elgesys viešose vietose arba su aplinkiniais;

- 7) nesąžininga konkurencija su kitais advokatais (advokatų savireklama, klientų paieška per tarpininkus, kitų advokatų veiklos menkinimas ar savęs specialus ir išskirtinis aukštinimas ir pan. Kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, kas yra advokato savireklama, nustato Lietuvos advokatų taryba);
- 8) paviešinimas žinių, kurios advokatui buvo suteiktos pavedimui vykdyti, be jas suteikusių asmens sutikimo;
- 9) pareigų vykdymas būnant neblaiviam;
- 10) narkotinių medžiagų vartojimas;
- 11) atsisakymas mokėti arba sistemingas, daugiau kaip tris mėnesius iš eilės, nemokėjimas Lietuvos advokatų tarybos veiklos rėmimo privalomų įmokų;
- 12) netvarkinga advokato išvaizda darbo metu ir mantijos nedėvėjimas teismo posėdžiuose;
- 13) laiku nepranešimas institucijoms, kuriose jis vykdo priimtą kliento pavedimą, apie negalėjimą nustatytu laiku atvykti, atlikimas veiksmų, kuriais siekiama specialiai vilkinti teisminius procesus;
- 14) laiku nepranešimas institucijoms, kuriose advokatas vykde pavedimą, apie tai, kad pavedimo vykdymas yra teisėtai nutrauktas;
- 15) draudimo verstis kita, nesuderinama su advokato profesija, veikla nesilaikymo pažeidimas.

II. Advokatų tarpusavio santykiai

5. Advokatų tarpusavio santykiai grindžiami pasitikėjimu, sąžiningumu, draugiškumu, taktiškumu ir mandagumu. Advokatai turi padėti vienas kitam profesinėje veikloje, jeigu tai neprieštaruoja kliento interesams.
6. Jeigu advokatas ketina priimti pavedimą atstovauti klientui, ginti jį, kai tokį pat pavedimą turi ir vykdo kitas advokatas, jis privalo apie tai pranešti tam advokatui.
7. Jeigu klientas prašo bendrai atstovauti jam, ginti jį kartu su kitu advokatu, tai reikia derinti su tuo advokatu. Jeigu pastarasis nesutinka atstovauti, ginti kartu, arba skiriasi gynybos, atstovavimo pozicijos, abu advokatai privalo apie tai pranešti ir paaiškinti klientui, kuris turi teisę pasirinkti, kurio advokato poziciją ir kurį advokatą pasirinkti, o su kitu advokatu susitarimą nutraukti.

8. Kai advokatas priima pavedimą atstovauti kliento interesams byloje prieš kitą advokatą, tai, priėmęs pavedimą, advokatas privalo apie tai pranešti Lietuvos advokatų tarybai, savo kolegai ir pasiūlyti jam, jeigu tai nekenkia kliento interesams, ginčą baigti taikos sutartimi. Jeigu ginčas nebaigiamas taikos sutartimi, tai advokatai neturi gadinti tarpusavio santykių.
9. Atstovaudamas, gindamas ar vykdydamas kitą pavedimą, kai tai susiję su teismo procesu, advokatas gali kalbėtis su priešinga šalimi klausimais, susijusiais su pavedimo vykdymu, tik apie tai, jeigu turi galimybę, pranešęs šios advokatui, jei toks yra.
10. Šalims atstovaujantys advokatai visus rašytinius įrodymus, kuriuos jie turi parengę, turi pateikti teismui taip, kad kitai šaliai atstovaujantis advokatas, duodamas paaiškinimus teismui, turėtų galimybę dėl jų pateikti savo nuomonę.
11. Kai advokatas negali atvykti į teismo posėdį arba kai ketina prašyti teismą pakeisti ar nustatyti teismo posėdžio laiką, jis privalo tuoj pat apie tai pranešti savo kolegai ir suderinti su juo abiem priimtina bylos nagrinėjimo laiką.
12. Advokatai niekam negali mokėti honoraro, komisinio ar kitokio atlyginimo už tai, kad klientas jam rekomenduojamas, paskiriamas.
13. Jeigu advokatas mano, kad jo kolega pažeidė Advokatų profesinės etikos kodeksą, jis turi atkreipti į tai kolegos dėmesį.
14. Bet kokių tarpusavio ginčą advokatai privalo pirmiausia stengtis išspręsti abipusiu susitarimu.
15. Advokatas neturi teisės pradėti bet kokių procesinių veiksmų prieš savo kolegas, prieš tai nepranešęs Lietuvos advokatų tarybai, ir kol jų tarpusavio ginčo nebandė spręsti tarpininkaudamos advokatūros savivaldos institucijos.

III. Advokato santykiai su klientais

16. Advokatas gali priimti pavedimą ginti arba atstovauti kliento interesams tik paties kliento arba jo įstatyminio atstovo prašymu. Iš kitų asmenų pavedimą ginti arba atstovauti klientui gali priimti tik tada, kai jie kreipiasi šio pavedimu arba šio sutikimu.
17. Advokatas negali priimti pavedimo bylai šiais atvejais:
 - 1) kai advokatas ir pareiškėjas, kuris atliko parengtinį tardymą ar tyrė bylą, yra susieti giminystės ar svainystės ryšiais;

- 2) kai advokatas anksčiau yra dalyvavęs šioje byloje kvotėju, tardytoju, prokuroru, visuomeniniu kaltintoju, teisėju, teismo posėdžio sekretoriumi, nukentėjusiuoju, liudytoju, kviestiniu, ekspertu, civiliniu ieškovu ar atsakovu;
 - 3) ginti du kaltinamuosius (teisiamuosius), jei tarp jų gynybos interesų yra prieštaravimų, arba kai advokatas toje pačioje byloje yra gynęs asmenį, kurio interesai prieštarauja besikreipiančiojo interesams;
 - 4) kai advokatas yra giminystės ar svainystės ryšiais artimai susijęs su advokatu, toje pačioje byloje teikiančiu juridinę pagalbą asmeniui, kurio interesai prieštarauja besikreipiančiojo interesams;
 - 5) kai advokatas yra dalyvavęs byloje visuomeniniu gynėju ir toje pačioje byloje į jį besikreipiančiojo interesai prieštarauja jau ginto asmens interesams;
 - 6) kai advokatas žino tokių bylos aplinkybių, kurių patikėjo kitas kaltinamasis (teisiamasis) arba priešinga šalis;
 - 7) kai kaltinamasis (teisiamasis) reikalauja laikytis tokios gynybos pozicijos, kuri aiškiai prieštarauja bylos aplinkybėms;
 - 8) kai klientas reikalauja naudoti jo interesams ginti žinomai melagingus, neteisėtus įrodymus (suklastotus dokumentus, melagingai liudijančiuosius) bei kitus nesąžiningus būdus;
 - 9) kai advokatui žinoma, kad kvotėjas, tardytojas ar teismas gali jį pakviesti toje byloje liudytoju;
 - 10) kai advokato santykiai su asmeniu, prieš kurį reikia vesti bylą, yra konfliktiniai;
 - 11) kai byla yra prieš tiesiosios, aukštutinės, žemutinės bei šoninės linijos giminaičius ar labai artimus draugus;
 - 12) kai byla yra sudėtinga, ir advokatas suvokia, kad tinkamai atlikti pavedimą nesugebės;
 - 13) kai advokatas iš anksto žino, kad tą pačią dieną jis bus užimtas dėl jau priimto pavedimo vykdymo.
18. Advokatas privalo panaudoti visas įstatymų nurodytas gynybos priemones ir būdus, kad būtų išaiškintos aplinkybės, teisinančios įtariamąjį, kaltinamąjį ar teisiamąjį arba lengvinančios jo atsakomybę, ir teikti jam reikiamą juridinę pagalbą. Atstovaudamas jis turi teisėtais būdais ir priemonėmis siekti klientui palankaus rezultato.

19. Advokatas negali ginti tokių kliento interesų, kurie verčia imtis neteisėtų priemonių bei būdų, ir privalo atsisakyti tenkinti kliento reikalavimus, kai šie prieštarauja Advokatūros bei kitiems Lietuvos Respublikos įstatymams, įstatymų lydymiesiems aktams bei teisėtai priimtoms ir galiojančioms žinybų taisyklėms.
20. Sutikęs ginti įtariamąjį, kaltinamąjį ar teisiamąjį, advokatas neturi teisės to atsisakyti.
21. Esant neteisėtų reikalavimų, advokatas privalo paaiškinti klientui, kad šis gali pasirinkti: atsisakyti neteisėtų reikalavimų arba sutartį dėl gynybos ar atstovavimo nutraukti.
22. Advokatas privalo klientui paaiškinti, kad jis teisėtomis priemonėmis ir būdais sieks, kad teismas priimtų kuo palankesnę nuosprendį ar sprendimą, tačiau negali garantuoti bylos baigties.
23. Nors gynėjas baudžiamojo byloje ir yra savarankiškas proceso dalyvis, jis negali be ginamojo žinios laikytis bet kokios gynybos pozicijos. Jis turi tartis su ginamuoju ir atsižvelgti į šio samprotavimus bei argumentus.
24. Jei teisiamasis prisipažįsta kaltu, ir advokatas, įvertinęs visus byloje esančius įrodymus, padaro tokią pat išvadą dėl teisiamąjo kaltumo, tai gynėjas ginamojoje kalboje išanalizuoja visas aplinkybes, kurios gali palengvinti ginamojo atsakomybę.
25. Tais atvejais, kai ginamasis prisipažįsta kaltu, o advokatas, išstudijavęs visus byloje esančius įrodymus, padaro išvadą, kad ginamojo kaltė neįrodyta arba kelia abejonių, tai gynėjas turi laikytis savarankiškos, nuo ginamojo nepriklausomos, pozicijos.
26. Tais atvejais, kai teisiamasis neigia savo kaltę, o advokatas, susipažinęs su byla, padaro išvadą, kad ginamojo kaltei pagrįsti pakanka įrodymų, advokatas neturi įtikinėti ginamojo, kad šis prisipažintų esąs kaltas. Kaltę ar nekaltumą nustato teismas, o ne gynėjas. Advokatas gali pasirinkti kitokią gynybos poziciją, bet ją privalo aptarti su ginamuoju. Jei ginamasis su advokato pasirinkta gynybos pozicija nesutinka, jis gali to gynėjo atsisakyti.
27. Grupinėse bylose, esant prieštaringų gynybos interesų, advokatas turi rinkti ir ginamojoje kalboje analizuoti tik savo ginamojo kaltę paneigiančius ir keliančius abejonių jo kaltumu įrodymus arba aplinkybes, kurios lengvina ginamojo atsakomybę.

IV. Advokato santykiai su advokatūros savivaldos institucijomis

28. Lietuvos Respublikos advokatūros savivaldos institucijomis laikoma: visuotinis Lietuvos Respublikos advokatų susirinkimas (konferencija), Lietuvos advokatų taryba, Lietuvos advokatų tarybos susirinkimas, Advokatų garbės teismas ir kitos savivaldos institucijos, įsteigtos visuotinio Lietuvos Respublikos advokatų susirinkimo (konferencijos) arba Lietuvos advokatų tarybos nutarimu.
29. Advokato ir advokatūros savivaldos institucijų santykiai grindžiami abipuse pagarba, geranoriška ir aktyvia pagalba.
30. Išrinktas į advokatūros savivaldos instituciją narys privalo aktyviai dalyvauti jos darbe, taip pat visuose posėdžiuose ir susirinkimuose, o negalėdamas juose dalyvauti dėl svarbių priežasčių, laiku apie tai pranešti; dėl vienokių ar kitokių priežasčių nustojęs vykdyti profesines pareigas, privalo sustabdyti savo įgaliojimus šioje institucijoje.
31. Advokatas privalo kruopščiai ir atsakingai vykdyti advokatūros savivaldos institucijų priimamus sprendimus (nutarimus), kviečiamas laiku atvykti į šias institucijas bei su jomis bendradarbiauti. Tuo atveju, kai advokatas negali to padaryti, privalo nedelsdamas apie tai pranešti ir tinkamai patvirtinti.
32. Jeigu advokatūros savivaldos institucijos kreipėsi į advokatą su paklausimais, jis privalo nustatyti terminu ir forma į juos atsakyti.
33. Advokatūros nustatytų nario mokesčių nemokėjimas yra laikomas rimtu profesinės etikos pažeidimu.

V. Baigiamosios nuostatos

34. Advokatų profesinės etikos kodekso nuostatos taikomos taip pat ir advokatų padėjėjams.
35. Tais atvejais, kai advokato elgesys profesinėje veikloje nereglamentuojamas įstatymų, Lietuvos advokatūros statuto arba šio kodekso, jis privalo laikytis advokatų praktikoje susiformavusių tradicijų, kurių turinys atitinka bendrus etikos ir dorovės principus.

AUDITORIŲ PROFESINĖS ETIKOS KODEKSAS

Auditoriaus priesaika:

„Priesiekiu laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų, dorai ir sąžiningai atlikti auditoriaus pareigas, būti objektyvus ir nepriklausomas, saugoti profesines paslaptis, nuolat gilinti profesines žinias, laikytis Auditorių profesinės etikos kodekso ir Auditorių rūmų statuto.“

1. Bendrosios nuostatos

- 1.1. Auditorių profesinės etikos kodeksas nustato atestuoto auditoriaus profesinio elgesio normas.
- 1.2. Visi auditoriai privalo laikytis ir nepažeisti šio kodekso.
- 1.3. Auditorius savo veikloje privalo laikytis duotos priesaikos, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Audito įstatymo, kitų įstatymų ir Lietuvos Respublikos auditorių rūmų statuto.
- 1.4. Auditorius privalo sąžiningai ir dorai atlikti savo profesines pareigas.
- 1.5. Aukšta auditoriaus paslaugų kokybė turi kelti visuomenės pasitikėjimą šia profesija.
- 1.6. Kiekvieno auditoriaus pareiga dalyvauti Lietuvos auditorių rūmų veikloje, savo elgesiu nežeminti auditoriaus vardo bei savo profesijos.
- 1.7. Už visuomenės pasitikėjimą silpninančius ir auditoriaus vardą žeminančius poelgius, neužtraukiančius baudžiamosios atsakomybės, auditorius atsako drausmine tvarka. Tokiais poelgiais tarp kitų gali būti pripažįstama:
 - 1.7.1. žmogaus, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos auditorių, valstybės institucijų bei jų pareigūnų garbės ir orumo žeminimas;
 - 1.7.2. auditoriaus priesaikos sulaužymas;
 - 1.7.3. Lietuvos Respublikos audito įstatymo reikalavimų pažeidimas;
 - 1.7.4. auditorių savivaldos institucijų nurodymų nevykdymas, be pateisinamų priežasčių neatvykimas į auditorių savivaldos

- institucijų rengiamus renginius, į kuriuos buvo kviečiamas ir kuriuose jo dalyvavimas būtinas, taip pat laiku nepranešimas negalint juose dalyvauti;
- 1.7.5. nesąžiningas profesinės pareigos vykdymas, taip pat nesilaikymas visuotinai pripažintų moralės normų bei tokių papročių negerbimas;
 - 1.7.6. nepagarbus elgesys viešose vietose arba su aplinkiniais;
 - 1.7.7. pareigų vykdymas būnant neblaiviam;
 - 1.7.8. piktnaudžiavimas narkotinėmis, toksinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ir alkoholiu;
 - 1.7.9. atsisakymas mokėti arba daugiau kaip du mėnesius nemokėjimas Lietuvos auditorių rūmų nario mokesčio;
 - 1.7.10. draudimo verstis kita, nesuderinama su auditoriaus profesija, veikla pažeidimas.
 - 1.8. Lietuvos auditorių rūmų narys tuo pat metu neturėtų vykdyti veiklos, kuri prieštarautų auditoriaus praktikai keliamiems reikalavimams.
 - 1.9. Auditorius privalo vengti aplinkybių, kurios galėtų diskredituoti auditorių profesinę reputaciją.
 - 1.10. Auditoriaus etiketas oficialiose situacijose turi atitikti bendrojo etikos reikalavimus, kurie sietini su visuomenės priimtomis elgesio normomis, papročiais ir tradicijomis.
 - 1.11. Auditorius savo profesinėje veikloje turi vadovautis šiomis specifinėmis elgesio normomis: nepriklausomybe; sąžiningumu ir objektyvumu; kompetencija; konfidencialumu.

2. Nepriklausomybė

- 2.1. Auditorius gali atlikti auditą tik būdamas nepriklausomas nuo užsakovo ir audituojamos įmonės.
- 2.2. Auditoriui draudžiama atlikti auditą, jeigu auditorius:
 - 2.2.1. yra susijęs šeimos, artimos giminystės arba svainystės ryšiais su įmonės, kurioje atliekamas auditas, administracijos vadovu, vyriausiuoju finansininku (buhalteriu), tarybos arba valdybos nariais. Šeimos ir artimos giminystės ryšiais susiję asmenys yra sutuoktiniai (buvę suuoktiniai), vaikai (įvaikiai), tėvai (įtėviai), broliai, seserys (įbroliai, įseserės), pusbroliai, pusseserės, senoliai ar vaikaičiai;

- 2.2.2. tvarko audituojamos įmonės apskaitą ir rengia finansinę atskaitomybę;
- 2.2.3. yra buvęs audituojamos įmonės arba užsakovo darbuotojas ir nuo darbo santykių pasibaigimo dienos yra praėję mažiau kaip 3 metai;
- 2.2.4. yra arba buvo audituojamos įmonės akcininkas ir nuo akcijų perleidimo yra praėję mažiau kaip 3 metai;
- 2.2.5. yra veikiamas kitų sąlygų, galinčių turėti įtakos jo nepriklausomybei.
- 2.3. Auditoriaus nepriklausomybė laikoma pažeista, jeigu užduoties vykdymo arba nuomonės pareiškimo metu jis:
 - 2.3.1. turi arba siekia įsigyti tiesioginės arba netiesioginės finansinės naudos;
 - 2.3.2. atsakingai saugo arba valdo audituojamos įmonės turtą;
 - 2.3.3. atskirai arba kartu su audituojama įmone, jos akcininku, vadovujančiu asmeniu arba administracijos vadovu vykdo bendrus investicinius projektus;
 - 2.3.4. audituojamai įmonei suteikia arba gauna iš jos paskolas.

3. Sąžiningumas ir objektyvumas

- 3.1. Auditorius neturi tyčia iškraipyti faktų.
- 3.2. Auditoriaus nuomonė neturi būti įtakojama kitų nuomonės.
- 3.3. Mokesčių srityje auditorius gali spręsti užsakovo naudai tol, kol tai nepažeidžia auditoriaus etikos, apskaitos ir audito standartų reikalavimų.

4. Kompetencija

- 4.1. Auditorius turi imtis tokių užsakymų, kuriems įvykdyti yra pakankamas profesinis jo pasirengimas.
- 4.2. Auditorius turi kruopščiai atlikti savo pareigas.
- 4.3. Auditorius turi planuoti ir kontroliuoti užduoties atlikimą.
- 4.4. Auditorius turi surinkti pakankamai įrodymų tam, kad atlikdamas užduotį, galėtų pateikti pagrįstas išvadas arba rekomendacijas.
- 4.5. Auditorius neturi leisti remtis jo vardu prognozuojant ekonominius procesus taip, jog susidarytų laidavimo įspūdis dėl prognozės teisingumo.

- 4.6. Auditorius, reikšdamas savo nuomonę, turi vadovautis Lietuvos auditorių rūmų pripažintais audito, apskaitos standartais ir kitomis normomis. Auditorius neįpareigotas pareikšti nuomonės, jeigu nesilaikymas įmonėje apskaitos standartų ir kitų normų iš esmės iškreipia finansinę informaciją.
- 4.7. Profesinė kompetencija reikalauja iš auditoriaus nuolat tobulintis, įgyti naujų žinių audito, buhalterinės apskaitos, mokesčių, finansų ir kitose srityse, susijusiose su auditoriaus kvalifikacija, ir tai turi būti atliekama per visą auditoriaus aktyvios veiklos laiką.

5. Santykiai su užsakovais

- 5.1. Konfidencialumas
 - 5.1.1. Auditorius privalo laikyti paslapyje užsakovo patikėtą informaciją, neteikti jos tretiesiems asmenims.
 - 5.1.2. Konfidencialumo normos atsisakoma tada, kai:
 - 5.1.2.1. reikia liudyti teisme;
 - 5.1.2.2. auditorius atsako į Lietuvos auditorių rūmų Prezidiumo, Vyriausybės įgaliotos institucijos ar jų pavedimu veikiančių asmenų klausimus;
 - 5.1.2.3. supažindina kitą auditorių su audito rezultatais vadovaudamasis Etikos kodekso 6.2 straipsniu, pranešant apie tai klientui raštu.
 - 5.1.3. Asmenys, Lietuvos auditorių rūmų Prezidiumo įgalioti atlikti patikrinimą, privalo neviešinti informacijos, gautos tyrimo, patikrinimo ar kitokiu būdu atliekant savo tarnybines pareigas.
- 5.2. Atlyginimas už auditą
 - 5.2.1. Audito paslaugos neturi būti teikiamos, jeigu sutartyje dėl audito atlikimo yra numatyta:
 - 5.2.1.1. atlyginimo už audito atlikimą priklausomybė, jeigu yra nuslepiami faktai;
 - 5.2.1.2. atlyginimo už audito atlikimą priklausomybė, jeigu yra negaunami tam tikri rezultatai;
 - 5.2.1.3. bet kokia audito rezultatų ar audito atlikimo kokybės priklausomybė nuo atlyginimo už audito paslaugas.

5.3. Kitos nuostatos

- 5.3.1. Auditorius, siekdamas paveikti užsakovą, negali pateikti klaidinančios informacijos.
- 5.3.2. Auditorius neturi atlyginti už užsakovo suradimą.

6. Santykiai su kolegomis

- 6.1. Auditorių tarpusavio santykiai grindžiami mandagumu, taktiškumu, sąžiningumu, draugiškumu ir pasitikėjimu.
- 6.2. Užsakovas gali atsisakyti auditoriaus ir pasirinkti kitą. Tokiu atveju pirmasis auditorius turi supažindinti su audito rezultatais (nesvarbu, ar jie galutiniai, ar tarpiniai) kitą auditorių, jeigu pastarasis to pageidauja.
- 6.3. Draudžiama auditoriui įrodyti užsakovui savo pranašumą kito auditoriaus atžvilgiu.

7. Auditoriaus santykiai su auditorių savivaldos institucijomis

- 7.1. Auditorių savivaldos institucijomis yra laikoma: visuotinis Lietuvos Respublikos auditorių susirinkimas, Lietuvos auditorių rūmų Prezidiumas.
- 7.2. Auditorių ir auditorių savivaldos institucijų santykiai grindžiami abipuse pagarba, geranoriška ir aktyvia pagalba.
- 7.3. Išrinktas į auditorių savivaldos institucijas auditorius privalo aktyviai dalyvauti jos darbe, visuose posėdžiuose ir susirinkimuose, o negalėdamas juose dalyvauti dėl svarbių priežasčių, laiku apie tai pranešti.
- 7.4. Nustojęs vykdyti profesines pareigas, auditorius privalo sustabdyti savo įgaliojimus auditorių savivaldos institucijoje.
- 7.5. Auditorius privalo atsakingai vykdyti auditorių savivaldos priimamus sprendimus.
- 7.6. Kviečiamas į šias institucijas, auditorius privalo į jas laiku atvykti bei su jomis bendradarbiauti. Jeigu auditorius negali to padaryti, privalo apie tai pranešti.
- 7.7. Jeigu auditorių savivaldos institucijos kreipiasi į auditorių su paklausimais, tai auditorius privalo nustatytu terminu ir forma į juos atsakyti.

8. Baigiamosios nuostatos

- 8.1. Auditorius privalo savo darbuotojus supažindinti su Auditoriaus profesinės etikos kodeksu ir reikalauti, kad jie savo darbe vadovautųsi šio kodekso normomis.
- 8.2. Auditorius negali atlikti audito, pasinaudodamas įmonės, neįrašytos į audito įmonių sąrašą, vardu.
- 8.3. Tais atvejais, kai auditorių elgesys profesinėje veikloje nereglamentuojamas įstatymų, Lietuvos auditorių rūmų statuto arba šio kodekso, jis privalo laikytis auditorių praktikoje susiformavusių tradicijų, kurių turinys atitinka bendrus etikos ir moralės principus.

Šaltinis: <http://www.lar.lt/Docs/etikoskodeksas.doc>

FINANSŲ ANALITIKŲ ASOCIACIJOS ETIKOS KODEKSAS

Patvirtintas finansų analitikų asociacijos (FAA) valdybos
1999 m. lapkričio 17 d. posėdyje

- Elgtis garbingai, kompetentingai, dorai ir etiškai, bendraujant su visuomene, esamais ir galimais klientais, darbdaviais, bendradarbiais ir FAA nariais.
- Dirbti ir skatinti kitus dirbti profesionaliai bei etiškai.
- Palaikyti ir skatinti kelti profesinę kvalifikaciją.
- Priimti profesinius sprendimus savarankiškai ir pakankamai atidžiai.

PROFESINĖS ELGSENOS STANDARTAI

Pirmasis standartas: Pagrindiniai įsipareigojimai

Finansų analitikų asociacijos nariai privalo:

- A: Žinoti ir laikytis visų taikomų įstatymų, taisyklių ir nutarimų, įskaitant FAA ir Investicijų valdymo ir tyrimų asociacijos (anglų k. *Association for Investment Management and Research*, toliau tekste – AIMR) etikos kodeksą bei Profesinio elgesio standartus (toliau tekste – Kodeksas ir Standartai), kuriuos išleido Vyriausybė, valstybinės ir kitos reguliuojančios institucijos arba profesinės asociacijos, kurioms narys priklauso.
- B: Nepažeisti minėtų įstatymų, taisyklių ir nutarimų ir sąžiningai neprisidėti prie jų pažeidimo.

Antrasis standartas: Profesinis elgesys ir įsipareigojimai

- A: Profesinio vardo naudojimas. Narystę FAA ir kitose profesinėse organizacijose šių organizacijų nariai gali skelbti viešai tik garbingai ir tinkamai. Nariai gali ir yra skatinami viešai skelbti savo profesinį vardą bei dalyvavimą profesinėse programose tinkamu ir garbingu būdu.
- B: Neetiškas profesinis elgesys. Profesinėje veikloje nariai negali sukčiauti, veikti nesąžiningai arba teikti klaidingą ar apgaulingą informaciją.

C: Draudimas plagijuoti. Nariai negali kopijuoti kitų paruoštos medžiagos, nepripažindami ir nenurodę autoriaus, leidėjo ar tokios medžiagos šaltinio pavadinimo. Be nuorodų nariai gali naudoti faktinę informaciją, kurią išleido oficialios finansinės ir statistinės informacijos tarnybos arba panašūs šaltiniai.

Trečiasis standartas: Darbo santykiai ir prievolės

- A: Prievolė informuoti darbdavį apie Kodeksą ir Standartus. Nariai privalo: Informuoti darbdavius per tiesioginį vadovą apie savo prievolę laikytis Kodekso ir Standartų, kuriuos pažeidus narių atžvilgiu FAA gali taikyti drausmines nuobaudas. Pateikti darbdaviui Kodekso ir Standartų kopiją.
- B: Įsipareigojimas darbdaviui. Nariai negali imtis atlygintinos savarankiškos veiklos konkuruojant su jų darbdaviu, išskyrus atvejus, kai gauna raštišką sutikimą iš darbdavio ir fizinių ar juridinių asmenų, kuriems teikia savarankiškas paslaugas.
- C: Interesų konfliktų atskleidimas darbdaviui. Nariai privalo: atskleisti darbdaviui visas aplinkybes (įskaitant vertybinių popierių ar kitų investicijų nuosavybę), galinčias trukdyti vykdyti prievolę darbdaviui arba / bei teikti nešališkas ir objektyvias rekomendacijas. Kilus interesų konfliktams, laikytis darbdavio apibrėžtų veiklos apribojimų.
- D: Papildomo atlygio atskleidimas. Nariai privalo raštu atskleisti darbdaviui apie bet kokius susitarimus dėl papildomo materialaus atlygio, gaunamo už darbo užduočių vykdymą, jei tokio atlygio vertė viršija 200 Lt.
- E: Vadovų įsipareigojimai. Nariai, turintys įgaliojimus ar galimybę daryti įtaką kitų elgesniui, turi siekti užkirsti kelią visų taikomų įstatymų, taisyklių ir nutarimų, įskaitant Kodeksą ir Standartus, pažeidimams, naudodami visas tinkamas priemones.

Ketvirtasis standartas: Santykiai ir prievolės esamiems bei galimiems klientams

A: Investicijų procesas

A.1. Pagrįstos informacijos pateikimas. Nariai privalo:

kruopščiai ir nuodugnai rengti investicijų rekomendacijas arba

priimti investicinius sprendimus. Investicijų rekomendacijas bei sprendimus pagrįsti būtiniais ir pakankamais tyrimais. Siekti išvengti klaidinančios informacijos tyrimų ataskaitose arba investicijų rekomendacijose. Turėti informaciją, pagrindžiančią investicijų rekomendacijas arba sprendimus.

A.2. Tyrimų ataskaitos. Nariai privalo:

motyvuotai įtraukti arba atmesti faktus bei nuomones, naudojamus tyrimų ataskaitose. Skirti faktus nuo nuomonių. Nurodyti pagrindines investicijų charakteristikas, kai tyrimų ataskaita ruošinama viešai platinti ir nėra tiesiogiai susijusi su specifiniu portfeliu ar klientu.

A.3. Nešališkumas ir objektyvumas. Nariai privalo siekti nešališkumo ir objektyvumo, teikdami investicijų rekomendacijas arba priimdami investicinius sprendimus.

B: Ryšiai su esamais ir būsimais klientais

B.1. Patikėjimo pareiga. Nariai privalo atidžiai įvertinti klientų suteiktą patikėjimo teisę ir atitinkamai elgtis. Nariai privalo veikti savo klientų naudai suteikdami pirmenybę jų interesams.

B.2. Investicijų portfelio rekomendavimas. Nariai privalo:

pakankamai susipažinti su finansine kliento padėtimi, investavimo patirtimi bei tikslais prieš teikdami rekomendacijas, ir atnaujinti šią informaciją, kai būtina, bet ne rečiau kaip vieną kartą per metus, kad rekomendacijos atitiktų pasikeitusias aplinkybes. Įvertinti investicijų rekomendacijų ar veiksmų tinkamumą kiekvienam portfeliui ar klientui. Įvertinant tinkamumą, nariai privalo atsižvelgti į visus kliento poreikius ir aplinkybes bei pagrindines investicijų portfelio ir jį sudarančių investicijų charakteristikas. Skirti faktus nuo nuomonių. Atskleisti esamiems ir galimiems klientams investicijų portfelio sudarymo ir investavimo procesus bei principus ir nedelsiant informuoti apie pokyčius, galinčius juos paveikti.

B.3. Garbingas elgesys. Nariai privalo garbingai ir objektyviai elgtis su visais esamais ir būsimais klientais, teikdami investicijų rekomendacijas, informuodami apie pokyčius jose ir priimdami investicinius sprendimus.

B.4. Sandorių pirmenybė. Klientų ir darbdavių sandoriai privalo turėti pirmenybę prieš vertybinių popierių ar kitus investicinius sandorius, kuriais suinteresuotas pats narys, siekiant, kad asmeniniai sandoriai nepažeistų klientų ar darbdavio interesų. Teikdami reko-

mendacijas, susijusias su vertybinių popierių ar kitų investicijų pirkimu ar pardavimu, nariai privalo suteikti savo klientams ir darbdaviui realią galimybę pasinaudoti rekomendacijomis iki pradėdami veikti savo naudai. Vertybinių popierių ar kitų investicijų atžvilgiu narys yra „suinteresuotas asmuo“, jei jis turi: tiesioginį arba netiesioginį materialų investicijų interesą; teisę balsuoti arba daryti įtaką balsavimui; teisę disponuoti arba daryti įtaką disponavimui investicijomis.

B.5. Konfidencialumo išsaugojimas. Nariai privalo išsaugoti iš esamų ir galimų klientų ar darbdavių gautos dalykinės informacijos konfidencialumą, nebent gauta informacija susijusi su neteisėta jų veikla.

B.6. Draudimas teikti klaidinančią informaciją. Nariams negalima žodžiu ar raštu pateikti teiginių, kurie klaidinančiai apibūdina: paslaugas, kurias jie ar jų atstovaujama įmonė gali teikti; jų kvalifikaciją arba jų atstovaujamos įmonės kvalifikaciją; akademinius ar profesinius nario pasiekimus. Nariai negali žodžiu ar raštu teikti patvirtinimų ar garantijų, susijusių su investicijomis, išskyrus tikslią informaciją apie investicijų instrumento sąlygas ir emitento įsipareigojimus.

B.7. Interesų konfliktų atskleidimas esamiems ir galimiems klientams. Nariai privalo esamiems ir galimiems klientams atskleisti visas aplinkybes, įskaitant vertybinių popierių ar kitų investicijų nuosavybę, kurios galėtų paveikti nario sugebėjimą teikti nešališkas ir tikslias rekomendacijas.

B.8. Atlygio už nukreipimą atskleidimas. Nariai privalo atskleisti esamiems ir galimiems klientams bet kokią atlygį, kurį narys gavo arba suteikė kitiems už bet kokių paslaugų rekomendavimą šiems klientams.

Penktasis standartas: Ryšiai ir atsakomybė investuotojams

A: Draudimas naudoti esminę neviešą informaciją. Nariai, turintys esminę neviešą informaciją, galinčią turėti įtakos investiciniam instrumentui, negali prekiauti ar skatinti kitus prekiauti tais investiciniais instrumentais, jei tokia prekyba pažeistų įsipareigojimus arba jei informacija buvo gauta negarbingai ar yra susijusi su oficialiu pasiūlymu. Konfidencialiai gavę esminę neviešą informaciją, nariai negali pažeisti šio konfidencialumo įsipareigojimo, prekiaudami ar skatindami kitus prekiauti su šia informacija susijusiais investiciniais in-

strumentais. Nariai privalo stengtis viešai paskelbti juos pasiekusią esminę neviešą informaciją, kuri buvo išplatinta pažeidžiant konfidencialumo įsipareigojimą.

B: Veiklos rezultatų pateikimas.

Nariai negali žodžiu ar raštu klaidinančiai informuoti apie pasiektus arba pagrįstai tikėtinus investicinės veiklos rezultatus. Tiesiogiai ar netiesiogiai informuodami esamus ar galimus klientus apie savo įmonės investicinės veiklos rezultatus, nariai privalo siekti, kad ši informacija būtų teisinga, tiksli ir išsami.

Šaltinis: <http://www.finansai.lt/DesktopDefault.aspx?tabid=24>

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETO DĚSTYTOJŲ (MOKSLO IR MOKSLO PEDAGOGINIŲ DARBUOTOJŲ) ETIKOS KODEKSAS

Patvirtintas 1999 m. gegužės 12 d. Senato

Kauno technologijos universiteto dėstytojai (mokslo ir mokslo pedagoginiai darbuotojai), suvokdami istoriškai jiems atitenkančios misijos reikšmingumą ir pareigą dirbti visuomenės išsimokslinimo bei mokslo plėtros labui, skelbia šį Kauno technologijos universiteto dėstytojų **ETIKOS KODEKSĄ**. Kauno technologijos universiteto dėstytojai, gerbdami Žmogaus teisių deklaracijos bei Didžiosios Europos universitetų chartijos nuostatas, laikydamiesi Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos įstatymų bei Kauno technologijos universiteto statuto, **garbingai įsipareigoja:**

- Visais atvejais, prisiimdami solidarią atsakomybę už Universiteto misijos įgyvendinimą, aktyviai remti Universiteto bendruomenės siekius ir garbingai jam atstovauti;
- Siekti kompetencijos moksliniame ir pedagoginiame darbe, išmanyti savo mokslo srities raidą ir naujausius laimėjimus bei jos vaidmenį bendrame kultūros kontekste. Remtis šiomis žiniomis atliekant mokslininko dėstytojo ir piliečio pareigas;
- Nevykdyti mokslinių tyrimų, kurie patys arba jų rezultatai būtų anti-humaniški ir antiekologiški;
- Savo ir studentų darbuose neleisti atsirasti plagijavimo, duomenų klastojimo, aplaidaus skaičiavimų eksperimentų vykdymo, atmestimumo apraiškoms;
- Būti inteligento pavyzdžiu studentams ir visuomenei, savoje aplinkoje ugdyti tolerancijos, santarvės, išminties gerbimo ir pasitikėjimo atmosferą, nežeminti dėstytojo vardo netaisyklinga kalba arba raštu, etiketo nesilaikymu, nevalyvumu ir nemandagumu ar net girtavimu bei narkomanija ir kitais visuomenei nepriimtinais, žalingais įpročiais;
- Skatinti ir palaikyti akademinę laisvę, tiesos siekimą, laisvą keitimąsi idėjomis;
- Nesitaikstyti su kolegų ar studentų netaktiškumu ar žmogaus teises bei orumą pažeidžiančiu elgesiu. Visomis išgalėmis kovoti su tokiais reiškiniais;

- Pagarbiai elgtis su kitais žmonėmis, atsižvelgti į kultūrinius ir lyties skirtumus, nepažeisti kolegų studentų orumo, jų demokratinių ir asmens laisvės teisių, niekada ir jokių būdu nediskriminuoti kolegų arba studentų dėl jų lyties, tautybės, rasės, religijos, įsitikinimų ar negalių;
- Objektyviai, remiantis moksliniais metodais ir mokslo laimėjimais, vertinti kitų darbus ir pastangas, atskleisti neišnaudotas galimybes, patarti;
- Aktyviai reikšti kategorišką nepakantumą akademiniam nesąžiningumui;
- Neignoruoti ir neneigti pedagoginei ar mokslinei veiklai talkinusių žmonių arba organizacijų įnašo;
- Darbo Universitete nenaudoti savigyrai, savo ar kitų komerciniams tikslams įgyvendinti, politinių ideologinių grupuočių propagandai arba kitų įsitikinimams ir ideologijai žeminti;
- Pagarbiai, be puikavimosi savo išsimokslinimu vertinti kitas mokslo ir kultūros sritis arba kitokią legalią žmonių veiklą;
- Taupiai naudoti valstybės ir rėmėjų skiriamas lėšas, gerbti jų turinius interesus, viešai padėti mecenatams, kartu informuojant juos apie dedikuotų lėšų panaudojimą bei gautus rezultatus;
- Nesinaudoti saviems tikslams turima tarnybine galia, kategoriškai atmesti bet kokia forma pasireiškiančius kyšininkavimo arba papirkimo ketinimus;
- Paaiškėjus, kad sistemingai pažeidinėja ar grubiai pažeidė šio Kodekso nuostatas, atsistatydinti iš Kauno technologijos universiteto mokslo ir mokslo pedagoginio darbuotojo pareigų.

Visa Kauno technologijos universiteto dėstytojų (mokslo ir mokslo pedagoginių darbuotojų) bendruomenė išsipareigoja rūpintis, kad ETIKOS KODEKSAS būtų veiksmus, o jo pažeidimus šalinti moralinio poveikio priemonėmis (kritikuojant, pasmerkiant, atsiribojant, nutraukiant bendradarbiavimą).

Universiteto ir padalinių vadovai, tarybos bei Darbuotojų konferencijos išrinkta Statuto priežiūros ir profesinės etikos kolegija kviečiami naudotis savo teise ir pareiga kelti ir nagrinėti ETIKOS KODEKSO įgyvendinimo, jo laikymosi problemas, inicijuoti jo veiksmumą įtvirtinančius veiksmus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS NOTARŲ GARBĖS (ETIKOS) KODEKSAS

Patvirtinta Notarų rūmų 2000 m. kovo 25 d. susirinkime

1 straipsnis.

Notaras savo veikloje vadovaujasi principu, kad teisingumas yra įstatymų įstatymas ir užtikrina savo tvirtinamų sandorių ir dokumentų teisėtumą.

2 straipsnis.

Notaras savo darbinėje veikloje ir jos aplinkoje turi atsiriboti nuo politinės veiklos, nereikšti savo politinių įsitikinimų ir neužsiimti politine agitacija.

Notaras aktyviai dalyvauja visuomeniniame tautos gyvenime, privalo atlikti Notarų susirinkimo, Prezidiumo, komisijų pavestas užduotis ir funkcijas.

3 straipsnis.

Notaras, būdamas seniausios profesijos atstovu, savo elgesiu ir darbu stiprina Notarų rūmų ir savo biuro prestižą. Vykdydamas jam valstybės suteiktus įgaliojimus, kaip valstybės patikėtinis, prisideda prie teisinės valstybės kūrimo.

4 straipsnis.

Notaras privalo išlaikyti jo pareigoms deramą orumą, taip pat skatinti savo šeimos narius bei aplinkinius laikytis tų pačių normų.

5 straipsnis.

Notaras vadovaujasi principu, kad garbės negalima atimti, ją galima tik prarasti. Sulaužęs priesaiką, – atsistatydina.

6 straipsnis.

Notaras visada korektiškas kliento atžvilgiu ir bešališkas jo patarėjas. Neigiamas sprendimas pateikiamas tokia forma, kuri neįžeidžia kliento, o įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka – išduoda raštišką motyvuotą atsisakymą, išaiškindamas apskundimo tvarką.

7 straipsnis.

Notaras nereklamuoja savo profesinės veiklos, laikosi sąžiningos konkurencijos principų.

Nesąžininga konkurencija visų pirma pasireiškia:

- 7.1. Išankstiniais susitarimais su fiziniais ir juridiniais asmenimis, kurie profesionaliai arba kuria nors kita forma atveda pas notarą klientus, pažeisdami laisvo pasirinkimo principą.
- 7.2. Klientų viliojimas vienkartiniais arba nuolat žemesniais lyginant su kitų notarų atlyginimo dydžiais.
- 7.3. Aktyvia notaro pozicija, dedant pastangas nušalinti kolegą, kuriam jau pavesta atlikti veiksma.
- 7.4. Atliekant veiksmus ne savo biure, o tokiomis sąlygomis, kurios pažeidžia lojalumo taisykles.
- 7.5. Klientų nukreipimu pas kitus notarus tokiems notariniams veiksams, kai reikia įdėti triūso, o gaunamas mažas atlyginimas, o pačiam atliekant išskirtinai tuos notarinius veiksmus, kai gaunamas didelis atlyginimas.
- 7.6. Sistemingu paslaugų teikimu, kai demonstruojama pozicija peržengia mandagumo ribas, griauna pareigybės autoritetą.

8 straipsnis.

Notaras, sudarydamas bendros veiklos sutartį su kitais notarais, negali bloginti savo partnerių – kitų notarų – ekonominės padėties.

9 straipsnis.

Notaras neturi leisti, kad jo šeiminiai, visuomeniniai ir kitokie santykiai darytų įtaką notarinei jo veiklai ir sprendimams, ar pažeistų teisėtus kitų notarų interesus.

10 straipsnis.

Notaras visada objektyvus ir yra absoliutus šalių teisinio saugumo garantas. Jis visada privalo prisiminti, kad saugo ir gina ne vienos, o abiejų šalių įstatymui neprieštaraujančius interesus ir niekas, išskyrus įstatymus, negali daryti įtakos jo sprendimui.

11 straipsnis.

Notaras neturi ginti asmeninių interesų, pasinaudodamas savo užimama padėtimi.

12 straipsnis.

Notaras laikosi žodžio, duoto klientui. Vertas pagarbos tas notaras, kurio žodis – „įstatymas“.

13 straipsnis.

Notaras turi būti tikslus, spręsdamas jam pateiktus klausimus.

14 straipsnis.

Notaras sąžiningai deklaruoja valstybei savo pajamas ir moka nustatytus mokesčius.

15 straipsnis.

Notaras saugo notarinių veikslių paslaptį ir užtikrina notarinių dokumentų saugumą.

16 straipsnis.

Notaras laikosi profesinio solidarumo principo. Neigiamas atsiliepiamas klientų akivaizdoje apie kolegas – neleistinas. Į kolegą klientų akivaizdoje kreipiamasi žodžiu „Notare“.

Notaras yra lojalus ir draugiškas su savo kolegomis ir profesinės aplinkos atstovais.

Notaras saugo savo profesijos garbę ir prestižą, būna solidarus gindamas savo kolegas nuo nepagrįstos kritikos.

17 straipsnis.

Notaras pagarbiai elgiasi su jam pavaldžiais darbuotojais. Neatidėliotais atvejais pastabos klientų akivaizdoje jiems gali būti daromos tik korektiška forma.

18 straipsnis.

Notaras nuolat tobulina ir dalijasi žiniomis su mažesnę darbo patirtį turinčiais kolegomis, dalyvauja rengiant metodinius leidinius, suvienodinančius notarinę praktiką.

19 straipsnis.

Notaras kruopščiai saugo jam valstybės suteiktą įgaliojimų simbolį – herbinį antspaudą. Notaras, praradęs herbinį antspaudą, tuoj pat praneša Teisingumo ministerijai ir Notarų rūmų prezidentui.

20 straipsnis.

Notaras visada lojalus valstybės atžvilgiu. Jo lojalumas turi pasireikšti:

- 1) bešališkumu ir objektyviu įstatymo taikymu, atsižvelgiant į šalių valią ir garantuojant, kad nebus pažeisti valstybės interesai.
- 2) pasiukojamu notaro funkcijų vykdymu, nepamirštant, kad notarinių veikslių atlikimas – ne tik teisė, bet pirmiausia – notaro pareiga.

21 straipsnis.

Notaras gerbia savo kolegų atminimą, padeda buvusiems notariato darbuotojams.

22 straipsnis.

Notaras privačiame gyvenime vengia bendrauti su abejotinos reputacijos asmenimis.

23 straipsnis.

Notaras aktyviai dalyvauja Notarų rūmų veikloje, vykdydamas Lietuvos notarų rūmų statuto reikalavimus, sąžiningai atlieka visuomenines pareigas Notarų rūmuose renkamuose organuose bei komisijose.

Notaras, kuriam Notarų rūmų prezidiumas pavedė tam tikrą funkciją ar užduotį, privalo atlikti jam pavestas pareigas, panaudodamas visas savo žinias, sugebėjimus bei patirtį.

24 straipsnis.

Notaras vadovaujasi nuostata, suformuluota Tarptautinės lotynų notarų sąjungos, kad be moralės ir sąžiningumo darbas notariate yra neįmanomas.

25 straipsnis.

Šio kodekso reikalavimai taikomi notarų atstovams ir kandidatams į notarus (asesoriams).

Šaltinis: <http://www.notarai.lt/?act=taktai>

PEDAGOGŲ ETIKOS KODEKSAS

PEDAGOGŲ ETIKOS KODEKSO PASKIRTIS

Šis Pedagogų etikos kodeksas (toliau – PEK) apibrėžia pagrindines profesinės etikos normas,

- reguliuojančias pedagogų ir jų ugdytinių bei kitų švietimo ar ugdymo įstaigos bendruomenės narių santykius;
- saugančias jų žmogiškąją vertę bei orumą;
- palaikančias pedagogų profesinės veiklos kokybę bei profesijos garbę;
- kuriančias pasitikėjimu, atsakomybe ir teisingumu pagrįstą švietimo ir ugdymo įstaigų kultūrą.

Pedagogų etikos kodekso normomis vadovaujasi Lietuvos Respublikos pedagogai bei visi su vaikais arba jaunimu dirbantys ugdymo įstaigų darbuotojai.

PEDAGOGINĖS ETIKOS ŠALTINIAI IR PRINCIPAI

Pedagoginės etikos normos apibrėžiamos remiantis: bendrosiomis žmogaus ir dorovės normomis; demokratinėmis Lietuvos mokyklos tradicijomis; Lietuvos Respublikos konstitucinėmis nuostatomis bei įstatymais; žmogaus bei vaiko teisių nuostatomis.

PEK normų pagrindą sudaro šie pagrindiniai principai: žmoniškumas, teisingumas, profesionalumas, atsakomybė, tolerancija, demokratiškumas, partnerystė ir solidarumas.

PAGRINDINĖS NORMOS

A. Pedagogo asmenybė

1. Pedagogo profesinė etika reikalauja pašaukimo, atsidavimo savo darbui ir atsakomybės jausmo atliekant savo priedermes.
2. Pedagogas yra reiklus sau ir siekiantis tobulėti. Jam būdinga savistaba, savitvarda ir savęs ugdymas.
3. Pedagogui būtinas nuolatinis atsinaujinimas. Jis rūpinasi savo išsilavinimu, kvalifikacijos tobulinimu ir ieško geresnių darbo būdų.

B. Atsakomybė

4. Pedagogas atsako už jam patikėto pedagoginio darbo – ugdymo – kokybę ir rezultatus.

5. Pedagogas yra atsakingas už jo priežiūrai patikėtų vaikų fizinę, intelektualinę, emocinę ir dvasinę apsaugą.
6. Pedagogas yra atsakingas už administracijos jam pavestas funkcijas bei patikėtus išteklius.

C. Autoritetas, garbė, reputacija

7. Savo elgesiu pedagogas palaiko ir saugo istoriškai susiklosčiusią pedagogo profesijos garbę.
8. Pedagogas perteikia tautos ir žmonijos kultūros vertybes jaunajai kartai, pagal išgales dalyvauja kultūros plėtros procesuose. Jis negali užsiimti kontrkultūrine veikla nei dirbdamas savo tiesioginį darbą, nei už ugdymo įstaigos ribų.
9. Bendraudamas su ugdytiniais ir visais kitais atvejais pedagogas yra pagarbus, mandagus ir korektiškas. Jis žino kiekvienai situacijai tinkamas etiketo normas ir jų laikosi.
10. Pedagogo autoritetas grindžiamas kompetencija, teisingumu, taktu, gebėjimu rūpintis ugdytiniais. Pedagogas nekuria savo autoriteto nekorektiškais būdais ir nepiktinaudžiauja juo.
11. Pedagogas auklėja savo teigiamu pavyzdžiu. Jis vengia moralizavimo, neskuba teisti ir nereikalauja iš kitų to, ko pats nepajėgia laikytis.
12. Pedagogas turi teisę į asmeninio gyvenimo privatumą, tačiau jo pasirinktas gyvenimo būdas neturėtų menkinti profesijos prestižo, iškreipti santykių su ugdytiniais bei kolegomis ar trukdyti atlikti profesines pareigas.
13. Girtavimas ir piktinaudžiavimas kitomis svaiginamosiomis priemonėmis nesuderinamas su pedagogo profesija.
14. Pedagogas saugo savo reputaciją.

D. Santykiai su kitais asmenimis

Pedagogo bendravimas su ugdytiniais

15. Pedagogas pats pasirenka tinkamą bendravimo su mokiniais ar ugdytiniais stilių, kurio pagrindas – abipusė pagarba.
16. Pedagogas visų pirma yra reiklus sau. Pedagogo reiklumas ugdytiniui yra pozityvus ir gerai motyvuotas. Pedagogas niekad neturėtų prarasti saiko ir savitvardos.
17. Pedagogas pasirenka tokius darbo metodus, kurie skatina pozityvius ugdytinių bruožus ir tarpusavio santykius: savarankiškumą, savikontrolę, sąviugdą, norą bendradarbiauti ir padėti kitiems.

18. Vertindamas ugdytinių elgesį ir pasiekimus, pedagogas siekia stiprinti jų savigarbą ir pasitikėjimą savo jėgomis, nurodyti tobulėjimo galimybes, kelti mokymosi motyvaciją.
19. Pedagogas yra nešališkas, vienodai geranoriškas ir prielankus visiems mokiniams. Paskelbęs nepagristai menkinančius ugdytinių vertinamuosius sprendimus, pedagogas stengiasi nedelsdamas ištaisyti savo klaidą.
20. Vertindamas mokinių pasiekimus balais, pedagogas siekia objektyvumo ir teisingumo. Neleistina tendencingai mažinti ar didinti vertinimo balus arba, dirbtinai palaikant pažangumo regimybę, egzaminų raštu ir kontrolinių patikrinimų metu ištaisyti mokinių klaidas.
21. Pedagogas nuolat rūpinasi savo kalbos ir bendravimo kultūra. Jo kalboje nėra keiksmažodžių, vulgarybių, šturkščių, žeidžiančių frazių.
22. Pedagogas elgiasi diskretiškai. Pedagogui neleistina kitiems asmenims perduoti mokinio ar ugdytinio jam asmeniškai patikėtą informaciją, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.
23. Pedagogas nepiktinaudžiauja savo tarnybine padėtimi. Jis negali išnaudoti ugdytinių, reikalauti, kad šie jam teiktų kokias nors paslaugas ar patarnavimus.
24. Už savo darbą, įskaitant ir papildomą, pedagogas neturi teisės reikalauti iš savo ugdytinio papildomo atlyginimo. Jeigu pedagogas verčiasi privačia praktika, atlyginimo už darbą sąlygos turi būti aptartos darbo pradžioje ir patvirtintos sutartimi.
25. Pedagogas yra tolerantiškas ugdytinių religiniams įsitikinimams ir politinėms pažiūroms. Jis neturi teisės naudoti indoktrinaciją, primeddamas ugdytiniams savo pažiūras.

Pedagogų bendravimas

26. Pedagogų tarpusavio santykiai grindžiami kolegialumu, partneryste ir pagarba. Pedagogas saugo ne tik savo, bet ir savo kolegų autoritetą. Ugdytinių ar kitų asmenų akivaizdoje jis nežemina kolegų.
27. Pedagogai vengia nepagrįstų ir skandalingų tarpusavio konfliktų. Kilus nesutarimams, siekia konstruktyviai juos įveikti.
28. Tos pačios įstaigos pedagogai vengia konkurencijos, trikdančios jų partnerystę atliekant bendrą darbą. Pedagogus sieja vienas kito palaikymas, pagalba, atvirumas ir pasitikėjimas.

29. Pedagogų priedermė ir teisė vertinti kolegų ir administracijos darbą. Už kritiką persekiooti pedagogą griežtai draudžiama. Kritika pirmiausia turėtų būti vidinė, t. y. sakoma mokyklose ar kitose ugdymo įstaigose tarp pedagogų, o ne už mokyklos ribų. Išsakyti ją reikėtų akis į akį, o ne už akių. Mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje neturėtų būti vietos apkalboms.
30. Kritiką reikia išviešinti tik tuo atveju, jeigu į ją visai nereaguojama, prasideda administracijos persekiojimai arba išryškėja nusikalstami veiksmai.
31. Kritika, skiriama kolegų arba administracijos darbui, veiksams, sprendimams, požiūriams, poelgiams vertinti, neturėtų žeminti kritikuojamų asmenų. Ji turi būti pagrįsta, konstruktyvi, taktiška, neužgauli, geranoriška. Svarbiausios pedagoginio gyvenimo problemos svarstomos ir sprendimai priimami atvirose ir laisvose pedagogų diskusijose.
32. Pedagogai nedangsto vieni kitų klaidų bei nusižengimų.

Santykiai su administracija

33. Ugdymo įstaiga remiasi žodžio ir įsitikinimų laisvės, tolerancijos, demokratiškumo ir teisingumo principais.
34. Ugdymo įstaigose puoselėjama bendravimo kultūra, pasireiškianti tarpusavio pagarba, geranoriškumu ir mokėjimu susitarti. Už tokios atmosferos palaikymą yra atsakingas mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos vadovas.
35. Mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos administracija toleruoja politinių, religinių, filosofinių pažiūrų, skonių ir nuomonių įvairovę, sudaro sąlygas pasidalyti požiūriais, tartis ir susitarti. Skirtingi pedagogų statusai, kvalifikacinės kategorijos ir pareigos neturėtų kliudyti visiems pedagogams lygiateisiškai reikšti nuomones ir ginti savo įsitikinimus.
36. Pedagogai negali būti administracijos diskriminuojami, ignoruojami ar persekiojami dėl jų įsitikinimų ar asmeninių simpatijų bei antipatijų. Administracijos santykiai su kiekvienu pedagogu grindžiami lygiateisiškumo principu.
37. Administracija negali reikalauti ar rinkti informacijos apie asmeninę pedagogo gyvenimą, nesusijusį su darbo reikalavimais.
38. Mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos vadovo vertinimai ir sprendimai yra pagrįsti realiais pedagogų nuopelnais, faktais ir nešališki. Pre-

- tendentai aukštesnei kvalifikacinei kategorijai gauti parenkami ir paremiami nepriklausomai nuo jų asmeniško artimumo ar paklūsumo administracijos vadovui.
39. Pedagogai turi teisę gauti iš administracijos informaciją, svarbią jų ir įstaigos darbui. Administracija negali nuslėpti ar tendencingai iškreipti informacijos, turinčios įtakos pedagogo karjerai ir darbo kokybei. Pedagogų bendruomenei svarbūs sprendimai įstaigoje priimami ir skelbiami remiantis viešumo bei dalyvavimo principais.
 40. Intrigos, neįveikiami konfliktai, kenkimas kitiems ir pedagogų bendruomenės skilimas trukdo švietimo ar ugdymo įstaigai atlikti tiesiogines savo funkcijas. Mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos vadovas, neįstengiantis sureguliuoti aštrių, ilgai užsitęsusių konfliktų, turėtų atsistatydinti.
 41. Mokykla ar kita ugdymo įstaiga brangina savo reputaciją. Jeigu joje išaiškėja pedagogų bei atsakingų administracijos darbuotojų nusikaltimai bei šiurkštūs profesinės etikos pažeidimai, jos vadovas privalo atsistatydinti.

Santykiai su mokinių tėvais ir globėjais

42. Pedagogas konsultuoja tėvus bei globėjus sprendžiant vaikų auklėjimo problemas, padeda švelninti tėvų ir vaikų konfliktus.
43. Pedagogas saugo vaikų patikėtą nuomonę apie savo tėvus arba globėjus, o tėvų arba globėjų – apie vaikus. Perduoti tokią nuomonę kitai pusei galima tik gavus tą nuomonę patikėjusio asmens sutikimą.
44. Pedagogai pagarbiai ir geranoriškai bendrauja su mokinių tėvais. Jie neskatina mokinių bei ugdytinių tėvų tarybų, kad jos kokiomis nors progomis organizuotų jiems vaišes, pasveikinimus ir panašius dalykus.
45. Pedagogų santykiai su tėvais neturi daryti įtakos vertinant vaikų asmenybę bei pasiekimus.
46. Pedagogų santykiams su ugdytiniais ir vertinimui negali turėti įtakos jų tėvų bei globėjų parama mokyklai ar kitai ugdymo įstaigai.

E. Santykiai su visuomene

47. Pedagogas yra ne tik vaikų mokytojas, lavintojas ir auklėtojas, bet ir visuomenės švietėjas, kultūros vertybių saugotojas, padorus ir išsilavinęs žmogus.

48. Pedagogas stengiasi prisidėti prie visuomenės santarvės. Ne tik privačiame, bet ir viešajame gyvenime pedagogas vengia vaidų, konfliktų, kivirčių. Jis labiau už kitus yra pasirengęs numatyti ir įveikti problemas, nesutarimus, žino jų sprendimo būdus.
49. Pedagogas gerai supranta ir vykdo savo pilietines pareigas ir socialinį vaidmenį. Jis vengia pabrėžto išskirtinumo, tačiau taip pat nėra linkęs konformistiškai nusileisti iki bet kokios aplinkos ir su ja susitapatinti.

F. Akademinė ir žodžio laisvė

50. Pedagogas turi teisę naudotis įvairiais informacijos šaltiniais.
51. Atrinkdamas ir perteikdamas informaciją mokiniams, pedagogas laikosi objektyvumo, tinkamumo ir padorumo principų. Informacijos negalima tendencingai iškreipti ar pakeisti jos autorystės.
52. Pedagogas gali savo nuožiūra pasirinkti ugdomąją veiklą bei kurti naujus ugdymo būdus, jei šie yra tinkami, profesiniu požiūriu atsakingi bei padorūs.
53. Pedagogas turi teisę viešai (raštu ar žodžiu) reikšti savo nuomonę apie mokyklos, vietos ar valstybinę švietimo politiką bei švietimo dalyvių veiksmus, tačiau jo teiginiai negali būti tendencingai netikslūs, piktavališki ir įžeidūs.
54. Pedagogas neišviešina konfidencialios tarnybinės informacijos, skirtos vidiniams mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos reikalams.

G. Informacijos ir išteklių naudojimas

55. Pedagogai ir administracijos darbuotojai taupiai ir pagrįstai naudoja materialinius ir kitus išteklius. Mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos turto (patalpų, baldų, telefono, telefakso, kompiuterių, tekstų dauginimo aparatų, kitų įrengimų, pašto patarnavimų, transporto priemonių, įrankių ir medžiagų) bei darbo laiko nenaudoja savo asmeniniams reikalams. Kokiais atvejais yra leistinos naudojimosi daiktais ir laiku išimtytys, turėtų nustatyti įstaigos turto apsaugos taisyklės.

H. Asmeniniai interesai ir nusišalinimas

56. Pedagogas ir mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos vadovas yra objektyvus ir nesavanaudiškas. Jo tarnybinių sprendimų nelemia jo paties, jo šeimos narių, giminių ar draugų asmeniniai interesai.

57. Jei pedagogas dalyvauja taryboje, komisijoje ar kitoje darbo grupėje, turinčioje priimti sprendimus, kurių rezultatais jis pats yra asmeniškai suinteresuotas ir dėl to negali būti bešališkas, apie tai jis praneša svarstyme dalyvaujantiems asmenims ir nusišalina nuo balsavimo ar kitokio sprendimų priėmimo.
58. Pedagogas neatstovauja savo įstaigai kokioje nors byloje su kita įstaiga, įmone ar fiziniiais asmenimis, jeigu su šiais bylos partneriais jis turi kokių nors privačių interesų ar sąskaitų ir gali būti asmeniškai suinteresuotas vienokia ar kitokia tos bylos baigtimi. Apie savo suinteresuotumą jis praneša administracijos vadovui ir bylą svarstantiems asmenims.

I. Dovanos ir parama mokyklai

59. Pedagogas yra sąžiningas ir griežtai laikosi įstatymų. Su pedagogo profesine etika nesuderinamas nei kyšio ėmimas, nei jo davimas.
60. Pedagogas, matydamas jam reikiamą mokinių, jų tėvų arba globėjų pagarbą ir norą parodyti jam padėką, tam tikromis progomis gali priimti jų dovanas.
61. Pedagogas gali priimti tik tokias dovanas, kurios yra (1) teikiamos visiškai savanoriškai, (2) neturi ir negali turėti papirkimo intencijos ir (3) yra pakankamai kuklios, t. y. pačių mokinių ar jų tėvų padaryti daiktai, sukurti kūriniai, gėlės, saldumynai, suvenyrai ar kiti nebrangūs pirkiniai.
62. Pedagogas nedaro užuominų, nereiškia pageidavimų, nesitaria su kitais pedagogais, kad jie organizuotų mokinius arba tėvus tokioms dovanoms parūpinti ar vaišėms suruošti.
63. Ugdymo įstaigos vadovas ar pedagogas gali priimti bet kokią nesavanaudišką mokinių tėvų paramą, skirtą ugdymo įstaigai. Apie tokios paramos suteikimą turi būti informuota visuomenė ir už ją pareikšta vieša padėka.

J. Priėmimas į darbą ir perkėlimas į aukštesnes pareigas

Mokyklos ar kitos ugdymo įstaigos administracijos vadovas, priimdamas į darbą ar paaukštindamas darbuotojų pareigas, yra nešališkas. Jis negali savo šeimos nario ar giminės skirti savo pavaduotoju, kokio nors padalinio vadovu ar teikti kokių nors kitokių privilegijų.

64. Pedagogas negali daryti spaudimo administracijai, kad įstaigoje, kurioje jis pats dirba, būtų priimtas į darbą ar paaukštintos pareigos jo šeimos nariui, giminei arba artimam draugui. Svarstant tokį klausimą pedagogų posėdyje, priimant sprendimą jis turėtų nedalyvauti.
65. Imti atlyginimą bet kokia forma už priėmimą į darbą, kvalifikacinės kategorijos pakėlimą, skyrimą į aukštesnes pareigas ir pan. yra neleistina.

Šaltinis: Pedagogų etikos kodeksas: projektas // Mokykla. – 2000, Nr. 11 – 12, p. 13 – 16.

LIETUVOS RESPUBLIKOS POLITIKŲ PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO KODEKSAS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Lietuvos Respublikos politikų profesinės etikos ir elgesio kodekso paskirtis ir uždaviniai

1. Lietuvos Respublikos politikų profesinės etikos ir elgesio kodeksu (toliau – Kodeksas) siekiama įgyvendinti konstitucinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą, tobulinti demokratinį valdymą, stiprinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis, skatinti Lietuvos Respublikos politikų atsakomybę už savo veiksmus ir atskaitomybę visuomenei.
2. *Kodeksas nustato Lietuvos Respublikos politikų profesinės etikos ir elgesio principus, jais paremtus reikalavimus ir priemones, užtikrinančias, kad politikų profesinė etika ir elgesys atitiktų Kodekso reikalavimus.*

2 straipsnis. Pagrindinės Kodekso sąvokos

1. **Dovana** – bet kuris materialinę vertę turintis daiktas, paslauga, vaisės ar kita nauda, veltui ar už nerealiai mažą atlyginimą siūloma ar suteikiama politikui, kai tai yra ar gali būti susiję su tiesioginiu ar netiesioginiu poveikiu jo veiksmams ar sprendimams.
2. **Interesų konfliktas** – situacija, kai politikas atlikdamas pareigas privalo ar gali priimti sprendimą, dalyvauti jį priimant ar atlikti kitus veiksmus, pažeisdamas viešuosius interesus jo ar jam artimų asmenų privačių interesų naudai.
3. **Lietuvos Respublikos politikai** (toliau – politikai):
 - 1) Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, ministrai, Vyriausybės kancleris, viceministrai, savivaldybių merai, merų pavaduotojai ir savivaldybių tarybų nariai;
 - 2) asmenys, įregistruoti kandidatais į Respublikos Prezidentus, Seimo narius, savivaldybių merus, merų pavaduotojus ir savivaldybių tarybų narius;
 - 3) buvę Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, ministrai, Vyriausybės kancleris ir viceministrai – dvejus metus nuo dienos, kurią jie nustojo eiti nurodytas pareigas;

- 4) buvę savivaldybių merai, merų pavaduotojai ir savivaldybių tarybų nariai – vienerius metus nuo dienos, kurią jie nustojo eiti nurodytas pareigas.
4. **Pakartotinis nusižengimas** – nusižengimas politikų profesinės etikos ir elgesio principams (4–12 straipsnis), padarytas nepraėjus 2 metams po nusižengimo kuriam nors iš tų reikalavimų.
 5. **Politikų privačių interesų deklaravimas** – duomenų apie politikų privačius interesus pateikimas Lietuvos Respublikos politikų privačių interesų registru.
 6. **Politikų privačių interesų registras** – politikų pateiktų deklaracijų ir kitų duomenų apie politikų privačius interesus apskaitos sistema.
 7. **Politikui artimi asmenys** – politiko sutuoktinis, vaikai, tėvai ir kiti asmenys, kuriuos su politiku sieja turtiniai, asmeniniai neturtiniai arba giminystės ir svainystės ryšiai (Civilinio kodekso trečiosios knygos IV dalies IX skyrius).
 8. **Privatus gyvenimas** – asmeninis politiko gyvenimas ir veikla, nesusijusi su politiko profesine veikla bei viešu gyvenimu.
 9. **Privatūs interesai** – politiko ar jam artimo asmens turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant politiko pareigas.
 10. **Profesinė veikla** – veiksmai, susiję su politiko pareigomis.
 11. **Viešas gyvenimas** – politiko elgesys visuomenėje ir jo visuomeninė veikla, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su jo profesine veikla.
 12. **Viešieji interesai** – pagal teisės ir etikos normas visuotinai pripažinti Tautos, valstybės tikslai ir uždaviniai bei visuomenės suinteresuotumas, kad politikai tarnautų žmonėms sąžiningai, nešališkai ir teisingai.
 13. **Žala visuomenės ar valstybės interesams** – nusižengimu politikų profesinės etikos ir elgesio principams sukeltos neigiamos pasekmės, kai asmenims padaroma turtinė ar neturtinė žala arba kitaip aktyviai pažeidžiami žmonių, valdžios įstaigų, verslo atstovų ir nevyriausybinių organizacijų, taip pat valstybės bei visuomenės teisėti interesai.

II SKYRIUS

POLITIKŲ PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO PRINCIPAI

3 straipsnis. Politikų profesinės etikos ir elgesio principai

Nustatomi šie politikų profesinės etikos ir elgesio principai:

- 1) dorovinis principingumas;
- 2) skaidrumas;
- 3) sąžiningumas;
- 4) atsakomybė ir atskaitomybė;
- 5) tarnavimas visuomenės interesams ir nepiktnaudžiavimas;
- 6) pagarba įstatymui ir žmogaus teisėms;
- 7) nešališkumas ir objektyvumas;
- 8) pagarba asmenims;
- 9) pavyzdingas elgesys.

4 straipsnis. Dorovinis principingumas

Dorovinis principingumas apima šiuos reikalavimus:

- 1) profesinėje veikloje, viešame ir privačiame gyvenime elgtis sąžiningai, garbingai, nežeminant savęs, Tautos, valstybės ir jos konstitucinės santvarkos;
- 2) atlikti savo pareigas vadovaujantis visuotinai pripažintomis moralaus elgesio normomis ir nepamirštant to, kad jiems yra keliami didesni elgesio reikalavimai negu kitiems asmenims;
- 3) nedalyvauti neteisėtuose, negarbinguose ir amoraliuose sandoriuose bei susivienijimuose.

5 straipsnis. Skaidrumas

1. Skaidrumas apima šiuos reikalavimus:

- 1) politinė veikla, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nurodytą atvejį, turi būti vieša, sudarytos sąlygos visuomenei stebėti, tirti ir vertinti politikų kalbas, veiksmus bei sprendimus;
- 2) piliečių ar jų organizacijų reikalavimu supažindinti su savo teisėmis bei pareigomis ir pateikti informaciją apie savo sprendimus bei veiksmus, juos motyvuoti;
- 3) padėti asmenims gauti valdžios įstaigų apie juos surinktą informaciją, išskyrus atvejus, kai pagal įstatymus ši informacija negali būti atskleista;
- 4) teikti asmenims informaciją apie politiko atstovaujamos veiklos srities teisės aktus, institucijas, padėti fiziniams bei juridiniams asmenims sužinoti savo teises ir valdžios įstaigų, pareigūnų pareigas.

2. Eidamas pareigas ir susipažinęs su informacija, kuri pagal įstatymą negali būti atskleista ir platinama, politikas neturi ja remtis savo viešame gyvenime, politinėje kovoje ar panaudoti savo asmeniniams, atskirų asmenų ar jų grupių interesams tenkinti. Šis reikalavimas galioja ir po to, kai politikas pasitraukia iš pareigų.

6 straipsnis. Sąžiningumas

Sąžiningumas apima šiuos reikalavimus:

- 1) gauti tik teisės aktais politikui leidžiamą gauti atlyginimą ir nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nepriimti kito atlyginimo, dovanų iš asmenų, kurie gali būti suinteresuoti tam tikrais politiko veiksmais ar sprendimais;
- 2) tesėti duotus pažadus, siekti žodžio ir veiksmo vienybės, nesiimti apgaulės, sukčiavimo ir vengti nesąžiningų politinio pranašumo siekimo būdų;
- 3) nenaudoti profesinei veiklai skirto laiko, valstybės ar savivaldybių teikiamų darbo priemonių, finansinių ir materialinių išteklių savo ir artimų asmenų poreikiams tenkinti.

7 straipsnis. Atsakomybė ir atskaitomybė

Atsakomybė ir atskaitomybė apima šiuos reikalavimus:

- 1) savo profesinę veiklą grįsti asmenine atsakomybe už sprendimų ar veiklos rezultatų pasekmes, galimą naudą bei žalą, trumpalaikius ir ilgalaikius padarinius;
- 2) priiimti atsakomybę už savo veiklą, nesidangstant kolegialiais sprendimais;
- 3) atsiskaityti visuomenei, rinkėjams, savo atstovaujamai valdžios įstaigai už savo politinę veiklą, nenaikinti informacijos apie ją ir būti pasirengusiam ją viešinti.

8 straipsnis. Tarnavimas visuomenės interesams ir nepiktnaudžiavimas

Tarnavimas visuomenės interesams apima šiuos reikalavimus:

- 1) rengiant, svarstant ir priimant sprendimus bei kitoje politinėje veikloje vadovautis tik viešaisiais interesais; nenaudoti politiko pareigų ir įtakos tiesioginei ar netiesioginei naudai sau, artimiems asmenims ar asmenims, turintiems tikslų, priešingų visuomenės interesams, neteisėtam giminių, savo politinės partijos nariams, esamiems ir buvusiems kolegoms proteguoti;
- 2) laiku ir teisingai deklaruoti savo privačius interesus, nesudaryti sąlygų kilti viešų ir privačių interesų konfliktui, o jam kilus, imtis prie-

monių konfliktui pašalinti, pirmenybę suteikiant valstybės ir visuomenės interesams;

3) einant politiko pareigas nesiversti komercine veikla nei pačiam tiesiogiai, nei prisidengus kitais asmenimis, negauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą;

4) tinkamai atlikti savo pareigas valstybei ir visuomenei, rengti, inicijuoti ir priimti įstatymus bei kitus teisės aktus, atsižvelgiant į visuomenės poreikius, orientuojantis ne į trumpalaikius asmeninius, grupinius ar politinės partijos tikslus, bet į Lietuvos valstybės ir visuomenės interesus bei tikslus.

9 straipsnis. Pagarba įstatymui ir žmogaus teisėms

Pagarba įstatymui ir žmogaus teisėms apima šiuos reikalavimus:

1) asmeniniame ir viešame gyvenime nepažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų, o susidūrus su kitų asmenų vykdomais teisės pažeidimais padaryti viską, kas būtina, kad šie būtų nutraukti ir įvertinti;

2) neviršijant įgaliojimų aktyviai dalyvauti svarstant ir priimant teisės aktų projektus ir siekti, kad jais nebūtų pažeisti visuotinai pripažinti žmogaus teisių, Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir tarptautinių sutarčių reikalavimai;

3) laikytis konstitucinio valdžių atskyrimo principo ir nesikišti į teisinių veiklą;

4) kalba, veiksmais, siūlomais sprendimais, teisės aktų bei valdžios įstaigų kritika neignoruoti žmogaus teisių, nežeminti Lietuvos valstybės ir teisės, neskatinti visuomenėje teisinio nihilizmo ir tautinės ar rasinės nesantaikos;

5) savo įgaliojimus naudoti tam, kad visuomenė būtų supažindinta su žmogaus teisėmis ir jų gynimo būdais; negalima ginti savo pozicijos ir gerinti savo politinę padėtį išnaudojant žmonių nežinojimą.

10 straipsnis. Nešališkumas ir objektyvumas

Nešališkumas ir objektyvumas apima šiuos reikalavimus:

1) savo veikloje būti objektyviam, vadovautis visų asmenų lygybės įstatymui principu; susidūrus su skirtingais atskių rinkėjų, politinių partijų, interesų grupių, kolegų ir kitų asmenų reikalavimais, nedaryti nepagrįstų išimčių, konfliktus spręsti atsižvelgiant į valstybės ir visuomenės interesus;

2) svarstant ir priimant teisės aktus, skiriant kandidatus į numatytas pareigas, tvirtinant sutartis ir kitoje veikloje neginti išankstinės nuo-

statos dėl atskiro piliečio, įmonės, asmenų grupės ar institucijos ir priimti sprendimus vadovaujantis aiškiais vertinimo kriterijais, ven-giant asmeniškumo, emocijų, atsižvelgiant į oponentų, taip pat eks-pertų bei nevyriausybinų organizacijų nuomonę bei kitus objekty-vius veiksnius;

3) kilus abejonų, kad svarstomos sutarties, sprendimo, teisės akto projektas gali būti susijęs su korupciniais motyvais arba gali sudaryti korupcijai sąlygas, reikalauti, kad būtų atliktas projekto tyrimas anti-korupciniu požiūriu.

11 straipsnis. Pagarba asmenims

Pagarba asmenims apima šiuos reikalavimus:

1) tarnauti žmonėms geranoriškai ir pakančiai, nepaisant jų asmens savybių, turtinės ar visuomeninės padėties, mandagiai elgtis su kole-gomis, kitų institucijų atstovais, nepaisant jų politinių pažiūrų bei partinės priklausomybės;

2) pagarbiai išklausti asmenis ir imtis visų teisėtų priemonių jiems padėti, dėmesingai reaguoti į piliečių bei organizacijų prašymus ir siūlymus;

3) kalba, veiksmais ar siūlomais sprendimais nediskriminuoti atskirų asmenų ar visuomenės grupių dėl lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, rasės, religijos, odos spalvos, tautybės, šeiminių padėties ir imtis teisėtų priemonių pastebėtai diskriminacijai stabdyti.

12 straipsnis. Pavyzdingas elgesys

Pavyzdingas elgesys apima šiuos reikalavimus:

1) profesinėje veikloje, viešame ir privačiame gyvenime savo išvaiz-da, kalba ir elgesiu rodyti pavyzdį laikantis visuotinai pripažintų el-gesio taisyklių;

2) rūpintis savo institucijos ir visos šalies įvaizdžiu; su kitų tautų, vals-tybių atstovais elgtis nepažeidžiant kitų tautų ir valstybių orumo ir nežeminant Lietuvos;

3) nereikšti paniekos kolegoms, neįžeidinėti, neplūsti, nevartoti smurto;

4) nepiktnaudžiauti alkoholiu ir nepriekabiauti, nesirodyti viešai ne-blaiviam, nesikeikti.

III SKYRIUS

POLITIKŲ PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO PRINCIPŲ ATITIKIMO UŽTIKRINIMAS

PIRMASIS SKIRSNIS

POLITIKŲ PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO KONTROLĖ

13 straipsnis. Politikų profesinės etikos ir elgesio kontrolės formos

Lietuvos Respublikoje įgyvendinama šių formų politikų profesinės etikos ir elgesio kontrolė:

- 1) visuomeninė kontrolė;
- 2) institucinė (vidinė) kontrolė;
- 3) nacionalinė kontrolė;
- 4) politinių partijų ir organizacijų kontrolė.

14 straipsnis. Visuomeninė kontrolė

Kai yra pagrindo manyti, kad politikai nusižengė Kodeksui, fiziniai ir juridiniai asmenys, jų susivienijimai, nevyriausybinės organizacijos, visuomenės informavimo priemonės turi teisę iškelti šią informaciją viešumon ir kreiptis į Kodekse nurodytas institucijas, kad būtų iširti ir įvertinti iškelti faktai.

15 straipsnis. Institucinė (vidinė) kontrolė

1. Institucinės (vidinės) kontrolės subjektai yra šie:

- 1) Seimas bei Seimo etikos ir procedūrų komisija – Seimo narių, kandidatų į Seimo narius bei buvusių Seimo narių, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 9 dalies 3 punktą, kontrolė;
- 2) *Vyriausybės profesinės etikos komisija – ministrų, Vyriausybės kanclerio ir viceministrų bei buvusių ministrų, Vyriausybės kanclerio ir viceministrų, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 9 dalies 3 punktą, kontrolė; ši Komisija sudaroma ir jos nuostatai tvirtinami Vyriausybės profesinės etikos taisyklių nustatyta tvarka;*
- 3) savivaldybių tarybų profesinės etikos komisijos – savivaldybių tarybų narių, merų ir merų pavaduotojų, kandidatų į šias pareigas bei buvusių savivaldybių tarybų narių, merų ir merų pavaduotojų, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 9 dalies 4 punktą, kontrolė.

2. Politikų profesinės etikos ir elgesio institucinė (vidinė) kontrolė vykdoma bei nusižengimų šio Kodekso reikalavimams tyrimas atlieka-

mas: Seimo narių – Seimo statuto ir Seimo Etikos ir procedūrų komisijos nuostatų nustatyta tvarka; ministrų, Vyriausybės kanclerio ir viceministrų – Vyriausybės profesinės etikos taisyklių nustatyta tvarka; savivaldybių tarybų narių, merų ir merų pavaduotojų – savivaldybių tarybų veiklos reglamentų ir savivaldybių profesinės etikos taisyklių nustatyta tvarka.

16 straipsnis. Nacionalinės kontrolės subjektai

Nacionalinės kontrolės subjektai yra šie:

- 1) Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos taryba;
- 2) Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

17 straipsnis. Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos taryba

1. Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos taryba teikia rekomendacijas dėl šio Kodekso ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių valdžios įstaigų profesinės etikos klausimus, taikymo, rengia šių aktų taikymo apibendrinimus ir pasiūlymus juos tobulinti. Taryba atlieka kitas jos nuostatuose nurodytas funkcijas, kad būtų įgyvendintas konstitucinis valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principas.
2. Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos taryba yra sudaroma iš nepriekaištingos reputacijos asmenų, neturinčių politiko ar valstybės tarnautojo statuso. Tarybos sudėtį Respublikos Prezidento teikimu tvirtina Seimas. Kandidatų į Tarybą parinkimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos tarybos nuostatai.
3. Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos tarybos nuostatus tvirtina Seimas.

18 straipsnis. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija

1. Kodekse nustatytų politikų profesinės etikos ir elgesio principų praktinį taikymą užtikrina, metodologinę ir ekspertinę pagalbą teikia Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.
2. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sudarymo tvarką, jos veiklą ir nuostatų tvirtinimo tvarką nustato įstatymai.

19 straipsnis. Politinių partijų ir politinių organizacijų kontrolė

Politinės partijos ir politinės organizacijos, remdamosi Kodeksu bei Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymo 2 straipsniu, savo statutuose (istatuose) nustato, kaip jos įgyvendina savo

narių politikų profesinės etikos ir elgesio kontrolę, kaip svarsto pranešimus apie politikų profesinės etikos ir elgesio principų pažeidimus ir kokias taiko poveikio priemones.

20 straipsnis. Politikų privačių interesų deklaravimas ir registras

1. Politikai privalo teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoti savo privačius interesus.
2. Politikų privatiems interesams registruoti steigiamas Politikų privačių interesų registras.
3. Politikų privačių interesų registre, remiantis politikų privačių interesų deklaracijomis ir jų patikrinimo duomenimis, registruojami ir traukiami į apskaitą duomenys apie politikų privačius interesus: politikų ir jiems artimų asmenų turtas, pajamos, išlaidos, gautos dovanos ar kitokia turtinė ir neturtinė nauda, jei jos dydis yra deklaruotinas pagal įstatymus.
4. Politikų privačių interesų registro steigėjas ir tvarkytojas yra Vyriausybė.
5. Politikų privačių interesų registro tvarkymą, duomenų jam pateikimą ir naudojimą, bylų formavimo ir saugojimo tvarką nustato Politikų privačių interesų registro nuostatai. Šiuos nuostatus Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos teikimu tvirtina Vyriausybė.

ANTRASIS SKIRSNIS

POLITIKŲ NUSIŽENGIMŲ PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO PRINCIPAMS TYRIMO PROCESAS

21 straipsnis. Tyrimo proceso etapai

Politikų nusižengimų profesinės etikos ir elgesio principams tyrimas susideda iš šių etapų:

- 1) duomenų apie nusižengimą iškėlimas;
- 2) duomenų apie nusižengimą tikrinimas;
- 3) sprendimo priėmimas.

22 straipsnis. Duomenų apie nusižengimą iškėlimas

1. *Jeigu politikas nusižengė profesinės etikos ir elgesio principams, kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę pateikti skundą (pranešimą) Kodekse nurodytai atitinkamai tyrimo institucijai.*
2. *Duomenimis apie nusižengimus taip pat laikoma informacija valstybės ir savivaldybių įstaigų, nevyriausybinėse organizacijų pranešimuose, visuomenės*

informavimo priemonėse, internete bei kita tarnybinė ar vieša informacija, kurioje yra duomenų apie politiko galimą nusižengimą profesinės etikos ir elgesio principams.

3. *Jeigu skundą (pranešimą) pateikė asmuo, dirbantis toje pačioje institucijoje kaip ir politikas, draudžiama atskleisti skundą padavusiojo asmenybę, išskyrus kai yra asmens raštiškas sutikimas.*

23 straipsnis. Institucinės (vidinės) kontrolės subjektų atliekamas tikrinimas

1. *Duomenis apie politikų nusižengimus Kodekse nustatytiems profesinės etikos ir elgesio principams tikrina:*

1) *Seimo Etikos ir procedūrų komisija – duomenis apie Seimo narių, kandidatų į Seimo narius bei buvusių Seimo narių, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 8 dalies 3 punktą, nusižengimus;*

2) *Vyriausybės Profesinės etikos komisija – duomenis apie ministrų, Vyriausybės kanclerio ir viceministrų bei buvusių ministrų, Vyriausybės kanclerio ir viceministrų, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 8 dalies 3 punktą, nusižengimus;*

3) *savivaldybių tarybų profesinės etikos ir elgesio komisijos – duomenis apie savivaldybių tarybų narių, merų ir merų pavaduotojų, kandidatų į šias pareigas bei buvusių savivaldybių tarybų narių, merų ir merų pavaduotojų, tebeturinčių politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 8 dalies 4 punktą, nusižengimus.*

24 straipsnis. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įgaliojimai

1. *Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, gavusi pagrįstų duomenų, kad nusižengimą padarė Respublikos Prezidentas ar Ministras Pirmininkas arba šias pareigas ėję asmenys, bet tebeturintys politiko statusą pagal šio Kodekso 2 straipsnio 8 dalies 3 punktą, kreipiasi į Seimo valdybą, kad ši inicijuotų Seimo laikinosios komisijos sudarymą pažeidimui tirti ir teikia šiai komisijai savo išvadą.*
2. *Gavusi pagrįstų duomenų, kad nusižengė kiti politikai, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija kreipiasi su teikimu iširti į Seimo etikos ir procedūrų komisiją – dėl 23 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytų politikų, į Vyriausybės Profesinės etikos komisiją – dėl 23 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytų politikų, į savivaldybių tarybų profesinės etikos ir elgesio komisijas – dėl 23 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytų politikų.*

25 straipsnis. Terminas pradėti tyrimą ir jo nesilaikymo pasekmės

1. Tyrimas pradedamas ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo duomenų apie nusižengimą iškėlimo (teikimo, skundo ar pranešimo gavimo). Apie sprendimą tyrimą atlikti ar atsisakyti jį atlikti pranešama skundą (pranešimą) pateikusiam asmeniui, o Vyriausioji tarnybinės etikos komisija – dėl jos pateikto teikimo.
2. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija tiria iškeltus duomenis apie nusižengimą ir priima sprendimą pati, jei Vyriausybės Profesinės etikos komisija ar savivaldybių tarybų profesinės etikos ir elgesio komisijos per dešimt dienų nereaguoja į jos pateiktą teikimą arba kitų asmenų pateiktą skundą, pranešimą. Jei į teikimą, skundą, pranešimą nereaguoja Seimo etikos ir procedūrų komisija, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija apie tai praneša Respublikos Prezidentui, Seimo Pirmininkui ir Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų profesinės etikos tarybai.
3. Jeigu dėl šiame straipsnyje minėtų etikos kontrolės komisijų neveikimo (atsisakymo tirti) pažeidžiamos asmenų teisės, toks neveikimas skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

26 straipsnis. Sprendimų priėmimo tvarka

Sprendimus dėl duomenų apie politikų nusižengimus priima juos tikrinusios institucijos (Kodekso 23, 24 straipsniai, 25 straipsnio 2 dalis). Duomenų apie nusižengimus tikrinimo ir sprendimų priėmimo tvarka, remiantis šio Kodekso reikalavimais, nustatoma Seimo statute, Seimo Etikos ir procedūrų komisijos, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, Vyriausybės profesinės etikos komisijos nuostatuose, savivaldybių tarybų darbo reglamentuose ir savivaldybių tarybų profesinės etikos komisijų nuostatuose.

27 straipsnis. Sprendimų rūšys

Duomenis tikrinusi institucija priima vieną iš šių sprendimų:

- 1) nepatvirtinti duomenų apie politiko nusižengimą pagrįstumo;
- 2) nustatyti, kad politikas nusižengė kuriam nors šio Kodekso nustatytam profesinės etikos ir elgesio principui, tačiau, atsižvelgiant į pažeidimo mažareikšmiškumą, apsiriboti nagrinėjimu ir neskirti nuobaudos;
- 3) nustatyti, kad politikas nusižengė kuriam nors šio Kodeksu nustatytam profesinės etikos ir elgesio principui ir paskirti kurį nors vie-

ną nuobaudą, taip pat prireikus paskirti 28 straipsnio 2 dalyje nustatytus įpareigojimus;

4) nustatyti, kad politikas nusižengė kuriam nors šio Kodeksu nustatytam profesinės etikos ir elgesio principų reikalavimui, paskirti kurią nors vieną nuobaudą, prireikus paskirti 28 straipsnio 2 dalyje nustatytus įpareigojimus ir kreiptis į Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją su prašymu pareikšti ieškinį teismui dėl darbo sutarties ar sandorio, sudarytų pažeidžiant šį Kodeksą, nutraukimo ar pripažinimo negaliojančiu (kai sprendimą priima ne Vyriausioji tarnybinės etikos komisija);

5) nustatyti, kad politikas nusižengė kuriam nors Kodekso nustatytam profesinės etikos ir elgesio principui, paskirti kurią nors vieną nuobaudą, prireikus paskirti 28 straipsnio 2 dalyje nustatytus įpareigojimus ir pareikšti teismui ieškinį dėl darbo sutarties ar sandorio, sudarytų pažeidžiant Kodeksą, nutraukimo ar pripažinimo negaliojančiu (kai sprendimą priima Vyriausioji tarnybinės etikos komisija).

TREČIASIS SKIRSNIS

POLITIKŲ ATSAKOMYBĖ UŽ NUSIŽENGIMUS PROFESINĖS ETIKOS IR ELGESIO PRINCIPAMS

28 straipsnis. Nuobaudos ir įpareigojimai

1. Už nusižengimus šio Kodekso 4–12 straipsniuose nustatytiems politikų profesinės etikos ir elgesio principams skiriama viena iš Kodekso 31–39 straipsnyje nurodytų nuobaudų.
2. Kartu su nuobauda gali būti paskirti įpareigojimai, kuriais politikui pagal nusižengimo pobūdį nustatomos tam tikros prievolės nutraukti profesinės etikos ir elgesio principams prieštaraujančią veiklą arba atlikti nurodytus veiksmus.
3. Šio straipsnio 1 dalyje nustatytų nuobaudų paskyrimas netrukdo kompetentingiems subjektams teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka taikyti politikui ir kitas priemones: nušalinti nuo pareigų, taikyti apkaltą, patraukti baudžiamojon, administracinėn, tarnybinėn ar civilinėn atsakomybėn. Šių poveikio priemonių taikymas nelaikomas pakartotiniu traukimu atsakomybėn.
4. Nuobaudos paskyrimas už pareigos arba prievolės neįvykdymą politikui neatleidžia nuo profesinės etikos ir elgesio principų nustatytos pareigos

įvykdymo bei veiklos, kurią minėti principai draudžia, nutraukimo. Tinkamai ir nustatytu laiku neįvykdžius pareigos arba nenutraukus neleistinos veiklos, laikoma, kad yra padarytas pakartotinis nusižengimas.

29 straipsnis. Atsakomybę lengvinančios aplinkybės

Politiko atsakomybę lengvina:

- 1) tai, kad jis savanoriškai, nelaukdamas sprendimo atlygina pažeidimu padarytą turtinę ar neturtinę žalą;
- 2) tai, kad jis viešai pripažįsta kaltę, gailisi ir atsiprašo;
- 3) tai, kad jis padeda išaiškinti tiesą tyrimo metu.

30 straipsnis. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės

Politiko atsakomybę sunkina:

- 1) tai, kad jis pažeidimą padarė pakartotinai per vienerius metus;
- 2) tai, kad jis viešai tyčiojasi iš tyrimo ir profesinės etikos bei elgesio principų;
- 3) tai, kad jis trukdo išaiškinti tiesą tyrimo metu, nepateikia prašomų ir jo turimų duomenų arba pateikia klaidingus.

31 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus dorovinio principingumo principui

Politikas, nusižengęs dorovinio principingumo principui (Kodekso 4 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu;
- 2) politiko teisių apribojimu iki 2 mėnesių už apribojimo laiką nemo-kant darbo užmokesčio arba bauda iki 20 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta esminė žala visuomenės ar valstybės interesams.

32 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus skaidrumo principui

Politikas, nusižengęs skaidrumo principui (Kodekso 5 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu raštu – nusižengęs Kodekso 5 straipsnio 1 dalyje nurodytiems reikalavimams;
- 2) politiko teisių apribojimu 1 mėnesiui už apribojimo laiką nemo-kant darbo užmokesčio arba 10 MGL dydžio bauda, jei yra nusižen-gęs Kodekso 5 straipsnio 2 dalyje nurodytam reikalavimui;
- 3) politiko teisių apribojimu 2 mėnesiams už apribojimo laiką nemo-kant darbo užmokesčio arba bauda nuo 10 iki 20 MGL dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta esminė žala visuomenės ar valstybės interesams.

33 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus sąžiningumo principui

Politikas, nusižengęs sąžiningumo principui (Kodekso 6 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu raštu arba politiko teisių apribojimu ne ilgiau kaip mėnesiui už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 10 MGL dydžio;
- 2) politiko teisių apribojimu 2 mėnesiams už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda nuo 10 iki 20 MGL dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

34 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus atsakomybės ir atskaitomybės principams

Politikas, nusižengęs atsakomybės ir atskaitomybės principams (Kodekso 7 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu;
- 2) politiko teisių apribojimu iki 2 mėnesių už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 20 MGL dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

35 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus tarnavimo visuomenės interesams ir nepiktnaudžiavimo principams

Politikas, nusižengęs tarnavimo visuomenės interesams ir nepiktnaudžiavimo principams (Kodekso 8 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu raštu arba politiko teisių apribojimu ne ilgiau kaip 1 mėnesiui už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 10 MGL dydžio;
- 2) politiko teisių apribojimu 2 mėnesiams už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba 20 MGL dydžio bauda – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

36 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus pagarbos įstatymui ir žmogaus teisėms principui

Politikas, nusižengęs pagarbos įstatymui ir žmogaus teisėms principui (Kodekso 9 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu, arba politiko teisių apribojimu 1 mėnesiui už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba 10 MGL dydžio bauda;

2) politiko teisių apribojimu iki 2 mėnesių už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba 20 MGL dydžio bauda – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

37 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus nešališkumo ir objektyvumo principui

Politikas, nusižengęs nešališkumo ir objektyvumo principui (Kodekso 10 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu;
- 2) politiko teisių apribojimu iki 2 mėnesių už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 20 MGL dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

38 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus pagarbos asmenims principui

Politikas, nusižengęs pagarbos asmenims principui (Kodekso 11 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu, arba politiko teisių apribojimu iki 1 mėnesio už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio, arba bauda iki 10 MGL dydžio;
- 2) politiko teisių apribojimu iki 2 mėnesių už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 20 MGL dydžio – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

39 straipsnis. Nuobaudos už nusižengimus pavyzdingo elgesio principui

Politikas, nusižengęs pavyzdingo elgesio principui (Kodekso 12 straipsnis), baudžiamas:

- 1) įspėjimu žodžiu (pastaba) arba įspėjimu raštu, arba pašalinimu iš posėdžių salės, taip pat kitu politiko teisių apribojimu iki 1 mėnesio už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba bauda iki 10 MGL dydžio;
- 2) politiko teisių apribojimu 2 mėnesiams už apribojimo laiką nemokant darbo užmokesčio arba 20 MGL dydžio bauda – jei padarytas pakartotinis nusižengimas arba jei juo padaryta žala visuomenės ar valstybės interesams.

LIETUVOS SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ ETIKOS KODEKSAS

PRATARMĖ

Socialinio darbo Lietuvoje šaknys glūdi humanizavimo filosofijoje, tikėjimo, demokratijos idealuose. Artimo meilė, kantrumas, atlaidumas, gera kaimynystė, bendrumo jausmas, susivaldymas, teisingumas, išmintis, tikėjimas ir viltis, uolumas, darbštumas, atjauta – nuo seno yra būdinga lietuviams. Jiems šios savybės ir vertybės padėjo atlaikyti sunkius išmėginimus, įtvirtinti tautiškumą. Socialiniai darbuotojai yra pasišventę tarnauti Lietuvos žmonėms, stengiasi ugdyti jų saviraišką, gerina savo profesinį pasirengimą, savo veikla siekia intensyvinti visuomenės raidą.

Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksu siekiama įtvirtinti šias vertybes:

darbą visuomenės gerovei;

pagalbą individui bei šeimai, sprendžiant jų problemas;

socialinio teisingumo siekį.

Pagrindinė socialinio darbo idėja – ginti žmogų kaip individualybę ir vertybę, puoselėti jo teisę į apsisprendimą ir saviraišką. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksu siekiama įtvirtinti bendrąsias socialinio darbo nuostatas. Kodeksas vertintinas socialinio darbuotojo elgsenos savireguliacijos požiūriu.

1 straipsnis. Bendrosios nuostatos

Socialinis darbuotojas siekia teikti pagalbą klientui (asmeniui ar jų grupei – paslaugų užsakovui). Siekdamas teikti pagalbą, socialinis darbuotojas:

yra gero profesinio išsilavinimo specialistas, pasižymintis dorovingumu; nuolat kelia savo kvalifikaciją; atnaujina žinias, kad galėtų realizuoti socialinio darbo vertybes;

kiek galėdamas taiko profesines žinias bei gebėjimus socialinio darbo vertybėms įgyvendinti;

savo veikla siekia kliento gerovės, darbe jo interesus vertina labiau nei savuosius;

pasisako prieš žmonių ar jų grupių diskriminavimą, nehumanišką elgesį su jais;

atsako už teikiamų paslaugų kokybę;

yra nepakantus piktnaudžiavimui tarnybine padėtimi, nesiekia išnaudoti kliento.

2 straipsnis. Socialinio darbuotojo etinė atsakomybė klientui

Lietuvos socialinis darbuotojas gerbia kliento orumą, jo teisę į laisvą apsisprendimą. Vadovaudamasis šiuo principu, socialinis darbuotojas: pripažįsta visus asmenis, kuriems reikalinga jo pagalba, nepriklausomai nuo jų amžiaus, lyties, tautybės, tikėjimo, politinių įsitikinimų, odos spalvos, civilinės padėties, seksualinės orientacijos bei kitų požymių; aptarnauja ir gina visus klientus, santykius su jais grįsdamas nuoširdumu bei atsidavimu jiems; yra suinteresuotas kompetentingai padėti klientui, įveikti jo gyvenimo sunkumus;

atskleidžia ir įvertina paties kliento galimybes savarankiškai spręsti savo gyvenimo problemas;

informuoja klientą apie galimą pagalbos suteikimą;

teikia klientui išsamią informaciją apie jo teises, galimybes bei su tuo susijusias pareigas;

pasitelkia į pagalbą patyrusius specialistus, jei to reikalauja kliento interesai; nutraukia ryšius su klientu, jam sutikus, kai visos galimybės yra išnaudotos arba pagalba nebereikalinga;

neatskleidžia konfidencialios informacijos apie klientą be jo sutikimo tretiesiems asmenims, išskyrus atvejus, kuriuos numato Lietuvos Respublikos įstatymai;

gauna atlygį (honorarą) už atliktą darbą tik įsitikinęs, kad jis teisingai apskaičiuotas, atitinka Lietuvoje patvirtintus socialinių paslaugų įkainius bei kliento galimybes užmokėti už paslaugą;

vykdydamas mokslinius tyrimus, gerai apgalvoja jų teorinę bei praktinę reikšmę; tyrimo duomenis apie klientus bei kitus asmenis renka bei naudoja įsitikinęs, kad tiriamieji savo noru dalyvauja tyrime ir bus apsaugoti nuo fizinio ar psichologinio pavojaus, streso bei kitokio diskomforto.

3 straipsnis. Socialinio darbuotojo etiniai santykiai su bendradarbiais ir kitais specialistais

Vykdydamas profesines pareigas, socialinis darbuotojas bendradarbiauja su kitais socialiniais darbuotojais bei kitų sričių specialistais. Tuo atveju socialinis darbuotojas:

gerbia kolegų ir kitų specialistų žinias ir patirtį;

yra jiems lojalus;
atsakingai sprendžia savo kolegos kliento reikalus;
kritiškai vertina bendradarbių, pažeidusių socialinio darbuotojo etikos normas, elgesį.

4 straipsnis. Socialinio darbuotojo ir darbdavio santykiai

Socialinis darbuotojas:

tvirtai ir garbingai laikosi susitarimų ir įsipareigojimų jį pasamdžiusiai organizacijai;
nuolat siekia tobulinti savo organizacijos veiklą, didinti jos teikiamos pagalbos veiksmingumą;
sąžiningai ir racionaliai disponuoja socialinei pagalbai skirtais organizacijos finansiniais ir materialiniais ištekliais.

5 straipsnis. Socialinio darbuotojo santykis su savo profesija

Socialinis darbuotojas aktyviai puoselėja ir gina savo profesinę garbę. Tuo tikslu socialinis darbuotojas:

propaguoja socialinio darbo reikšmę, jo tikslus, priemones ir etikos principus;
aktyviai gina profesijos reikšmingumą ir kilnumą, kai kyla abejonių dėl socialinio darbo kaip profesinės veiklos;
rūpinasi, kad būtų užkirstas kelias nekvalifikuotai ir nelicencijuotai socialinio darbo praktikai;
prieštarauja, kai reklamos, rinkos paieškų ar kitais sumetimais mėginama skelbti nekvalifikuotą, nekompetentingą, teoriškai bei praktiškai nepagrįstą informaciją apie socialinį darbą;
atlikdamas ekspertizę kitoje socialinio darbo įstaigoje, nešališkai vadovaudamasis pareiginiais nuostatais, vertina kolegų veiklą.

6 straipsnis. Socialinio darbuotojo etinė pareiga visuomenei

Socialinis darbuotojas tarnauja visuomenės socialinei gerovei. Vadovaudamasis šiuo principu socialinis darbuotojas:

siekia sudaryti sąlygas individų pozityviai raiškai, jų socialinėms garantijoms ginti, asmeniniams poreikiams tenkinti;
rūpinasi, kad Lietuvoje gyvenantiems tautinių, religinių, kultūrinių ir kitokių mažumų atstovams būtų teikiama reikalinga socialinė pagalba;
veikia, plėsdamas visų klientų galimybes rinktis reikiamą pagalbą;

inicijuoja bendruomeninių socialinių paslaugų ir pagalbos tarnybas; yra susipažinęs su Lietuvos socialine politika, įstatymais bei poįstatymiais aktais ir siekia pozityvių pokyčių, kuriais būtų pagerinta gyventojų socialinė apsauga, įgyvendinamas socialinis teisingumas; pareiškia savo nuomonę apie socialinės gerovės problemas per žiniasklaidos priemones.

Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos nario, pažeidusio šio etikos kodekso principus bei normas, elgesys svarstomas Asociacijos grupės etikos komisijoje. Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija gali siūlyti socialinio darbo institucijai laikinai sustabdyti jos pasamdyto darbuotojo veiklą ir pareikalauti iš jo gauti naują sertifikatą, liudijantį apie profesinės kvalifikacijos kėlimą.

Šaltinis: *Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas.* –
Vilnius: Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija, 1998.

LIETUVOS ŽURNALISTŲ IR LEIDĖJŲ ETIKOS KODEKSAS

Teisinga ir sąžininga žurnalistika esti tik tada, kai žurnalistas naudojasi įstatymais užtikrinta spaudos laisve, suvokia visuomenės informavimo priemonių vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje bei atsakomybę už savo darbą. Deja, konkurencijos sąlygomis kai kurios visuomenės informavimo priemonės dėl viena-dienio populiarumo ir pelno pamiršta objektyvios žurnalistikos principus.

Todėl mes, visuotinio žurnalistų susirinkimo dalyviai, atstovaujantys Lietuvos žurnalistų sąjungai, Lietuvos žurnalistų draugijai, Lietuvos radijui ir televizijai, Lietuvos radijo ir televizijos asociacijai, Atviros Lietuvos fondo žurnalistikos centrui, remdamiesi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos žmogaus teisių konvencija, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistinės etikos“, primame šį žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą ir pasižadame jo laikytis.

Vilnius, 1996 m. kovo 25 d.

I. Tiesa, sąžiningumas, padorumas

1. Galimybė gauti ir skleisti informaciją – tai viena iš pagrindinių žmogaus teisių. Viešosios informacijos rengėjai informacijos neturėtų laikyti nei savo nuosavybe, nei preke.
2. Gerbdamas žmogaus teisę gauti informaciją, žurnalistas skelbia tikslas žinias, įvairias nuomones.
3. Žinios – tai faktai ir duomenys, grindžiami tiesa, kurią galima mustatyti atitinkamomis patikrinimo ir įrodymo priemonėmis.
4. Nuomones reiškia redakcijos įpareigotas žurnalistas ar kitas asmuo, skelbiantis pastabas, komentarus apie bendro pobūdžio idėjas bei žinias. Nors nuomonės yra neišvengiamai subjektyvios, jų autorius privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamai sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ar duomenų.
5. Žinios ir nuomonės turi būti aiškiai atskirtos.
6. Gerbdamas nuomonių įvairovę, žurnalistas pateikia kuo daugiau vienas nuo kito nepriklausomų asmenų nuomonių. Ypač tai būtina, kai visuomenės informavimo priemonės atsiliepia į aktualius, neaiškius ar konfliktinius gyvenimo klausimus.

7. Žurnalistas turi kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis bent keliais šaltiniais.
8. Žurnalistai turi būti solidarūs, gindami kolegą nuo persekiojimo už kritiką.
9. Žurnalistas turi stengtis surinkti informaciją iš visų jam prieinamų šaltinių, kad būtų įsitikinęs, jog ji teisinga, išsami ir nešališka.
10. Informacija turi būti renkama etiškais ir teisėtais būdais.
11. Prašydamas informacijos, žurnalistas turi prisistatyti savo pavardę, nurodyti redakciją ir pareigas, įspėti žmogų, kad jo žodžiai gali būti viešai paskelbti visuomenės informavimo priemonėmis, išskyrus tuos atvejus, kai renkama oficialiai neprieinama ar slepiama informacija.
12. Norėdamas gauti informaciją, žurnalistas negali informacijos šaltiniui daryti spaudimo ar siūlyti už ją atlyginti.
13. Žurnalistas ir leidėjas privalo itin atsargiai vertinti informaciją, kurią jam suteikė streso, sukrėtimo, bejėgiškos būsenos paveiktas ar pirmą kartą bendraujantis su visuomenės informavimo priemonių atstovu žmogus.
14. Žurnalistui nederėtų naudoti tiesioginiam citavimui garso ir vaizdo įrašymo priemonių, jeigu to nenori informaciją teikiantis privatus asmuo arba jeigu jis yra paveiktas streso, sukrėtimo ar turi akivaizdžių fizinių defektų.
15. Žurnalistui dera nurodyti, kas jam suteikė informaciją. Todėl jis turi gauti leidimą iš informaciją suteikusio asmens remtis jo vardu. Jeigu informacijos šaltinis prašo išlaikyti jo vardo paslaptį, žurnalistas jokių atveju neturi teisės jos atskleisti.
16. Rengdamas žinią paskelbti visuomenei, žurnalistas neturi teisės jos papildyti išgalvotais faktais, negali jos iškraipyti ar nutylėti esminių faktų.
17. Žurnalistas turi skirti, kurią informaciją visuomenė turi teisę žinoti, o kuri tik tenkina žmogaus smalsumą.
18. Ginčytini ar nereikšmingi faktai ar įvykiai neturėtų būti pateikiami kaip sensacija ar itin svarbūs dalykai.
19. Neturėtų būti skelbiami gandai ir anoniminių informatorių pranešimai, išskyrus tuos atvejus, kai tokios žinios gali būti visuomenei gyvybiškai svarbios ir skelbiamos kaip nepatikrintos.
20. Žurnalistas ir leidėjas negali pažeisti žmogaus teisų ir orumo.

21. Žurnalistas negali žeminti ar šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs.
22. Žurnalistai ir leidėjai neturi skelbti dirbtinai deformuotų nuotraukų montažų, neteisingų parašų po nuotraukomis, galinčių ižeisti jose pavaizduotus asmenis. Žurnalistai neturi skelbti garso ir vaizdo montažų, iškraipančių pasisakančiojo mintis ar įvykius. Ši nuostata netaikoma skelbiant karikatūras, šaržus ar humoristinius siužetus.
23. Žurnalistas ir leidėjas neturėtų skelbti kritinių kūrinių, kurių argumentai paremti jų gyvenimo faktais, sukeliant įspūdį, kad žurnalistas suveda asmenines sąskaitas.
24. Perteikdamas kito asmens kalbą, žurnalistas turėtų stengtis išlaikyti ne tik jos esmę, bet ir kalbėjimo manierą. Citatos turi būti tikslios, aiškiai išskirtos.
25. Visuomenės informavimo priemonė turi ištaisyti savo padarytas klaidas ir netikslumus, kurie gali ižeisti konkrečius žmones, nelaukdama, kol ižeistas žmogus prašys tai padaryti.
26. Paaiškėjus, kad visuomenės informavimo priemonės pateikta informacija yra klaidinga, būtina nedelsiant patikslinti arba paneigti klaidingus faktus taip, kad jie būtų paskelbti adekvačioje vietoje artimiausiame spaudos leidinyje, radijo ar televizijos laidoje.
27. Kritikuojamas žmogus visada turi teisę pasiteisinti, pasiaiškinti. Jei-gu tokios galimybės nėra, reikia apie tai pranešti visuomenei.
28. Būtina skelbti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos vertinimus.

II. Žurnalistikos nepriklausomybė ir atsakomybė

29. Žurnalistas negali atlikti tiek valdžios institucijų, tiek privačių struktūrų ar atskirų asmenų pavedimų ir vykdo tik savo visuomenės informavimo priemonės vadovų užduotis.
30. Žurnalistas negali priimti dovanų, mokamų kelionių, apmokamų atostogų ir kitokių prielankumo ženklų, kurie gali pakenkti jo nepriklausomybei. Jei išimtiniais atvejais žurnalistas darbo (tarnybos) reikalais keliauja nemokamai, apie tai jis turėtų pranešti savo kūrinyje.
31. Žurnalistų premijuoti negali niekas, išskyrus jo paties redakciją, profesinę sąjungą bei pelno nesiekiančias visuomenines organizacijas.

32. Žmonės turi teisę žinoti, kas yra visuomenės informavimo priemonių savininkas ir kokie jo ekonominiai interesai.
33. Žurnalistas ir leidėjas negali naudoti profesinės informacijos asmeinei naudai.
34. Visuomenės informavimo priemonės turi aiškiai atskirti reklamą, skelbimus, užsakytus straipsnius nuo žurnalistų kūrinių.
35. Negalima skelbti mokamos reklamos, dangstant ją nešališka informacija. Žurnalistas negali imti atlyginimo už paslėptą reklamą.
36. Žurnalistas turėtų pagalvoti, ar dera reklamai naudoti savo vardą, atvaizdą ir balsą, išskyrus tuos atvejus, kai tokia reklama siekia ne komercinių, o humanitarinių tikslų.
37. Ne tik visuomenės informavimo priemonės, bet ir žurnalistai turi būti laisvi. Jie turėtų atsisakyti redakcijos vadovo užduoties, jeigu ši prieštarauja šalies įstatymams, žurnalistų etikai bei jo įsitikinimams. Žurnalistas turi teisę nepasirašyti savo kūrinio, jeigu nesuderinus su juo, kūrinio prasmė redaguojant buvo labai iškreipta ar jame atsirado ne autoriaus minčių.
38. Žurnalistas turi būti gero profesinio pasirengimo.

III. Asmens garbės, orumo, privatumo apsauga

39. Žurnalistas negali skelbti žinių apie privatų žmogaus gyvenimą be jo sutikimo, nebent tos žinios būtų susijusios su reikšmingu visuomenės gyvenimui asmeniu ir yra svarbios visuomenei arba kai fiksuojami nusikalstami veiksmai.
40. Žurnalistas turi laikytis nekaltumo prezumpcijos. Žmogų kaltu gali pripažinti tik teismas savo įsiteisėjusiu sprendimu.
41. Jeigu visuomenės interesais būtina paskelbti įtariamojo padarius nusikaltimą pavardę, o vėliau šis nusikaltimo faktas nebuvo įrodytas, žurnalistas nedelsdamas turi apie tai pranešti.
42. Žurnalistas ir leidėjas neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, įrodomais faktais neparemtų kaltinimų.
43. Nedera skelbti nusikaltimo aukų vardų, ypač kai kalbama apie seksualinę agresiją.
44. Žurnalistas ir leidėjas turėtų pasverti, ar reikia skelbti mažamečių nusikaltėlių pavardes, net jeigu jų nusikaltimas teisme buvo įrodytas.
45. Nederėtų pranešti apie žmones, padariusius sunkius nusikaltimus

- ir už tai mubaustus lengvomis bausmėmis, nebent tai padarė reikšmingi visuomenės gyvenime asmenys.
46. Žurnalistas neturėtų priminti apie seniai padarytą nusikaltimą, už kurį žmogus jau atliko bausmę. Ši taisyklė netaikoma, jei yra neabejotinas recidyvo atvejis: jeigu šis žmogus ir toliau dirba darba, kuris buvo susijęs su jo įvykdytu sunkiu nusikaltimu, jeigu šis žmogus pretenduoja užimti reikšmingą postą visuomenėje.
 47. Žurnalistas turėtų pasvarstyti, ar verta skelbti žinias apie šeimyninius skandalus.
 48. Žurnalistas ir leidėjas neturėtų piktnaudžiauti katastrofų, avarijų ar smurto vaizdais, kurie gali žėisti ten rodomų žmonių artimųjų jausmus bei skaitytojų ar žiūrovų jautrumą.
 49. Žurnalistas turi būti itin atsargus, neturėtų minėti pavardžių, skelbdamas žinias apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.
 50. Skelbiant asmeninio pobūdžio laiškus, reikia gauti laiško autoriaus ir adresato arba jų teisėtų paveldėtojų sutikimą.
 51. Žurnalistas neturėtų skelbti nepatikrintos medicininės informacijos.
 52. Žurnalistai ypač turi gerbti vaikų ir suaugusiųjų su fizine ir protine negalia teises.

IV. Žurnalistų tarpusavio santykiai

53. Savo tarnybiniuose santykiuose žurnalistai turėtų išlaikyti pusiausvyrą tarp sąžiningos konkurencijos ir profesinio solidarumo.
54. Žurnalistas neturėtų kolegai trukdyti rinkti medžiagą, specialiai jį klaidinti, skųsti valdžios institucijoms.
55. Nei atskiri žurnalistai, nei atskiros redakcijos neturėtų suvedinėti sąskaitų per visuomenės informavimo priemones. Toks elgesys kenkia ne tik jų pačių, bet ir profesijos prestižui.
56. Plagiatas yra vienas iš sunkiausių žurnalistų profesijos nusikaltimų.
57. Žurnalistas turėtų nurodyti pirminį šaltinį, jei savo kūrinyje jis pasinaudojo kito autoriaus paskelbtais faktais net ir tuo atveju, jeigu jis ne citavo, o perdirbo kolegos kūrinį.
58. Žurnalistai neturėtų dirbti visuomenės informavimo priemonėse, kurios toleruoja nesąžiningos žurnalistikos ar negarbingos konkurencijos principus.
59. Žurnalistas negali rašyti už kitą asmenį ar pasirašyti kito asmens sukurtą kūrinį.

60. Žurnalistas negali siūlyti savo kūrinio jokiai kitai visuomenės informavimo priemonei, nesuderinęs su savo redakcijos vadovais.
61. Jeigu su visuomenės informavimo priemone darbo sutarties nesudaręs žurnalistas siūlo tą patį savo kūrinį kelioms redakcijoms, jis turi apie tai jas įspėti.
62. Žurnalistas privalo saugoti redakcijos paslaptis, kurios nėra susijusios su įstatymų ir etikos kodekso pažeidimais.
63. Žurnalistas turi saugoti savo profesijos garbę ir prestižą.

Šaltinis: http://www.lzs.lt/page.php?page_id=19

JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTIJŲ VYRIAUSYBĖS TARNAUTOJŲ ELGESIO TAISYKLĖS

Patvirtintos 1958 m. liepos 11 d.

Atstovų rūmai (Senatui pritariant) nusprendė, kad, Kongreso nuomone, visi Vyriausybės tarnautojai, įskaitant pareigūnus, turi laikytis šių elgesio taisyklių.

Kiekvienas vyriausybės tarnyboje dirbantis asmuo privalo:

1. Ištikimybę aukščiausiems moralės principams ir šaliai laikyti viršesne už ištikimybę Vyriausybei, asmenims, partijai ar departamentui.
2. Laikytis JAV Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų ir jokiais aplinkybėmis neprisidėti prie jų pažeidimo.
3. Už visos dienos atlyginimą dirbti visą darbo dieną, skirdamas visas pastangas ir protą savo pareigoms atlikti.
4. Ieškoti efektyvesnių ir taupesnių būdų užduotims atlikti ir naudoti tokius būdus.
5. Vengti diskriminacijos – niekam neteikti ypatingų paslaugų ar privilegijų – už atlyginimą ar be jo; jokiais aplinkybėmis nepriimti sau ar savo šeimai jokių paslaugų ar dovanų, kurias būtų galima pagrįstai laikyti darančiomis įtaką jo kaip valstybės tarnautojo pareigoms.
6. Atlikdamas Vyriausybės tarnautojo funkcijas, neduoti jokių asmeninių pažadų, nes Vyriausybės tarnautojas neturi asmeninio žodžio, galinčio įpareigoti jį viešųjų pareigų atlikimo metu.
7. Nepalaikyti jokių tiesioginių ar netiesioginių verslo santykių su Vyriausybe, nes tai nesuderinama su sąžiningu Vyriausybės tarnautojo pareigų atlikimu.
8. Nenaudoti konfidencialios informacijos, gautos atliekant Vyriausybės tarnautojo pareigas, asmeniniam pelnui gauti.
9. Nustatęs korupciją, nedelsiant ją atskleisti.
10. Laikytis šių principų, visada prisimenant, kad valstybinės pareigos reiškia visuomenės pasitikėjimą.

Šaltinis: <http://www.nlpc.org/code.htm>

TEISĖSAUGOS PAREIGŪNŲ PROFESINĖS ETIKOS TAISYKLĖS

Priimtos Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos nutarimu Nr. 34/169, 1979 m. gruodžio 17 d.

1 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnai visada atlieka įstatymais jiems nustatytas pareigas, tarnaudami visuomenei ir saugodami visus asmenis nuo neteisėtų veiksmų atsižvelgiant į tai, kad jų profesija reikalauja didelės atsakomybės.

Komentaras:

- a) Terminas „teisėsaugos pareigūnai“ apima visus paskirtus ar išrinktus teisėsaugos pareigūnus, besinaudojančius policijai suteiktais įgaliojimais, ypač įgaliojimais areštuoti ar sulaikyti.
- b) Tose šalyse, kuriose policijai suteiktais įgaliojimais naudojasi karinės valdžios pareigūnai (uniformuoti ar neuniformuoti) arba valstybės saugumo pajėgos, teisėsaugos pareigūno sąvoka apima ir minėtų tarnybų pareigūnus.
- c) Tarnavimas visuomenei visų pirma apima pagalbos teikimą tiems visuomenės nariams, kuriems dėl sunkių asmeninių, ekonominių, socialinių ar kitų aplinkybių būtina skubi pagalba.
- d) Ši nuostata apima ne tik visus smurtinius, grobikiškus ar žalingus veiksmus, bet ir visus draudimus, nustatytus baudžiamaisiais įstatymais. Ji apima ir asmenų, kuriems netaikoma baudžiamoji atsakomybė, veiksmus.

2 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnai, atlikdami savo pareigas, gerbia ir gina visų asmenų žmogiškąjį orumą bei puoselėja ir saugo žmogaus teises.

Komentaras:

- a) Žmogaus teises įvardija ir gina nacionalinė ir tarptautinė teisė. Paminėti šie svarbūs tarptautiniai dokumentai: Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, Visų asmenų apsaugos nuo kankinimų ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmių deklaracija, Jungtinių Tautų deklaracija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, Tarptautinė konvencija dėl visų rūšių rasinės diskriminacijos panaikinimo, Tarptautinė konvencija

dėl aparteido nusikaltimų sustabdymo ir bausmių už šiuos nusikaltimus, Konvencija dėl genocido nusikaltimų prevencijos ir bausmių už šiuos nusikaltimus, Standartinės elgesio su kaliniais taisyklės ir Vienos diplomatinių santykių konvencija.

b) Nacionaliniuose šios nuostatos komentaruose turėtų būti pateikta nuoroda į regionines ir nacionalines nuostatas, identifikuojančias ir ginančias šias teises.

3 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnai gali naudoti jėgą tada, kai tai būtina, ir tiek, kiek reikalinga jų pareigoms atlikti.

Komentaras:

a) Ši nuostata pabrėžia, kad teisėsaugos pareigūnai turėtų naudoti jėgą tik išimtiniais atvejais; nors ji reiškia, kad teisėsaugos pareigūnams gali būti suteikta teisė naudoti jėgą tiek, kiek pagrįstai būtina tam tikromis aplinkybėmis siekiant užkirsti kelią nusikaltimui ar teisėtai areštuoti arba padėti areštuoti nusikaltėlius ar įtariamus nusikaltėlius, jėgą galima naudoti tik tiek, kiek nurodyta.

b) Nacionaliniai įstatymai paprastai riboja teisėsaugos pareigūnų jėgos naudojimą pagal proporcingumo principą. Tai reiškia, kad aiškinant šią nuostatą reikia laikytis nacionalinių proporcingumo principų. Ši nuostata jokiū būdu negali būti aiškinama kaip leidžianti naudoti jėgą neproporcingai siekiamiems teisėtiems tikslams.

c) Šaunamųjų ginklų naudojimas laikomas griežčiausia priemone. Reikia dėti visas pastangas, kad šaunamieji ginklai nebūtų naudojami, ypač prieš vaikus. Apskritai, šaunamieji ginklai turėtų būti naudojami tik tada, kai įtariamus nusikaltėlius priešinasi ginklu ar kitaip kelia pavojų kitų asmenų gyvybei ir nė tokių griežčiausių priemonių nepakanka įtariamam nusikaltėliui suimti ar sulaikyti.

4 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnai turi užtikrinti turimos konfidencialios medžiagos slaptumą, nebent tokią medžiagą būtina atskleisti pareigos atlikimo ar teisingumo tikslais.

Komentaras:

Dėl savo pareigų pobūdžio teisėsaugos pareigūnai gauna informacijos, kuri gali būti susijusi su privačiu gyvenimu arba gali pakenkti kitų as-

menų interesams, ypač reputacijai. Tokią informaciją reikia rūpestingai saugoti ir naudoti, atskleidžiant ją tik pareigos atlikimo ar teisingumo tikslais. Visiškai nedera atskleisti tokią informaciją kitais tikslais.

5 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnas neturi teisės sukelti, kurstyti ar toleruoti jokio kankinimo veiksmo ar kitokio žiaurais, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmės; teisėsaugos pareigūnas neturi teisės taikyti viršininų įsakymų ar ypatingų aplinkybių, pavyzdžiui, karinės padėties ar karo grėsmės, grėsmės nacionaliniam saugumui, politinio šalies vidaus nestabilumo ar kitos viešosios ypatingos padėties kankinimui ar kitam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar bausmei pagrįsti.

Komentaras:

a) Šis draudimas nustatytas Generalinės asamblėjos patvirtintoje Visų asmenų apsaugos nuo kankinimų ir kito žiaurais, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmių deklaracijoje, pagal kurią „[toks veiksmas] yra žmogaus orumo pažeidimas ir smerkiamas kaip Jungtinių Tautų Chartijos tikslų nesilaikymas ir žmogaus teisių bei esminių laisvių, skelbiamų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje [ir kituose tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose] pažeidimas.“

b) Kankinimas Deklaracijoje apibrėžiamas taip:

„... kankinimas reiškia bet kurį veiksmą, kuriuo valstybės pareigūnas asmeniui sąmoningai sukelia stiprų fizinį ar dvasinį skausmą ar kentėjimą arba toks skausmas ar kentėjimas sukeliamas valstybės pareigūnui pakursčius, siekiant išgauti iš tokio asmens ar trečiojo asmens informaciją ar prisipažinimą, nubausti jį už jo atliktą ar tariamai atliktą veiksmą ar įbauginti jį ar kitus asmenis. Kankinimas neapima skausmo ar kentėjimo, atsirandančio vien dėl teisėtų sankcijų arba būdingų šioms sankcijoms ar susijusių su jomis, laikantis Standartinių elgesio su kalintais taisyklių.“

c) Generalinė asamblėja nėra apibrėžusi sąvokos „žiaurus, nežmoniškas ar žeminantis elgesys ar bausmė“, tačiau ją reikėtų aiškinti kaip kiek įmanoma platesnę apsaugą nuo neleistino fizinio ar dvasinio poveikio [elgesio].

6 straipsnis

Teisės saugos pareigūnai užtikrina visišką jiems patiktų asmenų sveikatos apsaugą ir konkrečiai prireikus nedelsiant imasi priemonių medicininei pagalbai užtikrinti.

Komentaras:

a) „Medicininė pagalba“, reiškianti bet kurio medicinos personalo (įskaitant atestuotus medicinos gydytojus ir pagalbinį medicinos personalą) teikiamas paslaugas, turi būti užtikrinta prireikus ar [asmeniui] prašant.

b) Nors teisės saugos įstaigoms turėtų būti priskirtas medicinos personalas, teisės saugos pareigūnai privalo atsižvelgti į pastarųjų nuomonę, jei šie rekomenduoja suteikti kalinamam asmeniui reikiamą gydymą pasinaudojant ar tariantis su teisės saugos įstaigai nepriklausančiu medicinos personalu.

c) Teisės saugos pareigūnai turi užtikrinti medicinos pagalbą ir teisės pažeidimų ar nelaimingų atsitikimų, įvykusių teisės pažeidimo metu, aukoms.

7 straipsnis

Teisės saugos pareigūnai neturi atlikti jokių korumpuotų veiksmų. Be to, jie griežtai priešinasi tokiems veiksams ir kovoja su jais.

Komentaras:

a) Bet koks korumpuotas veiksmas, kaip ir bet kuris kitas piktnaudžiavimas įgaliojimais, nesuderinamas su teisės saugos pareigūno profesija. Korumpuotą veiksma atlikusio teisės saugos pareigūno atžvilgiu turi būti visiškai įgyvendintas įstatymas, nes valstybė negali tikėtis priversti savo piliečius vykdyti įstatymą, jei ji negali priversti ar nepriverčia jį vykdyti savo pareigūnus ir institucijas.

b) Nors korupcijos apibrėžimas pateikiamas nacionaliniuose įstatymuose, reikėtų laikyti, kad jis apima tam tikro veiksmo atlikimą ar neatlikimą vykdant savo pareigas ar ryšium su jomis mainais į reikalaujamas ar priimamas dovanas, pažadus ar paskatas arba neteisėtą pastarųjų priėmimą po to, kai toks veiksmas buvo atliktas ar neatliktas.

c) Laikoma, kad sąvoka „korumpuotas veiksmas“ apima ir korupcijos bandymą.

8 straipsnis

Teisėsaugos pareigūnai privalo laikytis įstatymų ir šių taisyklių. Be to, jie kiek galėdami stengiasi neleisti įvykti ir priešinasi bet kokiam įstatymų ir šių taisyklių pažeidimui. Teisėsaugos pareigūnas, pagrįstai manantis, kad įvyko ar gali įvykti šių taisyklių pažeidimas, privalo pranešti apie tai savo viršininkams, o prireikus ir kitoms atitinkamoms valdžios įstaigoms ar organams, turintiems tikrinimo ar teisės gynimo įgaliojimus.

Komentaras:

- a) Šių taisyklių laikomasi, jei jos įtrauktos į nacionalinius teisės aktus ar praktinę veiklą. Jei teisės aktuose ar praktinėje veikloje numatytos griežtesnės nuostatos, laikomasi tokių griežtesnių nuostatų.
- b) Šiuo straipsniu siekiama išlaikyti pusiausvyrą tarp įstaigos, nuo kurios daugiausiai priklauso visuomenės saugumas, vidaus drausmės ir būtinybės reaguoti į esminių žmogaus teisių pažeidimus. Teisėsaugos pareigūnai praneša apie pažeidimus pagal savo pavaldumo liniją ir imasi kitų teisėtų veiksmų ne pagal šią liniją tik tada, kai kitų teisės gynimo priemonių nėra arba jos neefektyvios. Teisėsaugos pareigūnams neturi būti taikomos administracinės ar kitokios nuobaudos dėl to, kad jie pranešė apie įvykusį ar galintį įvykti šių taisyklių pažeidimą.
- c) Sąvoka „atitinkamos valdžios įstaigos ar organai, turintys tikrinimo ar teisės gynimo įgaliojimus“ reiškia bet kurią valdžios instituciją ar organą, įsteigtą pagal nacionalinius įstatymus – tiek teisėsaugos įstaigos vidaus padalinius, tiek savarankiškas įstaigas – turinčias įstatymais nustatytą, paprotinę ar kitokią teisę tikrinti skundus, susijusius su šių taisyklių veikimo sferos pažeidimais.
- d) Kai kuriose šalyse žiniasklaidos priemonės gali būti laikomos turinčiomis skundų tikrinimo funkcijas, panašias į paminėtas c) punkte. Todėl pateisinama, jei teisėsaugos pareigūnai kaip paskutinės išeities, laikydamiesi savo šalies įstatymų bei papročių ir šių taisyklių 4 str., imasi informuoti visuomenę apie pažeidimus per žiniasklaidos priemones.
- e) Šių taisyklių besilaikantys teisėsaugos pareigūnai nusipelno visuomenės, teisėsaugos institucijos, kurioje tarnauja, ir kolegų pagarbos, visapūsės paramos ir bendradarbiavimo.

Šaltinis: http://www.unhchr.ch/html/memu3/b/h_comp42.htm

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

NAUDOTA LITERATŪRA

- GROSSE T. G. *Działania anty-korupcyjne w państwach członkowskich OECD.* – Florencija, 2000.
- Kritinio mąstymo ugdymas. Teorija ir praktika.* – Vilnius: Garnelis, 2001.
- VAN DUYNÉ P. Will „Caligula“ go transparent? // Forum on crime and society. – 2001, volume 1, number 1.
- ZIMBARDO P.G., LEIPTE M.R. *The Psychology of Attitude Change and Social Influence.* – New York : McGraw-Hill, 1991.
- NUCCI L.P. *Education in the Moral Domain.* – Cambridge; New York : Cambridge University Press, 2001.

PAPILDOMA LITERATŪRA

- Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga.* – Vilnius: Garnelis, 1998.
- Korupcija aukštosiose mokyklose: požūriai, problemos, sprendimo galimybės.* / Sud. DAIVA PENKAUSKIENĖ. – Vilnius: Garnelis, 2005.
- Korupcijos tyrimas, persekiojimas ir prevencija: tarptautinis seminaras, 1998 m. lapkričio 5–6 d., Vilnius* – Vilnius: Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba, 1998.
- Kova su korupcija: praktiniai pavyzdžiai: tarptautinis seminaras, skirtas partnerystės svarbai kovojant su korupcija aptarti, 2001 m. rugsėjo 6–7 d., Vilnius.* – Vilnius: Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba, 2001.
- ROSE-ACKERMAN S. *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma.* – Vilnius: Vaga, 2001.
- VAITIEKUS S. *Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga.* – Vilnius: Transparency international Lietuvos skyrius, 2002.
- Valstybės tarnautojų etikos rinkinys.* – Vilnius: Margi raštai, 2002.

TEISĖS ŠALTINIAI

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002 m. gegužės 28 d. Nr. IX-904) // Valstybės žinios. – 2002, Nr. 57-2297.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=168154&Condition2=>

Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2002 m. sausio 17 d. Nr. IX-711) // Valstybės žinios. – 2002, Nr. 10-355.

http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=194830&Condition2=kovos_su_korupcija

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII-371) // Valstybės žinios. – 1997, Nr.67-1659

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=41669&Condition2=>

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999 m. liepos 8 d. Nr. VIII-1316) // Valstybės žinios. – 1999, Nr.66-2130

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=84605&Condition2=>

Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (2000 m. gegužės 2 d. Nr. VIII-1649) // Valstybės žinios. – 2000, Nr.41-1162

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=100816&Condition2=>

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. – Vilnius: teisinės informacijos centras, 2000.

<http://www.tm.lt>

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

<http://www.stt.lt> – Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba. Informacija apie Lietuvos įstatymus, nukreiptus prieš korupciją, apie tarptautines kovas su korupcija iniciatyvas, apie tai, kur kreiptis, jei jus verčia duoti kyšį.

<http://www.tils.lt/> – Transparency International Lietuvos skyriaus puslapis. Tai tarptautinės organizacijos Transparency International padalinys, veikiantis Lietuvoje nuo 2000 m. birželio 6 d. Šios organizacijos steigėjas – Atviros Lietuvos fondas. Jos tikslas – pilietinių antikorpucinių iniciatyvų skatinimas bei organizavimas Lietuvoje. Informacija apie kovas su korupcija naujienas Lietuvoje ir pasaulyje, antikorpucines Transparency International Lietuvos skyriaus iniciatyvas.

<http://www.nobribes.org> – Antikorpucinis tinklas Europai ir Azijai. Tai JAV vystymo agentūros (USAID) finansuojamas kompiuterinis internetinis tinklas, kuriame pateikiama labai daug informacijos apie Europos ir Azijos šalių antikorpucines iniciatyvas, įstatymus, programas.

<http://www.greco.coe.int> – Valstybių grupės prieš korupciją (GRECO) internetinis puslapis. GRECO įsteigta 1998 metais, kai grupė valstybių pasirašė baudžiamosios teisės konvenciją prieš korupciją. Ją jau pasirašė 15 šalių. 1999 metais ją pasirašė Lietuva. GRECO prižiūri, kaip įgyvendinamas šis dokumentas. Šiame interneto šaltinyje informuojama apie GRECO antikorpucines iniciatyvas, pateikiama valstybių narių susitikimų medžiaga ir t. t.

<http://www.worldbank.org> – Pasaulio banko, tarptautinės finansinės organizacijos, skiriančios daug dėmesio kovai su korupcija, puslapis.

<http://www.oecd.org> – Europos tarpusavio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) puslapis. Ši organizacija skiria daug lėšų ir pastangų korupcijos lygiui Europoje mažinti.

<http://vmc.ppf.ktu.lt/> – Kauno technologijos universiteto Panevėžio instituto Vadybos technologijos ir verslo mokymo centro puslapis, skirtas supažindinti su valdžios etika. Šiame interneto šaltinyje nurodyti ir aptarti bendrieji valdžios etikos principai ir reikalavimai, kurių tikslas – užtikrinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis, skatinti valstybės politikų ir tarnautojų sąžiningumą.

ANTI KORUPCINIO UGDYMO GALIMYBĖS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

metodinė priemonė

Dailininkas *Albertas Broga*

Viršelyje panaudotas 9 kl. mokinės
Odetos Petravičiūtės piešinys

2005-06-27. Tir. 1500 egz. Užs. 1443

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius.
Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuskos g. 21, LT-08113, Vilnius.